

Радован Павловић
Радица Благојевић Радовановић

ПРИРУЧНИК ЗА УЧИТЕЉЕ

ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА

У ШКОЛСКОЈ И ИНКЛУЗИВНОЈ ПРАКСИ

**ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА
У ШКОЛСКОЈ И ИНКЛУЗИВНОЈ ПРАКСИ**

Радован Павловић
Радица Благојевић Радовановић
ПРИРУЧНИК ЗА УЧИТЕЉЕ

За издавача:
Милена Вићевић

Издавач:
РЦУ регионални центар за професионални
развој запослених у образовању

Лектура:
Јагода Јеремић

Техничка припрема за штампу:
Радомир Богдановић

Рецензенти:
Проф. др Јасна Максимовић
Јагода Јеремић

Дизајн корице:
Славко Луковић

Штампа:
Графопринт, Ужице

Тираж
200

Година издања:
2023. Ужице

САДРЖАЈ

РЕЧ РЕЦЕНЗЕНТА.....	7
О ИНКЛУЗИЈИ	10
ОРГАНИЗАЦИЈА И ПРИМЕНА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА	14
На који начин може бити организовано инклузивно деловање ...	15
ПИТАЊА И ОДГОВОРИ.....	17
ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА У НАСТАВИ	22
Због чега назив драмска комуникација?.....	23
Драмски приступ у настави	25
ДЕЦА СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ У ДРАМСКИМ АКТИВНОСТИМА	28
Зашто је важно да дете са одређеном тешкоћом, у разреду буде укључено у драмску активност?	30
ПРАВИЛА ВОЂЕЊА ДРАМСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ И ОПХОЂЕЊА ПРЕМА УЧЕНИЦИМА СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ	34
Да ли се улога бира или додељује?	34
Да ли је потребно инсистирати на целовитом драмском тексту? ..	34
Укључујемо ли у представу ученике проблематичног понашања? ..	35
Говорне тешкоће у драмској комуникацији	37
ПРИМЕРИ И САВЕТИ	42
На шта треба обратити пажњу када се особа са инвалидитетом нађе у драмској активности?	42
Како у драмским активностима оснажујемо ученика са инвалидитетом?	43
Подршка ученицима са сензорним сметњама?	44
ДРАМАТИЗАЦИЈА У НАСТАВИ, ДРАМСКЕ ИГРЕ, ИМПРОВИЗАЦИЈЕ	48
Приказ драмске активности на 1. часу српског језика	51
Приказ драмске активности на 2. часу српског језика	54
ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ МАТЕМАТИКЕ	60
ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ СВЕТА ОКО НАС/ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА	65
ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ	79
ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ	82

КРЕАТИВНА ДРАМА КАО КОНЦЕПТ КОМУНИКАЦИЈЕ У НАСТАВИ	86
Учитељ, дискретни водитељ комуникације	86
Креативне драмске радионице	88
ТЕМАТСКА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА НАСТАВА	94
Међупредметна повезаност у учењу на даљину	95
Пројекат „Читањем градимо лепши свет“	95
Драмска акција за снимање промотивног видеа	97
ДРАМСКА ПАРТИЦИПАЦИЈА О ДЕЧЈИМ ПРАВИМА У УСЛОВИМА ОНЛАЈН УЧЕЊА	102
ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА – ТЕМАТСКА НЕДЕЉА	108
ИНКЛУЗИВНА ПРЕДСТАВА „С ОНЕ СТРАНЕ ДУГЕ“	120
Приказ педставе о прихватању идентитета и различитости	120
Како је настала инклузивна представа „С оне стране дуге“	121
ВЕЖБЕ КОЈЕ УНАПРЕЂУЈУ ДРАМСКУ КОМУНИКАЦИЈУ	128
ЛУТКА НА ШКОЛСКОЈ СЦЕНИ	148
Сценографија у учионици	154
ЛУТКЕ НАСТАЈУ ИЗ ЉУБАВИ	160
Интервју са Анитом Пешић Луткољубицом	160
Интервју са Маријом Бастић	165
ПРЕДЛОГ ПЛАНА РАДА ДРАМСКЕ СЕКЦИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ	170
ШКОЛСКЕ ПРИРЕДБЕ	175
Значај Тима за приредбе	175
Изазови којима се одолева приликом припремања приредбе ...	177
О АУТОРИМА	187
ЛИТЕРАТУРА	188
ДРАМСКИ ТЕКСТОВИ ЗА ДЕЦУ	191
РЕЧ РЕЦЕНЗЕНТА	193
С ОНЕ СТРАНЕ ДУГЕ (завршна представа у 4. разреду)	196
ГАРАВИ БРОД (представа за дочек првака)	202
ДОБРОДОШЛИЦА ПРВАЦИМА (Св. Сава и сељак без среће, текст за Савиндан)	212

ИЗНЕНАЂЕНИ САПУН	215
ГАВРАН И ЛИСИЦА	220
ЛАВ И МИШ	223
КОРЊАЧА И ЗЕЦ	225
ДВА ЈАРЦА	228
ПОВУЦИ, ПОТЕГНИ, ИШЧУПАСМО ДЕДУ (деда и репа)	232
ТЕЛА И ФИГУРЕ	234
СЛОМЉЕНА КРЕДА	237
ЗДРАВА ХРАНА НЕМА МАНА	239
КО ЈЕ МЕНЕ РОДИО	241
СЛИКАРКА ЗИМА	244
BEST FRIENDS FOREVER	246
ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ, ПРАВО ЗА СВЕ	250
ПРАВИ ПОКЛОН ЗА МАМУ (поводом 8. марта)	251

РЕЧ РЕЦЕНЗЕНТА

Рецензија за приручник „Драмска комуникација у школској и инклузивној пракси“, са додатком драмских текстова, аутора Радована Павловића и Радице Благојевић Радовановић.

Овај приручник настао је као резултат вишегодишњег рада на пољу инклузије и примене драмских техника, метода и осталих драмских активности синтетизованих у форму „драмска комуникација“. Иако није истраживачки реализован, заснован је на вишегодишњем искуству применом драмске комуникације у инклузивној пракси. Намера овог подухвата је била да се прикажу наставна и ваннаставна искуства, која могу да оплемене педагошку праксу учитеља/наставника. Стога се и аутори овог приручника обрађају њима, ентузијастима, који су „отворени“ за нове идеје у подстицању креативног размишљања, неговању инклузивне културе и намери да појединач/ученик што боље развије социо-емоционалне капацитете и адаптивне функције.

Полазећи од свеобухватног контекста инклузије аутори приручника систематично уводе читаоца у драмску комуникацију, проводећи га кроз инклузивне проблеме, на шта посебно обрађају пажњу, јер дају одговоре на питања која се детектују као дилеме у пракси, као што су питања о ИОП-у 1 и ИОП-у 2. Приручник приказује и правила вођења драмске комуникације са ученицима који имају тешкоће у развоју, али и у учењу и понашању, нудећи и неке драмске текстове у којим ученици са тешкоћама у развоју могу радо да учествују и имају осећај задовољства и успешности.

Питања инклузије и инклузивног образовања су актуелне теме које у наставној пракси наилазе на отпор јер са собом носе и низ проблема који учитељима отежавају рад у настави, али доносе и изазове. Прихватањем инклузивних вредности и практичном применом у настави, прати савремене токове образовања, доприносећи личном и професионалном развоју, истовремено негујући и развијајући инклузивну културу. Један од таквих изазова је и драмска комуникација у настави. Аутори овог приручника сматрају да се применом драмских активности може постићи померање граница у интегрисању особа са тешкоћама у развоју у колектив/одељење. Драмска комуникација је моћно средство учења. Креативан је простор у ком свако дете, а и дете са тешкоћом у развоју, учи и одраста. Драма у настави ослобађа дете стега, чини да одрастање буде квалитетније јер је већ својим стањем ускраћено да активно делује и у пуној мери ствара. Комуницирајући са дететом/учеником, интегришући га кроз драмску сензацију и свиме што драма носи, може се много тога урадити на пољу мотивације, социјализације и унапређивању комуникације која развија дечје потенцијале. Садржаји приручника дају предлоге и начине поступања са ученицима са тешкоћама у развоју у драмским активностима, како би се они што лакше укључили у редовне наставне токове, мотивисали и учили. Аутори приручника, у зависности од врсте и степена тешкоћа ученика, нуде

појашњења и драмске садржаје у складу са њиховим могућностима. Драмски приступ им омогућава да изразе себе и своје очуване потенцијале.

У раду су приказани примери драмских активности/комуникације кроз различите наставне предмете, као и тематски, интердисциплинарни приступ кроз различите активности обрађиване теме. Посебан осврт је на вежбама драмске комуникације, које читаоцима могу послужити као модел решавања неког проблема, мотивације ученика или као активност која претходи или утиче на израз у драмској комуникацији.

Приручник указује на то колико је значајан приступ сензибилизационог учитеља/наставника који, има позитиван став према ученику са тешкоћама у развоју и настоји да осмисли начине интегрисања ученика у вршњачку групу и креативно води наставни процес. Савремени учитељ је власник особина: креативности, инвентивности, флексибилности, доследности, оригиналности, спонтаности, екстравертности, свестраности...

У последњем делу приручника приказани су драмски текстови аутора/учитеља Радована Павловића, који су корисни за различите теме у вези са школским животом – приредбе, обележавање празника, међународних дана и сл. Већина драмских текстова је стихована, те због ритма и певљивости даје леп тон драмској акцији. Његови драмски текстови су слојевити, а поруке каткад двосмислене, што не мора да буде лоше јер подстиче дете/читаоца на размишљање, процену и суд. На пример, у тексту „С оне стране дуге“, говори се о кризи идентитета, али основна порука је (само)поштовање различитости. У текстовима је наглашена суптилна динамика и нескривени емотивни набој, изазван у души бића које аутор дотиче речима. Читањем ових текстова откривају се врлине о којима дете слуша, учи, и активирају се већи мисаони домети, које класична басна не постиже. Током драматизације „Лава и миша“, између осталог, могу се спознати васпитни аспекти о здравој храни, лепоти читања, храбрости и поштењу, поштовању разлика и умећу контролисања личне природе лика (видети и „Гавран и лисица“).

Приручник „Драмска комуникација у школској и инклузивној пракси“ даје и теоријску потпору инклузивној култури и у драмском приступу, васпитно-образовном процесу, ослањајући се на искуства теоретичара и практичара.

Прихватањем инклузивних вредности и практичном применом у настави, драмска комуникација прати савремене токове образовања, доприносићи личном и професионалном развоју, истовремено негујући и развијајући инклузивну културу.

Приручник је вредан и користан за учитеље/наставнике, те је препорука за ауторе да се дело штампа јер је од изузетног значаја за наставну праксу.

У Ужицу, 29. 3. 2023.

Проф. др Јасна Максимовић,

ванредни професор Универзитета у Крагујевцу
Педагошког факултета у Ужицу

О ИНКЛУЗИЈИ

УНЕСКО даје дефиницију инклузије на конференцији у Саламанки, 1994. године. Акцент је стављен на покрет који је у директној вези са унапређењем образовног система као целине: **„Инклузија је процес решавања и реаговања на разноврсност потреба свих ученика кроз све веће учествовање у учењу, културама и заједницама и све мању искљученост у оквиру образовања и из њега. Он обухвата промене и измене садржаја, приступа, структура и стратегија, са заједничком визијом која обухвата сву децу одговарајуће старосне доби и са убеђењем да је редовни образовни систем одговоран за образовање све деце.“**

ИНКЛУЗИЈА је нови концепт у размишљању и деловању усмерен ка укључивању и интегрисању особа из рањивих група у редовне животне токове. **Инклузивност је димензија**, те се активности, праксе и политике могу налазити на различитим позицијама дуж те димензије – од оних које су потпуно искључујуће, до оних које су потпуно инклузивне, док се између њих налази највећи број ситуација које имају елементе инклузивности, али и елементе искључивања. **Исход овог концепта је задовољни појединац оспособљен за рад и живот.**

Термин инклузија (укључивање) често је заступљен у образовању, али овај појам превазилази област образовања и васпитања. Тиче се здравствене, психолошке, социо-политичке, економске опсервације једне државе. Развијеност једне државе и друштва се све више мери кроз развијеност инклузивне праксе у образовном и пословном систему, као и кроз инклузивну културу и политику коју та држава и друштво имају.

Постављају се одређени инклузивни стандарди који одређују степен развијености једног друштва и све већа пажња се посвећује унапређивању инклузивних стандарда и стратегија у свету. Баш због свега овога, разумљиво је зашто се инклузија схвата, највећим делом, као проблем и предмет васпитног и образовног система, јер од васпитања и образовања све почиње. Укључивања деце у вртиће/предшколске групе, преко млађег и старијег школског узраста па све до високог образовања. Но, како је учење перманентан процес, тако и инклузија има значајну улогу, чак и кад излази из образовног система – инклузија је и циљ и исход.

Друштво у Србији тежи ка савременим европским токовима у свим сегментима и у образовању. Један од тих путава је укључивање осетљивих група у редован живот у ком ће се поштовати различитости и развијати толеранција. Наше друштво није много наклоњено инклузивним вредностима и у образовно-васпитном процесу, те се некада и не крије анимозитет према ученицима са различитостима.

Инклузија, поред тога што има циљ да помогне детету са тешкоћом у развоју, помаже и онима који би требало да помажу. Човек који разуме и има довољно емпатије за угрожене постаје користан члан друштва јер гаји праве животне вредности. Инклузија не обухвата само децу која имају тешкоће у развоју, учењу, већ и маргинализоване чланове друштва – децу коју сматрају другачијом због етничке припадности, социјалног статуса... Сведоци смо негативног односа према инклузији, како због отежаних услова рада у редовном одељењу (предрасуда, велики број ученика, преобиман наставни план и програм, недостатак асистивне технологије и подршке стручних лица – педагошких асистената), тако и због тога што су просветни радници у обавези да пишу планове, извештаје, стручно се усавршавају и све то доживљавају као додатно наметнуте обавезе.

Голем ефекат настаје када негативна очекивања која наставник има од ученика због његове групне припадности, нпр. националне припадности или сметњи у развоју, усмеравају наставника да се понаша у складу са својим негативним очекивањима. Као резултат, ученик реагује на неподржавајућа понашања наставника нижим постигнућима, незаинтересованошћу или проблематичним понашањима, потврђујући на тај начин почетна негативна очекивања наставника.

Поједини просветни радници не виде сврху инклузивног образовања. Истина је да инклузивни домети имају мане, али суштина инклузивног процеса и њеног исхода је добра. Постоје разни примери који осликавају како је инклузивна пракса помогла појединцу да равноправно учествује у различитим животним околностима. Један од њих је и пример који говори о два друга из школске клупе, од којих је један био са тешкоћом у развоју, а други сензибилизисани ученик који га је разумео и помагао му током школовања. Након извесног времена, сензибилизисани ученик је напредовао у професионалној пракси и постао послодавац. Понудио је другу из клупе радно запослење. Позиција на радном месту била је прилагођена његовим способностима.

Овај пример, а постоји још сличних примера, показује како инклузија има сврху – не само да помогне ономе коме је помоћ потребна, већ и да сензибилизиса појединца који ће сутра постати део савременог инклузивног друштва у коме се различитости поштују, активно се бори против стереотипа, предрасуда и дискриминације. Квалитетно образовање је основно право детета, загарантовано Конвенцијом о правима детета. Школа као установа, коју обавезује Закон, дужна је да уклони препреке унутар школе које спречавају учење, да одговори на различите образовне потребе ученика – прилагођавање учењу, смањивање искључивања из друштвеног живота.

Инклузија је људско право¹:

– Сва деца имају право да уче заједно,

¹ Prevod: Ten Reasons for Inclusion
lilet Centra za studije o inkluzivnom obrazovanju (Centre for Studies on Inclusive Education, UK www.csie.org.uk)

- Деца са сметњама у развоју не смеју бити одвојена од друге деце или посматрана као мање важна,
- Одрасли са инвалидитетом, који себе описују као „оне који су преживели специјалну школу“ захтевају заустављање сегрегације,
- Не постоји ниједан законски оправдан разлог за одвајање деце у образовању,
- Деца треба да буду заједно – уз предности и користи за све. Не треба да их штитимо једне од других.

Колико год да је пут ка инклузији и кроз инклузију тежак за просветног радника, неопходно је да се о њој више зна. Савремени токови у образовању изискују и већу посвећеност и перманентно учење, али и унапређивање просветарске етике.

Инклузија је релативно нов концепт савременог друштва. Потребно је више знања, искуства, стрпљења и одрицања како би се реализовала. Неопходно је професионално оснаживање запослених унутар установе и ван ње – преко акредитованих обука и семинара. Такође, искуство показује да се разна сазнања и вештине стичу на округлим столовима, трибинама, онлајн конференцијама, као и сарадњом са различитим удружењима². Додатну подршку, такође, могу дати Педагошки факултети као неко ко кадрира учитеље за инклузивну праксу. Неопходно је сарађивати и са различитим невладиним организацијама, које афирмишу инклузивну наставничку праксу кроз пројекте о образовању за права детета, у којима се приказује хоризонтално учење и размена искуства две или више школа.

*У ијри смо сви исти*³

² Удружење инвалида и паралигичара Ужице, Удружење слепих и слабовидих, Удружење „Анђели“
³ Ликовни рад Вука Божића III/2 ОШ „Алекса Дејовић“ Севојно

Поред живе интеракције, инклузивну праксу могу обогатити стручни часописи, приручници, дидактички материјали у настави, али и дидактички материјали које израђују сами наставници и ученици.

У инклузивној пракси се временом усталио термини „особе са посебним потребама“, но фреквентност овог термина у већој или мањој мери наилазила је на (не)прихватање због њихове термилошке дискриминације. На пример, за „посебне потребе“ тумачено је да не постоје посебне потребе, већ да је другачији начин задовољавања потреба, а потреба је иста као код свих других.

Термин *инвалид* има негативну конотацију, увредљив је јер реч *хендикејџиран* може имати и особа без тешкоће у развоју (особа због здравственог стања не може да полаже возачки испит, не може да одговори разним животним изазовима, услед чега се осећа хендикепирано).

„Реч инвалид има негативно значење (на латинском језику значи безвредан). Припадници инвалидских организација овај термин су означили мање стигматизирајућим од термина лице са посебним потребама, с тим што су га ублажили термином лице са инвалидитетом“ (Хрњица, 1997: 31). Правилно је употребити реч *особа/лице* јер тиме се указује на поштовање личности, разумевање и људскост. **Правилан перцептивни приступ доводи до закључка да постоји и треба правити разлику између „болести као стања и онеспособљеношћу, тј. инвалидности, као и то да инвалидност није индивидуални проблем, већ социјални феномен“** (Цуцић, 2012: 12).

„Особама са инвалидитетом припадају сва људска права као и осталим људима. Ова група грађана не живи у „специјалном“, већ у једином друштву које постоји, и има једнако право, али још увек не и једнаке могућности, да учествује у сваком његовом сегменту равноправно са својим суграђанима“ (Милошевић, 2015: 98).

У инклузивној пракси/култури често срећемо пригодан термин који није дискриминаторан, а то је **особе са тешкоћом/ма или сметњом/ма у развоју**.

Термин особе са тешкоћом/-ама је свеопши јер је синтетизован од различитих стања: физичких, (параплегија, церебрална парализа, хемипареза...), интелектуалних сметњи, тешкоћа у учењу (дислексија, дисграфија...), или тешкоћа условљених емоционалним сметњама (проблеми са понашањем, незрелост...). Наравно, када се жели конкретизовати о којој тешкоћи се ради (на пример, особа се отежано креће због физичког недостатка који је у њеном случају непромењив – параплегија), њу називамо особа са инвалидитетом.

Приликом сусрета са неким животним изазовом на који треба одговорити или га решити, човек може да наиђе на одређене здравствене баријере/тешкоће. Уколико успе да превазиђе здравствену тешкоћу, значи да је она била савладива (нпр. прележана болест). Но, уколико се ради о ограничењу које траје, а то нарушава његов социо-емоционални живот, због чега су му потребни **посебни** услови, такав вид тешкоће третира се као стање.

Као таквим, неопходно им је омогућити несметано школовање и кретање, без препрека и предрасуда, јер оне и са тешкоћама у развоју могу бити актив-

ни и продуктивни чланови друштва. Такође, може се користити и термин који је исто свеопшт, а у себи носи позитивну конотацију – **особа којој је потребна додатна подршка**.

Према ОЕЦД (Организацији за економску сарадњу и развитак) – постоје 3 категорије образовних потреба код деце/ученика:

1. Категорија А: деца са сметњама у развоју и инвалидитетом (деца са физичким-моторним, сензорним, чулним сметњама, деца са тежим или тешким интелектуалним сметњама, деца са вишеструким сметњама у развоју)
2. Категорија Б: деца са тешкоћама у учењу, емоционалним сметњама или проблемима у понашању
3. Категорија Ц: деца из социјално нестимулативних средина, која услед социјално-економских, културних или језичких разлога имају посебне образовне потребе (деца ромске националности, расељена и избегла деца, деца из процеса реадмисије-поновни прихват лица који бесправно бораве у туђој земљи и сл.).

ОРГАНИЗАЦИЈА И ПРИМЕНА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Реализација инклузивног образовања у школи представља неодвојиви део школских планирања на свим нивоима. План реализације имплементиран је у Школски развојни план, Школски програм, организацију Тима за инклузивно образовање, Програм о поступању установе у одговору на дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање. Како би се деци са тешкоћама у развоју обезбедила подршка потребно је анализирати школске услове и могућности локалне заједнице (добивање средстава преко интерресорне комисије), материјално-техничке могућности за олакшавање учења, израде пројеката помоћу којих се обезбеђује:

- протеза, колица и прилагођени прилази
- статичне учионице близу тоалета
- рукохвати
- специфичне справе
- дидактички материјали у настави
- асистивна технологија и сл.

Ангажовање педагошких и персоналних асистената у настави, у зависности од развојне тешкоће детета, важан је ресурс. Такође, персонал-педагошка помоћ могу бити и студенти Педагошког факултета, ДИФ; креативни аниматори, логопеди, педагози, психолози, дефектолози, а неретко и вршњачки едукатори и цивилни војници.

На који начин може бити организовано инклузивно деловање

То је прецизно одређено Правилником о ближим условима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање, на основу члана 76. став 14. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон), коришћени су следећи чланови Правилника: 3, 4, 6, 7, 11, 12.

Васпитач, наставник, односно стручни сарадник прати развој и процес учења детета, ученика, односно одраслог кроз области: вештине за учење, социјалне и комуникацијске вештине, самосталност и брига о себи. Ако у поступку праћења васпитач, наставник или стручни сарадник, утврди да постоје физичке, комуникацијске или социјалне препреке које неповољно утичу на добробит и развој детета/ученика и на очекиване исходе образовања и васпитања, приступа се прикупљању података ради формирања документације у сврху пружања одговарајуће подршке у образовању и васпитању.

Васпитач, наставник, односно стручни сарадник, прикупља податке из различитих извора: од родитеља, односно другог законског заступника, стручњака ван образовне установе који добро познаје дете/ученика, од вршњака и самог детета/ученика, при чему се користе различити инструменти и технике (систематско посматрање активности детета/ученика у различитим ситуацијама, разговор, тестирање, интервју и упитник за ученика и друге који познају дете/ученика. Медицински налази су, по потреби, саставни део документације (уколико постоји сагласност родитеља).

На основу прикупљених података и документације, стручни сарадник координира израду и у сарадњи са васпитачем/учитељем/наставником и родитељем, израђује педагошки профил детета/ученика. Педагошки профил садржи опис образовне ситуације детета/ученика, што представља основ за планирање стратегија за подршку добробити детета/ученика, односно индивидуализованог начина рада са дететом/учеником.

Према томе, индивидуализовати наставу значи оријентисати се на реалне могућности ученика, ускладити и варирати методе и поступке педагошког деловања, помоћи ученицима да напредују према властитом темпу и могућностима.

Мере индивидуализације остварују се путем:

- 1) разумног прилагођавања простора и услова у којима се одвија активност у предшколској установи, односно настава у школи (отклањање

физичких баријера, осмишљавање додатних и посебних облика активности, израде посебног распореда активности итд.);

- 2) прилагођавања метода рада, наставних средстава и дидактичког материјала, начина давања инструкције и задавања задатака, праћења напредовања, начина усвајања садржаја, провере знања, организације ситуација учења, постављања правила понашања и комуникације и др.
- 3) измена садржаја активности у васпитној групи, односно садржаја учења и исхода образовања и васпитања.

Индивидуални образовни план (у даљем тексту ИОП), је посебан акт установе, којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању детета/ученика, ако мере индивидуализације нису довеле до остваривања добробити детета, односно остваривања исхода образовања и васпитања или до задовољавања образовних потреба ученика са изузетним способностима.

ИОП садржи:

- 1) податке о детету, ученику односно одраслом и податке о тиму за додатну подршку (Образац 1);
- 2) педагошки профил детета, ученика, односно одраслог (Образац 2);
- 3) план мера индивидуализације (Образац 3);
- 4) персонализовани програм наставе и учења (Образац 4);
- 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а (Образац 5);
- 6) сагласност родитеља (Образац 6).

Према Хрњици ИОП је „педагошки документ којим се обезбеђује прилагођавање образовног процеса, намењеног деци одређеног узраста, детету омећеном у развоју, његовим могућностима и потребама“. Заснован је на процени тренутног развојног статуса детета (интелектуални, емоционални, социјални, здравствени), тешкоће у савладавању образовних и васпитних циљева и на основу тога утврђују се прецизни циљеви за одређени временски период. Законом о Основама система образовања и васпитања дефинисан је циљ овог документа. То је развојни документ, подложен променама и допунама, који се након иницијалне израде стално мења и дорађује онако како се дете развија. Прати промене у способностима и манифестацијама способности детета и мења се у складу са њима.

ИОП се израђује у ситуацијама када је степен тешкоће такав да дете не може да савлада наставни план и програм одређеног предмета или групе предмета или за све наставне предмете за разред који ученик похађа, као и за ваннаставне активности, када не може да савлада минималне програмске захтеве (ИОП1 и ИОП2). Он се, такође, израђује и када се укаже потреба да се детету са образовним потребама пружи додатна помоћ у савладавању посебних тешкоћа на које дете наилази током учења и функционисања у редовној школи. Када се на основу педагошког профила и дефинисаних приоритета сагледа да ученик има потребу за подршком, приступа се осмишљавању на 4 нивоа:

Индивидуализација - прилагођавање простора и услова тј. организације рада; прилагођавање материјала и учила; прилагођавање метода, техника и облика рада; прилагођавање наставних садржаја; прилагођавање начина праћења напредовања и оцењивања, подразумева да се у ситуацијама провере постигнућа и оцењивања примењују исте стратегије, које су за тог ученика подршка у учењу (нпр. тест са увећаним фонтом, само усмена или само писана провера знања, једноставна инструкција...)

ИОП1 - прилагођени програм наставе и учења у коме се планира циљ пружања подршке, прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, односно активности у васпитној групи, њихов распоред, као и лица која пружају подршку.

ИОП2 - измењени програм наставе и учења у којем се планира прилагођавање исхода образовања и васпитања и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете.

ИОП3 - проширен и продубљен програм наставе и учења који се примењује за ученике са изузетним способностима.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

1. Шта значи подршка у образовно-васпитном систему?

Било која адаптација или модификација са циљем да се обезбеди што боља укљученост детета у образовни процес. Она се односи на: физичку средину (где се учи), наставни план и програм (шта се учи), наставна помагала и материјал (из чега се учи), методе рада (како се учи), стручњаке који реализују програм школе (ко их учи) и начин проверавања знања (како се проверава шта је научено).

2. Које су полазне основе у креирању индивидуалног образовног плана?

Полазне основе у изради ИОП-а су: индивидуалност, свеобухватност, мултидисциплинарност и позитиван став. Мултидисциплинарност се обезбеђује чињеницом да се ИОП увек креира тимски и то у свим фазама израде и примене. Дете које из било ког разлога, не показује типичан, очекивани напредак у школи тј. где су потребне додатне активности да би постигао резултате у оптималним границама својих могућности.

3. Да ли се сме издвајати дете, које има неки вид подршке, из одељења да би му се пружио додатни вид подршке?

При реализацији ИОП-а, дете се не издваја из своје групе или одељења, већ се планиране активности, кад год је то могуће, обављају у средини на коју је дете већ адаптирано, изузев ако дете добија подршку ресурсне школе (логопед, дефектолог...) на основу мишљења интерресорне комисије.

4. Када се одлучује да ученик са индивидуализације треба да пређе на ИОП1?

Када се након вредновања мера прилагођавања утврди да ученик и поред примене мера прилагођавања и стратегије у раду не остварује минималан напредак у савладавању програма предмета, ни уз помоћ наставника не испуњавања захтеве који су утврђени на основном нивоу постигнућа, добија оцену недовољан (1), иако је претходно био укључен у допунску наставу и ако су коришћене нове стратегије прилагођавања, прелази се на ИОП1.

5. Да ли ученик који има подршку кроз ИОП1 може да буде оцењен недовољном оценом?

Оцењивање се врши у односу на постојеће стандарде и очекиване исходе у ИОП-у. Поред тога, разлика је и у поступку испитивања (прилагођавању задатка, контролних задатака и сл.) и наглашеном учешћу друге компоненте (ангажовање ученика у наставу) у датој бројчаној оцени. **Очекивано је да се овим ученицима не даје оцена 1 (није препоручљиво)**, већ да се промене стратегије прилагођавања уз, евентуално, ревидирање исхода или у крајњем случају пређе на ИОП2 тј. прилагоди стандард који није постигнут.

6. Шта све може да се прилагођава за ученика коме је потребна додатна подршка у образовно-васпитном раду?

Прилагођавање простора и услова тј. организације рада (нпр. постављање рампе, уклањање прагова, рељефне ознаке за кретање на поду, близина табле, непроменљивост распореда намештаја).

Прилагођавање материјала и учила подразумева коришћење различитих материјала (као што су сликовни, звучни, тактилни материјали и конкретни предмети који су неопходна подршка у учењу деце/ученика из осетљивих група), прилагођених радних листова и задатака (нпр. графички прикази или задаци са понуђеним одговорима за ученике са дислексијом и слично), као и прилагођених уџбеника (нпр. уџбеници на Брајевом писму) и асистивне технологије (нпр. посебни рачунарски програми и тастатуре).

Прилагођавање метода, техника и облика рада подразумева употребу различитих и сврсисходних приступа (нпр. активно и кооперативно учење, учење корак по корак, и слично), метода и техника (нпр. учење путем открића, искуствено учење, радионица, пројектно учење, комплексна метода почетног читања и писања) и облика рада (нпр. рад у малим групама, у пару, и слично).

Прилагођавање садржаја и образовних исхода подразумева сажимање или обогаћивање садржаја (нпр. обрада кључних наставних јединица, издвајање сажетка градива или додавање „тематских“ садржаја зависно од интересовања ученика), као и измену прописаних образовних исхода који треба да буду у зони наредног развоја ученика.

Прилагођавање начина праћења напредовања и оцењивања подразумева да се у ситуацијама провере постигнућа и оцењивања примењују исте стратегије које су за тог ученика подршка у учењу (нпр. тест са увећаним фонтом, само усмена или само писана провера знања, једноставна инструкција, мањи број задатака на тесту, градиво подељено у мање целине, примена асистивне технологије).

7. Шта се ради када ученик не остварује исходе према планираном ИОП-у?

Уводи се ИОП2. тј. индивидуални образовни план по измењеном програму, односно прилагођеним посебним стандардима постигнућа. Томе претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а са прилагођеним програмом (ИОП1), мишљење Интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику и сагласност родитеља за прелазак на ИОП2.

8. Да ли ИОП може да се укине?

Може. Одлука о престанку потребе за ИОП-ом доноси се на предлог Тима за додатну подршку, након вредновања ИОП-а, ако се утврди да се даљи напредак детета/ученика може остваривати применом мера индивидуализације, уз претходно прибављено мишљење ученика (у складу са годинама и зрелошћу) и уз сагласност родитеља. Педагошки колегијум доноси одлуку о престанку потребе за ИОП-ом, на предлог Тима за инклузивно образовање.

9. Које видове подршке могу да имају деца у предшколској установи?

У предшколској установи деца могу да имају додатну подршку кроз индивидуализацију и кроз ИОП1.

10. Када се прави план транзиције за дете/ученика?

За свако дете/ученика који остварује право на додатну подршку, установа планира и спроведи посебне мере за припрему детета/ученика за прелазак у нови циклус, односно ниво образовања или прелазак у другу установу, као и мере за припрему образовне установе у коју се укључује дете.

Хоризонтална и вертикална проходност подразумева несметано кретање детета/ученика кроз систем:

- 1) укључивање у образовну установу;
- 2) прелазак са једног нивоа образовања на други;
- 3) прелазак из установе у установу;
- 4) прелазак из развојне групе у васпитну групу у предшколском васпитању и образовању, односно из одељења за децу са сметњама у развоју у редовно одељење;
- 5) завршетак школовања и припреме за самостални живот у заједници.

У циљу припреме установе и остваривања континуитета подршке коју добија дете/ученик, тим установе коју похађа дете/ученик у обавези је да најмање три месеца пре преласка детета/ученика успостави сарадњу са Тимом установе у којој дете/ученик наставља да стиче образовање. Сарадња установе траје најмање још три месеца од тренутка укључивања у другу образовну установу. План транзиције (Образац 7) је саставни део ИОП-а. За спровођење плана транзиције потребна је писана сагласност родитеља.

11. Ко има право на прилагођавање завршног испита?

Прилагођавање завршног испита за ученике којима је потребна додатна подршка врши се у складу са врстом потребне додатне подршке коју је ученик имао током школовања. За полагање завршног испита, потребна прилагођавања предлаже и образлаже тим за додатну подршку ученику. Прилагођавања у складу са мерама индивидуализације или ИОП1 могу бити: прилагођавање услова, простора, времена за израду теста, прилагођавање теста у смислу пребацивања на Брајево писмо, увећаног фонта, у електронском формату, присуство личног пратиоца и др., али не и прилагођавање задатака који се налазе у тестовима. За ученике који се образују по ИОП2, школа израђује индивидуализован, садржински измењен тест за сваког ученика појединачно, у складу са прилагођеним образовним исходима из ИОП2.

12. Шта ако родитељ/други законски заступник, неоправдано одбије учешће у изради или давање сагласности за ИОП?

Уколико родитељ неоправдано одбије учешће у изради или давању сагласности на ИОП, установа је дужна да о томе обавести надлежну установу социјалне заштите у циљу заштите најбољег интереса детета, односно ученика.

13. Да ли против ученика који се образује по ИОП-у може да буде покренут васпитни или васпитно-дисциплински поступак?

Може да буде покренут и васпитни и васпитно-дисциплински поступак. Тим за инклузивно образовање и Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања заједно анализирају да ли је школа спровела мере које су предвиђене ИОП-ом. Овом анализом се утврђује ефекат планираних и предузетих мера и, по потреби, уводе нове мере подршке и мењају стратегије рада са учеником.

14. Како се води евиденције и издају јавне исправе у основној школи за ученике који образовање стичу на основу индивидуалног образовног плана?

Члан 76. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон и 6/2020), прописује три врсте ИОП-а као посебних докумената: ИОП1, ИОП2 и ИОП3.

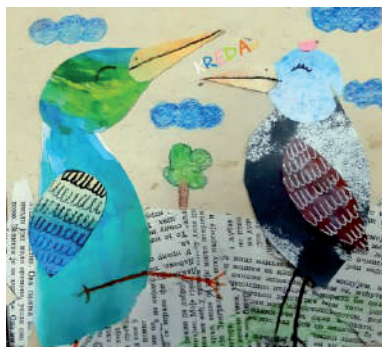
Пошто примена остваривања ИОП-а 2 и ИОП-а 3 захтева одговарајућу измену прописаних наставних програма наставе и учења, а остваривање ИОП-а 1 само прилагођавање услова и приступа у раду, потребно је да се на крају другог полугодишта, за ученике који стичу образовање на основу ИОП-а 2 или ИОП-а 3, у прописану евиденцију коју води основна школа уписује у напомену да ученик завршава разред у складу са чланом 76. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон и 6/2020).

Када су у питању прописане јавне исправе у основној школи, за ученике који стичу образовање на основу ИОП-а 2 или ИОП-а 3, потребно је у ђачку књижицу и сведочанство о завршеном разреду уписати напомену да ученик завршава разред у складу са чланом 76. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон и 6/2020).

У прописаном обрасцу преводнице, за ученике који стичу образовање на основу ИОП2 и ИОП3, у напомену треба написати да је ученик похађао наставу у складу са чланом 76. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон и 6/2020).

ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА У НАСТАВИ

У центру сваке драме је комуникација.

Птице⁴

Слика, музика, покрет и реч су интегративни део двосмерне или вишесмерне комуникације. Без међусобне интеракције не може се замислити квалитетно развијање појединца и друштва. Стога, сваки од набројаних елемената је неутуђив у реализацији циљева, исхода у наставном процесу, односно у развоју човека који ће деловати на практичном, социо-емоционалном и културном пољу.

Сједињењем у универзални појам долази се до језичко-уметничког упоришта „**комуникација**“, уз помоћ чега се сазнаје/комуницира о доживљајима, исказују се осећања, стварају и негују социјални односи, који људе чине друштвеним бићима. Прво на шта се помисли када се каже комуникација јесте разговор. У разговору је основа РЕЧ, вербални приступ остваривању неког циља. Међутим, реч може бити и нема/немушта, а притом делотворна у размени информација – невербална комуникација (поглед, покрет, подизање обрве, гест, мимика, грч на лицу). Није потребан пар да би се размена информација догодила. Довољно је да појединац буде сам, а да нешто саопшти. И вербална и невербална комуникација су основа за успешну интеракцију. Као таква, драмска комуникација представља одличан медиј уз помоћ ког се може учити.

Драмска активност једна је од образовно-васпитних метода у настави, у учењу, која захваљујући својој сврсисходности превазилази оквире постављене наставним програмом. Драмски метод је ваљан и креативан приступ у настави који нема за циљ савршено драмско интерпретирање, технику симулације, већ ексцитацију ученика и трајно памћење садржаја, слободу изражавања, стицање самопоуздања, као и самостални приступ проблему. Ученици су растерећени када драмски делују. У одељењу „имају више могућности да се усредсреде на оно што се ради на часу. Кроз улоге које ће играти, многа осећања и мисли, које другачије не би умели или смели да искажу, могу им постати јаснији“. (Спасић, 2019: 86) Драмски приступ у настави није често заступљен јер захтева велику припрему учитеља/наставника, али сама могућност примене резултира бољом визуелно-звучном сензацијом, чији је исход интензивнији доживљај, дугорочно памћење и квалитетније учење. Некада су

⁴ Ликовни рад Дуње Сарван (4. разред)

довољне и кратке импровизације – драмске секвенце како би се побудила активност и створио услов за решавање проблемске ситуације или неки други облик **драмске комуникације**.

Драмска комуникација се може користити приликом психотерапеутског рада са децом која имају проблема са менталним здрављем: општа и социјална анксиозност, депресија, опсесивно-компулзивна неуроza, пострауматски синдром, фобије, биполарни поремећај, поремећај у исхрани, тикови, поремећај артикулације, комуникације... Такође, показао се корисним у раду са децом која су претрпела неки вид насиља и злостављања, као и код самоповређивања.

Драма у образовању и непосредно приближава наставне садржаје ученицима *јер они боље разумеју материју кроз сиваралачку интерпретацију којом развијају своју способност тумачења и примене наставног градива. Тако се мења однос према учењу јер драмски процес увек актуелизује личне материјале.*⁵

Миливоје Спасић (2019: 88) у свом стручном чланку „Учење кроз драму у образовању“ наводи да драма обухвата три неопходна услова за јединствен образовни процес:

- омогућава синтетизовано учење јер развија способност за свестраније сагледавање проблема,
- учењем током целог живота постиже се претварање и укључивање старих и нових знања и умења у стабилно непрекидно искуство,
- повезивањем са предметом драмске обраде остварује се снажна веза са животом јер ученици развијају активан став и одговорност према различитим ситуацијама.

Због чега назив драмска комуникација?

„Драмске активности у свом су темељу облик комуникације, размјена конкретних и/или симболичких порука с другима или са самим собом. У тај комуникацијски процес укључена је целина особности (целина био-психо-социјалне и духовне структуре особе), а поједини елементи ове структуре требају адекватне комуникацијске канале, било да би одаслали или примили од-

ређену информацију. Ова размјена информација гради динамику (су)живота са собом и с другима, а потпуно суђеловање у животу заједнице.“ (Bailey 2010)

У литератури се за драмске активности могу наћи терминологија и садржајна одређења. Термини као што су драмски приступ, драмски метод, креативна драма, драмска игра, симулације, импровизације... имају своје дефиниције по којима се мање или више разликују. На пример постоји разлика између сценске уметности и драмске игре. Сценска уметност подразумева медиј у којем се уз присутност глумца пред публиком остварује драмски израз. Учи се о сценским законитостима, па и ако садржи елементе игре, драмска ситуација се ствара на темељу датог предлога, док драмска игра је стваралачка активност при којој деца – глумци „сами проналазе и одређују садржај игре“ (Вуконић Жунџић, Делаш, 2009: 84). Драмска комуникација је упориште (не)вербалних односа/релација између глумца (детета) и лика (нпр. лутке), учитеља и детета, детета и детета, али и детета (глумца) и публике.

Наведени појмови могу се подвести под „драмска комуникација“, јер јасно остварују интеракцију на различитим релацијама. Информација се може пласирати сценском игром, глумом, дијалогом, монологом; лутком, драматизацијом; стваралачким приступом.

Поред активне постоји и пасивна партиципација ученика у драмској комуникацији. Гледаоци су, такође, на индиректан начин учесници у драмској активности јер је на њима успостављена двосмерна драмска комуникација без обзира на то што су они пасивни партиципацијенти. Такође, термин драмска комуникација се употребљава због тога што драмским приступом у настави или ваннаставним активностима утичемо на вештину дијалога, развој вербалне и невербалне комуникације.

Дијаграм релације у ДК драмској комуникацији

Драмски приступ у настави

Драмски приступ учењу наставних садржаја представља средство учења у образовно-васпитном систему који мисаоно ангажује децу: приступ проблемској ситуацији, јаснија перцепција и боље разумевање односа ликова и њихових особина. Треба истаћи да се драмским приступом не остварује учење технике глуме или како се треба припремити за наступ, иако то није занемарљиво, да се проблемској ситуацији прилази оригиналним приступом, развија критичко мишљење, социјалне вештине и помаже остваривању скривених потенцијала код деце са тешкоћама у развоју.

Косџими на школској сцени (материјали: џајир, џканина, карџон)⁶

Драмски приступ у настави је процес који својом атрактивношћу оставља простор за интеракцијске односе унутар самог драмског деловања, а и ван њега, где ученици могу да прикажу дотадашње стечено искуство, као и да стекну ново и да оформе нове вештине и навике. „Посебан значај драма има за развој комуникацијских вештина – активно слушање, јасно изражавање, емпатичко примање, разумевање и слање невербалних сигнала: гестова, мимике, покрета“ (Ђорђевић, 2014: 11).

Побуђивањем експресије и трансформације у лик, учитељ уводи ученике у свет истраживања, код њих подстиче непосредни доживљај, а то је важно за стваралачки набој, знатижељу, машту и целокупан креативни процес који ће сам по себи постати игра. Таква драмска активност у настави има интенцију и да забави – изазове импресије, потребу за маштом, оплемени дух „глумца“ и гледаоца.

„Драмска активност у разреду (разредна драма) је активност у функцији одгоја и образовања уже групе учесника сачињене од оних који дијеле слично искуство, можда и судбину, и који заједно уче, сазријевају и расту.“ (Мијатовић, 2017: 2)

⁶ Сова, Виктор Ковачевић (3. разред), Веверица, Стефан Тодоровић (3. разред), Лав, Крман Никитовић (4. разред)

Значај драмске комуникације у настави, било да је примењена као драмска мотивациона игра или као прозна, прозно-поетска форма, мобилише дечју машту. Такође, омогућује да ученици у њој спознају и оздраве себе, *да размишља о својим ставовима и осећањима и иако дефинише свој социјални свет* (Спасић, 2019: 87), да вреднују своје идеје и идеје других који другачије мисле од њих, „да у себи пронађу простор за друге и другачије“ (Благојевић, 2022: 47).

Према наводима (Стаменковић, 2015.) Болтон заступа мишљење, да је основна сврха драме у образовању да помогне учесницима да виде себе из другог угла и развијају виши ниво самосвести, да инспирише имагинацију и подстиче рефлексију о различитим питањима, а указује и да драма може да утиче на буђење друштвене свести, на промене у разумевању и продубљивање разумевања, на емоционални и когнитивни развој, развијање социјалних вештина и вештине изражавања, развијање аутономије, односно на развијање целокупне личности (Bolton, 1979).

Од свих стваралачких уметности драмска уметност је деци најблискија, јер драмске ситуације су игре дијалога при чему долази до емоционалне импресије. На тај начин дете усваја одређене појмове који су му приказани путем различитих активности.

Ђорђевић у „Драма и образовање“ наводи да у сарадњи и размени са другима, деца и млади развијају:

- вештине комуникације,
- солидарност,
- заступање сопственог и уважавања туђег мишљења,
- спремност на компромисе испитивање различитих решења,
- боље везе и односе међу вршњацима, наставницима, педагогом, родитељима,
- развијају се толеранција и емпатија,
- одговорност и самопоуздање,
- на уметнички начин истражују нове идеје,
- стварају визије,
- деца и млади уче да прихвате другачије погледе на свет,
- уче да на нови начин представљају себе (2014:11).

У област драмске активности убрајају се: игре улога, импровизације, луткарско позориште, пантомима (наративна и пантомима вођена фантазијом), драматизација.

Драмска комуникација може се применити у свим предметима млађег школског узраста, као и на све ваннаставне активности (рецитаторске и драмске секције за припрему школских приредби). Она синтетизује различите предмете или садржаје различитих предмета, „спој ликовне културе, музичке културе и физичког васпитања“ (Димитријевић, 2016:) 306).

А
К
Т
И
В
Н
О
С
Т
И

ДЕЦА СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ У ДРАМСКИМ АКТИВНОСТИМА

За ученике којима је потребна додатна подршка у учењу, драмски приступ наставном садржају у настави српског језика или у неком другом наставном предмету, представља поуздан метод за занимљиво и квалитетно учење и напредовање.

Свако дете је целовита личност. Било да је са потешкоћом у развоју или не, оно је пре свега дете. Ометеност не треба да буде његова суштина, његов идентитет.

Полазно сјановишије за скуј индивидуалних и друшћивених акћивносћи за децу са физичким или менћалним смејћама садржано је у шексћу Конвенције УН о ћравима дећейћа и ћласи: Деће са шћешкоћама у развоју је деће са ћошћребом за ћосебном брићом, а деће са ћошћребом за ћосебном брићом је деће⁷. У настојању да се квалитет живота сваког детета повећа, па и детета са инвалидитетом, „треба трагати за путевима који би помогли да се задовоље његове ћудске потребе“ (Хрћица, 1997: 31).

Како би се омогућило правилан развој сваког детета потребно је истаћи његове способности, а то се може постићи применом различитих интерактивних приступа од којих је један и драмска активност. Развој деце се одвија путем интеракције, не само са другим ћудима, већ и са физичким објектима који окружују дете (Виготски, 1983). Према мишћењу Виготског, уз одговарајућу помоћ одраслих, могуће је организовати процес учења не чекајући одрећену готовост за учење (како је то Пијаже сматрао).

Учење, које се одвија као друштвено мећуделовање, претходи развоју и вуче га напред. „Инклузивна пракса претпоставља професионалну компетентност наставника, која се пре свега односи на стварање инклузивне климе уважавања појединачног ученика, препознавање различитих потреба и темпа учења свих ученика, као и на способности креирања флексибилног и индивидуализованог образовног приступа“ (Марковић и сар. 2000: 29).

Присутност драмских форми у настави, нарочито у настави у млаћем школском узрасту, охрабрује дете које има тешкоће у развоју. У њему се раћа осећање да је и оно равноправан учесник (Лугомер, 2001) у активностима, што доводи до повећања самопоуздања и боље социо-емоционалне климе у одељењу, а све то **доприноси повећању квалитета учења**. Деца су *оћворена*

7 Из Конвенције о правима детета УН

за учење кроз сарадњу и заједничке активности у циљу развијања пожељних животних вредности. Негују осећање „поштовања, стрпљења, јасна правила, насупрот кривици, стида, љућњи“ (Тилман и Хсу, 2007: 8).

Јелена Марић је још као ученица средње Економске школе учествовала у позоришним представљама у Народном позоришту у Ужицу. Прву зајажену улогу имала је у представи „Ожиљци“. Касније, своје јумачке способности развила је у говорничке, након чега постојаје веома успешна и преконалазна на такмичењима у беседништву. Успехе је остварила на беседништву „Зорану у часи“ и на такмичењима у беседништву у часи Десанке Максимовић. Поред тога ишла се образовала за условној администратора, полазник је на Академији младих лидера особа са инвалидитетом у организацији Националне организације ОСИ.

У зависности од врсте и степена потешкоће зависи и приступ обради садржаја. На пример, дете које је слабовидо може учествовати у музичком ангажману (стварање ритма плескањем длана о длан); покретањем лутке иза сцене, или у било којој другој активности која не захтева кретање, а што ће му омогућити да изрази себе. Потом, учествовање у драмској активности је један од корака интеграције у групу. Наиме, ученици могу развити бољу сарадњу приликом комуникације са другим ученицима (глумцима), остварити позитивније социјалне односе и код деце са тешкоћама у развоју продубити осећај припадности групи. Групни рад им је омогућио да се укључе у заједничке активности на часу са вршњацима, да размењују искуства, дају свој допринос у раду (Вујачић, 2009).

Применом драмских техника и учествовањем у драмским активностима деци којој је потребна додатна подршка је понуђен нови, другачији образац сагледавања, учења и понашања од оног што су навикли у свакодневној комуникацији и раду. Захваљујући драмској комуникацији могу се открити занемарени, потиснути потенцијали, неопходни за правилан социо-емоционалан развој. Имају прилику да експериментишу, да се упознају са новим идејама, ослањајући се на другачији концепт размишљања, доживљавања и интуитивног реаговања. Драма може позитивно да утиче на развој самопоуздања и самопоштовања, и генерално на персонални и социјални развој (Bolton, 2002)⁸.

⁸ Bolton, G. (2002). Drama in Education and TIE: A Comparison. In T. Jackson (Ed.), Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education (pp. 39-47). Taylor & Francis e-Library.

Зашто је важно да дете са одређеном тешкоћом, у разреду буде укључено у драмску активност?

Деца са развојним тешкоћама су другачије опајана у односу на осталу децу. Декларисана су као „чудна“, што представља погодно тло за рађање дискриминације, предрасуда, подсмевање, игнорисање, а и физичко насиље. Постоје „ирационални страхови и избегавање контаката услед чега према овој популацији деце постоји социјална дистанца“ (Вујачић, 2006: 192). У овом случају и оне добре могућности детета са тешкоћама у развоју (некада су тешкоће и секундарне), бивају угушене: створио би се осећај неприлагођености, инфериорности. На пример, ученик који има церебралну парализу (ЦП у даљем тексту), а има говорничке и глумачке способности, иначе пожељне у драмском деловању, неће имати прилику да истакне своје способности јер су у сенци тешкоће коју има. Приликом драмског деловања имаће прилику да покаже своје способности.

Некада начин на који се етикетирају деца са тешкоћама у развоју може бити ненамеран, несвестан, што не умањује штету начињену детету које жели бити равноправни учесник у драмској активности. Када су одбачена, ова деца се повлаче или су склона да реагују импулсивно и агресивно. Када су прихваћена и вољена, снажно се емоционално везују (Хрњица, 1997). У инклузивној пракси деци са тешкоћама у развоју је омогућено да открију своје очуване потенцијале и да на њима даље граде свој развој. „У групи вршњака, дете, уз помоћ одраслог спонтано открива очуване потенцијале, који представљају најбољу основу на којој ће се даље градити знање, способности, самопоуздање, независност и позитиван однос према себи и другима“ (Вујачић, 2009: 101).

Да би до тога дошло врло је важна улога учитеља/наставника. Подаци истраживања (Кобешћак, 1998) показују да су посебно важни први утисци о детету са тешкоћама у развоју, који се формирају током почетних интеракција.

Учитељ и сам мора бити сензибилизан и просвећен инклузивним вредностима како би оснажио своје ученике и створио климу прихватања и поштовања различитости. На тај начин подстиче међусобну сарадњу и бољу укљученост у комуникацију, игру улога, сценски покрет, кретања и сл. Тада су деца у прилици да развијају социо-емоционалне вештине, које могу донети и решење неке проблемске ситуације.

Сарадња међу децом може бити остварена само ако деца са тешкоћама у развоју и остали њихови вршњаци негују конструктивне односе у атмосфери разумевања и подршке, а то су предуслови за интеракцију, учење и развој.

На фотографији је дечак Павле Марић који је био део наше луткарске трупe. Са великом радошћу учествовао је у драмским активностима у школи и ван ње. Сарадња са осталим ученицима је била изузетна – сарадничка, без дискриминације. У сарадњи са Народном библиотеком Ужице приказана је приказана за све ученике ОШ „Алекса Дејовић“ у Севојну и издвојеном одељењу у Крвавцима. Такође, учествовао је и у луткарским радионицама „Приђимо им ближе“.

Биљана Давидовски, библиотекар у НБУ је дугогодишњи сарадник Школе, аутор бројних луткарско-драмских радионица.

У припреми за Фестивал луткарства основних школа у Крајевцу предлава „Шума“ освојила је 4. место и две награде. Прва награда је за звучне ефекте у представи, а друга, специјална награда припала је Павлу Марићу за изузетан допринос представи.

Данас је Павле Марић самостална особа. Живи у Београду и тренира кошарку у клубу кошарке у колицима „Десет“.

„Типична школа негује доминантно когнитивни начин усвајања знања, а занемарује специфичне разлике у кориштењу комуникацијских канала и до наглашавања онога што ови ученици не могу, а губи се могућност да покажу оно што могу и чему теже“ (Михолић, 2019: 43). Захваљујући ангажовању у драмским активностима, деца са тешкоћама у развоју су у позицији да се уче одговорности, да откривају себе, скривене потенцијале којим ће оснажити своју личност, да стекну одважност, спознају да свака препрека на коју наиђу може бити превазиђена јер имају подршку и ресурсе (као што је помоћ другара/-ица и сопствене могућности). У интеракцији са осталом децом постају активни конзументи информација лишени свакодневне наставне рутине.

Излазак на сцену детета са тешкоћом може деловати терапеутски на њега.

„Снага емоционалног доживљаја је управо онај најважнији елеменат у представи за ђецу. Управо по тој емоционалној доживљености поетска ријеч дјелује са сцене на дијете зато да формира његову свијест и његове осјећаје” (Ладика 1970: 144).

Представља себе на другачији начин, уживљава се у различите улоге јунака манифестујући своје способности. Осећа се поносним јер у том тренутку скреће пажњу са свог инвалидитета. На сцени се може видети једнакост, заједништво и увежбавање (Терапија драмом, позориште и глума за особе са инвалидитетом, 2013).

Захваљујући драми, глуми, стваралачким играма они испитују и померају сопствене границе чиме остварују нову димензију спознаје. Као освешћени чланови демократског друштва дужни смо да видимо њихове проблеме и олакшамо им већ отежан живот.

Заједно на сцени

„Кикини дани” 2023. године у Народном позоришту Ужице, у организацији Удружења диспрофичара златиборској околи

Фото: Марко Чушин

ПРАВИЛА ВОЂЕЊА ДРАМСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ И ОПХОЂЕЊА ПРЕМА УЧЕНИЦИМА СА ТЕШКОЋАМА У РАЗВОЈУ

Организација рада у ком је ученик са тешкоћом у развоју захтева додатне припреме, педагошка праћења, индивидуализовани приступ или индивидуално образовне планове, организовање техничких услова за рад; појачану комуникацију са осетљивим родитељима. Међутим, то не представља проблем ако се дете са тешкоћом у развоју, из угла учитеља/наставника схвати као изазов. Педагошко деловање није пуки посао који се завршава након последњег часа. Поред лепоте, коју овај позив носи, учитељ се обавезао према етичком, а и законском нормативу – да се перманентно усавршава и додатно ангажује у настави.

У педагошкој пракси учитељ примењује стечена знања, али најлакше то остварује онај који има позитиван став према инклузији. Он „посматра дете, а не његову ометеност или посебну образовну потребу“ (Степановић, 2018, стр. 243).

Индивидуалне разлике не треба да буду важније од њихових сличности. Такав учитељ настоји да наставне методе и технике учења усклади са потребама и интересима ученика коме је потребна додатна подршка. Потпуно ствара нове услове за рад и учење као и сарадњу са његовим родитељима. Његово професионално, а и морално начело је да оформи одговарајућу климу у којој се поштује различитост, где су емпатија и хуманост принципи. Уколико у образовно-васпитном процесу имамо резигнираног учитеља/наставника, инклузивна култура се не развија.

Драмска комуникација је моћно средство учења. Креативан је простор у ком свако дете, а и дете са тешкоћом у развоју, учи и одраста. Драма у настави ослобађа дете стега, чини да одрастање буде квалитетније јер је већ својим стањем ускраћено да активно делује и у пуној мери ствара.

План, организацију и реализацију драмске активности учитељ води тако што обраћа пажњу, између осталог, и на потребе ученика са тешкоћом у драмској активности. Такав ученик је потпуно равноправан учесник. Поред њих и остали ученици улазе у конфликтне ситуације: не свиђа им се улога, сматрају да заслужују више текста, већина би желела да буде главни лик и сл.

У редовни драмски ток укључујемо и ученике који не потпадају под инклузивно образовање, који имају своје тешкоће у развоју, али нису обухваћени неким од индивидуално образовних планова. За њих је посебно важно одабрати праву улогу која ће засенити њихове слабости и тиме утицати на правилан развој.

Обично се ослушкују потребе деце – коју улогу желе, због чега. Ученици често имају своје разлоге одабира улоге: зато што се поистовећују са ликом, тј. особинама лика (снажан, брз, спретан), допада им се његова доминантност, јер желе бити као он.

Да ли се улога бира или додељује?

Идентификовање у овом узрасном добу је пожељно, али у драмској игри не, јер ограничава стицање новог искуства. Учитељ може прозрети намеру детета у одабиру улоге. На пример: ученица у драматизацији „Пепељуге“ А. Поповића не жели да глуми Пепину. Један од главних разлога је негативност овог лика, а и њена споредна улога. Волела би да носи балетску хаљину као Пепељуга, централни лик. Улога Пепељуге је била ближа њеном сензибилитету, јер је она вредна и нежна девојчица. Међутим, учитељ је разговарао са ученицом и навео јој примере из позоришта и филма, указавши јој на глумце који су добили награде/Оскара за споредне улоге. Тиме је истакао значај споредне улоге, а самим тим и важност глумца/глумице који/а је глуми. Споредне ствари имају своју вредност јер условљавају живот. Наиме, споредна улога својом посебношћу „носи“ представу, као и у животу, да нема споредних улога главне улоге не би долазиле до изражаја.

Ученица је изврсно извела улогу Пепине, а није веровала у своје способности. Штавише, њена улога је била запаженија од Пепељугине. Захваљујући овој улози ученица је открила своје нове глумачке квалитете, ослободила се стега и стекла ново искуство.

Да ли је потребно инсистирати на целовитом драмском тексту?

Нису све сметње у развоју истог карактера и интезитета. Постоје специфичне тешкоће које ометају ток учења. Ученици са проблемом памћења градива/текста свесни су да не могу бирати дуже текстове иако им се та улога баш свиђа. Како би учитељ оснажио вољу ученика пружиће му подршку у учењу текста. На тај начин му саопштава да верује у његове способности и учи да ће се у животу препреке јављати и да их је потребно савладати на другачији начин. Опширни текст се може прилагодити и адаптирати према интелектуалним могућностима ученика. Краћи и ефектни делови текста остају, а сувишни, који не нарушавају коцепт и суштину, одбацује се. Сугерише му се да искористи ефекте асоцијативних симбола и боја приликом читања како би одређена места лакше запамтио. На пример, не поштује значење тачке. Уместо тачке нацртати дебљу црвену тачку (као знак стоп, заустави се), поред дела текста који треба изговорити гласније нацртати мали мегафон или муњу, као асоцијативни симбол за гласније, извођење. Сlike и боје које дете користи не говори учитељ, већ је то производ сопствене идеје – ученик сам креира знак и боју јер се тако сопствени симбол дуже задржава у памћењу.

Свако мисаоно ангажовање представља одређени напор за ученике. Уколико је емоционална димензија у драмској комуникацији изостављена, уче-

никовог напретка неће бити. Неопходна је сензитивизација: разумевање за тешкоћу, смањивање захтева, похвала приликом сваког напретка у односу на претходни.

Укључујемо ли у представу ученике проблематичног понашања?

Врло је важно како владамо терминима у образовно-васпитном процесу. Педагошка етика нам налаже да је недопустиво именовање „проблематичан ученик“ јер је у том случају етикетиран као непоправљив. Ствара се подлога за осуђивање и дискриминисање. Ако већ постоји замерка на понашање, њега ћемо називати ученик „проблематичног понашања“. Самим тим не осуђујемо његову личност већ поступак (понашање), а понашање је променљива категорија. Не треба рећи „Ти не ваљаш“, већ „Твоје понашање није добро“.

Ученици проблематичног понашања би требало да учествују у представама као глумци или они који раде на припреми представе иза кулиса. Обично скрећу пажњу својим несташлуцима и тиме утичу на рад групе: уносе немир, ремете другарске односе, те дође и до искључивања из драмске игре. Изузимање из процеса учења дискриминаторског карактера не сме бити модел решења проблема (нпр.: Ти не можеш да учествујеш у представи јер ниси био добар). Тај став је неприхватљив, погоршава већ нарушено понашање. Изузимање из групе у ученику ствара осећај незаслужене казне.

Препоручљиво је укључивање директно у рад групе. Тиме му учитељ указује поверење да ће бити део једног важног догађаја. Очекује се од њега посвећеност и одговорно понашање. Претпоставка је да ће се ученик помно укључити у драмску активност јер више није реч о појединцу већ о колективу, одељењу. Важно је да сви одраде задатак успешно. Деструктивну енергију усмериће на конструктивну, где ће се доказати у „најбољем светлу“. Могуће је да у драмској комуникацији, не само обнови добре односе са учитељем/наставником, већ и са другарима. Указивањем поверења ученику са проблематичним понашањем пружа се шанса да испољи своје квалитете. Мирним тоном, без назнака осуде, учитељ ће разговарати са учеником. На тај начин води се равноправан разговор, поштује личност саговорника, на основу ког ће га навести на размишљање и преиспитивање поступака и откривање узрока понашања:

НИСАМ ЗНАО ДРУГАЧИЈЕ

УЧИТЕЉ: Сећаш ли се вука и Растка у „Златном јагњету“?

УЧЕНИК: Сећам се. Лепа прича.

УЧИТЕЉ: Зашто је вук режао на Растка?

УЧЕНИК: Зато што није знао другачије, био је уплашен.

УЧИТЕЉ: Због чега је вук поверовао Растку?
 УЧЕНИК: Зато што је и њему био потребан пријатељ.
 УЧИТЕЉ: Шта мислиш о вуку?
 УЧЕНИК: Мислим да је добро што је постао Растков пријатељ.
 Растко га је и припитомио.
 УЧИТЕЉ: Шта би се десило да га је вук напао?
 УЧЕНИК: Мислим да... не би више били пријатељи.
 УЧИТЕЉ: Да ли си ти некада неког напао без разлога?
 УЧЕНИК: Јесам.
 УЧИТЕЉ: Зашто?
 УЧЕНИК: (слеже раменима) Зато што... нисам знао другачије.

Након припремања представе ученик је био посвећен раду. Није било тензијских ситуација. Поставио је себи циљ да се у представи за родитеље прикаже у најбољем светлу и свима докаже како је вредан пажње и аплауза.

Ученик проблематичног понашања захваљујући партиципирању у драмским активностима може развити вештине на личном, емоционалном плану и задовољити потребе самоактуелизације:

- развиће говорне вештине, сигурност и тимски дух,
- као и кооперативни начин деловања и боље разумевање међуљудских односа,
- каналисаће понашање, јер драмска активност ослобађа стега и отвара поља за конструктивна исказивања,
- посматраће проблем из другог угла/добиће идеје за решења проблема у животним ситуацијама,
- имаће етички исправна уверења,
- рад у драмским активностима утицаће на сузбијање вршњачког насиља,
- слободно ће изразити своје емоције,
- научиће да се (само)контролише и реално сагледа ситуацију у којој се налази,
- редуковаће агресивност и стрес,
- кориговаће понашање/самодисциплиновање.

Драмска комуникација у настави је погодна за ученике проблематичног понашања, јер сам процес растеређује – доноси задовољство, смех и формира климу доброг одељењског функционисања.

„Хумор омогућава ђеци и младима да на социјално прихватљив начин истражују супериорност те да се на тај начин бране од опасности које вребају у реалности“ (Газдек и Хорват, 2001: 87).

Говорне тешкоће у драмској комуникацији

Развој говора почиње од прелингвистичког периода – од рођења. У овом развојном периоду обухватају се све фазе припремног говорног апарата (развиј комуникације у интеракцији детета са родитељем тече од самог рођења, путем додира и геста). Након ове фазе надовезује се почетак лингвистичког развоја где се појављују прве речи са значењем. Од дванаест месеци комуникација је гласовно-гестовна, а повремено се изговара до шест речи. Дете рано почиње да прати израз лица особе која га храни, учи да распознаје осећања, али их и само изражава показујући задовољство или незадовољство. Све те поруке, у већем или мањем степену, прате неке емоције. У предшколском добу прелази се на основни вид комуникације. Реагује на постављено питање или не реагује ако има тешкоће у говору.

Највише порука види се на лицу (мимика), затим руке и тело. У предшколској групи деца због недовољно развијеног гласовног апарата, мањег капацитета плућа, неизраслих зубића и сл. немају довољно артикулисану комуникацију. Паралелно са учењем у предшколској групи деца могу ићи и код логопеда и временом унапредити говорну артикулацију. Међутим, у групи се могу јавити и озбиљније сметње попут муцања или селективног мутизма, које у основи имају психичку, а не физичку баријеру. Поред примарних сметњи могу се јавити и секундарне, пратеће попут енурезе, хистеричног понашања, до потпуног нереаговања на стимулансе.

Васпитачи се сусрећу са (с)елективним мутизмом у предшколској припремној групи, али временом проналазе начине и моделе за његово сузбијање. *Селективни мутизам⁹ је сложени анксиозни поремећај који се јавља само код деце. Карактерише га неспособност деце да говори и ефикасно комуницира у неким друштвеним окружењима, као што су школа или вртић. Деца са селективним мутизмом могу да говоре и комуницирају у срединама где се осећају сигурно и омишљено.*

Излагањем детета са селективним мутизмом разним драмским сензацијама, утиче се на провоцирање одговора, буди се потреба да се одреагује. У почетку то изгледа неуспешно, али временом дете показује интересовање за драмску провокацију. Поред драмских прича, које имају и терапеутско дејство, лутка је најбољи медиј који одговара деци са селективним мутизмом. Лутка је пријатељ, жива особа од поверења. Уколико васпитач користи лутку у драмској комуникацији неће се изненадити када види да деца одговарају лутки, а не васпитачу/учитељу, јер деца успешно реагују и прихватају игру која у унутрашњој сфери бића претвара нестварно у стварно, као и замишљено искуство у проживљено.

9 <https://www.psihoterapijajpsiholoskosavetovanje.rs/selektivni-mutizam/>

Лутка иницира и подстиче игру, одговор и комуникацију на релацији васпитач – дете, васпитач – група. Да би дете веровало игри, лутки (васпитачу) и васпитач мора веровати у луткарску магију, у магију покрета. „Било коју лутку да натакне на руку, терапеут је мора знати оживјети, знати ући у интеракцију с њом и истовремено њоме изразити оно што се тиче дјетета, говорити о његову проблему, благо или можда иронично, али увијек с разумијевањем“ (Басташић, 2014: 22).

Дете са тешкоћом у говору има потребу да свом „пријатељу“ одговори, забавно му је. Васпитач му кроз лутку прво открива своје искуство, нешто о себи. Не користи директна питања.

ЛУТКА: Добар дан, другари!

СВИ: Добар дан!

ЛУТКА: Ја сам Цвећко. Шта мислите зашто се тако зовем?

ДЕТЕ: Зато што волиш цвеће!

ЛУТКА: Тако је. Волим цвеће. Родио сам се у пролеће, а тада има много цвећа. Погодите које цвеће највише волим.

(Деца погађају, наводе разне примере из живота не би ли се допали Цвећку и наставили занимљиву комуникацију.)

ДЕТЕ: Можда лале?

ЛУТКА: Ниси погрешно. Волим лале, али и беле раде, каранфиле, руже, висибаве и кукуреке. А шта мислите да ли деца могу да буду цвеће?

(Дечак устаје и говори да је чуо да нека деца могу бити цвеће. Лутка се смеје.)

ЛУТКА: Ниси много погрешно. Када се неко дете понаша немирно, кажемо да није цвећка. Али, колико видим овде су сви добри. Но, када бисте били цвећка/цвет, који бисте били?

(лутка прилази једном дечаку)

ПЕТАР: Хеј, Цвећко, могу ја да кажем?! Ја бих био мали жути цвет.

ЛУТКА: На који цвет мисли ваш другар?

САНДРА: Цвећко, Цвећко, он мисли на јагорчевину.

ЛУТКА: Ааа да! Потпуно сам заборавио на тај цвет. Јагорчевина је један од весника пролећа и личи на жуте трубице. То је дивно. Волим и ја јагорчевину. Цвећко поставља још питања, прилази детету, које има тешкоћу у говору (Уна) и обраћа јој се. Пре него што јој постави питање већ је створена пријатна клима за драмску комуникацију у којој деца верују лутки. Лутка прво нуди информацију о себи, а онда поставља питање које изискује само одговор „да“ или „не“. Након тога покушаће да питањем изнуди две речи, а потом и неко краће објашњење. Иначе, лутка која отвара уста више подстиче говор него лутка са непокретним устима.

ЛУТКА: Када вас погледам видим пуну ливаду разнобојних цветића.

И не знам којем пре да приђем. (Деца устају, прилазе у жељи да буду изабрани, али Уна стоји по страни. Она је, такође, устала са пода).

ЛУТКА: (извирује се, повлачи се назад-напред)
Чек, чек, мислим да сам угледао један посебан цвет. Да ли си ти цветићу можда... можда љубичица? Видим да имаш љубичасту мајицу.

УНА: Да.

ЛУТКА: А кад расту љубичице?

УНА: У пролеће!

ЛУТКА: Поред тога што си леп цветић, знао сам да си и паметна.
Молим вас један аплауз за нашу Љубичицу.
(Деца аплаудирају).

ЛУТКА: Децо, љубичица је, такође, весник пролећа. Постоји још весника. Ко жели да ми објасни?
(На кратко се одваја од Уне и тако оставља простор жељи за поновним враћањем.)

МИЛОШ: Ја сам чуо за један смешан. Зове се висабаба.

ЛУТКА: Како, висидеда?

МИЛОШ: Неее, висабаба!!! (Сви се смеју)

ДАРКО: Зар то постоји?

УНА: Постоји, ја сам је видела!

...

Захваљујући емоционалној клими у драмској комуникацији, коју је лутка створила, учествовала су сва деца. Сви су били расположени и спремни за игру, чак и Уна због које је највише овај догађај организован. Ово је био мали корак у подстицању комуникације, али наредни су били још лакши. Све време док је игра трајала деца су гледала у Цветића, иако су знала да то заправо говори њихова васпитачица. Успешним анимирањем лутке постижу се ефекти. Остала деца нису приметила да је Уна дала одговор на два питања и да је изнела једну констатацију. Након драмске комуникације деца настављају игру уз музичку и ликовну активност.

ЛУТКА: Децо, време је да идем својој кући, чека ме неко друго цвеће!

СВИ: Нее... Што идеш?!

ЛУТКА: Како би ми остали у лепом сећању желим да ми нацртате ваш најлеши пролећни цвет. А ја сам за вас спремио поклоне.

(Васпитачица из торбе вади букетић направљених цветова од папира и даје сваком детету. Уни даје последњи, након чега јој се Уна захвалила и загрлила ју је.)

НАПОМЕНА: Уколико дете не одреагује у први мах на лутку у драмској стимулацији, не треба се обесхрабрити, јер је управо тада постављена погодна емоционална подлога за иницирање комуникације. Лутка је сигурно један од тих подстрекача који ће пре или касније пробудити жељу за реакцијом. Постоје примери када су деца сама иницирала драмску игру – пројектовала на лутке своје жеље, страхове и временом ушла у нормалне токове комуникације (разговор телефоном, постављање питања, улога доктора – пацијента и сл.)

Поред горепоменутих лутки, прикладне за дијалог са децом која имају потешкоће у комуникацији или страхове, у говорно терапијском приступу постоје двостране лутке или лутке са два лица.

С обзиром на то да се манипулација лутком изводи без паравана, двострана лутка је погодна јер приказује два лица без излагања и спуштања са сцене. Лутка са два лица „постиже трансформацију у току саме игре, што је уједно и метафоричка порука детету о слојевитости нашег душевног живота“ (Бастасић, 2014: 25).

Бастасић је у свом стручном раду „Сценска лутка у психотерапији“ навео да је двострана лутка с једне стране лепа, а с друге ружна, друга је пак тужна, односно весела, трећа је без уста, тј. с устима која се лако анимирају покретом руке, четврта је истовремено и добар дечак и вражић.

У раду с децом која имају сметње у комуникацији Бастасић је дошао до закључка да је игра сценском лутком за њих **средство избора, јер је лутка блиска детету у својој симболици. Лутка у драмској комуникацији суптилно отвара врата симболичној игри, а игра њоме олакшава детету проигравање властитих неприхватљивих фантазама, ослобађање афеката везаних за конфликте.** Учествујући у игри коју је дете креирало, прихватају се његове фантазме, а интерпретирајући прекида зачарани круг кривице коју ти фантазми изазивају (2014: 27).

И
Н
К
Л
У
З
И
В
Н
А

К
У
Л
Т
У
Р
А

ПРИМЕРИ И САВЕТИ

На шта треба обратити пажњу када се особа са инвалидитетом нађе у драмској активности?

Особа са инвалидитетом у зависности од осталих вештина требало би да има запажену улогу. Ако је у колицима то су статичне улоге и монолози. Има ситуација у драмским активностима када особа са штакама жели да се креће, што јој не треба оспорити јер се на тај начин осећа више важним и равноправним чланом групе. Када добија аплаузе не смемо дозволити да се та особа нађе на самом крају фотографије, осим ако му је због техничких услова (штака, шеталице) онемогућено да дође до средине.

Ако се и нађе на крају реда, пожељно је да то буде у првом реду (никако позади). Најправилнији однос у финализацији драмске активности је да њихово место буде у средини. Фотографисати се у средини значи указати глумцу поштовање, важност јер је поред своје тешкоће *изнео* представу, учинио је снажнијом и уверљивом. Тиме и рад целе групе добија на значају јер се третира као толерантна средина која негује демократске вредности – одсуство дискриминације, стереотипа и предрасуда, гаји толеранцију.

*Дискриминација особа са сметњама у развоју – неједнак шрејман људи у односу на способности на физичком, менталном и емоционалном плану.*¹⁰

Приликом сценског покрета ученика са инвалидитетом не сме бити у средини због кретања осталих учесника који га могу довести у опасност. Организовати другог ученика који ће уз њега бити приликом драмског извођења. Избегавати манипулацију или привидну партиципацију – укључивање у пројекат особе са инвалидитетом ради привида поштовања различитости, додељивањем улога које не могу засенити његову тешкоћу у развоју. Такав привид активности називамо декоративна употреба ученика са тешкоћом у развоју. Укључивањем у драмске активности, особе са инвалидитетом себе више не доживљавају као потенцијалне пасивне жртве и објекте милосрђа, већ као истакнуте актере који доприносе успешности драмске активности и помажу им у осамостаљивању.

Пре изласка на бис потребно је уклонити реквизите и остале физичке баријере како би несметано дошао до места. Учитель би требало да послушне потребе особе са инвалидитетом јер он представи даје посебан тон и вредност. Било да је реч о драмским активностима или о класичном раду у учионици важно је детету са одређеном тешкоћом обезбедити простор у ком се креће. Ако имамо пример ученика са церебралном парализом, не можемо га упутити у задњу клупу, где ће прећи већи део пута до ње. Потребно је да тај ученик седи у првој клупи. Није редак случај да ученик са церебралном парализом има секундарне сметње као што су астигматизам, миопија, епилепсија и сл. Сама

¹⁰ <https://www.opd.org.rs/wp-content/uploads/2018/08/Kratak-vodic-kroz-PD.pdf>

природа наведених тешкоћа је таква да захтева позицију ближу учитељу/наставнику, због потребног реаговања на потенцијални проблем. Ученик са епикризама не сме седети близу радијатора и оштрих предмета. У том случају је најпожељније да седи са десне стране стола и то до врата због бржег реаговања и указивања помоћи.

Како у драмским активностима оснажујемо ученика са инвалидитетом?

Ученик са тешкоћама је незаобилазни моменат драмске комуникације. Приликом извођења могу имати различите адаптивне проблеме у зависности од природе тешкоће које имају. Сазревањем, они почињу све више да примећују недостатке свог стања, те постоје примери где доживе пад самопоуздања, нарочито ако помисле да не могу извести драмски задатак. У овим моментима учитељ има важну улогу. Потребно је оснажити ученика и указати му да се то дешава и врсним глумцима и уметницима.

– **Франкенштајн** је третиран као научна грешка, незграпан, непредвидив.

„У потпуној супротности са оваквим приступом, налазе се неспособни и инфантни књижевни ликови са инвалидитетом, представљени као социјални случајеви, којима је најчешће неопходно лечење, а изнад свега, помоћ особа без инвалидитета:

– **Тим** у приповеци *Божићна ђесма* Чарлса Дикенса“ (Шапиро, 2005).

– **Оловни војник** Х. К. Андерсена, бива дискриминисан од девојчице јер нема једну ногу: „Ти не припадаш овде“, а затим га баца у ватру.

Сходно томе, деци са телесним инвалидитетом индиректно се шаље порука да су негативне личности, а и у случајевима када су приказани у позитивном светлу, обично епизодни/споредни ликови.

Према истраживању које су спровели стреаминг сервис „Хопстер“ и канцеларија за истраживање „Дубит“ у Уједињеном Краљевству, а показало да се особе с инвалидитетом појављују у тек 16% садржаја намењених деци предшколског узраста. Ништа мање особе са инвалидитетом нису заступљене у позитивном светлу у филмовима.

Ипак, постоје примери које учитељ може искористити као позитивне представнике особа са инвалидитетом, како у цртаним филмовима, тако и у уметности и науци уопште, који су својим радом и посебношћу мењали свет у ком живе:

– *Хајди* – **Клара** у инвалидским колицима дружи се са Хајди,

– *Прича о Тину* – лутак **Тин** у инвалидским колицима,

– *Божићна ђесма* – дечак **Тим** на штакама равноправно учествује у породичним окупљањима окружен љубављу.

– *Пеја Прасе* – мишица **Манди** у инвалидским колицима у игри са осталим ликовима,

– *Снежана и седам њајшуљака* – акценат на изгледу **патуљака** (исте величине, а карактерно различити, вредни)

– *Звонар Бојородичине цркве* – **Квазимодо** скривен од света због лошег физичког изгледа, али добија наклоност лепе девојке.

Из света уметности постоји пример **Фриде Кало**, сликарке која упркос свом здравственом стању, церебралне парализе (једна јој је нога била тања од друге), није спречена да остави великог трага у мексичкој уметности. Сматрали су је симболом пркоса и поноса. Свој недостатак је претворила у предност. Затим **Тулуз Лотрек**, сликар ниског раста и творац европског плаката. Постоје многобројни примери успешних људи који могу бити водиља и мотивација ученицима са инвалидитетом.

Како би ученик своје тежње спровео у дело, учитељ му може помоћи позитивном афирмацијом. Кратким и ефектним саветима које побуђују позитивно мишљење о себи: „Ја сам добар за ово, ја то могу“. Овакве реченице су позитивне афирмације, могу изазвати код ученика добра усмерења.

Савети који су предуслов за мотивацију ученика у раду:

- Док изговараш драмски текст, веруј у то што говориш.
- Буди стрпљив, не жури.
- Ако поделиш текст на памтљиве целине, лакше ћеш запамтити.
- Браво, нисам ни сумњао у тебе!
- Одлично си то приметио/ла, а шта мислиш постоји ли још које решење?
- Увреда је исто као поклон. Ако је прихватиш, значи да је за тебе.
- Хвала што истрајаваш. Представа не би била иста без тебе.
- Размисли да ли је то добра одлука.
- Наше сличности су важније од наших разлика.
- Не вредиш мање ако потражиш помоћ. Питај.
- Ако мислиш да не можеш, размисли након што се одмориш.
- Ти одлучи, имаш право на то.
- Желиш ли да то заједно урадимо?

Оно што учитељ не би требало да ради јесте да пореди ученика са тешкоћом у развоју са успешнијом сестром/братам или другом из разреда; да му указује да је раније био бољи него сада; да му говори повишеним тоном како представа неће моћи због њега да се реализује или да буде пасивно-агресиван према ученику: „Да си боље слушао, не би до овога дошло“.

Подршка ученицима са сензорним сметњама?

Вршњачка подршка је веома важна у кооперацији са ученицима са сензорним сметњама. С обзиром на то да они имају ограничене социјалне способности могу се јавити додатне тешкоће као што су: раздражљивост, незрелост и неприлагођеност, склоност сумњи у сопствени успех. Због таквих појава неопходно је иницирати **комуникацију**. Постоје случајеви из инклузивне праксе где су и ученици савладали знаковно писмо како би помогли вршњаку са сензорном сметњом. Тиме ученик са сензорним сметњама јасно зна да може очекивати помоћ вршњака, ако му је потребна. За општу климу у разреду и неговање инклузивне културе пожељно је указивати на сличности ученика са сензорним сметњама са осталим ученицима у разреду, него на ученикове сметње (нпр: „Ако ниси добро видео, не мораш ти“).

Ученици са сензорним сметњама треба да седе онде где осећају да ће најбоље учествовати у настави. Улазак ученика у учионицу треба да буде такав да тачно знају путању по којој се крећу до свог места. Уколико дође до просторне реорганизације као што је то случај у драмским активностима, ученика са сензорним сметњама морамо упутити и наново организовати. На пример, ученика који је слабовид или слеп, због рестрикција у кретању, водимо по путањи коју треба да упамти. Када изговара драмски текст због немогућности вида, може да се окрене у другом правцу и тако да неуверљиво одради своју улогу. Зато је иза њега увек асистент (ученик) који ће га лаганим покретом за рамена заокренути у смеру у ком је публика. Препоручује се да ученик са оштећеним видом буде ван светлосне иритације и да седи у првом реду како би се ослањао на чуло слуха. Ученици са сметњама вида ће развити одређене способности у погледу места седења, али могу и да промене место у односу на интензитет светлости.

Врста и степен сметњи препоручује распоред стајања или седења. Ученика са сметњама слуха усмеравамо ка центру учионице. Пожељно је да има столицу са точкићима како би на лицу места сам одредио која му позиција највише одговара како би гласови правилно доспели до рецептора. Уво на ком му се налази слушни апарат мора бити близу окренуто ка учитељу, те сходно томе учитељ води рачуна приликом организације места за учење или драмско деловање. Учитељ треба у сваком тренутку да има пажњу ученика. Говори јасно и разговетно, да гестовно и фацијално дочара оно што говори, без монотоне интонације или пак викања.

„Ђацима са сензорним сметњама наставник треба да обезбеди учешће у дискусији, могућност да је прати и учествује у вршњачким односима, али и да мотивише препознавање различитости на темељу прихватања“ (Степановић, 2018: 107). Колико год учитељ подстицао толерантне односе у разреду

без дискриминације, ипак до ње може доћи. Оштећење слуха утиче на ниво социјалне зрелости детета, на прилагођавање и недовољну способност да прихвати одговорност за своје понашање.

Оскудност вида негативно утиче на кретање слабовиде/слепе деце, а самим тим и на њихову социјалну адаптацију. Учитељ ће упутити ученика на то да ће увек постојати говоркања, непријатних погледа, злурадих коментара јер без обзира на то што радимо као тим, ипак смо различити. Увек ће постојати, бар у малој мери, неравноправних третирања. Но, од учитеља највише зависи да ли ће доћи до прихватања или не, јер захтева разумевање ученика са сензорним сметњама. Уколико се јаве ситуације у којима ученик са овим тешкоћама не може да савлада одређене садржаје, што изазива колективни или појединачни подсмех, учитељ треба да исправи ученика, али и да већини укаже да испољена реакција није примерна.

Када учитељ организује облике рада у настави и драмским активностима, не би било лоше искористити капацитете групног облика рада и рада у пару. Рад у групи црпи ресурсе, покреће на дискусију и нужно повезује релације међу ученицима како би се заједнички циљ остварио. Тиме се ученик не ставља у пасивну улогу, нема једносмерне комуникације. Драмске активности свакако се раде у групном раду, али и сама припрема – сарадња и помоћ око текста, начина глуме, правилног изговарања и сл., припадају облику групног рада који ће помоћи ученику са тешкоћом у развоју. Приликом групног рада ученици постају стрпљиви, уважени, побољшавају кооперацију са другима, учећи једни од других како се постаје тим. Организовањем групног облика рада учинићемо да очигледне тешкоће не постану примарне. Циљ укључивања у групни рад ученика са сметњама у развоју је социјализација, као и развијање емпатије код осталих ученика.

Поред групног рада за реализацију циљева погодан је рад у пару. Уколико размишљамо на који ће начин ученик са тешкоћом у развоју развити неке своје способности, решити личне конфликте, потребно је да са њим ради (седи) ученик који је толерантан и сензибилисан. Ученици имају различите мотиве зашто помажу другу. Прво, то може бити зато што је такав манир препознат као социјално пожељна активност, те ће код учитеља добити похвале за заслуге. Свакако, ако је и то такав вид личне мотивације ученика, неће шкодити детету коме је потребна подршка. Друго, сензитивност је нешто што се у породици подстиче, а у школи гаји. Постоје ученици који су по природи толерантнији, брижљиви и сл., те не доживљавају похвалу као награду за указану помоћ другу/-арици ком/јој је подршка потребна, већ је за њих то сасвим прихватљиво.

Д
Р
А
М
А
Т
И
З
А
Ц
И
Ј
А

ДРАМАТИЗАЦИЈА У НАСТАВИ, ДРАМСКЕ ИГРЕ, ИМПРОВИЗАЦИЈЕ

Драматизација је врло занимљив стваралачки процес погодан за рад на часу. „Драматизација је стварање позоришног текста коришћењем књижевних врста које не припадају роду драме“ (Грушановић, 2011: 12). Када се драматизује нека прича, бајка или, у нашем случају, басна, производи се позитиван утицај за развијање мишљења, карактера и самосталности у наступању. Улога која се додељује детету не треба бити случајна. Одређене особине детета које желимо да истакнемо, а из неког разлога су потиснуте, треба их подстаћи кроз одређену улогу (нпр. тиха девојчица добија улогу доминантнијег лика), али не треба занемарити и дететове потребе – оно што дете одређеном улогом жели да прикаже.

Приликом драматизације неког књижевног дела треба приступити драмским играма. Драмске игре представљају спонтане драмске елементе који су увод у драмску активност (игре улога, импровизације, вежбе гестикулације и сл.) „Показало се да драмска игра, анимира децу, васпитно делује, подстиче креативност и њихову сигурност, као и вољу за постигнућем и афирмацијом у школи и међу друговима“ (Шефер, 2005: 190). Деца самостално и спонтано приступају игри замишљајући ситуације. Драмско играње и игре импровизације су простор осмишљеног подстицања спонтаног драмског израза, јер се изводе без припреме и пробања (Марковић и сар. 2000).

Вођена сопственим импулсом, деца граде једноставне дијалоге, који се обично узимају из животних ситуација или маште.

Важно је нагласити да се у оваквим драмским импровизацијама не сме инсистирати на понављању јер се тада губи лепота спонтаности, инвенције, а то онда не би било играње него врста учења по класичном схватању. Учитељ/водителј може преузети одговарајућу улогу у драмској акцији да би скренуо пажњу на одређени аспект, *подстицао рефлексију, прогубио ниво значења, која могу имајући да се исцртају или уводио продуктивну иницијату, нове изазове и заплете.*

Сценски костим¹¹ (Гавран)

11 Данило Петронијевић (2. разред)

Онда, када је пошребно разјашњење, насџавник може да крочи изван улоје, да заустави драмску акцију и џокрене дискусију, а заштим да џоново насџави са имџровизацијом (Стаменковић, 2015: 814)¹².

Драмска игра мора бити организована у атмосфери сигурности, опуштености, привидне необавезности. Једино у таквој клими осигурано је усвајање нових спознаја, **јер се оно што је у игри научено памти дуже, а то открива пут ка новом стваралаштву** (Лугомер, 2001).

ПРИМЕР ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ **(драмске активности кроз басну *Гавран и лисица*)**

Пример приредили: Радован Павловић, професор разредне наставе и аутор драматизације текстова *Гавран и лисица* (угледни час у ОШ „Алекса Дејовић“, ИО Злакуса), Радица Благојевић Радовановић (психолог), Гордана Томоњић (педагог).

Опис детета са тешкоћом:

Ученик другог разреда основне школе.

Јаке стране детета:

- јасно и гласно говори, дикцијски правилно,
- осећа логички акценат, прави драмске паузе,
- одржава пажњу приликом драмског казивања,
- има пријатну – тамну боју гласа,
- има осећај за ритам, интонативно тачно пева,
- интересује га поезија и проза,
- учествује у анализи књижевних текстова,
- прихваћен је у вршњачкој групи,
- равноправно је укључен у групним активностима,
- редовно извршава школске обавезе уз помоћ родитеља-личног пратиоца.

Приликом досадашњег рада са дечаком примећено је да најбоље учи уз коришћење драмских стимуланса – комбиновање визуелних и аудитивних садржаја. Управо, захваљујући драматизацији басне *Гавран и лисица*, а касније и кроз друге драматизације, његове наративне вештине дошле су до изражаја.

Потребна подршка детету у:

- осамостаљивању при гестовном и говорном изражавању,
- учесталијој комуникацији међу ученицима без посредовања учитеља или личног пратиоца,

¹² Стаменковић, И. Драмска уметност и образовање - различити правци и приступи у примени драмских и/или позоришних техника, 2015. Висока школа струковних студија за васпитаче, Крушевац

- учењу правила понашања (саслушати саговорника) и подизању прага толеранције (уважавање другачијег мишљења),
- прихватању потреба других ученика,
- вежбању пажње и концентрације у настави због замора детета након прва два часа,
- вежбању fine моторике прстију и зглоба шаке.

Циљеви активности:

- побољшање социјалне интеграције у групи;
- указивање на важност поверења приликом драмске интеракције (да научи да верује саговорнику и да заједничким деловањем у представи „Гавран и лисица“ може постићи успех);
- подстицање осећања задовољства приликом постизања успеха,
- подстицање колективне одговорности;
- разумевање важности колективног деловања, сарадничких односа,
- подстицање инвестиције, креативног размишљања;
- развијање емпатије;
- поштовање различитости;
- указивање на естетске и етичке вредности појединца;
- контролисање покрета руке (кроз лутку) путем говора;
- усмеравање пажње на битно;
- развијање самоконтроле и самосталности;
- развијање осећања равноправности.

Исходи активности за дете са потребом за додатном подршком:

- разумео васпитне поуке које носи басна,
- продубио односе са групом и појединцем,
- осетио се равноправним чланом колектива,
- ојачао самопоуздање коришћењем очуваних говорничких вештина,
- осетио да је његово ангажовање вредно похвале и дивљења,
- стекао извесну дозу самопоуздања,
- осетио се као равноправни члан колектива,
- контролисао и усагласио покрете лутке и говора,
- развио наклоност према позоришној култури уопште.

Подршку пружају: учитељ, ученици, родитељи, наставници, психолог, педагог

Приказ драмске активности на часу 1. Часу српског језика „Гавран и лисица“

„Драматизована прича је настава у акцији, која мотивише децу и даје боље резултате од вербалне анализе текста, јер користи различите медије“ (Шефер, 2005: 121). Пре реализовања драматизације *Гавран и лисица* деца су на часу ликовне културе правила разне лутке (животиње) на штапу. Захваљујући корелацији са наставом ликовне културе, деца су имала потпунији доживљај – скицирање, сечење, лепљење, обликовање, глума. У сваки сегмент рада је укључено дете са тешкоћом/ама у развоју. У ликовној активности је придржавало штап и помало лепило, трудило се да правилније обоји лутку. У драмском представљању гласовно је опонашало гаврана и покретало лутку приликом казивања. Иза завесе је имало помоћ друга који глуми лисицу. Својом улогом и понеком досетком изазивало је спонтани смех публике која му је подршку пружала аплаузима. Иако је начин казивања (гавран) био ваљан, брзина темпа казивања је одавала узбуђење због, до сада новог, начина интерпретирања текста и реакције које изазива глумом.

Наставна јединица *Гавран и лисица* је реализована кроз обраду и утврђивање (два часа). На првом часу извршена је класична обрада народне басне на ком је драмска игра спроведена у уводном делу часа (драмска манипулација), док је на другом часу (утврђивање) остварена у централном (драматизација) и у завршном делу часа (драмске импровизације).

АРТИКУЛАЦИЈА 1. ЧАСА

УВОДНИ ДЕО ЧАСА

Драмска манипулација *Прстићи иишају* представља мотивациони фактор. Наиме, захваљујући драмској игри, деци је пажња мобилисана и испровоцирана љубопитљивост. Намера је била да обновимо оно што смо раније научили о баснама, али на занимљив начин. Сваки од пет прстију на руци је један лик који поставља питање деци (направљене су различите главице које се стављају на прсте и имају улогу луткице). Сваки прст – лик има своју личност која се испољава кроз глас учитеља. Прсти говоре различитом интонацијом и бојом и тако дечју пажњу полажу у сферу позоришне атракције. Захваљујући пробуженој машти, деца и не гледају у учитеља који се пројектовао у улогу луткица, већ имају жељу да што тачније одговоре на „њихова“ питања. Драмска манипулација привукла је пажњу дечаку који има тешкоће у развоју и подстакла га на одговор и постављање питања.

ПАЛЧИЋ: (грубим гласом)

– Добар дан, децо! Ми смо знатижељни прстићи. Желимо да вас нешто питамо, да нас нешто научите! Треба да нам одговорите на неколико питања. Ја сам Палчић, а ово су моји другари: Кажипрстак, Прстак, Допрстак и Малић.

Како називамо предмете које је човек створио руком? *(Рукоћворине.)*

– А, како називамо оно што човек створи памећу или умом? *(Умоћворине.)*

КАЖИПРСТАК: (раздрагано)

– Шта су то умотворине

(То су чворевине ума. Створио их је народ, односно шаленишовани људи из народа чија имена обично не знамо.)

– Које народне умотворине постоје? *(Песме, приче, бајке, басне, зајонејке, пословице, ишлице, брзалице, разбрајалице...)*

ПРСТАК: (сталожено)

– Како се зове наш великан који је највише заслужан за постојање народних умотворина код нас? *(Вук Стефановић Караџић.)*

ДОПРСТАК: (женским гласом)

– Реците нам шта су то басне? *(Басне су крајке јоучне приче у којим живошине имају особине људи, које нам ошкривају неку живошину јоуку.)*

– Како називамо басне у којима аутор није познат?

(Народне басне.)

МАЛИЋ: (детењим гласом)

– А, шта су то ауторске басне? *(То су басне које је написао неки исац.)*

– Ко су познати писци басни? *(Езој, Ла Фоншен, Кирилов, Досишеј Обрадовић...)*

Најрсине лујке

ПАЛЧИЋ:

– Драги другари, хајмо ми њима да прочитамо једну народну басну! – Слажете ли се?

КАЖИПРСТАК:

– Али, ви да погодите!

– У шуми живи, у село често иде, шуња се шуња, да је коке не виде. *(Лисица)*

ПРСТАК:

– Нисам леп као паун, а немам ни неку моћ, нек вам ово буде на ум, имам перје као ноћ. (*Гавран.*)

ДОПРСТАК:

– Погодите шта ћемо вам прочитати?! (*Лисицу и гаврана.*)

ЦЕНТРАЛНИ ДЕО ЧАСА

Након истицања наставне јединице на табли, ученици усмерено читају басну у себи са упутством да обратe пажњу на непознате речи. Ученици су у централном делу часа радили у пару наставни листић. Дечак коме је потребна подршка је седео са омиљеним другом који му је помагао приликом писања и формирања тачног одговора. Повратна информација давана је усменим путем и на плакату.

НАСТАВНИ ЛИСТИЋ

1. Напиши тему басне. (*Како је лисица преварила гаврана*)

2. Правилно поређај слике у басни. Упиши бројеве од 1 до 5 на црти.

2. Лисица хвали гаврана.

1. Гавран је нашао сир.

4. Гавран испушта сир.

5. Лисица размишља о гаврановој наивности.

3. Гавран хоће да увери лисицу како зна да пева.

3. Придружи одговарајућу особину датом лику са слике.

лукавост
ображеност
препреденост
ласкање
слаткоречивост
дволичност

памет
досетљивост
глупост
умишљеност
користољубивост
лаковерност

4. Објасни следеће народне поуке.

– Не дај боже лисици снагу лава.

(Пошћо лисица нема снају лава она се служи снајом ума, ѓреварамa и лажима.)

– Вук длаку мења, али ћуд никада.

(Онај ко је лош, и кад ѓромени одело, остѓаће и даље лош.)

– Тешко вама када људи почну да вас хвале.

(Људи честѓо хвале кад ѓ треба да од некоѓа нешћо добију.)

– Једно говори друго твори.

(Једно мисли, друѓо ради. Особе које що раде су дволичне.)

5. Чему вас је ова басна научила?

(Не ѓ треба биѓи лакомислен и наиван.)

6. У басни „Старо лијино лукавство“ лисица се служила својом памећу.

Шта је она урадила? Да ли оправдавате њен поступак?

(Лисица је ѓлумила да је мрѓва како би ѓреварила ловце. Оѓравдавам њен ѓосћуѓак, јер да није що урадила, ловци би је убили.)

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА

У завршном делу часа ученици на видео-биму гледају видео *Лија, ѓавран и сир*¹³ Ученици добијају упутства да науче одабрану улогу за следећи час на ком ће се извршити драматизација. Дете ком је потребна подршка потрудило се да научи улогу напамет, јер је знало да ће на следећем часу учествовати на представи. Приликом учења помогао му је родитељ (лични пратилац) и друг који глуми лисицу. Остварена је добра комуникација између два друга, што се показало на сутрашњем извођењу представе.

Приказ драмске активности на 2. часу српског језика „Гавран и лисица“

УВОДНИ ДЕО ЧАСА

Обнављамо о баснама.

Деца су подељена у две групе (група која ће глумити у луткарској представи и група која ће глумити у позоришту сенки). На претходном часу су добили упутства да науче за домаћи драмски текст како би га реализовали у централном делу на часу утврђивања. Након тога разговарамо о драмским активно-

¹³ (<https://youtu.be/snPQjPz1yKY>).

стима. Истичемо очигледне поуке – моралне особине ликова; разговарамо о утисцима са представе, о изазваним осећањима. Повезујемо драмску активност са реалном ситуацијом из живота (Да сте на месту гаврана, шта бисте ви урадили? Да ли вам је жао лисице? Због чега? Који савет бисте дали гаврану?). Време предвиђено за реализацију је од 15 до 20 минута.

ЦЕНТРАЛНИ ДЕО ЧАСА

(драматизација басне)

Прва група, приказ кроз луткарску представу

лица: Лија и Гавро

ЛИСИЦА: (умиљава се гаврану)

Ооооо! Здраво, Гавро, кућо стара, одакле теби за сир пара?

ГАВРАН: Немам, Лијо, банку жуту, летех тако и спазих га на путу. Морам јести, сир ми прија, од њега ми перје сија.

ЛИСИЦА: Истина је! Перје лепо имаш, црно као од свиле, многе би га птице од тебе позајмиле.

Није ни чудо што си тако леп, нико у шуми нема такав реп.

ГАВРАН: (одушевљено)

Право кажеш, пријо, нико лепши у шуми није. Такво перје, такво лице, имаш право – од мене нема лепше птице. Да бих имао добар глас, овај сир је мени спас.

ЛИСИЦА: (уплашено)

Стани, Гавро! Такав кљуун, такав стас, зар још хоћеш да уништиш свој дивни глас?!

ГАВРАН: (изненађено)

Како мислиш, пријо-Лијо!

ЛИСИЦА: Тако ти себе, предивне птице, не уништавај гласне жице. Ниси знао!? (крсти се)

Овога ми риђег лица, па то у шуми зна свака птица! Одувек сам знала да гракћеш и зеваш, ал' не и да лепо певаш. Не гутај тај сир, већ пусти свој дивни глас, певај ону твоју, за све нас!

(Гавро запева крештавим гласом и испусти сир који паде лисици пред ноге)

ГАВРАН: (уздигнуте главе пева)

Ра, гра, грааа, ра, гра, грааа, птица ја сам паметна, ра, гра, грааа, ра, гра, грааа и лисица нека зна!

ЛИСИЦА: (смеје се)

Виру, виру виру, кажи, збогом сиру. Виру, виру, вир, сад мој је сир. Е, мој Гавро, кућо стара, сад сира немаш, а ни за певање дара. А ни памети немаш. Остављам те самог да гракћеш и дремаш!

Луѓе на шџају, школска позорница (слика преузета са Pinterest)

Друга група – приказ драматизације кроз позориште сенки: Лија Враголија и Гавро деле сир

(Лисица је спазила гаврана како се спрема да поједе сир)

ЛИСИЦА: (умилно говори)

Гле, гле, Гавра, друга мог, најбољег и јединог. Седи на грани и нико му не ремети мир, а друштво му правим ја и ммммммиришљави сир.

ГАВРАН: (љутито говори)

Што си дошла главо луда, зар не знаш да ми је доста твојих чуда?! Жртву нову нађи и пусти ме на миру, желим да уживам у овом сиру.

ЛИСИЦА: (умилно говори)

Зар ти тако сјајан и леп, решио да подигнеш реп? Признајем. Је-сам била онда јадна.

(молећиво говори) Опрости ми, Гавро, бејох много гладна.

ГАВРАН: (разочаран)

Оставила си ме онда на грани да гракћем, сам, а стомак да завија цео дан. Знам да ти варање прија, не зову те тек онако лија Враголија.

ЛИСИЦА: Не буди циција, дај бар сира пола, зар желиш да се савијем од бола? Зар ћеш да гледаш како патим, да пустиш да од глади умрем затим?

ГАВРАН: (љуут)

Желим само да ти вратим. (размишља) Ммм... мада кад разми-
слим, неће бити исто, мени је бар лице чисто. Гладан јесам, али
нисам ко ти бесан. Да се не би савила од бола, ево теби сира
пола.

ЛИСИЦА: (захвална, клања се)

Хвала, друже, до небеса.

Испричај ми један штос, засврбе ме нешто нос. Виц неки кажи,
нема преваре, нема лажи.

ГАВРАН: (сумњичаво)

Искуство ми моје каже, ова лија опет лаже. Брига тебе за свет
бели, ти хоћеш мој сир цели. (самоуверено) Ипак, ево теби сира
пола. Како ти сада ово звучи? Само да не умреш од бола, знам ја
како је кад те стомак мучи.

Позоришне сенки

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА

У завршном делу часа деца изводе драмску импровизацију. Импровизаци-
ја се не понавља и не учи – долази као продукт подстакнуте мисли, маште. У
овом случају, ученици треба да римују или да смишљају питалицу. Рад у пару:
ученик извлачи једну скривену сличицу и ставља је на чело како не би видео
шта се на њој налази.

Задатак његовог пара је да путем питалице која се римује смисли асоци-
јацију за дату животињу, постави допунаљку, пантомимом објасни задату
животињу, или да на позоришту сенки од руку покуша да направи задату жи-
вотињу. У овим активностима дечак ком је потребна подршка учествује тако

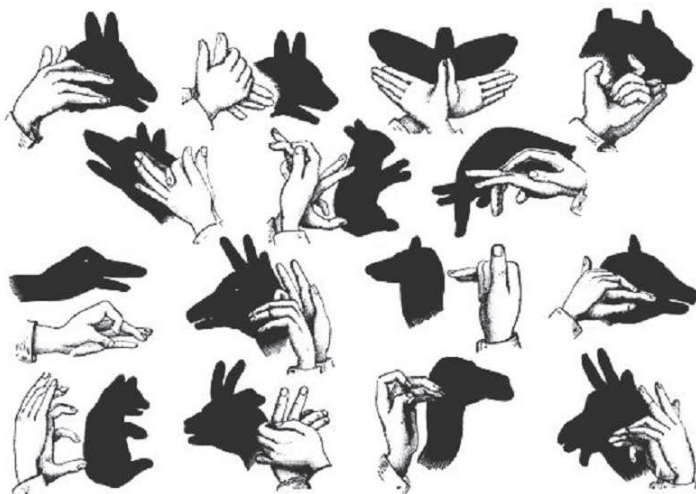
што пантомимом показује животињу коју је смислио. Радовао се због реакције публике која у почетку није могла да погоди коју животињу oponаша, а осећај задовољства нарочито се јавио када он погоди назив животиње коју пантомимом oponаша друг.

Сличице за рад у џару

У игри сенки имао је прилику да користи руку (често је не користи због природе проблема) правећи птицу и зеца. Покретање сенке је у њему изазивало чуђење и подстицало га на наредне изазове. Све његове драмске активности праћене су аплаузом. Учитељ је у овој акивности и

сам био учесник – правио је сенке и тиме постао део догађаја. На овај начин је инспирисао остале ученике да сами покушају да пронађу нови облик, а ученику коме је потребна подршка био је помагач. Сви су се осећали задовољно због несвакидашњег начина учења.

Игре сенки

Примери:

питалица:

Драмска импровизација – Појоди шиша сам?

Нисам птица било која, много мања сам од ноја, не воли ме цели свет, црн ми кљун, црн ми реп? (*Гавран*)

Скачем на гране, волим банане? (*Мајмун*)

Година триста, кућица јој иста? (*Корњача*)

Оста жеља пуста да проговоре уста? (*Риба*)

допуњаљка:

Тело моје се увија, нисам лија, него _____ . (*Змија*)

У мраку ми очи сјаје као значка, добар ловац и љубимац, погађајте, ја сам _____ . (*Мачка*)

ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ МАТЕМАТИКЕ

Драмска комуникације је универзалан термин који обједињује све термине у вези са драмским активностима. С обзиром на то да је у настави комуникација на различитим нивоима и релацијама важан део учења, њоме се само осавремењивањем наставног процеса, бира другачији приступ за квалитетније усвајање наставних садржаја. Није нужно користити драмску комуникацију у настави српског језика, где се иначе и највише примењује, већ је треба примењивати где је то потребно, као освежење у настави, као атрактиван начин побуђивања запажања, који ће побудити ученике на активност. Дакле, драмска комуникација може бити заступљена у свим деловима часа и различитим предметима. Није ретко да на часу математике дође до драмске комуникације. То се може учинити на више начина. Већ постојеће садржаје пласирати преко драмског извођења, где ћаци глуме, или тако што учитељ драмски приступа математичким садржајима. На пример, како би математика била занимљивија ученицима, они могу одглумити неке делове користећи штапиће са симболима:

Пример 1: РЕДОСЛЕД РАЧУНСКЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Деца 2. разреда су припремила луткице у облику знакова минус, плус, пута, подељено, заграде и једнако.

Пример драмске комуникације:

ЗНАК ПУТА И ПОДЕЉЕНО:

Ми, множење и дељење, од сабирања и одузимања смо јачи, зато имамо предност у рачунању и с нама се не *качи*.

$$3 + 5 + \underline{3 \cdot 5} = 3 + 5 + 15 = 8 + 15 = 23$$

ЗНАК ПЛУС И МИНУС:

Много се ви правите важни, ми, сабирање и одузимање, када у помоћ позовемо заграде, бићемо и ми снажни.

$$16 : \underline{(5 + 3)} = 16 : 8 = 2$$

ЗАЈЕДНО:

Нећемо се мучити, ово ћемо научити.

Пример 2: ГЕОМЕТРИЈСКА ТЕЛА И ФИГУРЕ

Ученици уз помоћ игре улога треба да науче како да разликују геометријска тела од геометријских фигура/облика.

Ученицима првог разреда је потребно више времена како би направили јасну разлику између њих. Често помешају - свеска са коцкицама, уместо свеска са квадратићима... лустер је облика круга, уместо лопте, квадар је квадрат и слично.

Ученицима су подељене улоге и свако има свој картон и боју. Геометријски облици/фигуре стоје ученицима на глави, кроз чију средину пролази лице, а геометријска тела имају га на глави као капу. Завршним делом строфе понавља се рефрен који је, захваљујући погодной метрици, лако запамтљив, те се, као такав, може дуже задржати у дугорочном памћењу. Геометријски облици/фигуре: квадрат, правоугаоник, троугао, круг. Геометријска тела: коцка, квадар, пирамида, купа, лопта.

КРУГ:

Хеј, другари, овде круг!
За скупове ја сам важан,
мој је живот врло дуг,
савршен, ко прстен снажан.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

ЛОПТА:

Савршено ја сам тело,
природа ме мајка створи,
осветљавам, грејем смело,
тресем мрежу, гол се ори!
У рукама деце изазивам ура,
геометријско сам обло тело,
не, нисам фигура.

КВАДРАТ:

Магична сам ја фигура,
са четири исте стране,
како год да окренеш ме,
ја останем сва без мане.
Друштвено сам врло биће,
с бројкама се радо дружим
у свесци на квадратиће.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна.
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

КОЦКА:

Шест квадрата на мом телу,
а теме ми свако боцка,
у игри ме деца воле,
јер сам изузетна коцка.
Котрљам се кад ме баци дете,
знам да лего куће градим,
спајам куле и макете.
Посластица могу бити,
као лед и као слад,
као кућа и кутија,
као срећа, као пад.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ
рогљасто тело!

ПРАВОУГАОНИК:

По две стране имам исте,
састављен сам од два брата,
слажемо се као један,
од најмање два квадрата.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

КВАДАР:

И ја сам без мана,
јасне су ти ове слике,
растави ме са свих страна,
на правоугаонике.

Загрљени ко два-три друга,
и теме ми свако боцка,
ја сам квадар, узвишени,
запамти ме, нисам коцка.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ
рогљасто тело!

ТРОУГАО:

Погледај фигуру ову,
од три угла и три стране,
троугао мене зову,
занимљив сам ко остале.
Ако имаш мало воље,
у уметности ме пронађи,
у математици можда боље,
у природи, ту сам слађи.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

ПИРАМИДА:

Кажем ово сад без стида,
на кров куће ја заличим,
мене зову пирамида,
поносна сам, тим се дичим.
Историја моја дуга,
од Фараона знано свима,
од севера па до југа,
памтиће ме вековима.
Узвикнућу врло смело,

нисам фигура, већ
рогљасто тело!

КУПА:

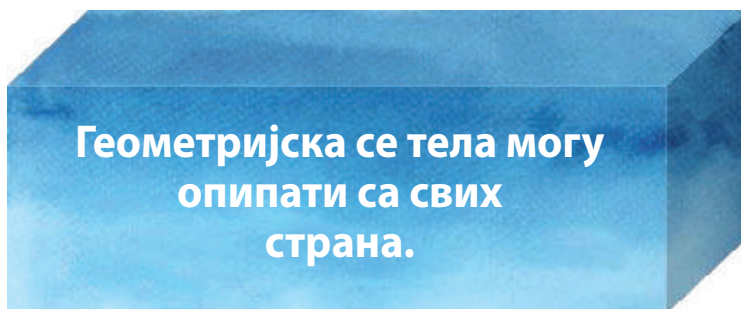
Рецимо сад ово скупа: рогљасто
сам тело и зову ме купа. Као капа
сам на глави што за славље деца
ставе, кад се пева, кад се слави,
сведок сам среће праве. Узвикну
ћу врло смело, нисам
фигура, већ рогљасто тело!

ВАЉАК:

Котрљам се назад-напред,
и док хоћу, ја то тако,
весела сам ја фигура,
усправно и наопако.
Испред твог сам ведрога лица,
користиш ме сваки дан,
све од креда до бојица,
ученика ја сам сан.
Три најбоља моја друга,
овај ваљак чине цео,
правоугаоник и два круга,
геометријски сам важан део.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ обло тело!

СВИ:

Разлика је врло јасна,
нек је свима сада знана,
геометријска се тела могу
опипати са свих страна.

ЈЕДНАЧИНЕ

аутор/ка: Љиљана Андрић
ОШ „Миливоје Боровић“ у Мачкату

ЛИЦА: НАРАТОР, БАТА, СЕКА

НАРАТОР:

Једначине просте
учило је ђаче,
ал` их не зна добро,
па због тога плаче.

БАТА:

Када би ми неко
помогао мало,
да научим градиво
стварно ми је стало.

НАРАТОР:

Као поручена,
папиром зашущка,
сестра брату дође
к`о запета пушка.

СЕКА:

Молим те да будеш
пажљив, врло тих,
једначине лакше
учимо кроз стих.

БАТА:

Збркала си, секо,
и бабе и жабе,
тај твој метод овде
биће само цабе.

СЕКА:

Не брини се, брате,
већ ме добро слушај
и да ме разумеш
ти својски покушај.

НАРАТОР:

Зинуо је братац
устима к`о гладан,
ал` избора нема,
већ да слуша јадан.

СЕКА:

Сад понављај за мном,
да лакше усвојиш,
да се никад више
учења не бојиш.

Ако сабирак те
непознати вреба,
од збира познати
одузети треба.
(Брат понавља за сестром читаву
строфу).

СЕКА:

А умањенику
незнаном обећаш,
умањилац одмах
разликом увећаш.
(Брат понавља прва два стиха.)

И умањиоцу
ти пружи прилику,
од умањеника
одузми разлику.

НАРАТОР:

Ућутао братац,
спопале га муке,
јер једначине му
не иду од руке.

БАТА:

У глави ми збрка,
баш ми себе жао,
испари из главе
оно што сам знао.

Одустајем зато,
нек ме стигне казна
и даље ми глава
за ту област празна.

НАРАТОР:

А са друге стране,
истини за вољу,
имао јадничак
нову главобољу.

Ако лоше учи
нити ће да свира,
нит редовно моћи
фудбал да тренира.

СЕКА:

У стицању знања
немој да се штедиш,
јер што више знаш-
то више и вредиш.

Незналице нико
нит цени, нит воли,
напољу, код куће,
камоли у школи.

НАРАТОР:

Осоколио се
братац тога часа,
па говори јасно,
одлучнога гласа:

БАТА:

Жеља, воља, снага,
сад из мене крећу,
док све не научим,
одустати нећу.

СЕКА:

Научен се нико

још родио није,
иза успеха се велики
труд крије.

Упорним се радом
стиче и рутина,
знање утврђује
сталним вежбањима.

НАРАТОР:

Обостраним трудом,
а и снагом воље,
напредовали су
све боље и боље.

Захуктало ћаче
к`о локомотива,
промена у глави
огромна се збива.

Не да је савлад`о,
но и нове штека,
из његове главе
пође мисли река:

БАТА:

Кад чинилац не знам,
јако се веселим,
производ познатим
чиниоцем делим.

Да сазна делилац,
тешко није ником,
јер се тад дељеник
дели количником.

И на крају да се
за дељеник сложим-
делилац и количник
очас посла множим.

НАРАТОР:

Научило ћаче
иксеве кроз стих,
сад на часу неће
бити сасвим тих.

ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ СВЕТА ОКО НАС/ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА

Није необично да се на часу природе и друштва/света око нас наставна јединица може реализовати путем драмских активности. Овај школски предмет обилује наставним садржајима који су погодни за драмски приказ, игру улога. Од предшколског васпитања, до четвртог разреда налазе се разне еколошке теме и садржаји који имају циљ да еколошки освесте ученика за очување животне средине, усвајање навика правилног односа према свим живим бићима, правилном селектовању отпада. Еколошке теме се често реализују путем представа за децу, завршних приредби, али и као поткрепљење наставним садржајима и у различитим типовима часа. Повод за приказвање представа, једночинки, скичева су и важни датуми: Дан вода, Дан шума, Дан здраве хране, Дан заштите животне средине...

У следећем примеру приказан је драмски текст „Здрава храна нема мана“, ученици су били у улози воћа и поврћа. Напомена: Ученик ком је потребна додатна подршка био је у улози Јабукe. Али с обзиром на то да није био у могућности да памти песмице за домаћи, имао је помоћника приликом извођења. Заправо, једну улогу су радила два ученика, с тим што је ученик ком је била потребна подршка радио допуњаљку (крајеви песме који се римују). Овим је постигнуто да је и тај ученик део драмске игре, без обзира на то што своју улогу не износи до краја.

Драмска активност се изводи са живим воћем и поврћем на штапу.

Ученици од картона праве очи различитог облика чиме одређују карактер лика. Представа се изводи на импровизаваном позоришту, направљеном од кутије за телевизор. Припрема за активност извршена је у недељи када се обележавао Светски дан здраве хране.

Опис детета са тешкоћом:

Ученик првог разреда основне школе.

Јакe стране детета:

- јасно поставља питања;
- није срамежљив;
- сарађује у пару и групи (тимски играч);
- одржава пажњу приликом драмског казивања;
- уме да буде сценичан (доживљава део своје улоге, труди се да је правилно изговори);
- физички је спретан;
- интересује га свет око нас;
- учествује у анализи књижевних текстова;
- прихваћен је у вршњачкој групи;
- равноправно је укључен у групним активностима.

Циљеви активности:

- побољшање социјалне интеграције у групи;
- указивање на важност поверења приликом драмске интеракције (да научи да верује саговорнику и да заједничким деловањем у представи „Здрава храна нема мана“ може постићи успех);
- подстицање осећања задовољства приликом постизања успеха;
- подстицање колективне одговорности;
- разумевање важности колективног деловања, сарадничких односа;
- подстицање инвестиције, креативног размишљања;
- развијање емпатије,
- поштовање различитости;
- указивање на естетске и етичке вредности појединца;
- усмеравање пажње на битно;
- развијање самоконтроле и самосталности;
- развијање осећања равноправност;
- указивање осталима ученицима да свако на овом свету има неку своју улогу иако смо различити.

Исходи активности за дете са потребом за додатном подршком:

- разумео васпитне поуке које носи драмски текст;
- продубио односе са групом и појединцем;
- осетио се равноправним чланом колектива;
- ојачао самопоуздање коришћењем очуваних говорничких вештина;
- осетио да је његово ангажовање вредно похвале;
- стекао извесну дозу самопоуздања;
- осетио се као равноправни члан колектива;
- развио наклоност према позоришној култури;
- други ученици су схватили да је лепо помагати другоме.

Подршку пружају: учитељ, ученици, родитељи, наставници, психолог, педагог.

Пример 2: Текст за час природе и друштва

ЗДРАВА ХРАНА НЕМА МАНА

ЛИЦА: ПРИПОВЕДАЧ, ЈАБУКЕ, ПАПРИКА, ШАРГАРЕПА, ПОМОРАНЦА, КУПУС

ПРИПОВЕДАЧ:

Кад је сунце зраке слило,
на почетку овог дана,

од радости скочих чило,
на столу ме чека храна.
Баш сам гладан, нешто велим,
радујем се кифли, сиру, млеко,
пекмез и крем желим,
доручкујем ја на миру.

ЈАБУКЕ:

Стани, газда, **ја сам прва!**
Румена сам, **много фина,**
слатка, **сочна и без црва,**
препуна сам **витамина.**
Сви нас желе, **сви нас хоће,**
веома смо **здрави воће.**

ПАПРИКА:

Умем да будем много љута,
са луком се белим дружим,
узми мене овог пута,
чинићу ти живот дужим.
Имамо право, да кажемо
поврће смо врло здраво!

ШАРГАРЕПА:

На пијаци мене купи,
за вид сам и тен важна,
неопходна сам у супи,
поврћка сам врло снажна.
Врло здрава ја сам храна,
наранџаста, здрава, лепа,
за тебе је шаргарепа,
тек убрана и опрана.

КУПУС:

Од лиски сам једна глава,
да л` сам куван, ил` салата,
зелен сам, ал` нисам трава,
свом поврћу ја сам тата.
Ризница сам витамина,
већ ме хоће читав свет.
Неизбежна храна фина,
за здравље и имунитет.

ПОМОРАНЦА:

Не схвати ме газда лично,
ал` ти кажем ово нужно,
за тебе и породично,
здрово воће ја сам јужно.
Побољшавам срца рад,
не истиче мени рок,
утолићу твоју глад,
ил' ме попиј као сок.

ПРИПОВЕДАЧ:

Одлучујем без по муке,
мој избор су јабуке.

ЈАБУКЕ:

Хвала, газда, **нек смо здрави,**
што испуни **нама сан,**
избор смо **за тебе прави,**
јер почињеш **с нама**
дан.

Пример 2: Текст за еколошке активности

ЕКОЛОШКА БАЈКА

Аутор/ка: Анита Пешић¹⁴

ЛИКОВИ: МЕДА, ПЧЕЛА, СУНЦЕ, БРЕЗА, JEЖ, ВЕВЕРИЦА, ДЕВОЈЧИЦА

(Меда шета шумом држећи се за стомак и тетуралујући се од глади. У једном тренутку уочи кошницу на дрвету и реши да покуша да је дохвати, али му то не полази за руком. Зека који је туда скакутао га угледа, па брзо скочи у жбун. У следећем тренутку се појављује пчелица Ззззз...)

МЕДА: Пчелице, другарице, из невоље ме вади – завија ми стомак, умрећу од глади!

ПЧЕЛА: Медо, медо, дај се смири. Види, златно Сунце вири... (показује на излазак сунца)

МЕДА: Јесте лепо кад јутро сване, и Сунце гране на све стране... Би ли ми ово сунашце дало, да га грицнем мало? (сада покушава да дохвати сунце)

¹⁴ Више о ауторки у одељку интервју

- ПЧЕЛА:** Ти си медо скроз поблесавио, чим би и сунце на јеловник ставио.
- МЕДА:** (прилази сунцу са намером да га грицне, у том часу Сунце се подиже високо и проговори. Меда се уплаши, те поскочи корак уназад.) Је л'то Сунце говори или ја халуцинирам од глади...?
- СУНЦЕ:** Не халуцинираш, драги медо. Ту сам да вам помоћ пружим и с вама се мало дружим. Примила сам позив с неба, да вам хитно помоћ треба – да вас људи гуше, трују и природу загађују.
- МЕДА:** Треба нам помоћ - мој је брат са Северног пола, килажу смањио на пола! Мени је тешко пронаћи мед, а њему све тањи постаје лед!
- ПЧЕЛА:** Који су ти људи који нам стално наносе штету?
- СУНЦЕ:** То су нељуди! Не могу се звати људи кад намерно свет уништавају и поред тога мирно спавају...
- МЕДА:** (прозев се гласно) Благо њима, ја немам миран сан, јер сам гладан ноћ и дан. Дај ми само меда мало, кад ти је до света стало...
- ПЧЕЛА:** Чекај медо, проблем је важан – покажи сад колико си снажан!
- СУНЦЕ:** Драги медо, озбиљно схвати, читав живи свет сад пати. Животиње, птице, бубе, сви станишта своја губе.
- ПТИЦА:** (проговара са гране) Стварно, медо, желим и ја да ми овај ваздух прија. Доста је дима и загађења, хировитих људских хтења.
- СУНЦЕ:** Морате томе на пут стати, борити се и опстати!
- МЕДА:** Добро, добро... Нећу више тражити мед... (и таман када се сви обрадују тој његовој изјави, он наставља...), али ћу зато од очаја грицкати ову грану као грисини. (ухвати најнижу грану оближњег дрвета – брезе, и почне је грицкати)
- БРЕЗА:** Ма, шта је теби, медо?! Где си глед'о? То сам ја, бреза... остави ме на миру!
- МЕДА:** Нека си и страшило, морам нешто да презалогам... (и даље вуче њену грану)
- БРЕЗА:** О, светог ми корена, зар сам зато створена?! (покушава да га одгурне својим лиснатим гранама, удара меду по глави)
- МЕДА:** (тужан и покуњен одлази) Значи тако стоје ствари, за ме' нико баш не мари...
- СУНЦЕ:** Где је отишао?
- БРЕЗА:** Не брини, вратиће се он.
- ЈЕЖ:** (појављује се из неког жбуна) Сад га видех, онде лежи... нема снаге ни да бежи.
- СУНЦЕ:** Од кога да бежи?
- ЈЕЖ:** Па од глади, од ње бежи сваког дана – и тако већ годинама... За разлику од њега, Бреза нема среће, да се по шуми слободно креће (гледа у њу док говори са намером да је провоцира).
- БРЕЗА:** Ију! Какав дрзник! Срам те било тог бодљикавог језика!
- ВЕВЕРИЦА:** (стрчава низ брезино стабло са намером да је брани и обраћа се жежу) Зашто не идеш тамо где си пошао?
- ЈЕЖ:** Ја сам дош'о тамо где сам пош'о.
- ВЕВЕРИЦА:** А где си пошао?
- ЈЕЖ:** Па тебе да нервирам. (смеје се гласно)

- ВЕВЕРИЦА:** (мршти се) Зашто баш мене?
- ЈЕЖ:** Па тебе сви нервирају, чак и кад те не дирају.
- ВЕВЕРИЦА:** Боље ти је да ћутиш, јер ако ме наљутиш... (прети му)
- ЈЕЖ:** Нико мени неће рећи шта да радим, идем да се чешљам и бодљице гладим... (Јеж полако одлази до оближњег хлада - успут звиждећи, удобно се смести и почне да глади своје бодље, а веверица се љутито окрену и брзо отрча уз дрво)
- СУНЦЕ:** Шта се то дешава са вама? Да ли се свађате свакога дана??? Становници шуме треба да се брину, за своју слободу и здраву средину!
- ЗЕЦ:** (провири из жбуна) Познато је свима, и то већ одавно, ова Земља неће завршити славно! (враћа се у жбун)
- ПЧЕЛА:** (прилази жбуну, подиже једно уво зеки и шапће му) Веруј да биће све у реду, у сваком случају и сваком погледу!
- ЈЕЖ:** (зецу) Шта је зекане, уплашио си се?
- ЗЕЦ:** (бојажљиво провирује из жбуна): Нити бежим, нит' се кријем. Спреман сам и да се бијем! (маше песницама невешто, а јеж се гласно смеје.)
- ПЧЕЛА:** Далеко било! Са ким да се бијеш зеко, па нисмо ми људи да ратујемо и бијемо се на сваком ћошку... (зека збуњено подигну рамена, па се брже боље врати у жбун)
- МЕДА:** (опет се појављује, једва хода и говори) Ми немамо ћошкове.
- ПЧЕЛА:** Није то због ћошка медо, него зато што ми поштујемо једни друге... Само је овај јеж пропустио лекцију из васпитања. (гледа у јежа)
- ЈЕЖ:** Нисам ја ништа пропустио, већ сам себи данас допустио да вас речима боцкам мало, к'о да ми није стало, нимало.
- МЕДА:** Ако ти значи овај меда, донеси му мало меда... (испружи се испред јежа, молећи га)
- ЗЕЦ:** (провирује из жбуна поново): Не би тебе мед заситио... Колико си гладан, ти би сада и човека појео!
- МЕДА:** (говори у лежећем положају, једва подижући главу) Неее... ја не једем људе... (подиже се нагло према зецу) Мада би они радо појели тебе! (зец се брзо скрије у жбун и сада се сав жбун тресе)
- ЈЕЖ:** Није зека плашљив, неее... (смеје се)
- СУНЦЕ:** Знам ја да је зека храбар, као његов комшија дабар. Сад ћемо сви заједно шуму очистити, и химну о екологији смислити... (следи песма док скупљају смеће)

Шумска химна

Природа је наша мати
 Свако мора то да схвати,
 Ни нас без ње не би било –
 Шта се то са светом збило?

Молбу сада шаљем деци:
Покажите љубав реци
И ливади, сваком цвету,
Не наноси шуми штету!

Очистите шумске стазе
Животиње по њој газе,
Покупите кесе, флаше
И пластичне празне чаше.

Поштуј природу јер свима
Даје живот вековима,
Да живимо с њом у слози
Не загађуј, већ помози!
(сунце залази полако)

- ПЧЕЛА:** Сутра ће сунце радосно синути, а ми ћемо једни о другима бринути.
- МЕДА:** Могу ли да знам ко ће тачно бринути о мени и мом јеловнику? (сви: Јаооо...)
- ДЕВОЈЧИЦА:** Мама! Маааама! (чује се њен глас, сви се погледају изненађено) Ох, не... изгубила сам се... (појављује се на сцени и саплете се на пластичну флашу, те падне и почне плакати).
- ПЧЕЛА:** (слети јој у крило) Не брини, девојчице, ми ћемо ти помоћи да пронађеш пут до своје маме.
- ДЕВОЈЧИЦА:** О, пчелице... баш си драга, али мојој мами нема трага. (забринуто) Каква је ово флаша?
- ПЧЕЛА:** Ех, то је мука наша... Свуда где се човек креће, он оставља смеће. Баца кесе, гвожђе, гуме – ко то може да разуме?
- ДЕВОЈЧИЦА:** Жао ми је што то чујем... Мене је мама давно научила, да амбалажу одлажем за рециклажу.
- МЕДА:** Какву килажу?
- ПЧЕЛА:** За рециклажу, геније. То ниси чуо зато јер имаш уши само за храну.
- МЕДА:** Нешто си помешала пчелице, ја не једем ушима. (смешка се, а пчела се лупи у чело)
- ПЧЕЛА:** Јао, медо... сав си смешан. Спустиће се брзо мрак, крени са њом јер си јак.
- ДЕВОЈЧИЦА:** О, медо, пуно хвала. Да си храбар, ја сам знала... (грли га, а меда се разнежи и одмах поврати снагу) Да ли бих могла некако да вам помогнем?
- МЕДА:** Прво ћу ја помоћи теби да пронађеш маму, а онда ћеш ти помоћи нама тако што ћеш певати шумску химну кад год и где год будеш могла... Научићу те успут, идемо.
- ДЕВОЈЧИЦА:** Договорено! (одлазе са сцене)

ПЧЕЛА: Не могу да верујем, меда је заборавио на глад. (сви се смеју)
Мораћу да му дам мало меда када се буде вратио. Доброту увек
треба наградити!

СВИ ЗАЈЕДНО: НЕК ЗАПАМТИ СВАКИ ЧОВЕК И ДЕТЕ – НЕМА ЛЕПШЕ ОД НАШЕ ПЛА-
НЕТЕ! ИЗВОРЕ ЧУВАЈТЕ, БИЉКЕ САДИТЕ И ЗДРАВЕ НАВИКЕ ЗАЈЕДНО ГРАДИТЕ!

ЕНЕРГЕТСКИ ЕФИКАСНА БАЈКА¹⁵

Аутор/ке: Јагода Јеремић, проф. српског језика и књижевности
ОШ „Димитрије Туцовић“, Чајетина

ЛИЦА: НАРАТОР, ДЕДА, ДЕВОЈЧИЦА ОБИЧНА СИЈАЛИЦА, СТАРИ ФРИЖИДЕР, НОВИ ФРИЖИ-
ДЕР (ОСТАЛИ: БАБА, ШТЕДЉИВА СИЈАЛИЦА, СТАРИ ПРОЗОР)

Радња се одвија у једном златиборском селу, у домаћинству деде Милана
и бабе Раде, у коме одраста девојчица Сара, која много воли да учи и која има
моћ да разуме говор, мисли и осећања ствари око себе. Радња се одвија у са-
дашњем тренутку, у 21. веку.

НАРАТОР: Била једном једна сијалица.... Каква сијалица? Обична сијалица...
Због ње су плаћали огромне рачуне за струју.... Једног дана, деда
је дошао на идеју да замени сијалицу неком другом, Штедљи-
вом... Баба је почела да паничи како неће видети да плете и да
решава укрштене речи.
Деда јој је објаснио:

ДЕДА (*врло значајно, као учитељ, сав важан*): Шест обичних сијалица
од 25 W дају заједно исту количину светлости као једна сијалица
од 100 W. Не само то, већ такав „букет“ сијалица, троши чак 50%
више енергије. Зато ћемо (*узвикне*) користити једну сијалицу
веће снаге уместо више сијалица мање снаге.
Морамо максимално користити светлост Сунца, па ћемо редов-
но чистити прозоре (*кроз смех*), смањићемо број саксија испред
прозора и скинути тамне завесе. Ето! Готово!

НАРАТОР: У прикрајку собе, гледајући бабу и деду, плакала је Обична сија-
лица....

**ОБИЧНА
СИЈАЛИЦА** (*шужно, безнадежно, зајијано*): Јадна ли сам, тешко мени... Жи-
вота ми више нема. Знам ја да ове модерне шице, Штедљиве
сијалице за исту количину осветљења троше пет до шест пута
мање електричне енергије и имају и до десет пута дужи радни

¹⁵ Реализација активности у оквиру Међународног програма Еко-школе.

век у односу на нас, Обичне. Ми, Обичне сијалице живимо просечно до 1.000 сати, а штедљиве више од 10.000. Нисмо ми криве што смо Обичне... Како да прихватимо да ће нас заменити и бацити на депонију, како да прихватимо да ћемо бити неважне?

НАРАТОР: Девојчица је имала моћ да чује говор и мисли ствари око себе. Слушала је сијалицу и рекла јој:

ДЕВОЈЧИЦА (*врло ојтимистично, ђоскакује, значајно ђовори о ономе шио зна*): Не брини. Јеси ли ти чула за циркуларну економију? Када те деда замени Штедљивом сијалицом, ја ћу те обојити темперама и украсити своју собу, а за Нову годину ставићу те на јелку. Поново ћемо те користити, само у друге сврхе и тако чувати природу.

НАРАТОР: Обична сијалица је одахнула, насмејала се и засијала последњи пут. Ипак ће остати са својом породицом, а и неће се осећати лоше, јер не штети природи. Деда је сутрадан отишао у продавницу, купио штедљиве сијалице, али и нови фрижидер. Баба се обрадовала, нова ствар у кући, мада ни старом није ништа фалило, осим што се често прегревао, ледио и пуштао воду позади. У кухињи су стајала два фрижидера познате марке. Један је био стар 40 година, колико и девојчицина мама, а други нов, тек рођен. Стари је одмеравао новог. Фрижидери су на другом месту великих потрошача у кухињи.

СТАРИ

ФРИЖИДЕР (*нејоверљиво, ујишно, ђоносно*): Је ли, новајлија, какве су ти то шаре на вратима? Боје и слова?

НОВИ

ФРИЖИДЕР (*младалачки самоуверено*): Е, стари, то ти је класа... Енергетска класа. Фрижидер који штеди енергију трошиће мање струје од старог, од тебе, али ће и даље држати храну хладном...

СТАРИ

ФРИЖИДЕР (*шужно, безнадежно*): Шта ћу ја сада радити, јесам ли ја сада у некој пензији? Ти си дошао и радују ти се, мене ће у најбољем случају однети на неку депонију, а ко зна, можда завршим у реци, како то обично бива...

НАРАТОР: Док су фрижидери разговарали, деда и баба су одлучили да ће задржати Стари фрижидер и нашли су му место у гаражи, у њему деда сада држи свој прибор за пецање.

Девојчица је тог дана научила да је Европска унија усвојила јединствени систем ознака енергетске ефикасности кућних апарата. Дефинисана је скала од седам основних енергетских класа, а то су: А Б Ц Д Е Ф Г. Према овој скали најефикаснија је класа А, док је најмање ефикасна класа Г. Поред тога, у оквиру најефикасније класе А, могу се користити и три допунске класе. То су: А+, А++ и А+++ . Оне још прецизније одређују већу ефикасност уређаја.

НАРАТОР: Рачун за струју се помало смањивао, а деда је настављао да тражи начине да за нешто уштеди још новца. Нико није знао шта је то „нешто“. Само је говорио: „Може боље“.

Ветар је почео да дува много. Дувао је јако и некако је завијао. Баба је прозоре затискивала старим ћебадима, да не буде хладно. Ипак, било је хладно. Девојчици то није сметало, било јој је топло око срца јер је уз бабу и деду увек била срећна.

ДЕДА (*обраћа се баби*): Размишљао сам да заменимо овај прозор. Стар је. Још га је мој отац ставио када је правио кућу.

НАРАТОР: Стари прозор је носио тајне многих погледа, трагове Сунца, боре, капљице смоле, које су се сада, чинило се, још више појачавале. Као да је плакао. Неколико расклиманих чворова на њему пропуштало је мале снопове светлости када је Сунце јако сијало. Девојчица је чула његове уздахе, шкрипутање његовог срца, па је баш желела да му помогне. Ипак је то био њен омиљени прозор у кући, на њему је чекала деду када јој је из продавнице носио слаткише.

ДЕВОЈЧИЦА (*гврли деду, њега ња њраво у очи, као да ће јој њако њре одобрињи жељу*): Деда, волела бих да од овог старог прозора направимо велики рам за слике за наш дневни боравак. Ту бих посложила све слике када смо сви ми били мали.

НАРАТОР: Деда се сложио. У наредној недељи слике су се нашле у оквиру Старог прозора, који је замењен алуминијумским. У кући је било топло, а ветар је остао напољу. Девојчица је научила да је замена дотрајале или неефикасне столарије просторија, које се греју или хладе, једна од мера енергетске ефикасности.

Прошло је годину дана, дедине мере су уродиле плодом. Сваког јутра је устајао рано и одлазио негде, никоме не говорећи своје планове. Једног дана повео је девојчицу и бабу на то, неко своје место. Иза оближњег брда налазила се једна дедина ливада. Она то није више била. Деда је засадио саднице јелкица на око хектар површине.

ДЕДА

(Поносно, верујући да девојчица разуме њејове постојанке): Видиш, Саро, желим да једног дана кроз ово дрвеће послушајеш откуцаје мога срца. Ово је деда за тебе посадио. Новац за саднице сам уштедео смањењем рачуна за струју. Све оне старе ствари добиле су свој нови живот. Како ти кажеш оно твоје: циркуларна економија? Нове су нам олакшале живот и учиниле га квалитетнијим.

НАРАТОР:

По узору на деда, многе комшије су предузимале разне друге кораке: селектовале отпад, уградиле соларне панеле, један је чак подигао и ветрењачу, урадили изолацију животног простора, а свако је посадио по неколико стабала разног дрвећа.

Девојчица је научила да појам енергетска ефикасност најчешће има два могућа значења, од којих се једно односи на уређаје, а друго на мере и понашања. Ако желимо да уштедимо, не значи да треба да се одрекнемо и квалитног живота.

Деда од сада, поред свог Ђурђевдана, слави и 5. март - Светски дан енергетске ефикасности. Девојчица одраста безбрижно, учећи о правим вредностима, послушајући живот ствари око себе, водећи рачуна о заштити животне средине. Увек на своју новогодишњу јелку прво ставља стару Обичну сијалицу.

Све бајке имају срећан крај, само је овај још и енергетски ефикасан.

(завеса)

Пример 3: Драмски текстови са историјским садржајима

СИМА ГЛУВАЋ

(Аутор: Милош Раџић, настаник историје)

ОШ „Ђура Јакшић“, Равни

ЛИЦА: УЧИТЕЉИЦА, СИМА, ДИРЕКТОР, ЂАК

(Школска учионица. Ђаци седе у клупи. Долази учиољчица са дневником.)

УЧИТЕЉИЦА: Децо, данас ћу да вас испитујем. *(Ђаци јунђају, а она отвара дневник)* Хајде, Симо, устани! Кажи ми, где се улива Дунав?

СИМА: *(Гласно)* Бели медвед живи у поларним крајевима! *(Ђаци се смеју)*

УЧИТЕЉИЦА: Какав бели медвед! Питам те где се улива Дунав?

СИМА: Аа! Бој на Косову је био 1389. на Видовдан! *(ђаци се смеју)*

УЧИТЕЉИЦА: Побогу, Симо, шта је с тобом? Јеси ли здрав?

СИМА: Аа, лав! Лав је краљ џунгле. Живи у Африци и он је најјачи од свих...

УЧИТЕЉИЦА: Чекај, дете, чекај! Господе Боже! *(ђрилази Сими и њи ња му чело)*
Да ли те можда боли глава?

СИМА: Аа, баклава! Баклава је традиционална турска посланица. Прави се са орасима...*(смех у разреду)*

УЧИТЕЉИЦА: Ама, прекини! Симо, јел` ти то не чујеш добро?

СИМА: Не чујем, не чујем.

УЧИТЕЉИЦА: Тако значи. Е, па добро. Сачекајте ме децо, брзо ћу доћи, идем да зовем директора школе. *(оглази)*

СИМА: *(осћалим ђацима)* Ха-ха-ха, јесте ли видели како сам је преварио? Ко може да докаже да чујем? Нико. А јединицу не може да ми да. Ха-ха-ха, ја сам стари махер!
(У учионицу се враћа учићелџица у друшћиву дирекћора школе)

УЧИТЕЉИЦА: Ево, господине директоре. То је он. Каже да ништа не чује.

ДИРЕКТОР: *(ђрилази Сими)* Је ли момче, како се ти зовеш?

СИМА: *(бајаји не чује)* Молим?

ДИРЕКТОР: *(ћласније)* Како ти је име?

СИМА: Америку је открио Кристифор Колумбо!

ДИРЕКТОР: Ама, не питам те то! Немој да се правиш луд и глуп!

СИМА: Таблицу множења знам. Девет пута девет - осамдесет и један.

ДИРЕКТОР: *(обраћа се учићелџици)* У праву сте, дечко је прилично глуп. Док не оздрави, не сме да одговара. Али, има лека и за њега. Предлажем да га овде, у сред разреда и пред свим ђацима, повалимо преко клупе и опалимо му 25 батина!

УЧИТЕЉИЦА: Хоће ли после тога моћи да чује?

ДИРЕКТОР: Наравно да ће да чује. Одвалићемо му 25 батина, али тако крвнички да месец дана неће моћи да седне на столицу!

СИМА: Јао, немојте, молим вас!

УЧИТЕЉИЦА: *(окрену се ка Сими)* Ене! Како сад чујеш?

СИМА: Ја... овај... чујем на једно уво.

ДИРЕКТОР: А значи чујеш на једно уво? Е, ако је тако, онда ћемо ти ударити само половину батина. Оздравићеш тад и на друго уво.

СИМА: Немојте молим вас, ево прочуо сам и на друго уво!

ДИРЕКТОР: А, значи, прочуо си. Како се зовеш?

СИМА: Сима Младеновић.

ДИРЕКТОР: Е, па Симо, драго ми је да чујеш. Остављам те учитељици, а ако оглувиш опет, ја ћу те излечити! До виђења! *(оглази)*

УЧИТЕЉИЦА: *(љућићићо ѓрекршћа руке)* Дакле, Симо, где се Дунав улива?

СИМА: Јооооооој! *(ђрекрива лице рукама)*

ЈЕДАН ОД ЂАКА: Хајде, махеру!

СВЕТИ САВА МИРИ БРАЋУ

(Аутор: Милош Рацић, настаник историје)

ОШ „Ђура Јакшић“, Равни

ЛИЦА: САВА, ВУКАН, СТЕФАН

(Улазе три брата Немањића у манастирски храм и целивају мошти Св. Симеона Немање. Сава заузима место између старије браће која су завађена.)

САВА: Драга браћо моја! Пошто је литургија завршена и народ изашао из храма Божјег, сад можемо разговарати на миру. Дошао сам из Хиландара, јер чух да се овде у Србији водио рат између вас двојице. Зар је могуће, Вукане и ти Стефане, да сте поделили народ и земљу српску, да сте унели неслогу и мржњу, да сте ратом опустошили државу коју је наш отац годинама стварао? Због чега? Због власти?

ВУКАН: Саво, брате! Ја сам најстарији од свих вас. Није ли ред и обичај да престо наследим ја? А и способан сам да водим ову земљу у напредак и процват.

СТЕФАН: Видели смо Вукане тај твој процват. Мене си протерао и гурнуо Србију у рат.

ВУКАН: (*ошћро*) Ти си крив за рат! Што си довео Бугаре да ратују против мене?

СТЕФАН: А што си ти довео Мађаре да ударе на северну границу?

ВУКАН: А што си ти преко реда постао владар?

СТЕФАН: А што си ти признао римског папу и примакао се латинској вери?

САВА: (*увиђа да разговор прерасија у свађу, ња прекига*) Е, доста је било! Сад је мени јасан узрок невоља. Па, докле ћемо се више свађати и делити? Сви ти странци нас искоришћавају кад смо ми Срби овако несложни. Ви ратујете због власти, а нисте ни видели шта се десило са обичним народом. Градови су опљачкани, села опустошена, болести харају, људи умиру од глади, трговина је пропала, поља су остала необрађена... Све због тога што се два рођена брата свађају око власти. Па, шта вам вреди престо кад нећете ни имати народа. Упамтите, једини спас нам је слога. Морамо бити јединствени ако мислимо на будућност.

ВУКАН: Добро. Ја верујем да ти најбоље знаш како да ово превазиђемо.

СТЕФАН: И ја ћу послушати шта год да кажеш. Ако треба, буди ти Саво, наш владар.

ВУКАН: Може, тебе ћемо Саво, сви слушати.

САВА: Биће онако како је наш отац одредио за живота. Зато сам и донео његове мошти да се над њима помирите. Престо српски припада Стефану. То је воља Немањина и милост Божја. Наш отац је одредио да народ крене православљу и ми тај пут морамо поштовати. Али исто тако Вукан има право да управља Зетом, јер је то његов

посед и њега нико одатле не може отерати, као што је његово право да поштује римског папу. А ја ћу остати увек уз вас да вам будем и саветник и сарадник у свим пословима. Сви ми ћемо заједно водити нашу државу. А сада се помирите као браћа.

ВУКАН: *(ћржу руку)* Стефане, хоћеш ли ми опростити?

СТЕФАН: Опрости и ти мени, Вукане, доста је било ратова. *(рукују се)*
(Сава сћушћиа своје руке на њихове)

СВА ТРОЈИЦА: Нек од сада само слога влада!

ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Лутке, костими, позориште сенки не морју бити основни медиј за реализацију драмске комуникације. Драмска игра може бити и вербална и невербална у циљу савладавања садржаја одређеног предмета. Ликовна култура обилује садржајима који обједињују разне медије – музику, језик, глуму и сл. Још у млађем школском узрасту ученици уче о основним бојама – црвеној, жутој и плавој. Да би садржаји остали трајнији, информација би требало бити поткрепљена визуелним надражајем. Драмска акција може допринети да се основне и изведене боје боље науче кроз игру улога. Наредни пример драмске комуникације је слојевит и не само да ученике учи о основним и изведеним бојама, већ подстиче на размишљање о правилном понашању другова, опомиње да су важне и неке животне вредности (милосрђе, хуманост, искрено пријатељство...), које су важније и од самог учења. Драмски текст је инклузивног карактера. Главну улогу игра мала Бела креда која је вредна, али истрошена и одбачена. Ако постоји у одељењу ученик/-ца ком/којој је потребна додатна подршка овај драмски текст је одличан пример јер, поред тога што истиче и велича моралне снаге личности, он даје на значају и самом детету коме је подршка потребна јер истиче његову јачу страну. Такође, „Сломљена креда“ се може применити и на часу грађанског васпитања и часу одељењског старешине.

Напомена: Костимирање – облачење у једну боју која ће симболизовати боју креде, исцртавање бојама по лицу. Драмска акција је пред таблом по којој би површини ученици својим бојама остављали трагове, а ученику ком је потребна додатна подршка оставља се највећи простор за шарање белом кредом. Порука која се шаље осталима у разреду је да се другачији не дискриминишу, слабијима се помаже, важно је бити део колектива, ученицима који имају тешкоће у одрастању или учењу се оставља већи простор за изражавање.

СЛОМЉЕНА КРЕДА

ЛИЦА: ЗЕЛЕНА, ЖУТА, ПЛАВА, БЕЛА, РОЗЕ, ЦРВЕНА, НАРАНЦАСТА, БРАОН

Једног петка, када је учионица остала празна, без учитеља и ђака, десило се нешто невероватно. Зелена табла је оживела и проговорила: *Време је!* У том тренутку, са учитељевог стола се подигао поклопац кутије. Из ње је бојажљиво провирила једна креда.

- ЗЕЛЕНА:** Има ли кога?
ЖУТА: (нестрпљиво)
Пожури мало, стално ти нешто питаш! Хајде, помери се да прођем!
(И Жута је прошла. Стресла је са себе мало жуте прашкасте боје и удахнула учионички ваздух.)
- ЖУТА:** (узбуђена открићем)
Е, сад се лакше дише. Хеј, Плавојко! Зашто си се успавала? Устани и позови Црвену. (показује у смеру табле) Погледај, чека нас табла.
- ПЛАВА:** Ево, само да се ослободим Љубичасте, легла је на мене. Изгледа да се и она успавала.
- ЦРВЕНА:** Ко пре до табле, први црта срце, а срце се црта црвеном бојом.
Деца ће се у понедељак изненадити.
- НАРАНЦАСТА:** (уображена)
Црвена и жута нека пожуре, јер кад се уједине, од њихових боја настајем ја – наранџаста. А ја ћу остати цела. Деца воле велике креде, неће истрошене или сломљене.
- ЗЕЛЕНА:** Слажем се са твојим мишљењем. Нека се утркују и Плава и Жута јер од њихових боја настајем ја, Зелена. Деца воле кад су креде нове.
- ЦРВЕНА:** Деца воле кад им остављамо поруке. На пример, Ана и Стефан у срцу, а срце прободено стрелом.
(Устале су Браон и Розе, само једне нема.)
- НАРАНЦАСТА:** (Сви су се окренули према кутији и упутили питање једној, преосталој креди.) Друштво, погледајте је.
- СВИ:** (углас) Шта је с тобом, Бела?
- БЕЛА:** (тужним гласом одговара Бела) Не могу да изађем из кутије. Не могу чак ни да устанем. Ја сам истрошена.
- БРАОН:** (преврће очима) Пустите је, није нам потребна! То је бела креда, она стално нешто пише.
- РОЗЕ:** Ми префињене боје не можемо да дођемо од ње до изражаја.
- ПЛАВА:** (опомиње)
Немојте тако! Ми смо једна породица. Свака је од нас посебна на свој начин. Иако је бела неутрална боја, она је највреднија. Стално пише задатке по табли. Захваљујући њој, деца боље уче.
- РОЗЕ:** Којешта, зашто да обраћам пажњу на њу?
ЦРВЕНА: Зато што је лепо помагати слабијима. Зато што захваљујући њој

и мени, ти постајеш тако лепа боја, Розе. Хајде, помози нам да је избавимо. Потребни смо јој.

Не брини, другарице, помоћи ћу ти. Ја, као једна од основних боја, највише волим да пратим шта ти пишеш на табли и да истакнем оно што си важно рекла.

БЕЛА: Хвала ти, Црвена. Ти, Жута и Плава боја сте основне боје и моји основни пријатељи. Стално ми помажете.

(Жута, Плава и Црвена су пришле кутији и помогле белом патрљку да изађе из кутије. Повеле су је до школске табле.)

РОЗЕ: Нацртаћемо једно велико срце прободено стрелом и написати у њему Ана + Стефан. Заједно.

ЖУТА: Не тугуј нам, бела кредо, који ти је враг?!

Иако си сломљена, остављаш најјачи траг.

ПЛАВА: Горе главу, другарице, по табли се сад распиши, покажи своје чисто лице, цртај, смеј се, диши.

ПРИКАЗ ДРАМСКЕ АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Музичке композиције су, као наставно средство, често заступљене у наставној пракси свих предмета, али и као музичка подлога у концепту драмске активности. Вокално-инструментална композиција заснована на добрим естетским одлукама употпуњује драмску изведбу. Захваљујући звучним ефектима, гледалац јасније доживљава лик и атмосферу. У њему се буде различита осећања и критички расуђује како о представи, тако и о теми представе, *посмиче развој коиниивних, афективних, естетских, радних и социјалних способности и вештина појединца*¹⁶ (Ратковић, Драгић: 2016: 368).

Дете са тешкоћама у развоју или/дете са посебним образовним потребама су, на изванредан начин, део музичких деоница, представљају или наставног часа музичке културе, који се реализује драмском активношћу. На часу музичке културе драма

Организација музичких активности у инклузивној наставној интеграцији заснива се на доброј процени учитеља, на анализи ученичке личности и њихових личних умећа и образовних потреба. Ученици са тешкоћама у развоју захваљујући музици/композицијама и учествовању у њиховом вокално-инструменталном извођењу развијају осећај припадности, интеракција са осталим децом је боља и чвршћа (осећај заједништва).

На личном плану подстицају се лепе емоције и развија имагинација и интенцира покрет (маштање). Музика у настави може имати терапеутско дејство, а иначе је музика таква, јер реалаксира. Често се лепо ради математика док траје нека музичка композиција.

На социјалном-образовном плану музика помаже у бољим другарским односима и учењу у инклузивној пракси, јер ствара и погодну климу за учење, сарадњу и помоћ између ученика.

У драмским активностима на часу музичке културе интезитет заједништва и учења је већи, јер је у основи музичка игра. Физичке и физиолошке препреке се стављају у други план. Музика, говор, покрет, плес, свирање и пјевање у синкретичком јединству постају средство неспутаног израза дјетета¹⁷.

Реквизити који се користе у драмској активности, тј. инструменти (могу бити и импровизовани), дају једну лепшу димензију у музичко-сценској реализаци-

¹⁶ Дарко Р. Ратковић Желимир Ж. Драгић Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет ОРФ МУЗИКОТЕРАПИЈА У ИНКЛУЗИВНОЈ РАЗРЕДНОЈ НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

¹⁷ исто

ји. Укључивањем деце са тешкоћама у развоју у такву представу и дајући им посебну улогу (руковање инструментом: чинелом, бубњем, тимпаном, звечком...) оснажује се личност детета и ствара се осећај да је оно део важног задатка (побољшава се његова позиција у одељењу, гради се позитиван однос према таквој личности, подстичу се позитивне емоције детета са тешкоћом у развоју). Указивање поверења ученику са тешкоћом у развоју да манипулише инструментом у представи урушава се његова пасивност и подстиче динамичност духа (ако се ради о детету које није спремно на акцију).

Јеремић и Марков (2015: 803) наводе да (Barksdale, 2003: 13) коришћењем музике у раду са децом са тешкоћама у развоју¹⁸ на различите начине утиче и на повећање комуникативних вештина¹⁹:

- повећава способности коришћења усмерене енергије, ублажава неприкладно понашање (стереотипности, компулзивности, деструктивности и импулсивно понашање).
- повећава интеракцију с вршњацима и другима;
- развија креативности и машту;
- унапређује емоционално изражавање и уравнотежености;
- побољшава фине и оштре моторичке способности и гр.

На часу музичке културе може вежбати вокално извођење музичке нумере за представу. Често су то индивидуалне изведбе – извођење целе нумере, наизменично или хорски. У зависности од тежине стања детета ком је потребна образовна подршка, у вокално извођење га укључујемо на следећи начин:

Ако ученик ком је потребна додатна подршка поседује вокалне способности:	има доминантан део у вокалном извођењу у представи /носи представу. учествује у мјузиклу.
Ако не поседује вокалне способности:	учествује у мањим музичким деоницама са наизменичним певањем.
Ако не поседује социјалне вештине, дискриминисан је:	хорски пева (у групи).
Ако је стидљив/пасиван:	користи инструмент у представи.

На часу музичке културе у 3. разреду, приликом обраде наставне јединице „Деда и репа“, ученици су након обраде у завршном делу часа драматизовали познату причу са музичким деоницама. Такође су, како би поспешили већу кому и тако забава била већа, улоге замењене (...репа посејала деду/гле чуда

18 Barksdale, A. L. (2003). Music Therapy and Leisure for Persons with Disabilities. M. T. - B. C. Sagamore Publishing, Inc. Champaign, Illinois Sagamore Publishing

19 Јеремић, Б.; Марков, З.: Музика као фактор васпитања и образовања деце... УЧЕЊЕ И НАСТАВА • Год. 1 • Бр. 4 • 2015 • 795–810

нарастао деда уз мало труда/ нарастао као кућа...). Цео драмски текст са костимима извели су наредног часа. Музичке деонице отпеване су хорски уз пратњу музике. Хор је дао посебну драж драмској изведби: *Повуци, ѿошѳѳни, дѳда ни да мрдне. Повуци – ѿошѳѳни – дѳда ни да мрдне.*

У ѿоследње време није реѿкосѿи да се у хорове у Србији укључују и деца и одрасли са смеѿњама у развоју и ѿреѿрекама у учењу и учешћу. Хоровође све чешиће имају свесѿи о ѿѳераѿеуѿском и релаксирајућем дејсѿиву ѿевања и музике на чланове хора са хендикѿом. У овом случају, музичке сѿособносѿи чланова су у друѿом ѿлану (Јеремѿћ, Марков, 2015: 803).

Ученик са тешкоћама у учењу учествује у хору, сарађује са осталим ученицима и на тај начин група деце подржава и његове напоре/помажу му. *Њихова социјализација и вршњачка ѿодршка имају ѿприорѿиће, а музици се догаје алѿѿруисѿички и ѿросоцијални дискурс (2015: 803)*

ПОВУЦИ, ПОТЕГНИ

(деда и репа)

ЛИЦА: СПИКЕР, РЕПА, БАБА, УНУКА, УНУК, ПАС, МАЦА, МИШ, ХОР

Ученици су припремили телевизијски програм. Од картонске кутије је направљен телевизор у ком се налази спикер, који суделује у драмској акцији. Позната прича *Деда и репа* је заправо мало изокренута (замена улоге), услед чега је хумор појачан/ учесницима и публици бива забавније. Ученици су костимирани. Ђаци који нису од наведених ликова учествују у музичкој акцији у улози хора:

СПИКЕР: Зна се да ова прича није у реду, јер је репа посејала деду. И гле чуда, нарастао деда уз мало труда. Нарастао као кућа, пре првог сванућа. Реши репа да ишчупа деду. Обгрлила репа деду, ооооруук оп, оп из све снаге, ал` цаба јој сав труд, деда ни да мрдне, беше узалуд.

ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.

СПИКЕР: Не допушта репа да падне ноћ, ишчупаће деду уз бабину помоћ.

РЕПА: Хајде, баба, не буди слаба. Биће све у реду, дођи да ишчупамо деду.

СПИКЕР: Обгрлила баба, репу, а репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Ал` цаба им сав труд, деда ни да мрдне, беше узалуд.

ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.

БАБА: Унукице моја мила, лети `вамо, шири крила. Навикла си на косу седу, помози нам да ишчупамо деду.

СПИКЕР: Обгрлила унука бабу, баба репу, а репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Баш се нама ово не да, упоран је овај деда.

- ХОР:** Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.
- УНУКА:** Хајде, бато, брзо мени, биће све у реду. Помози нам да ишчупамо деду.
- СПИКЕР:** Обгрлио бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Џаба напор, џаба снага и мила му лица драга, џаба жеље, џаба вера, деда се не помера.
- ХОР:** Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.
- УНУК:** Хајде, Џеки, брзо хитај прикључи се нашем реду, дај од себе сада све, ишчупајмо нашег деду.
- СПИКЕР:** Обгрлио Џеки бата, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Помери се мало деда, укореењен даље стоји и даље се не да.
- ХОР:** Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.
- ЏЕКИ:** Хајде, Јацо, мила мацо, лепотице мила, драга, да би деду ишчупали потребна је твоја снага.
- СПИКЕР:** Обгрлила маца куцу, куца бату, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Хвала, снаго, наде има, деда се ко зуб клима. Вађење им дуго траје, још им снаге недостаје.
- ХОР:** Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.
- ЈАЦА:** Хајде, Мицко, ти прискочи у коштац се хватај сада, иако си мален последња си наша нада.
- СПИКЕР:** Обгрлио миш мацу, маца куцу, куца бату, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк... и оп, оп, ооооруук.
- ХОР:** Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда ни да мрдне.
- ЈАЦА:** Хајде, Мицко, ти прискочи у коштац се хватај сада, иако си мален последња си наша нада. (у помоћ зове миша)
- СПИКЕР:** Обгрлио миш мацу, маца куцу, куца бату, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк... и оп, оп ооооруук.
(Мицко миш се последњи придружује у колони)
- ХОР:** Повуци – потегни – ишчупаше деду. Повуци – потегни ишчупаш деду. (сви на крају падају на под)

КРЕАТИВНА ДРАМА КАО КОНЦЕПТ КОМУНИКАЦИЈЕ У НАСТАВИ

*Деца најбоље уче једна од других
и док њихови учитељи уче са њима.*
Робинсон

Креативна драма је процес који нема свој коначни продукт. Али и као таква, она има свој развојни циљ – почетак, ток и крај у смислу да се таквом активношћу произведе ново сазнање, обогати искуство, креативно размишљање. У првом плану бави се својим током, а у другом плану је резултат, на пример, представа као завршница није циљ. Ефекти креативне драме највише се остварују у самом процесу – току и немају циљ да буду уметничка остварења, што је и најважнија њена карактеристика. Креативна драма²⁰ је представљена као импровизациона форма драмске уметности, која је оријентисана на процес, а не на продукт, у којој се подстиче имагинација, преузимање улога и рефлексија о људском искуству.

Драмским приступом ствара се и несвакидашња клима у учионици, што додатно мотивише децу на учење и учествовање у заједничким активностима. У таквој драмској партиципацији и сам учитељ бива учесник, што на децу оставља снажан утисак и уверење да раде нешто добро и важно. „Најзначајнија одлика драмског процеса је то што се драмска структура конструише од стране наставника и ученика, као креативан рад. Основ за развој драмске структуре су садржаји који ученике интересују – теме из наставног градива, мотиви из књига, филмова или песама, које им се допадају, размишљања и лична искуства ученика“ (Ђорђевић, 2014: 9).

Учитељ, дискретни водитељ комуникације

Може се рећи да је учитељ континуирано укључен у драмску комуникацију, некад је то директно (глуми), а некад индиректно (надзире, пружа подршку, храбри...). Његова улога је важна, нарочито ако се у драмској комуникацији појаве проблеми. Један од проблема је и превазилажење страха од грешке. Учитељ је дужан да зналачки демистификује страх од грешке као емоцију која се понекад јавља у драмској комуникацији. На пример, указује деци да свако има право да погреша, јер је грешка саставни део учења (Морган и Сакстон, 1989).

Пошто је циљ, поред учења, и интеграција у групу, учитељ мора пазити на осетљивост стања детета, тако да процена успешности није приоритетни циљ драмске комуникације. „Учитељ започиње своју комуникацију с учеником с позиције онога ко више зна, има већа права, старији је, а треба је завршити

20 (Davis & Behm, 1987, према: Mages, 2008).

као партнер и сарадник, претварајући учење у креативни процес“ (Балажевић, 2010: 182). Уколико дете из осетљиве групе осети да учитељ себи даје улогу судије, осетиће нелагоду и страх. Дете треба да схвати да и учитељ са њим улази у улоге, у драмски свет (Лугомер, 2001).

Пигмалион ефекат настаје када позитивна очекивања, која наставник има од ученика, због његове групне припадности, воде подржавајућим понашањима наставника, а као резултат имамо позитивне резултате ученика.

Учитељ би требало да буде творац подстицајне климе за учење. За доживљавање и стварање помоћи ће му музика, сценска уметност, лексичке игре, уметничке слике, драмске игре, логопедске вежбе...

Све наведене су у улози остваривања драмске комуникације. На пример, ако учитељ тренутно ради на ликовној комуникацији у комбинацији са музичком подлогом и причањем може произвести одличну платформу за предстојеће драмско дело. Ако се ради о дизајнирању лутке, коју ће направити на часу ликовне културе, подстаћи ће причање о осећањима након дизајнирања/израде лутке. Коришћење лутке у самостално написаном драмском тексту (корелација са српским језиком), обухватиће више активности ученика на различитим пољима учења (корелација са драмском секцијом). „Поред тога што је редитељ/фацилитатор, може преузети одговарајућу улогу у драмској акцији да би скренуо пажњу на одређени аспект акције, подстицао рефлексију, продубио ниво значења, која могу имагинативно да се истражују или уводио продуктивну тензију, нове изазове и заплете“ (Стаменковић, 2015: 6)

Коришћењем драмских метода и техника у настави као средстава учења, учитељ подстиче развој дивергентног мишљења код деце. Такође, за учитеља рад у драмским активностима је надахнуће, јер у основи учитељског бића живи естетa, поштовалац уметности, ако не и уметник. Уз то, овакав рад са децом доприноси бољем упознавању ученика, тј. сагледавању њихових потенцијала, што је предуслов за развијање личности у целини. Учитељ се овим приступом боље упознаје са личним интересовањима и потребама детета, боље сагледава и разуме њихов начин размишљања, јер је у драмској активности дете ослобођено, што доводи до чвршће емоционалне повезаности и међусобног поверења. Ученицима треба показати да њихове идеје имају вредност.

За правилно оформљивање богатије сценске експресије ученик ради и у корелативном приступу. Није страно да ученици на драмској секцији раде вербалне и невербалне вежбе у зависности од циља. Драмску комуникацију у настави не треба везати искључиво за рад на некој школској представи на драмској секцији. Она је лековита и у радионицама о превазилажењу конфликта, како личних, тако и међудругарских. Но, да би она била потпуна, у њу се могу имплементирати различити садржаји из ликовне културе, српског језика, музичке културе, физичког васпитања, грађанског васпитања, верске наставе, страног језика, света око нас/природе и друштва, физичког васпитања. Ши-

роким дијапазоном различитих наставних садржаја и њиховом међупредметном повезаношћу, постиже се пун домет драмско-комуникацијског приступа. Дакле, било који садржаји могу се синтетисати у драмску игру у зависности од инвентивности учитеља и његовог креативног распона.

Особине које ученици цене код учитеља су: инвентивност, флексибилност, доследност, оригиналност, спонтаност, пријатељска настројеност, мотивисаност/мотиватор, екстравертност, свестраност...

Креативне драмске радионице

Термин *радионица* у образовно-васпитном процесу представља савремени облик рада, који има за циљ да ученици интерактивно учествују у групном ангажману. Изискује активну партиципацију учесника посредством креативних техника у којима је неопходна невербална и вербална комуникација на било којој релацији: појединац – појединац, појединац – група и сл. У наставним и ваннаставним активностима реализују се психолошке радионице на грађанском васпитању, часовима одељењског старешине, драмској секцији и различитим пројектним активностима.

Због специфичности њене припреме и актуелизације одигравају се у релаксираној атмосфери. Неопходно је да радионица подстиче сарадничко учење. Радионица би требало да буде интересантна ученику, јер је приступ учењу другачији и несвакидашњи. Реализација је у динамичној атмосфери, која подстиче на активност и обезбеђује равнотежу између учења, игре, расправе и практичне примене. Радионичарски облик рада не треба да створи атмосферу надметања/такмичења или простор подложен за дискриминацију учесника. Напротив, радионица треба да подстакне слободу у изражавању, љубопитљивост, одсуство страха од одговора, чак иако је одговор погрешан.

У зависности од тога који је вид радионица заступљен, претежно се организују кроз седење у кругу и активни разговор. У другом случају када потребна писана активност, цртање, сликање, лепљење... столови могу бити поређани у слово П или размештени, спојени... столице поређане у круг. Радионице могу бити едукативне, креативне, психолошке. Оне су свеобухватније, јер синтетичу различите образовне и уметничке садржаје: ликовна радионица, музичка радионица, калиграфска, луткарско-драмска... Општи циљ радионица је да се учесници оспособе за практично деловање, које ће бити од помоћи у различитим животним ситуацијама.

Јасна Мартинко наводи Владилов²¹ поступак приликом креирања сценарија радионице: „Кратког подсетника о радионици“ наводи поступак:

21 Kratki podsjetnik o radionici – Ivana Vladilo 2 <https://hrcak.srce.hr/file/152016>

- размена у циљној групи – основни облик рада којим почиње и завршава свака радионица;
- разговор у кругу – говор по реду седења;
- групна дискусија – мање структурирана размена, важно је међусобно слушање и нескретање с теме;
- симултана индивидуална активност – захтев усмерен на унутрашњи ангажман (присјећање, размишљање ...);
- рад у паровима или малим скупинама – (3 до 5 чланова).

Предлог сценарија радионице: датум реализације, трајање радионице, тема и садржаји радионице, број учесника, циљ радионице, исход, средства и материјали, план активности у радионици, термин за паузе, евалуациони лист за учеснике, самоевалуација. Евалуацију радионице спроводе учесници путем упитника, цртањем или писањем коментара на стикерима. Радионичарски начин рада у драмском процесу у настави простор је за учење садржаја, спознавање сопствених могућности, решавање конфликта, развијање маште, емотивности, емпатије, „да кроз машту и игру истраже вредности, различите улоге и перспективе“²².

Креативна драма усмерена је на развој међу ученичког разумевања и толеранције. Иницира, негује културу дијалога – правилног опхођења приликом комуникације, како у учioniци, тако и у животној свакодневници. Драмске активности су подстицајне, прате дечје искуство и интересовање. Потребно је пратити развојне могућности. *Када применимо креативну драму, када умесито да учимо најаметит или инсистирамо да се зајамитиe године, ми то градиво заједно одигравамо, ствара се емпатски мост између младих и градива које се обрађује, ствара се мост између њихове културе и културе другог времена, другог народа, другог начина мишљења.*²³

Драма у настави првенствено је као поље креативног приступа у ком деца задовољавају своје потребе за учењем на другачији начин, интересантнији и несвакидашњи. Помоћу ње развијају се и продубљују програмски садржаји, подстиче истраживачко и креативно размишљање, разговара се о стеченом искуству.

„Када применимо креативну драму²⁴, када уместо да учимо напамет или инсистирамо да се запамте године, ми то градиво заједно одигравамо, ствара се емпатски мост између младих и градива које се обрађује, ствара се мост између њихове културе и културе другог времена, другог народа, другог начина мишљења.“

Драмским радионицама уводи се првенствено култура драмског стваралаштва, негује се естетско образовање и развијају стваралачке способности ученика. Ангажују се сва чула, те је процес сазнања чулнији.

²² Водич кроз креативни драмски процес, 2012. стр. 23.

²³ Ђорђевић Жикица, *Драма у образовању, потребе наставника за образовањем и оснаживањем за примену драме у образовно-васпитном раду у нашим школама*, Београд, 2014, стр. 12

²⁴ Исто

Такође, ученик постаје (само)критичар, који сагледава своја и туђа искуства. У стању је да унапреди концентрацију и да, захваљујући чулним сензацијама, боље памти текст, тј. да унапређује своје учење.

Деца у предшколском узрасту и првом разреду немају много страха у јавном наступу. Искрени су јер реагују природно и спонтано. Кроз кратке рецитације, игру улога, уче да је драмски наступ важна платформа за покретање доброг расположења и игре. Стога, јавни наступ на најранијем школском узрасту постаје део драмске игре. Оно што су научили, усвојили у драмској игри, могу употребити на занимљивији начин. Тако развијају оригиналност, креативност и инвентивност.

Драмска радионица – припрема за реализацију драмске комада „Повуци, ђошејни“ на 11. сусрећу дисабилитетара на Фрушкој гори

Реакција љубике и сјонџано учешиће у драмској акцији

*Било је,
пре свега, духовито!*

Алекса

*Свидела ми се представа
и едукатори. Немања*

Драмска радионица је забавна!

Матеја

**Имитације и игре улога су ми
дале прилику да на кратко
будем неко други. Веома
занимљива радионица!**

Анђела

Драма у настави може произвести раздраганост, заборавља се на тренутне проблеме, а и може решити неке личне и међудругарске конфликте. Иако креативни драмски процес није психолошка терапија, влада мишљење да остварује снажне терапијске исходе.

Битна карактеристика драме у образовању је да се њен њивено бави драмским процесом, а секундарно резултатом: то значи да је више интересује сам процесни рад него представа, јер су њени циљеви развојни пре него уметнички²⁵.

Драма у образовању је концепт комуникације на различитим релацијама, где ученици размењују и обогаћују своја искуства. Она „омогућује да активно учествују у процесу стицања и конструисања знања коришћењем поступака који су присутни у драмском стваралаштву – осмишљавање прича на одабране теме, инсценија замишљених ситуација, одабир и играње улога, сценско изражавање, активна перцепција итд.“ (Ђорђевић, 2014: 2).

У настави се могу реализовати тарапеутске игре, које не само да могу подстаћи на размишљање о проблему и радити на његовом превазилажењу кроз реч, драмску игру, ликовну и музичку активност, већ и да евоцирају доживљаје и на тај начин код детета могу произвести спектар различитих емоционалних реакција. На пример, слушајући причу „Ивица и Марица“ или „Девојчица са шибицама“, деца могу доживети страх, ужас, понос, саосећање, бес, који богате њихова искуства и са њима улазе у процес драмске комуникације.

Значај драме у образовању²⁶

Учење постаје забавно. 94%

Ученици се активно укључују у процес учења. 90%

Ученици процес учења доживљавају као пријатан. 86%

Ученици имају емотивни доживљавај. 86%

Говор ученика постаје јасан и разумљив. 86%

Ученици су подстакнути да креирају начин учења. 79%

Тешке и нејасне лекције могле би се боље приближити и лакше усвајати. 76%

Наставник боље упознаје своје ђаке и боље их процењује. 75%

Знања су трајнија. 73%

Овакво учење помаже развој грађанских компетенција ученика – иницијативу, предузетништво, изражавање мишљења. 73%

Ученици боље упознају наставника и стичу веће поверење. 70%

²⁵ Ђорђевић Жикица, *Драма у образовању, потребе наставника за образовањем и оснаживањем за примену драме у образовно-васпитном раду у нашим школама*, Београд, 2014, стр. 10

²⁶ *Из стручног чланка Драмска уметност и образовање: различити правци и приступи*

Један од примера процесне драме седамдесетих година прошлог века - осмишљен је нови приступ драми – **форум театар**.

Омогућава да глумци из публике учествују, износе своје ставове, да у драмској форми преиспитују ставове и решавају проблеме у којима су учесници суочени. Веровао је да се омогућавањем слободе изражавања и учењем кроз игру улога пре свега буди свест о себи, друштвена и етичка свест, да се развија осетљивост за разне проблеме и критичко мишљење.

Форум театар је временом прерастао у едукативни покрет, а данас се не примењује само као облик партиципативног импровизаторског позоришта, већ и као психотерапеутски метод и као драмско-педагошка и радионичарска техника. Поред професионалног тима, све је чешћа тенденција да наставници примењују форум театар као метод у раду са децом и младима. За почетну причу узимају се идеје или проблеми из њиховог свакодневног искуства, које би наставници и деца/млади заједно драматизовали и играњем улога решавали.

ТЕМАТСКА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА НАСТАВА

Интердисциплинарни приступ настави подразумева повезивање садржаја различитих дисциплина, предмета у логичке целине. У центру овог приступа је проблем или тема која се вишесатно истражује. Шефер наводи, изједначава интердисциплинарну наставу са тематском, јер се повезује и организује у тематске целине, садржаје, који су слични у различитим дисциплинама. Тематски приступ повезује сродна знања једне дисциплине, која треба да осветле неки проблем или тему. Знања из различитих дисциплина која треба да осветле неки проблем и не припадају искључиво једној дисциплини (представља једну тему око које се интегришу различите дисциплине), онда је то тематски интердисциплинарни приступ.

Постоји више сличних објашњења интегративне и интердисциплинарне наставе. Како Шефер (2005: 89) наводи једна од њих је „пречица кроз предмете која повезује различите аспекте наставе у логичке целине“ или „језик више дисциплина с циљем преиспитивања централне теме, проблема или искуства“. Трећа дефиниција најбоље објашњава интегративни и интердисциплинарни приступ, а то је **„комбиновање неколико школских предмета у један активан пројекат по угледу на који деца савладавају предмете у реалном свету, сједињене у заједничку активност“** (2005: 89). Акцент је стављен на пројекат, изворе изван уџбеника, међупојмовне односе, тематске јединице, флексибилан распоред и груписање ученика.

Тематски интердисциплинарни садржаји представљају добар концепт за развој стваралачких потенцијала ученика, стварају услове за афирмацију метода креативног учења и припремају ученике за целовито учење.

Тематска интердисциплинарна настава (у даљем тексту ТИН) је такав концепт наставе усмерен ка ученику, појединцу, који је део групе. То значи да без обзира на то што делују као група, они према својим интересовањима организују поделу рада, преузимају одговорност окренути ка личном развоју – према сопственим способностима и талентима. Ученици познају своје способности и прихватају изазове за које су ментално спремни. Дешава се да некад ученик из различитих емоционалних разлога није у стању да разазна своје креативне домете. Тада му, као дискретни учесник пројекта, помаже учитељ, оснаживањем. Свако од ученика на изванредан начин може допринети раду. Нису сви за све дисциплине, али на крају када се финализује продукт рада на ТИН-у свако бива задовољан личним постигнућем, а и постигнућем групе. У млађем школском узрасту ТИН је погодан зато што је учитељ организатор садржаја у дисциплинама (предметима).

Савремено образовање изискује тематски и истраживачки приступ, који свакако унапређује њихов рад, јер излази из оквира традиционалне наставе.

Пракса показује да овај концепт учења није заживео у пуној мери, али се повремено организује као иновација у настави. „Повезивањем дисциплина сажима се и реструктурира градиво, ослобађа од непотребних понављања, чиме се растеређују ученици и критички усмеравају на проблеме и теме које су битне“ (Шефер, 2015: 101).

Међупредметна повезаност у учењу на даљину Пројекат „Читањем градимо лепши свет“

Планирана пројектна активност реализована је у епидемијским условима, у условима учења на даљину. Ученици четвртог разреда ОШ „Алекса Дејовић“ Севојно ИО Злакуса, реализовали су пројектну активност „Читањем градимо лепши свет“. Циљ пројекта је био подстицања лепог говорништва/изражајног читања, развијање читалачке свести и неговање читалаче културе. Ангажовање више чула важно је за учење, доживљавање и правилно перципирање, јер тиме спознајемо нову уметничку димензију и обогаћујемо духовну интелигенцију. Потребно им је било приближити креативно читање; уз корелацију са ликовним, литерарним, звучним ефектима и драмским активностима; достићи нови ниво уметничког поимања и дечјег стваралаштва. У општем циљу је приближавање књиге/читања као пермананта у афирмацији читалачке културе и уметности.

Бирали смо збирку кратких уметничких бајки за децу „Мачка звана миш“, Андреја Сен-Сењкова, која је на креативан начин промовисана и тиме подстакнут озбиљнији приступ штиву. Књига је магија, читање је портал преко кога се улази у чаробан свет – нарочито у ситуацијама када из куће не можемо никуда, а књигом можемо. Завршница пројекта или коначан производ је видео-прича – комбинација изражајног говора, музике и слике и драмске игре употребљене за промотивни видео.

У пројекат је укључено четрнаест ученика комбинованог одељења (10 ученика IV разреда и 4 ученика III разреда). План пројекта се састоји из неколико етапа у трајању од пет недеља.

Корелативним приступом ученици су радили кроз српски језик, ликовну културу, музичку културу, сценску уметност.

ПЛАН АКТИВНОСТИ ПО НЕДЕЉАМА	
1. недеља	Договор око пројекта – трагање за текстовима/избор; представљање плана пројекта.
2. недеља	Избор бајки, пружање повратне информације; рецензија изабране књиге за децу на блогу.

3. недеља	Писање сопствене бајке, вежбе читања - импостација гласа, дикција, пауза, градација, емотивни набој, темпо читања; снимање говора, пружање повратне информације. Повратна информација преко вибера или зум апликације.
4. недеља	Израда плаката за културни догађај „Читањем градимо лепши свет“. Повратна информација преко вибера или зум апликације.
5. недеља	Снимање видео-прича. Драмска игра и припремање промотивног видеоа. Изложба литерарних, ликовних и аудио-визуелних радова на блогу „Кредарт“. Писање пригодног говора за отварање изложбе и књижевне вечери за књигу „Мачка звана Миш“.
	Постављање виртуалне изложбе на блогу.

Промоивни видео за промоцију књије у онлајн условима

На часовима српског језика говорили смо о неговању читалачке културе. Обновили смо које су важности читања за наш интелектуални и духовни развој. Идеја је била да читањем промовишемо различите бајке. Трагањем, дошли смо до изврсне књиге кратких бајки Андреја Сен Сењкова „Мачка звана Миш“. Због своје специфичне кратке форме и лепоте лирског казивања бајки, одабрали смо да то буде књига коју ћемо промовисати. Током недеље ученици су писали саставе на тему *Моја омиљена бајка*, такође, и правили план пригодног говора за промоцију књиге. Повратна информација дата је преко зум-конференције и вибера. Првенствено се указивало на правилну артикулацију гласова – јасно и тачно изговарање је неопходно како би се на слушаоца/гледаоца оставио снажан утисак. Такође, динамика изговарања треба да буде прилагођена природи бајке. Указано је да се мора обратити пажња на драмске паузе, логички акценат и градацију у изговарању.

Драмска акција за снимање промотивног видеа

Припрема за видео материјал који најављује догађај. Ученици самостално бирају реквизите и костиме приликом снимања видеа. Представљају кратке делове о књизи и из књиге. На овај начин они читалачкој публици шаљу информацију о књизи.

МИЛИЦА: Добар дан, свима! Добро дошли на промоцију књиге „Мачка звана миш“. Ми, ученици 3. и 4. разреда ОШ „Алекса Дејовић“ из Злакусе, радили смо шест недеља на овом пројекту. Пројекат је назван „Читањем градимо лепши свет“.

СТЕФАН: У овом времену наставе на даљину успели смо и да уживамо у књижевним делима, јер читањем и лепим говором негујемо читалачку културу.

ИВАНА: Не постоји лепши филм од филма који се читањем развије у нашој глави. А како то градимо лепши свет?

ЈОВАНА: Одабрали смо збирку кратких бајки „Мачка звана Миш“. Ово је фантастична књига руског писца Андреја Сен-Сењкова. Он је својом лепотом литерарног израза успео да ову књигу учини магичном.

ДУЊА: А ми смо је учинили још магичнијом. Читајући приче, трудили смо се да их што боље прочитамо. Комбинујући слику, глас и звук, саградили смо нови свет, лепши. СНИМАЛИ СМО ВИДЕО ПРИЧЕ.

АНДРЕА: И не само то, неке смо помогли да пронађе књигу која је добра, за рођендан, на пример. Ова надахује. Обилује и одличним илустрацијама ликовне уметнице Марије Јевтић.

ДИМИТРИЈЕ: Сигуран сам да не волите да киснете на киши. Али, један пас воли. Зову га Кишица. Овај пас освојиће срца читалаца. Гледајући и слушајући моју видео-причу, покиснућете са њим. И не бојте се, вреди!

ДАНИЛО: У мојој причи реке теку у супротну страну, снег лебди у ваздуху, а Месец се претвара у Сунце. Моја видео-прича је магична као и њен мађионичар Тартини. Послушајте је на линку.

ДАВИД: Овде сам, друштво! Видите ме! А, да, па ја сам невидљив... али нема везе. То што ме не видите, не значи да ме не чујете. Зато, добро ме чујте. У овој причи живе Невидљивци, као ја. А да бисте их видели, погледајте моју видео-причу „Град невидљиваца“.

АНА: Некоме је свет невидљив, а некоме у облику квадрата. Сигурна сам да нисте видели цвеће, облаке и ластавице квадратног облика. Али руски сликар Маљевич јесте. Упознајте његов свет кроз моју видео-причу.

ВИКТОР: Ако никада нисте видели лет необичних птица са једним крилом, сад је прилика. Моја прича је плавог тона, досеже до Јапана и вечна је као и њене чудесне птице „бинјао“. Сазнајте како лете „Птице са једним крилом“.

АЛЕКСА: Да би магија била већа, правили смо плакате. Ја сам се потрудио да насловну страну књиге учиним уверљивом, а на учитељском блогу „Кредарт“ погледајте и остале ликовне радове мојих другара из одељења.

НИКОЛА: У овом пројекту били смо и литерарни ствараоци: писали смо личне бајке, пригодне говоре за промоцију књиге „Мачка звана Миш“. И уживали смо у томе.

НЕДА: Да бисте сазнали о осталим причама, мораћете пронаћи књигу „Мачка звана Миш“. То није тешко. Потражите је у библиотеци или у књижарама Службеног гласника, јер је она њен издавач. До тада уживајте у нашим видео-причама. И читајте, немојте да се стидите, што више читате више видите.

План и смернице за писање пригодног говора

1. Обраћање присутнима. Када се обраћамо присутнима на неком културном догађају, обраћамо се с уважавањем и манирима. На пример:
Драги ђаци, уважени родитељи и сви љубитељи књижевности, добро вече! Добро дошли на промоцију књиге „Мачка звана Миш“.
2. С обзиром на то да је ово културни догађај, а тиче се књижевности, потребно је прво рећи нешто о значају читања, о важности књиге у животу детета, појединца.
3. Затим, говорити о пројекту „Читањем градимо лепши свет“. Колико је пројекат трајао, какве су све активности у пројекту, поменути неколико прича из књиге... На пример:
Ово није обична промоција, већ посебна. Посебна је по томе што су на њој радили ученици 3. и 4. разреда ОШ „Алекса Дејовић“ из Злакусе.
4. У закључку рећи ћемо шта смо желели да постигнемо... да ли нам је било лепо, узбудљиво док смо стварали.... На пример:
Ми као разред успели смо да дамо допринос једном уметничком стварању и то његовом, писањем, сликом и музиком. Нисмо желели да нашим видео-причама одвојимо читаоца од књиге, већ да је нашим приказивањем приближимо читаоцу, да га заинтересујемо. Надам се да смо у томе успели...

О књизи – рецензија

Добар друг злата вреди – поверење, стиснуте шаке, загрљаји и осмеси учвршћују пријатељство. Али људи к’о људи изневере наша очекивања и хтења, те утеху пронађемо у новим познанствима, кућном љубимцу... или књизи. Стога, често се окрећемо њој. Тако обично бива када желимо негде да побегнемо и у том бегу упознамо њу - КЊИГУ.

Она ретко изневери, једино њој дајемо шансе изнова. Дакле, читање од најранијег школског узраста не само да у основи описмењује, већ и духовно богати, чини да јој верујеш, да се заљубиш у њу. Да би деца заволела читање, требало би им понудити приче. И то за почетак кратке приче. Временом ће схватити да је, баш у тој краткој форми, синтетизована уметничка снага писца и доживљај читаоца. Читалац поред конкретних информација, које добија путем читања, открива и уметничке дубине дела. Тако он ствара нови поглед на реалност. А замислите да говоримо о стварности у бајкама, као у овој, а замислите да те бајке нису дуге, већ, гле чуда, кратке!

„Мачка звана Миш“, збирка прича, указује на оксиморон, парадоксалан поглед на реалност бајке. Каква је то мачка-миш, шта је у њеној глави, шта жели да ми поручи... На први додир књига је феноменално опремљена – фантастична корица и илустрације већ су ми указале да ће ми се комплетна свидети, иако је за децу.

Шеснаест бајковитих кратких прича су „кључићи за улазак у чудесни свет... а ко год је тамо ушао, није пожеleo да га икад напусти“. Андрегј Сен-Сењаков има оригинални приступ темама. Стил је посебан, чулан. Текстом једре реченичне кованице драгоцене естетике (...*ваздух који је ушао у свиралу постојао је иако јуси да се могао јести кашичицом. Понекад је музика била од јагоде, а некад од малине... а некад налик на шарену лажу - Тршчана свирала*). У овим бајкама с

једним крилом лете птице „бинјао“, праве гнезда од плаве глине; птице које никад не умиру, већ када остаре претварају се у плаву маглу.

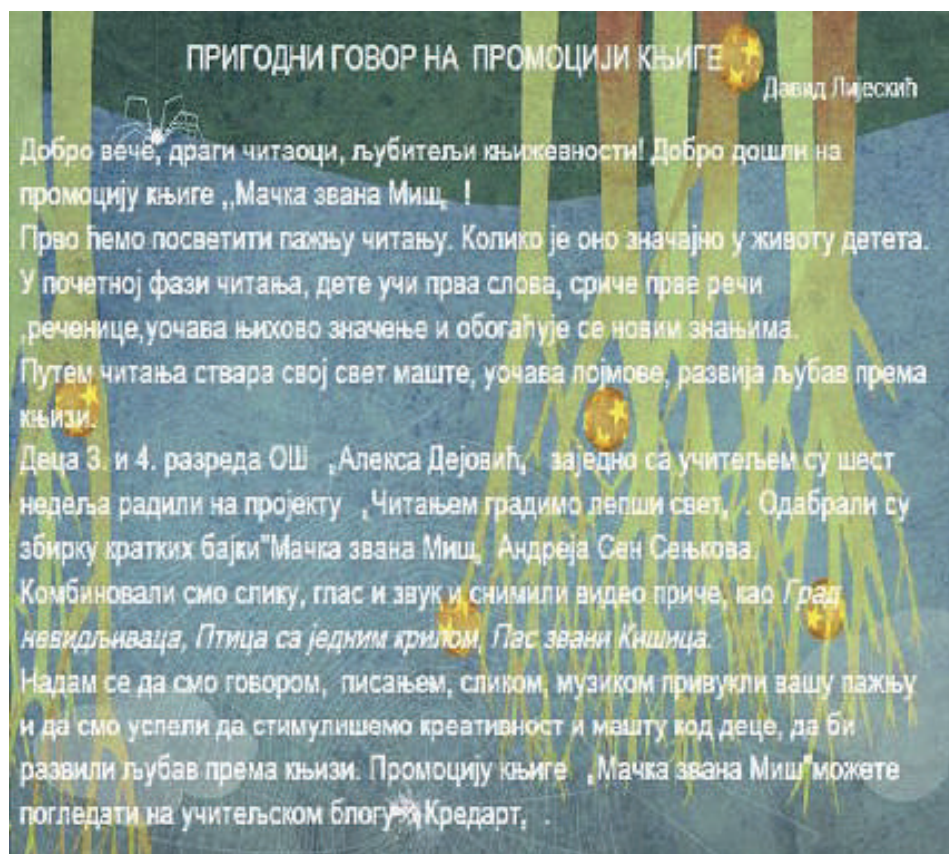
Магичност нарације прати својеврсност илустрације – једноставног меланхоличног темперамента; умирују хладним тоновима, пресечене комлементарним нијансама, а у неким илустрацијама јасно јарке боје детаља узима примат и центар пажње (црвени кишобран).

Илустрације нису инфантилне, како су деца навикла, али су неоспорно уметничка достигнућа високих естетских домета. Уживање је посматрати их, као да су их реченице произвеле: **Можеш њиме ошворити било која вра-**

Ња нацртана кредом, оловком и бојама. Иза сваких враџа се налазе сѣиенице које воде у чудесни свеџ, оноџа чеџа још нема, али ће ускоро биџи.

О ПИСЦУ: *Андреј Сен-Сењков је љесник, љрозни љисац, љреводилац. Наљисао је 15 књљиџа, љревео десетџак и добио мноџе наљраге. Њеџова љоезиџа љреведена је на 25 језика. Први је оџкрио да је усличник џраџа, коџи је оџџавила џачка кад је љоскочила од сређе.*

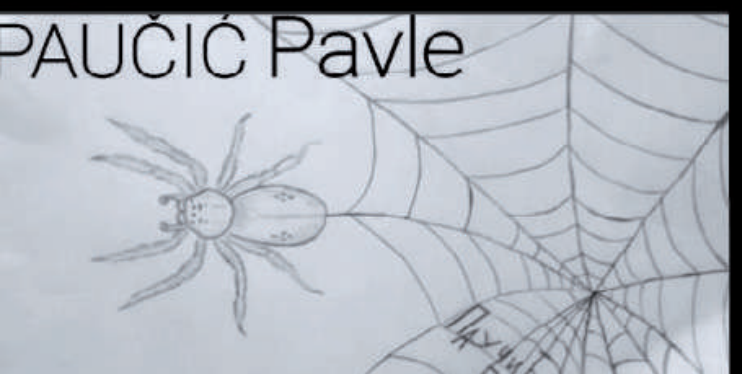
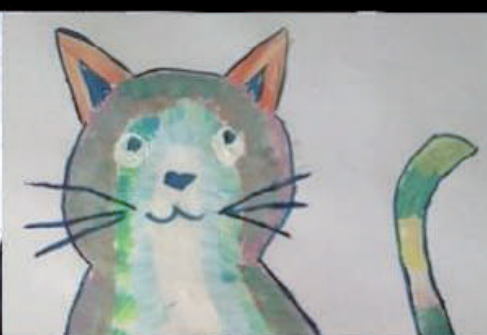
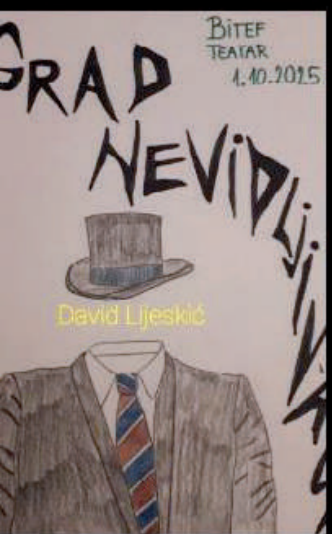
На ликовним активностима ученици су смишљали које је најбоље ликовно решење за плакат. Подсетили смо се особина плаката, начина израде. Плакат је једноставан ликовни приказ који има улогу да обавести гледаоца који се догађај приказује, када, где и у колико сати се изводи. Ненаметљивим распоредом боја и једноставношћу облик постиже свој циљ. На часовима музичке културе бирали смо занимљиве музичке композиције које прате слику и глас. Музика, такође, на посебан начин чини да видео-прича изгледа комплетна, а доживљај потпун.

Пригодни говор, Давид Лијескић, илустрација у љозадани Мариџа Јевџић

Плакаћи и илустрације прича из збирке „Мачка звана Миш“

ДРАМСКА ПАРТИЦИПАЦИЈА О ДЕЧЈИМ ПРАВИМА У УСЛОВИМА ОНЛАЈН УЧЕЊА

Конвенција о правима детета је као један од основних принципа поставила право детета на партиципацију²⁷, које подразумева да дете има право да изрази мишљење, а оно треба да буде узето у обзир у свим питањима која га се непосредно тичу. Принцип партиципације представља основу на којој се деца активно укључују у остваривање Конвенције о правима детета. Партиципативан процес води ка заједничким активностима, али и подељеним активностима међу децом. Члан 12. обавезује државе уговорнице да обезбеде детету, које је способно да формира сопствено мишљење, право слободног изражавања тог мишљења о свим питањима која га/је се тичу. Мишљењу детета се посвећује пажња у складу са његовим годинама живота и достигнутом зрелашћу.²⁸ Партиципацијом деца знају о чему могу да одлучују у областима које их се тичу. Једна од тих је образовање, јер сами по себи су директни учесници у образовно-васпитном процесу. Иницијатори су акција у које укључују одрасле, заједно одлучују или самостално одлучују, а одрасли одлуку поштују. *Детје које има искуство изражавања свој мишљења и његовој уважавања развија висок степен самопоштовања и самопоуздања. Оно је спремно да прихвати да мишљења других, иакође, имају вредности, те учи да делује у духу поштовања и сарадње. Када учествује у доношењу одлуке, дете је спремније да прихвати и одговорности за њено спровођење, јер разуме разлоге доношења исте, као и последице њеној неоспоривања*²⁹.

У оквиру пројекта „Образовање за права детета“ ученици ОШ „Алекса Девовић“, Севојно и издвојених одељења из Крваваца и Злакусе учествовали су у разним активностима драмског карактера. Међу њима је било деце из различитих рањивих група. Пример драмске активности у условима онлајн учења извели су ученици 3. и 5. разреда из Крваваца и Злакусе. Као важну тему одабрали су „Право на образовање, право за све“, где су кроз видео садржај и драмски приказ илустровали проблем с којим се један ученик (учесник) сусрео. Наиме, његов проблем је био тај што му је отац бранио да иде у школу:

27 Приручник о правима детета УЦПД <https://www.opd.org.rs/wp-content/uploads/2018/08/Kratak-vodic-kroz-PD.pdf>

28 исто

29 Приручник о правима детета УЦПД <https://www.opd.org.rs/wp-content/uploads/2018/08/Kratak-vodic-kroz-PD.pdf>

Пример 1. ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ, ПРАВО ЗА СВЕ

*Крман, Јован и Давид у крајком филму
„Право на образовање, право за све“
ОШ „Алекса Дејовић“,
Севојно ИО Злакуса и Крвавци*

(Ученик 1 се буди из кревета и спрема се за школу - пакује књиге, узима ранац и креће у школу. На вратима се појављује његов отац, нервозан, јер има много посла, а потребна му је помоћ.)

ЛИЦА: ОТАЦ, УЧЕНИК 1, УЧЕНИК 2, ЗАКОН

ОТАЦ: Где си пошао 'вако сабајле?!

УЧЕНИК 1: У школу, као да не знаш где идем.

ОТАЦ: Данас не можеш у школу, мора да се вади к'омпир! Има посла и око куће. Треба да на`раниш животиње. Скини тај ранац и мотику у шаке. Полази!

УЧЕНИК 1: Али, ћале, добићу неоправдани. Нећу ништа научити ако не идем у школу.

ОТАЦ: Ман` се ћорава посла. Школа те неће на`ранити. Шта фали мени? Ја школу нисам завршио, па види ме... ко делија.

УЧЕНИК 1: Али ћале, то је некада било. Основна школа је обавезна. То је основно људско право. Право на образовање. Записано је у Конвенцији о правима детета.

ОТАЦ: (одмахује руком): Конвен....

Шта! Ма, ко да у тим књигама све тачно пише. Хајде! Баци се на посао!

(Ученик 1 одлази и копа у пољу. Брише зној са чела, уморан. Појављује се Ученик 2.)

УЧЕНИК 2: Ооо, Давиде! Зашто те нема у школи? Разредни ти је дао петнаести неоправдани.

УЧЕНИК 1: (љуџ) Питај мог оца! Каже како има да се ради.

УЧЕНИК 2: Али ти си дете, ниси дужан да радиш. То се зове израбљивање. Због тога твој отац може да буде у сукобу са законом. Држава је дужна да те заштити.

ЗАКОН: Данас је скоро седамдесет пет милиона деце широм света свакодневно спречено да иде у школу. Право на образовање је једно од људских пра-

ва које се односи на децу, као и на одрасле. Прихваћено је захваљујући конвенцијама, које су земље Европе и шире потписале.

УЧЕНИК 1: Основно образовање је ОБАВЕЗНО и бесплатно за сву децу! Закон је тако рекао. Траје осам година у Србији! За мотиву има времена. Време је за школу (баца мотиву).

Пример 2. НЕ БУДИ ЛЕЊ, КОРИСТИ СВОЈА ПРАВА

Аутори/ке Јагода Јеремич и Јелена Маринковић, професорке српског језика и књижевности

ОШ „Димитрије Туцовић“, Чајетина

ЛИЦА: ЈАНА, ВУКАШИН, МАРТА, НИКОЛА, ВАЊА, ЈОВАН

Радња се одвија за време великог одмора у школском дворишту, прво се чује група ученика, а затим остијају само Вања и Јован. Јован је дечак седмог разреда који баш и не воли школу. Врло је досетљив. Вања је ученица седмог разреда, многу воли школу и рада је да Јована ђромени. Разговарају о важним темама.

ПРВА ПОЈАВА (група ученика, Јана, Вукашин, Марта и Никола)

(Чује се бука, више ученика говори истовремено, а затим се издвајају поједини гласови.)

ЈАНА: Ух, како ме нервира ова школа, наставници, ма све ме нервира...

ВУКАШИН: Да, баш је досадно...

МАРТА: Па, када све ово да научим, да урадим домаћи...

НИКОЛА: Једино од школе што имам је крива кичма...

ДРУГА ПОЈАВА (Вања и Јован)

ВАЊА: (весело) Знаш ли ти, Јоване, шта је дете?

ЈОВАН: (досадно) Е, ти, Вања, баш све волиш да дефинишеш... Дете је дете, ето то је.

ВАЊА: (истим тоном и даље) А да ли је твоја мама дете?

ЈОВАН: (као да ништа не разуме) Па, јесте, моја мама је дете моје бабе...

ВАЊА: (веома важна) Е, није, твоја мама је одрасла особа. Свако ко има више од 18 година је одрасла особа. Тако каже чувена Конвенција о правима детета.

ЈОВАН: (и даље безвољно): А по чему је чувена?

ВАЊА: (истим тоном): Како по чему: Конвенција о правима детета помаже да се сва наша права остваре.

ЈОВАН: (значајно) Аха, значи тамо пише да могу да будем напољу по цео дан...

ВАЊА: (подучава) Па, пише нешто слично, али не можеш се само играти, мораш мало имати и неке обавезе.

ЈОВАН: (и даље исто безвољно): Ма, нећу, не свиђа ми се та конвенција... Каква су ми то права! Чуј обавезе...

ВАЊА: (важна)

Слушај, Јоване, ми, деца, имамо право на слободно време, право на игру, али

морамо да извршавамо и неке обавезе, јер смо друштвено одговорна бића. А ти, чини ми се, често критикујеш то исто друштво? Имамо и право на слободу мишљења, али морамо уважавати личност других у нашем окружењу и не сме-мо их вређати.

ЈОВАН: (упитно) Зашто ја нисам информисан о томе?

ВАЊА: (и даље подучава) Јеси, све ти пише на огласној табли у школи, а то ти је право на информисаност. Деца имају право да буду информисана о свему што се тиче њиховог живота – о школи, здрављу, књигама... о свим питањима која се тичу њиховог раста и развоја.

ЈОВАН: (одлучно)

Хм, ја не желим да будем обавештен о школи нити било чему што се исте тиче. Школа је за мене робија, само нас терају да учимо и радимо домаће задатке.

ВАЊА: (и даље говори сигурно) Јоване, помало је смешно то што говориш. Право на образовање је једно од основних права детета, нажалост, постоје деца којој образовање није доступно. Ми треба да будемо срећни што можемо да идемо у школу и учимо све те нове ствари.

ЈОВАН: (само што не заплаче) Како највећа мука може да буде основно право?

ВАЊА (наставља): Јеси ли ти чуо да наша школа учествује у пројекту „Образовање за права детета“?

ЈОВАН: (незаинтересовано) Јесам... и шта је ту битно?

ВАЊА: Е, баш ту учимо о својим правима и како да их живимо. Томе служе часови одељењског старешине, па и разних предмета, па све оне акције у којима смо учествовали.

ЈОВАН: (досетио се) Је ли то оно када разредна прича како не треба да искључујемо и задиркујемо Милана? Како беше...? Дискриминација.

ВАЊА: (узвикне) Браво, Јоване, браво! Сви ми треба да имамо једнак положај у друштву, то се зове равноправност.

ЈОВАН: Али не родимо се сви исти, ја, на пример, имам црну косу, а ти плаву, а и у многим другим стварима се разликујемо.

ВАЊА: У томе и јесте ствар! Иако смо различити, треба сви да имамо иста права. Немој заборавити обавезе...

ЈОВАН: Добро, запамтићу обавезе (преврће очима). Спроводим ја ту равноправност – ево, Јана игра фудбал увек са дечацима, то значи да уважавамо девојчице и да фудбал није само мушки спорт, како се то обично сматра.

ВАЊА: А и када са разредном идемо у „Зрачак“, па се играмо и учимо са другарима којима је потребна додатна подршка (кратка пауза).

ЈОВАН: Знаш, свашта сам научио са њима, али прво сам научио да их не сажалевам, већ да их разумем, иако ми је, морам признати, било незгодно у почетку - нисам знао шта да радим. Драго ми је што је наша школа отворена и што прихвата различитости. Некако смо уједињени у њима.

ВАЊА: (задовољно) Много ме радује то што смо се сложили, видиш да исто размишљамо, једино што ја волим школу, а ти је мало не волиш (намигује).

ЈОВАН: (покушава да објасни) Ти се баш трудиш, Вања! Имамо нешто заједничко – и ја прихватам различитости и мислим да уем да чујем туђе мишљење, чини ми се да си то приметила?! Хтела си да ми кажеш да имам право на образовање, а трудим се да заборавим на њега, да имам право на слободно време, а трошим га узалуд, да имам право на информисаност, а мрзи ме да читам... Хтела си да ми кажеш да сам у ствари срећно дете! То што не волим школу је до моје лењости... И знаш шта, требало би боље да користим та своја права!

ВАЊА: (подсећа га) Да, управо то! „Срећа је мала, обична и неупадљива и многи не умеју да је виде“, рекао је Душко Радовић, а ти немој бити слеп. А и седмак си, члан си Ученичког парламента, што значи да се у школи негује партиципација - право деце да учествују у одлукама које их се тичу....

ЈОВАН: (задовољно) Тако је, Петар ми каже да му је понекад досадно на седницама Наставничког већа, али увек га питају за мишљење, па се тада осећа као важан део свега тога. Хајде, закаснићемо на час.

ВАЊА: („развлачи се“) Само још мало, видиш како је лепо време.

ЈОВАН: (значајно) Не сме се каснити на час - морамо знати које су наше обавезе и одговорности, а уосталом, нећу да пропустим своје право да научим колика је површина Африке, сада на географији.

ВАЊА: Ниси морао баш све да запамтиш! (Одлазе на час.)

К
О
М
У
Н
И
К
А
Ц
И
Ј
А

Д
К

о су ч
ним маце,
Hitlerovo
тск

кога
се

мучно

ДРАМСКА КОМУНИКАЦИЈА – ТЕМАТСКА НЕДЕЉА

*Збој блиске везе с иїром, грама је важна сасїавница
їодучавања мноїих їредмеїа у нижим разредима основне школе.*

Ериксон

У настави млаїег школског узроста драмски приступи се могу комбинова-ти у зависности шта се жели постиїи. У овом узрасном добу форум театар је сложен процес, али се његови добри делови могу искористити и прилагодити специфичној ситуацији у одељењу.

С обзиром на то да се драмска комуникација у настави може одвијати кроз меїупредметну повезаност, део драмског процеса се прилагоїава.

Меїупредметна повезаност остварује вишедимензионалан приступ и по-стигнуїе:

- уочавање проблема,
- спознавање суочавање са погрешном одлуком,
- преиспитивање одлука,
- критичко мишљење,
- естетско и етичко оплемењивање,
- ослобаїање,
- спознавање,
- прихватање.

Меїупредметна повезаност може се остварити и кроз само један пред-мет/дисциплину, а тематски интердисциплинарни приступ везан је за тему/ проблем, који ће се обраїивати кроз пројектну активност и чији ће се исходи остварити по завршетку пројекта. У наредном примеру представљена је кра-їа пројектна активност у трајању од једне недеље. У интеграцији су дисци-плине и њихови садржаї повезани са драмским интегративним приступом. Наиме, ученици спонтано долазе до теме која ће се обраїивати, а некад се она потпуно сама наметне као потреба, јер је настава жив процес, који понекад излази из оквира планираног.

Флексибилност у овом приступу је пожељна, јер се разрешава традицио-налних модела. На пример, седење у пару, у групи, у интегративном приступу се схвата као потреба савремене наставе.

Проблем: Учитељ је приметио да су четири ученице пореметиле своје ме-їудругарске односе. Склоне су деструктивним расправама, импулсивности, нетолеранцији, равнодушности, али и лажи. Једна ученица по свом материјал-ном статусу и животној проблематици се разликује од остале три. Примеїено је да ту ученицу све више социјално изолују (смањена је интеракција са њом).

Тема: Дискриминација и различитост

Дискриминација је свако разликовање, искључивање, оїраничавање или давање їр-венсїва које се заснива на неком недозвољеном разлоїу и има за циљ или їоследицу уїрожавање или онемоїуїавање људских їрава и основних слобода³⁰.

30 исто

Проблем: Решавање конфликта

Ученице добијају картице без икаквих објашњења на којима пише: ИСТИНА, БРИЖНОСТ, СМИРЕНОСТ И ТОЛЕРАНЦИЈА. Све четири су се обрадовале својим картицама, јер на њима пише оно што мисле о себи. Међутим, то није потрајало дуго, јер су убрзо схватиле да су речи на картицама „провокација“, која треба да пробуди размишљања, преиспитивање понашања у проблемској ситуацији.

Ситуација:

КОЈЕ ЈЕ БОЈЕ ИСТИНА?

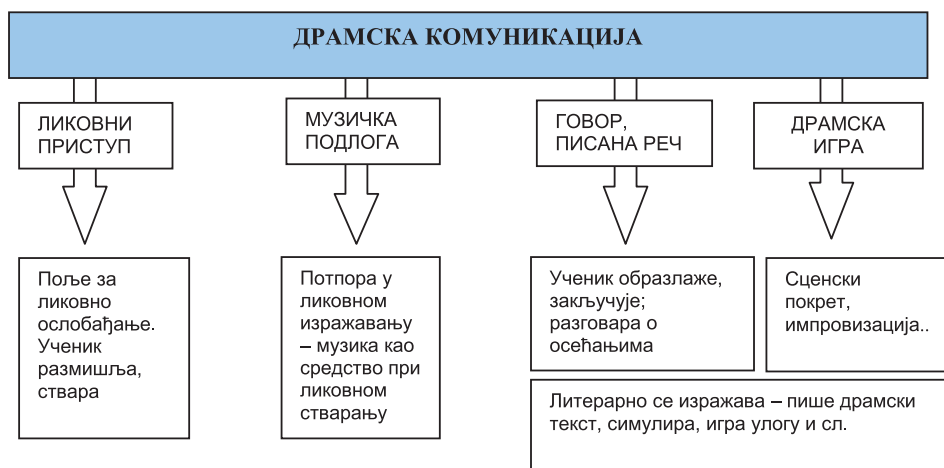
ИСТИНА живи у лошим животним условима. Родитељи су је напустили по рођењу и у овом тренутку живи само са дедом. Иако је драга, веселе природе и деца је претежно воле, користи сва средства како би удовољила својим потребама, па понекад прибегава ситним манипулацијама и тиме доводи до нарушавања другарских односа. Иако Истина у тим случајевима није у праву, остале три ученице не проналазе разлоге и могуће разумевање за узрок њеног понашања.

БРИЖНОСТ се дружи са Истином. Помаже јој око задатака, позива је на рођендане, али не подржава је у свим ситуацијама. Некад је незаинтересована за разлоге немира Истине, или бар тако делује. Не осуђује њене поступке, штавише равнодушна је.

СМИРЕНОСТ је плахе наравни, импулсивног карактера, реагује на Истину у кратком временском року. Понекад каже и оно што не мисли, после чега се каје. Љутња је држи неко време, па попусти. Након неспоразума обично се осети увређеном. Дури се.

ТОЛЕРАНЦИЈА се највише дружи са Смиреношћу и Брижношћу. Истина је помало нервира иако њу најбоље познаје – зна њене врлине, мане и слабости. Толеранција је од помоћи Истине, али су често у сукобу. Некада нема разумевања за непромишљене поступке Истине. Обраћа јој се заповеднички. Не прашта јој, иако делује да је разуме.

Због чега ја имам баш ову картицу? Ученице оживљавају ситуације, догађаје и преиспитују међусобне односе самооткривају/спознају кроз различите садржаје. Иако оне имају стечена искуства о датим особинама покушале су то да дочарају драмском комуникацијом у интегративном приступу.

Графички приказ шема драмске комуникације у настави

Картице се формирају на основу онога шта ће се обрађивати као предмет активности. Остали ученици у одељењу су присутни и, такође, раде на ову тему. Крајњи продукт представиће и остали ученици, али узет је овај пример, јер је присутна реална проблемска ситуација. Картице не бирају ученици. Напомена: Овакав приступ може се радити и на часу одељењског старешине или само са одабраном групом ученика, који су актери конфликтне ситуације.

Циљ ове психолошке интенције је подстицање правилног расуђивања и увиђања проблема; сензибилисање актера. Развијање искреног емпатичног приступа комуникацији; самостално увиђање да постоје и боља решења, која воде у блискост и дружење.

Исход: У стању су да ликовном причом уз музичку подлогу изразе доживљено и тиме развију емпатију. Смирено преиспитују осећања других и доносе правилне одлуке.

Облик рада: индивидуални, рад у пару, рад у групи

Методе рада: интерактивна метода, писани радови, драмски метод (сценски покрет и драмска игра)

Средства/реквизити: музичка композиција; темпере, четкице, вуница, драмски текст

Међупредметна повезаност: ликовна култура, српски језик, музичка култура, физичко васпитање, грађанско васпитање, драмска секција.

Реализација активности

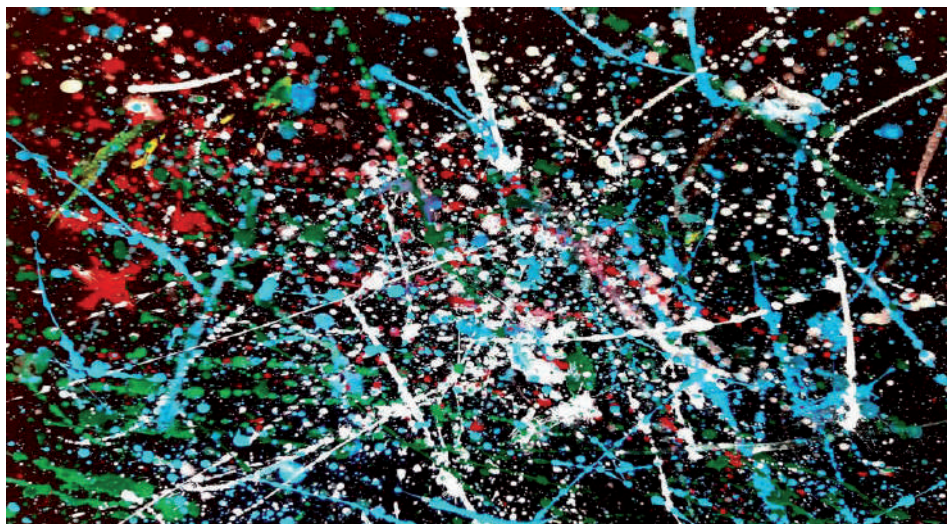
Први корак – апстрактна експресија и доживљај боја – личности:

Ученице ликовним путем представљају дату реч са картице. Доживљаје опредељују бојама и линијама – прскање четкицом, разливањем боје. Користе технику којом желе да најбоље реализују ликовну причу, размишљајући о постављеним питањима:

Свака од вас четири представља једну боју. Размишљајте о бојама и о вашим друјарским односима.

- *Којом бојом бисте представиле себе, а којом Истину?*
Због чега бисте баш ту боју?
- *Да сте на њеном месту да ли бисте ви биле истинита боја?*
- *Шта за вас представљају те боје, а шта представљају када би се помешале са бојом Истине?*
- *Како си се осећала док си сликала?*
- *Да су људи боје, шта би ти рекли?*

ТОЛЕРАНЦИЈА

Толеранција

Толеранција је себе представила ЗЕЛЕНОМ бојом. Истину је видела као БЕЛУ, Брижност ЦРВЕНУ, а Смиреност као ПЛАВУ.

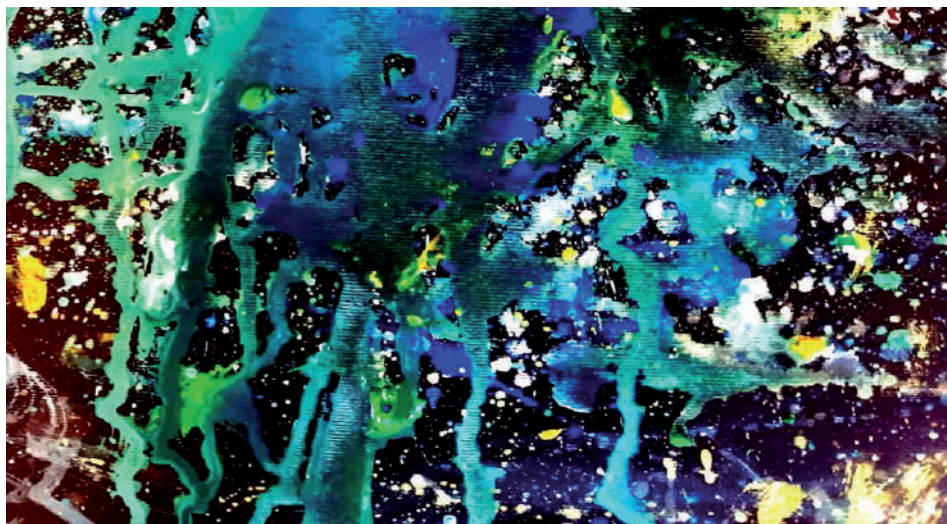
Бела боја за Толеранцију је чиста боја која „се брзо запрља, али на крају је увек она бела“. Посматрајући ликовни рад може се закључити да је себе представила у најмањој мери, али да плава и бела боја (Смиреност и Истина) доминирају.

СМИРЕНОСТ

За себе је рекла да је зелена и да је подсећа на природу, а када би се помешала са белом бојом само би се добила „лепша нијанса зелене“. Док је радила ликовни рад осећала се срећно, јер су насликали на нов начин: „Ово ме подсећа на неку игру.“

Смиреност је за себе рекла да је ЖУТА, а за Истину да је, такође, БЕЛА, као што ју је представљала и Толеранција.

Бела боја је за Смиреност, такође, чиста, али је на ликовном раду има најмање, исто као и жуте. Додала је за белу боју да је то боја која воли да привлачи пажњу.

Смиреност

ЗЕЛЕНЕ – Толеранције има највише, јер се са њом и највише дружи. Интересантно је то што је за Брижност рекла да је ЦРВЕНА, које на ликовном раду нема нигде. Сматра да мешањем жуте и беле боје настаје добра комбинација, лепша нијанса жуте. Приликом сликања осећала се срећно, а начин сликања је узбудљив.

БРИЖНОСТ

Брижност је себе представила ЦРВЕНОМ бојом. С обзиром на то да је претежно мирне нарави, а да повремено приказује супротну особину (равнодушност), интересантно је њено виђење себе – у центру је, доминантна. Истину је представила ПЛАВОМ бојом, која се види као послења боја (у позадини).

На питање зашто је плаве боје тако мало на раду, одговорила је да је о њој прво размишљала, те је њу прво нанела на папир. На питање зашто је бела

боја пета боја и има је највише, рекла је да је то заправо нијанса плаве боје и да је хтела Истину да прикаже ведријом бојом. Најмање има ЗЕЛЕНЕ (Смиреност). Водимо се претпоставком да су то комплементарне боје, које су у сукобу ако им размере нису добре, али ако је размера добра, добија се добар ефекат. На пример, више црвене и врло мало зелене годе оку и дају ритам. На питање када би се помешале БРИЖНОСТ и ИСТИНА какав би то однос био, рекла је да би то било добро, јер би настала љубичаста боја или розе, ако би се у то умешала бела. Такође, рекла је: „Када би се остале боје помешале са Истином, морају говорити истину. БРИЖНОСТ: „Док сам сликала, осећала сам се срећно, као нека уметница.

Брижност

ИСТИНА

Истина

Истина је четири другарице представила вертикално сликајући с лева на десно. Себе је, као и остали, видела као БЕЛУ боју, али последњу. За БЕЛУ је рекла да је то несигурна боја, „није нека боја“. Заправо, верује да се све боје слажу са белом бојом и да је то за њу љубав:

„Ето, све то је истина“.

УЧИТЕЉ: Шта бисте рекле за белу боју?

ТОЛЕРАНЦИЈА: Мени се допада бела боја.

БРИЖНОСТ: Ја често носим белу гардеробу.

УЧИТЕЉ: Када се бела обућа запрља? Бацамо ли је?

СМИРЕНОСТ: Не! Опраћемо је и биће као нова.

УЧИТЕЉ: Тако је и у животу. Ако неко, ко је истински добра особа, прави грешке, нећемо га се одрећи, већ му помоћи да буде као што је био. Потребно је да разумемо због чега се та особа погрешно понаша. Критикујемо поступак, а не личност.

Закључак прве активности: Све четири ученице су уживале сликајући на часу ликовне културе. Техника којом су сликале је темпера на црној подлози (прскање). Овај начин апстрактног опредељивања осећања је несвакидашњи и делује терапеутски, изазива мале радости приликом рада и ослобађа од нелагоде. Изазов им је био то што нису знале ко је која боја, те је фактор изненађења на крају био велики. Све ученице су Истину виделе као белу боју. Свака од њих је мешала своју боју **са белом**: зелена и бела, жута и бела, црвена и плавабела и на крају сама Истина је видела себе као белу боју. Све боје, мешајући се са белом, дале су нијансе. У реалном животу људи су као боје – различити, као и њихови карактери, васпитање, образовање, одрастање, а и различито животно искуство. Неки су као и боје компатибилни, комплементарни, неутрални... Ученица (Истина) која је на основу свог понашања латентно дискриминисана из групе резултат је њеног лошег понашања, које је код ње променљиво. Међутим, емоционалним приступом, апстрактним сликањем, размишљамо о ситуацијама, налазимо решење, смирујемо нагоне ка агресивној комуникацији и као резултат добијемо једно сазнање да је она веза са све три другарице, што им поручује да би требало да су заједно, да се друже без обзира на то што је свака на свој начин другачија.

Бела је айсолујна боја, која нема друјих варијација, осим од ђриушеној до сјајној, она означава или одсујноси или скуј боја³¹.

Други корак – музичка подлога за пунији доживљај приликом ликовног израза: С обзиром на то да је учитељ дискретни водитељ процеса, избор музичке композиције уступа ученику, сугеришући да бира инструменталну композицију.

31 Символика беле боје <http://nadica-janic.blogspot.com/2013/06/simbolika-bele-boje-kod-slovena.html>

- Коју музичку композицију си одабрала? Због чега?
- Шта је музика пробудила у теби?

Музичке композиције, које су изабрале за слушање су: Relaxing piano, Sad piano, Music of nature, Love - piano

Закључак друге активности: Умирујућа музичка пратња, поред ликовних ефеката, подстиче развој пунијег емоционалног доживљаја и унетост у стваралаштво. Стварајући мир у угодной клими обезбеђује се време за размишљање и правилно расуђивање.

Трећи корак – опредмећивање доживљаја писаним и гласовним изразом: Учитељ сугерише у ком смеру треба да се изразе:

- *Највишије драмски текстови о четири најбоље групе „Best friends forever“.*
- *Свака је на свој начин различита, као боје које су представиле. Свака је на свој начин посебна, као и музика коју су слушале. Потребно је да тако и развијете ликовне у драмском тексту.*

За писање драмског текста било им је потребно два дана. Иако је у почетку било малих несугласица око имена улога, потражиле су помоћ учитеља. Костиме су одабрале на основу одабраних имена: Девојчица са кикицама би се звала Кики, девојчица која се шминка је Лицка, а она која прави чудне фризуре је Чупка. Улога која је трпела одбацивање би се звала Маја (сасвим обично у односу на њих три).

Ученица која је била Толеранција, која је иначе повремено дискриминисала Истину (Мају), јавила се да би она желела да глуми Мају, што је било и пожељно, јер би дошло до замене улога (у туђим ципелама).

Закључак треће активности: Свака девојчица је желела да изгледа као лепша верзија. Писање текста је било динамично уз ситне „чарке“, али успешно изведено са учитељевим саветима. Да бисмо нешто добро усагласили могамо помирити различите тежње.

Радићи кроз драмски процес значи укључити у наставу лично искуство и креативност ученика, што мења њихов однос према теми, која се обрађује: ученици постају аутори свој учења и усвајања знања. Оно постаје лично, дубоко доживљено, саставни део личности³².

³² Ђорђевић Жикица, *Драма у образовању, потребе наставника за образовањем и оснаживањем за примену драме у образовно-васпитном раду у нашим школама*, Београд, 2014, стр. 12

BEST FRIENDS FOREVER

ЛИЦА: ЧУПКА, КИКИ, МАЈА, ЛИЦКА

ЧУПКА: Ђао, друштво! Како вам је било на распусту?

КИКИ: Ја сам била на Копаонику.

ЛИЦКА: А ја на Златибору, Немачкој и Грчкој. У Немачкој сам купила најновији модел патика.

ЧУПКА: Одлично! Што ја волим путовања! Ниси једина. И ја сам на Златибору купила нешто.

СВЕ ТРИ: Шта!

ЧУПКА: Зар се не види?! Па погледајте како је лепа ова хаљина.

КИКИ: Сигурно је скупа.

ЧУПКА: Наравно да је скупа!

КИКИ: Тамо је све скупо. Ја сам купила џемпер розе боје.

ЛИЦКА: Девојке, шта мислите како ће Маја реаговати када нас угледа?

КИКИ: Сигурно ће нам завидети.

ЧУПКА: А ко не би када смо овако лепо дотеране. Све нам саливено стоји.

ЛИЦКА: Једва чекам да јој видим лице.
(смеје се... улази Маја са књигом у руци и поздравља своје вршњакиње)

МАЈА: Хеееј, ту сте! Баш сам се питала где нестадосте. Морам Али књига је нова. (подиже је срећна)

ЧУПКА: Купила си књигу?

ЛИЦКА: Свашта, Мајо! Јеси ли ти на распусту путовала негде?

МАЈА: Наравно. Била сам на местима где ви нисте. Летела сам и видела разна чуда. Стигла до дванаестог мора, загрлила месец и упознала деку, који је постао трешња.

КИКИ: Мислим да не говориш истину.

ОСТАЛЕ: Да, даа!

МАЈА: Зар ви никада нисте путовале књигом? Последња станица свет авантуре. (другарице се чуде о чему Маја говори, гунђају)

ЛИЦКА: Како је могуће да се дружимо са њом?

МАЈА: А зашто се не бисмо дружиле? Мени не смета што ви другачије мислите од мене.

КИКИ: (Одмахује руком) Хајмо, девојке!

(Маја креће и сапиње се... смех)

ЧУПКА: Мајо, немаш среће, носиш патике два броја веће.
(смех... Маја је тужна.)

МАЈА: Нисте фер! Ја се нисам смејала када си добила један из математике, а ни Лицки кад је упала у бару и сва се поквасила. Тада сам вам помогла. (Кики и Лицка се погледаше и постидеше.)

КИКИ: У праву је, Лицка. Маја је увек била са нама.

ЛИЦКА: Извини, Мајо. Мислим да смо се ружно понеле према теби.
 ЧУПКА: Некада кажемо и оно што баш не мислимо.
 КИКИ: Јаооо... исцепала ти се књига. Залепићу ти је, биће као нова.
 МАЈА: Нема везе. Књига је заправо за вас. Донела сам је вама. Ево, погледајте на њеним корицама су неке четири другарице. Подсетиле су ме на нас.
 ЧУПКА: Како се зове?
 МАЈА: BEST FRIENDS FOREVER
 Најбољи пријатељи заувек. (сви се смеју)
 ЛИЦКА: Верујем да је то добра књига.
 МАЈА: Јесте, баш као и ми. После школе ћемо се дружити код мене. Биће и сока и торте. FOREVER TOGETHER.
 (загрљај)

*Драмска акџивносћ – БФФ/ Најбоље пријатељице,
 учесћивују: Ивана, Дуња, Андреа и Јована*

У драмском покрећу

Четврти корак:

Стваралачки приступ – драмска игра и сценски покрет. На часу физичког васпитања ученице су измишљале сценске покрете. Сценски покрет је средство којим се могу испољити различита осећања. С обзиром на то да све четири треба да развију добре кооперативне односе, потребно је да драмска игра буде приснија, проткана емоцијама. У креативној драми дозвољени су физички контакти са или без вербалне комуникације (и ћутање говори).

Пријатељски гест

Прво су самостално покретом приказивале како би изгледале: бол, бес, срећа и сл. Затим су сценски покрет радиле у пару, свака са Истином. Осмислиле су начине развијања емпатије према Истини. Све три су у пару без речи спуштале руке на раме Истине и гледале је у очи.

Симболика покрета:

ШАКА је снага, сигурност, подршка, пријатељски гест.

РАМЕ је ослонац који, такође, представља снагу, али и рањивост.

ШАКА НА РАМЕНУ: Ту сам за тебе.

Гледање у **ОЧИ:** искреност. Актери су у пару, окренуте леђа о леђа. Спојене леђима држе се за руке, спуштају се у **ЧУЧАЊ** и подижу. Симболика чучња је животни напор. У животу све иде доле и горе.

ЛЕЂА – место које може да издржи већи терет, бремене које живот задаје.

ЛЕЂА О ЛЕЂА - ниси сама, ја сам ти подршка, кроз ово пролазимо заједно, уз тебе сам.

На крају су играле бацање вунице чији су се **КОНЦИ** преплитали. Симболика конца је повезаност нераскидиве везе, која повезује њихово пријатељство.

Закључак четврте активности: Ученице су признале да су се необично осећале у извођењу сценског покрета. Имале су жељу да гледају балет. У балету је покрет средство за исказивање емоција, причање догађаја. Након тога су осмислиле костиме за своје улоге у представи „Најбоље другарице заувек“.

Закључак пете активности:

У драмским играма може се одлутати од теме, јер је игра спонтан и непланиран процес – игра се да би се играло. Такве теме треба „пустити“, јер кроз креативну драму откривају се нове дубине бића. У овом примеру интервенција учитеља била је присутна због временске ограничености радионице и на продубљивање разговора о бојама.

Учитељ има слободу да организује активност и у већој групи, водећи рачуна о пасивним актерима. Наглашено је да су учитељеве интервенције мале, но спектар њиховог деловања је велик и важан:

- иницира рад групе,
- предлаже тему,
- даје прецизна упутства,
- негује топлу стваралачку климу,
- прати ток креативности,
- говори ведрим тоном,
- не осуђује погрешне одлуке,
- слуша, процењује, похваљује,
- проводи ученике кроз различите углове гледања,
- помаже ученицима да дефинишу сопствене закључке,
- ин/директно учествује у њиховом стваралачком процесу.

НАПОМЕНА: Пример драмске комуникације су извеле четири ученице, које имају своје врлине и захваљујући рационалном размишљању истичу их у први план. Међутим, свако људско биће, па и оне, каткад доносе погрешне одлуке на које им треба указати. Намера није била да се истакну њихове негативне стране, већ да се њиховим спознавањем пробуде добри међудругарски односи пуни разумевања и емпатије, чак и према деци, која из неког разлога правилно не владају ситуацијом.

Деца немају довољно искуства о етичности одлука, али на занимљив начин, кроз игру, могу да их спознају. Животне вредности, као што су недискриминација, толеранција, разумевање, хуманост, прихватање... чине их бољом јединком демократског друштва, које гаји хумане вредности.

Драмска комуникација или комуникација драмом може позитивно утицати на социјални и интелектуални развој ученика. С обзиром на то да је у основи комуникација, развијају се и код ученика комуникацијске вештине и поштовање индивидуалних разлика. Ученици у драми бивају спонтани, растерећени свакодневне наставне рутине. Негује се култура дијалога у демократским односима, која због критичког расуђивања утиче на освешћивање, јачање и повезаности.

ИНКЛУЗИВНА ПРЕДСТАВА „С ОНЕ СТРАНЕ ДУГЕ“

Приказ педставе о прихватању идентитета и различитости

Толеранција је реч која се данас олако изговара. Заправо, она је синтеза више моралних начела, које би човек требало да има не би ли био исправан и пожељан грађанин савременог друштва. Само толерантни, правични, са великом дозом емпатије, можемо ученицима бити добар модел, јер је то неопходно за развијање духа, свести и социо-емоционалне личности ученика.

Управо, овакав вид разумевања и помоћи ученику у инклузивној пракси пружа ОШ „Алекса Дејовић“, Севојно, која је једна од једанаест модел школа у Србији, заслужна за подстицање и промоцију инклузивних вредности. У временима „ужурбаног инстант живота“, све мање се обраћа пажња на особе које имају неку тешкоћу у развоју. Можда и несвесно, преокупирани сопственим бригама, не примећују се маргинализовани појединци, личности које носе етикету „другачији“, а свакако могу бити равноправни чланови културног, друштвеног живота уопште.

Барем када би њихову различитост третирали као посебност. Такав однос према појединцу изискује, наравно, различита тумачења и контраверзе. Али, посебан не мора да значи и чудан, нарочито ако се још и у одељењу оформи емоционална клима у којој ће се дете осећати једнако вредним, као остали. Још од најраније (пред)школске доби морало би се радити на освешћивању деце/ученика да позитивно гледају на различитост, да она може бити посебност, без обзира на могућу опречност у тумачењу тог појма, јер иако другачији, потребе су нам исте.

У том добу необичност је очигледна, било да је условљена неким развојним недостатком, особенешћу или даравитишћу. Тако, данас имамо појаву где је изврсност омаловажена, јер је опшност и просечност у већини. Инклузивна култура условљава професионално усавршавање наставника како би се, пре свега, градили односи на стварању погодне инклузивне климе, где се поштују индивидуална својства ученика; препознају потребе, начин и брзина учења свих ученика, као и способности креирања флексибилног и индивидуализованог образовног приступа.

У овом случају где ученик учествује у драмској активности, један је од корака интеграције у групу. Наиме, ученик може развити бољу сарадњу приликом комуникације са другим ученицима (глумцима), остварити позитивније социјалне односе и продубити осећај припадности. Групни рад му је омогућио да се укључи у заједничку активност на часу са вршњацима, да размењује искуства, даје свој допринос у раду и тиме осети задовољство што чини нешто лепо за колектив, а и за себе. На тај начин се развојне баријере стављају у други план, а у првом плану су самопоуздање и осећање припадности групе.

Важно је да деца која имају тешкоће у развоју буду укључена у рад групе, и не само деца са тешкоћама у развоју, већ и они који се из различитих разлога етикетирају као различити.

Како је настала инклузивна представа „С оне стране дуге“

Мистика дуге, природне појаве, побудила је пажњу ученика и произвела питање о њеној чудотворности. Наиме, подстакнут питањем ученика о овој природној појави, која чини неприродне ствари (тако бајке кажу), учитељ је осмислио драмски текст за извођење представе у којој ће учествовати ученици, међу којима је и један са тешкоћом у развоју. Инспирисан њиховим различитим карактерима и тихом патњом јер је остало још мало времена до извођења генерације, из учитељског пера и одељењског срца настала је опроштајна представа за крај четвртог разреда у Злакуси.

Косџим, Илија Савић

МАЈМУН:

Шта ми би, мислим прво, недостају ми моје гране, хоћу поље, игру, дрво, старо друштво и банане. Шта ће мени уши мале, клемпавог ме знају ко сам, код мене увек има шале, јер у срцу дете носам.

„С оне стране дуге“, једна је од награђених активности за допринос образовном друштву у ком се негују људске вредности, на конкурс фондације Жане Борисављевић „Ухвати живот“ (Образовање плус). Препозната је прво као завршна представа 4. разреда основне школе, која је касније наставила свој „живот“ кроз остала удружења особа са инвалидитетом.

Исте године представа је део пројектне активности са Удружењем инвалида церебралне и деље парализе и Друштва слепих и слабовидих Ужице, подржана од Министарства за рад, борачка и социјална питања и Града Ужица. Путем говора, сценског покрета и израза указивали су на проблеме који их тиште; настављају да опомињу јавност да су и они део друштвене стварности, не желе да буду скрајнути, већ прихваћени и цењени.

Сарадња међу лицима са инвалидитетом и ученика без тешкоћа у развоју, може бити остварена само ако заједно негују конструктивне односе у атмосфери разумевања и подршке, а то су предуслови за интеракцију, учење и развој.

Циљ је интеграција и кооперација деце без тешкоћа са особама којима је потребна додатна подршка.

Дружење, размена искуства, развијање алтруистичког духа појединца и групе, стицање нових животних вредности које треба неговати кроз филантропију, толеранцију, климу без дискриминације.

Не постоји човек који није пожелео да у неком тренутку живота постане бољи него што јесте. У тој замисли и жељи да будемо лепши у својим очима и очима других, можемо начинити грешке (лепши идентитет).

Стихован и ритмичан текст истиче јасну поруку: „останите то што јесте, посебни и различити“, учи децу да без обзира на то што је занимљиво бити неко други, треба волети и поштовати себе, са врлинама и манама. Када будемо прво разумели и поштовали себе, умећемо да разумемо и поштујемо друге.

У децембру 2017. године, у проширеном саставу, представа је изведена пред бројном публиком на дечјем одељењу Народне библиотеке у Ужицу. Представа је инклузивног карактера, јер међу учесницима се налазе и особе којима је потребна додатна подршка, различитих степена тешкоћа.

Групу је чинило једанаест учесника од којих су четири учесника чланови Удружења инвалида церебралне и дечје парализе, један из Удружења слепих и слабовидих, четири ученика ОШ „Алекса Дејовић“, један из Уметничке школе Ужице, васпитач из предшколске установе „Полетарац“ и један родитељ.

На уверљив, сугестиван начин, у улози животиња, глумци на крају поручују да сами себе прихватају такве какви јесу и да су свој недостатак претворили у посебност.

С оне сцѐране дује - ѓредсцѐава инклузивној каракцѐера

2. нацрада за цпромоцију цравих живогцних вредносцци на конкурсу за нацраду „Жана Борисављевиц“ (Образовање цлус), Беоцград, 2016. цодине.

Глумци у цредсцѐави: Ана Цокиц (жирафа), Марија Карадаревиц (ној), Никола Јовановиц (крокодил), Павле Мариц (лав), Нацђа Јанковиц (цазела), Рада Радојевиц (зебра),

Сара (кобра) и Анцђела Вучковиц (мува), Јана Цокиц (мајмун), Милица Рабасовиц (слон) и Ксенија Шуцйиц (крунасцци ждрал).

ОПИС ПРЕДСТАВЕ

Десет афричких животиња незадовољних социјалним изгледом и досадним уобичајним животом, желе да промене своје устаљене навике иако што ће проћи испод руке и постојати оно што, заправо, желе – неко дружи. На њом пути сазнају себе и схватају да је лепо бити оно што већ јесу – посебни и различити.

Представа има слојевиту снажну поруку. Уводничар је ждрал који их ојомиње и указује на лепошћу која им је бојом дана:

ЖДРАЛ:

Афрички свете, животиње дивне, већ сте посебни као свака моја боја, почев од слона... па до ноја. Где да кренете пут је ваш, важно је на путу срце да даш.

Ксенија (ждрал)

Вратите се својој срећи,
останите то што јесте,
не будите неко трећи.
Оставите своју тугу и
У СЕБИ ПРОНАЂИТЕ ДУГУ.

*Рада (зебра)
Ана (жирафа)*

Ксенија Шуйић аниматорка и васпитачица у вршићу „Пољарац“. Дугогодишњи сарадник ОШ „Алекса Дејовић“, Севојно. Успешно је иницирала и реализовала бројне радионице и пројекте у алтруистичком духу у циљу развоја и негована толеранције и осталих животињних вредности код деце. Бави се анимацијом, плумом и писањем поезије.

Марија Карагаревић (у улози ноја) је рођена у Ужицу, 1982. године. Ради у Телекому Србија. Бави се активним писањем поезије. Објавила је збирке поезије „Мост на ветру“ и „Паметна жена“. Поред писања аматерски се бави плутом. Играла у представама „Ја + ти, једнако сви“, „Сан летње ноћи“, „Ожиљци“.

Ана Ђокић (у улози жирафе) је рођена у Ужицу, 1981. године. Секретар је Удружења инвалида церебралне и деце парализе Ужице. Поред тога што је усавешан студент и активисткиња, Ана је играла у неколико представа у Ужичком народном позоришту.

КРОКОДИЛ:

Бацам капу, скије, санке, немам више жељу неку,
за снег не дам жуте банке,
волим муљ и Нил реку. Шта нам треба ово свете докле
више да се патим, моме дому мисли лете, својој води да се вратим.
И нек проба ловац неки, да од мене прави ташну, осетиће поглед преки, везаћу га као машну.

Никола Јовановић (у улози крокодила) Члан је Удружења слећих и слабовидих Ужице. Иако је Никола слећ, то га није омело да се представи у разним позоришним представама. Због изузетно лепе боје гласа оћробао се и у радио-драми Радија Београ.

СВИ: (сви певају)

Хајмо, сви, истину не штеди,
пусти глас, ћутање не вреди.
Посебни да будемо хтесмо,
а сада не знамо ни где смо.
Хајмо сви, прелепи свете,
нека мисли нашем дому лете,
Волимо се и леви и ружни,

то је пут, више нисмо тужни.
Ми, не бисмо то што хтесмо
не требамо ништа крити,
остаћемо то што јесмо
ПОСЕБНИ И РАЗЛИЧИТИ.

Како из представе тако и из природе, од животиња можемо много научити. Наиме, свака је створена за нешто, свака је посебна на свој начин, а притом различита од друге. Све оне имају исте потребе, а могу бити у групама као једно друштво које функционише. Ако нешто научимо од њих биће нам лакше да деци објаснимо да је добро бити другачији од других, а да ипак сви, као такви, могу функционисати јединствено.

В
Е
Ж
Б
Е

ВЕЖБЕ КОЈЕ УНАПРЕЂУЈУ ДРАМСКУ КОМУНИКАЦИЈУ

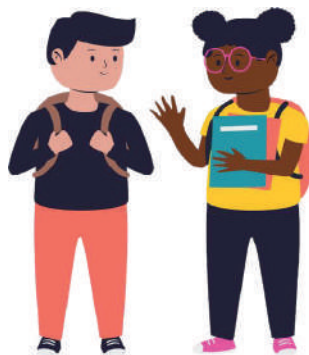
Драмске вежбе су активности које спадају у методе драмско-педагошких активности. За нас су интересантне јер су стављене у контекст наставе као наставне или ваннаставне активности, које унапређују наставни процес. Оне припадају концепту савремене школе јер ексцитирају различита мишљења и учења, обликују емоционалне процесе у ученику. У драмским вежбама нема такмичења. Акцент је стављен на стимулацију и унапређивање потенцијала детета, померање сопствених граница у перцепцији, когницији; каналисању емоционалних реакција и њиховом прогресу. Такође, делатворне су и на физички развој и развој социјалних опхођења, јер се раде и у групи. Током вежби улоге се мењају.

ВЕЖБА 1: ЈА САМ ЈА, А КО СИ ТИ

Вежба „Ја сам..., а ко си ти“ је вежба упознавања са групом. Вежба је погодна за ослобађање од страха, треме приликом ступања на сцену. Ученици седе у кругу. Ученик са своје столице устаје и започиње представљање. Изговара своје име и особину која почиње словом његовог имена. Пожељно би било да то буде позитивна особина. Уколико то не успе, помоћ тражи од учитеља. Након што се дете представи, начини неки покрет који му први падне на памет или којим баш жели да се изрази (чучањ са раширеним рукама, опружена нога, одручење, скок и сл.). Руковање следи на крају представљања. Питање иде следећем у групи, ономе/оној на кога се погледом покаже. А ко си ти?

УЧИТЕЉ:

Моје име је Радован. Ја сам радостан. Волим свој посао, јер се лепо осећам док га радим. Чини ме срећним. Волим уметност, али и спорт. Не волим да једем џигерицу. Не волим тужакања. (Након тога правим покрет – са главе скидам непостојећи шешир, леву руку стављам на леђа, пружам десну ногу напред и телом се савијам према тој ноzi. Упућујем питање ученику Драгану³³ према ком сам се окренуо и упутио: *А ко си ти?*)

ДРАГАН: Зовем се Драган. Ја сам драг. Волим да се смејем. Тренирам фудбал. Волим да помажем слабијима. Не волим да једем пихтије и не волим када неко лаже. (Драган сам себи баца непостојећу лопту на груди и симулира титрање лопте коленима и стопалима.)

³³ Илустрације које прате одељак вежбе преузете су са сајта Freepik.

Након тога се рукујемо. Упућује поглед према Маши и пита је: *А ко си ти?*

ЦИЉ вежбе је ослобађање од нелагоде, стварање добре климе за комуникацију, подстицање позитивног опажања (прихватам те зато што у теби видим више доброг, него лошег), формирање пријатељског односа у групи, подстицање физичке активности.

ВЕЖБА 2: ЛЕЖАЊЕ У ТРАВИ

Вежба „Лежање у трави“ је вежба опуштања и дисања. Зелена трава је место где се иначе људи опуштају, те сам назив указује да вежба не захтева динамику. Вежба се ради у групи, са упутствима. Сви леже на поду учионице (трави) са задатком да пробају да се опусте и контролишу своје тело и мисли у изазовима који следе. Ова вежба доприноси глумачким задацима, показује ко од деце уме да се више уживи у задатак, а касније и улогу. Учитељ се обраћа смиреним хипнотишућим тоном. Прави мало дужу драмску паузу након сваке реченице:

УЧИТЕЉ: Заћвориће очи. Удахниће дубоко на нос бројећи до четири, задржиће дах бројећи до четири и издахниће на нос. Замислиће да сије у траву. Дишиће нормално. Трава вас додирује по лицу. Руке су вам ојружене, уз шело. Уз њрсиће вам се појео мрав. Више мрва се ћење уз њрсиће и иде преко целе руке до вашеј враћи. Дишиће убрзаније. Мрави су се враћили у мравињак (гужа њауза). Дишиће нормално. Замислиће да нешто леји према вама. Не, није њица. Већ вам је слејело на ѡлаву. Мрда крилима. То је један лејѡир – разних боја које се мешају. Замислиће ѡе боје (гужа ѡауза). Ох! Молим вас, ѡажљиво! (ојасносћ, учићел ѡокушава да унесе немир). Око ваше ѡлаве леји једна ѡчела. Удахниће ваздух на усћа. Задржиће дах. Избројиће до четири. Издахниће. Не бојиће се ако вам слеји на нос. Она само мисли да сије ви један мали цвећ (гужа ѡауза). Гле, ѡле! Па ѡу је и једна мала буба. Сиуран сам да неко од вас не воли бубе. Али, ову бубу сви воле. Шећа по вашем лицу. То вас мало нервира. Немојће је шераћи. Има на леђима црне шуфне. Кажу да доноси срећу. То је бубамара. Одахниће. Оћвориће очи.

ЦИЉ вежбе је оспособљавање за контролисање тела, контроле мишића, мисли/емоција и правилног дисања, развијање имагинације замишљањем. Подстицање активног слушања.

ВЕЖБА 3: У ЗООЛОШКОМ ВРТУ

Вежба „У зоолошком врту“ је вежба имитације погодна за ослобађање треме пред јавни наступ (у овој вежби су сви истовремено и актери и публика). У њој се на веродостојан начин покушава представити покрет/гест одрешених животиња у зоолошком врту. Два ученика имају улогу посетилаца који ће прићи одређеној животињи у имагинарном кавезу. Свака животиња веродостојно

представља себе посетиоцима. Други део вежбе развија колективни дух и аутентичност лика који је касније погодан за кретање на сцени и несметано функционисање глумца у гужви на сцени (нпр. сви причају у исто време). Овај део вежбе уме да изгледа као хаотична ситуација, али у глуми има много таквих сцена.

Пре почетка представљања ученик чита са помоћних картица своју животињу и одређује јој карактерне особине: начин реакције, како се та животиња опходи према људима, бес, страх, радозналост...

Вежба се може поделити у више група: 1. Дивље животиње, 2. Домаће животиње, 3. Птице, 4. Морски свет.

ПИНГВИН (ученик/ица шета раширених стопала, забације главу у назад...)

ЗМИЈА (руке спојене – увис подигнуте, ученик/ица палаца језиком, извија тело, изговара ссссс...ссс...)

ЖДРАЛ (стоји на једној ноzi, хода на прстима правећи веће кораке, симулира узлетање...)

РИС (мази се, али истовремено фркће/режи, гребе у ваздуху, лиже крзно)

МАЈМУН (оглашава се дреком, чешање по глави и по боковима, хода, руке вуче по поду, скаче)

СОВА (хуче, рогачи очи, покреће главу лево-десно не померајући тело)

ПАПАГАЈ (крешти, понавља туђе гласовне реакције, хода тамо-овамо...)

ЦИЉ вежбе развијање осећаја припадности колективу (разреду, групи), подстицање промишљања о најбољем могућем решењу, подстицање локомоторике мишића...

ВЕЖБА 4: ИСПЕЦИ, ПА РЕЦИ

Вежба „Испеци па реци“ је такође, вежба концентрације, која на постепени начин доводи дете до проширене реченице. Дете које је тихо или слабије говори лакше то чини у игровном контексту. Ученик који има проблема у комуникацији смештен је прво на средини, а затим на крају реда. На почетку реда једно дете започиње реченицу једном речју; на пример **Марко...** Други ученик

повнавља претходну реч и додаје своју: **Марко данас...** Трећи ученик понавља прву, другу реч и додаје трећу своју: **Марко данас иде...** Ученик са проблемом у комуникацији је у стању да понови реченицу од неколико речи. Убрзо у том ученику ће се јавити жеља да буде на крају реда како би могао да понови речи свих осталих другара и на крају дода своју. Након успеха тог ученика подржати аплаузом.

ЦИЉ вежбе је да подстакне буђење жеље за говором, богаћење речника и развијање меморије/памћења, поспешивање концентрације, грађење индивидуалног и колективног фокуса, постицање језичке компетенције, јачање групне повезаности.

ВЕЖБА 5: ЈЕДНА РЕЧ, ЈЕДНА СЛИКА

Ова вежба се ради у пару. Ученик који има пасивну улогу, а кад се игра заврши, улоге се мењају, треба да другом ученику на цедуљи напише десет намирница које треба да купи у продавници. Ученик 1 треба да само прочита шта пише на цедуљи и да понови шта је писало. С обзиром на то да ученици не могу тако лако да то запамте, прибегавају памћењу слика за дату намирницу. Активни ученик свих десет намирница повезује са делом свог тела и формира причу:

УЧЕНИК 1: мајонез, грожђе, купус, празилук, ајвар, маргарин, крушке, јаја, јабуке, шаргарепе

УЧЕНИК 2: Из продавнице сам понео све намирнице. На косу сам намазао мајонез, а преко тога ставио лиске купуса. Цело лице ми се сијало од маргарина, док ми је из ушију вирио празилук. Врат ми је красила огрлица

од крушака, јабука и грожђа. За појасом, као прави каубој, уместо пиштоља, имао сам две шаргарепе. Лагано сам ходао, као по јајима, док су ми се колена црвенела од ајвара.

ЦИЉ вежбе је побољшање памћења (касније и у драмским активностима у учењу сценарија/текста), креативан прилаз решавању проблемске ситуације, подстицање расположења у игри.

ВЕЖБА 6. ГДЕ ЈА СТАДОХ, ТИ ПРОДУЖИ

Ова вежба је стваралачка активност погодна у завршном делу часа српског језика када се обрађује књижевни текст. Деца воле да мењају ток догађаја (стварање личне приче, филма), претварају крај приче у нову завршницу и тако целој причи дају нови дојам. Такође, могу настављати причу на основу изнесене информације: Био једном један...

У драмској комуникацији ученици често импровизују, улазе у улоге и развијају инвентивност/досетљивост што је добра вежба за предглумачке активности. Пример: Измишљамо причу којој дајемо назив „Хигијена“. Учитељ, такође, може бити део драмске комуникације.

УЧИТЕЉ: Једног дана газдарица је купила сапун и ставила га на ивицу лавабоа. Опрала је руке правилно – дланове, шаке, између прстију, па све до лактова.

УЧЕНИК 1: Сапуну је било драго што је са њега скинут целофан и што може бити од користи.

УЧЕНИК 2: Врло је важно правилно опрати руке. Сада су газдарици руке чисте и може да спрема ручак.

УЧЕНИК 3: Сапун се зове Весели. Весели је искочио из свог лежишта и склизао се у лавабо, као низ тобоган.

УЧЕНИК 4: Одједном је угледао...

УЧЕНИК 5: Остали прибор за хигијену, зури у њега.

УЧЕНИК 6: Моје име је Чистко, ја сам четкица за зубе. Мене користи најмлађи члан породице, Сима.

УЧЕНИК 7: Ја немам много посла јер Сима не пере зубе.

УЧЕНИК 8: А и не чешља се баш често. Одлази рашчупан у школу, огласи се чешаљ.

УЧЕНИК 9: Пошто руке не пере, нећеш ни ти Весели имати посла, а ни ја, рече пешкир.

УЧИТЕЉ: (учитељ лагано заокружује и зауставља ток приче)
И тако се прибор за хигијену јадао сапуну. Маказице су плакале, јер ни нокте није секао, а штапићи за уши од шока нису могли да проговоре.

УЧЕНИК 10: *Хигијена је њола здравља. Морамо нешто предузети*, рече сапун.

УЧЕНИК 11: Док се прибор за хигијену договарао, у купатило је ушао Сима. Беше јутро, спремао се за школу.

УЧИТЕЉ: (припрема реквизите за драмску улогу – износи лавор са водом, сапун, четкицу, пасту за зубе, чешаљ и пешкир, огледало. Одабира 12 ученика да буду у улози Симе).

УЧЕНИК 12: Овог јутра Сима је био весео, а и Весели се Веселио.
(12. ученик узима сапун и пере руке и зубе правилном техником, умива се, чисти лице и руке пешкиром и на крају се чешља).

УЧЕНИК 13: Сима је вратио сав прибор на место и огледнуо се у огледалу.

УЧЕНИК 14: Сапун се више није клизао по лавабоу, четкица и паста за зубе су у чаши, а чешаљ и пешкир на дохват руке.

УЧЕНИК 15: У огледалу је видео једног чистог, лепог дечака, спремног за полазак у школу.

ЦИЉ вежбе је подстицање маште, развијање слободног израза, логичког закључивања, стваралачког изражавања, целовито доживљавање језичко-уметничких садржаја, подстицање инвентивности, развијање хигијенских навика.

ВЕЖБА 7: НОВА РЕЧ, НОВА ПРИЧА

Вежба „Нова реч, нова прича“ је интересантна вежба, која има циљ да пробуди машту ученика у комуникацији и поспеши њихову концентрацију. Два ученика комуницирају смишљајући нови ток догађаја на основу задате речи. На пример:

УЧЕНИК 1: Јуче сам био са родитељима у селу.

УЧЕНИК 2: Пас.

УЧЕНИК 1: Кад смо се враћали из села на путу смо угледали малог пса. Изгледа да га је неко ту оставио. Дрхтао је. Чинило ми се да се од нечега плаши.

УЧЕНИК 2: Рука.

УЧЕНИК 1: Тата је изашао из аутомобила и пружио руку псу. Пас је дрхтао, али и режао, али на крају је само лизао татину руку и вртео репом. Кад се вратио у кола у његовој руци смо видели малог пса. То је од тада био наш кућни љубимац.

Ова вежба је одлична за анимирање ученика који има тешкоће у развоју. То би могао бити ученик бр. 2 јер поставља нове речи, а активан је део игре/групе.

ВЕЖБА 8: НЕМУШТИ ЈЕЗИК

Вежба „Немушти језик“ је вежба у којој се невербално комуницира. Дете које има страх или стид од јавног наступа, у групи са својим другарима на занимљив начин комуницира, без иједне изговорене речи. Пантомимом се споразумевају у пару. Једно другом задају задатке како до остварења неког циља. Невербално казати, нпр.: *Иди до шоалеџа, донеси једну чашу воде да залијем цвеће.*

ЦИЉ вежбе је да покрене вољу детета за акцијом, указивање да се радња може извршити и помоћу невербалне комуникације, каналисање емоција, ослобађање од емоционалних инхибиција/ослобађање од нелагоде, подстицање радозналости, усмеравање концентрације.

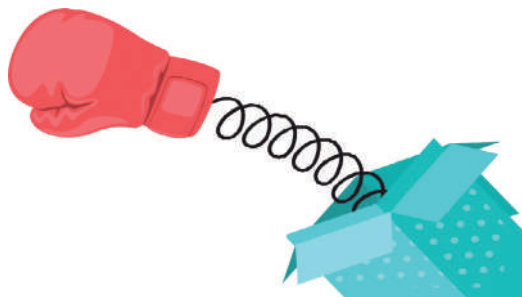
ВЕЖБА 9: АПЕРКАТ АФЕКТАЦИЈА

Вежба „Аперкат афектација“ примењује се код деце, која из неког разлога, имају проблем са гласним изговором текста. У млађем школском узрасту је то честа појава због недовољно развијеног капацитета плућа, неправилног дисања, али и проблема психолошке природе (страх, стид). Док дете изговара текст, на једној руци носи боксерску рукавицу. Рукавица има улогу да подвесно делује на моћ психе и да детету/глумцу да утисак да је снажније него што јесте, да је борац који ће да истраје. Приликом изговора рукавица се подиже одозго на горе (аперкат у боксу). У том тренутку ученик може да афектира

(прасак) и помери границе јачине изговора. Уместо боксерске рукавице може се држати и мач у руци или за појасом (са руком на дршци).

Афектација иначе није пожељна радња, јер означава усиљеност, пренаглашавање, али у ситуацијама када се на тежи начин добија пластичност изговора, афектирање неће имати негативну конотацију.

ЦИЉ вежбе је да у детету пробуди скривену снагу, осмели га и створи дозу самопоуздања, покрене смислену вербалну реакцију.

ВЕЖБА 10: ОГЛЕДАЛО

Вежба „Огледало“ се, такође, ради у пару. Невербалном и вербалном комуникацијом дете се ослобађа стега, терета, вољно да се изрази, да реализује свој задатак. Два детета су једно наспрам другог, гледају се у лице. Једно дете има улогу огледала, понавља оно што је његов пар урадио (фацијална експресија, али и говорна активност (папагајски говор)). Вежба „Огледало“ је деци интересантна вежба, јер дете позитивно реагује на имулс свога пара.

ЦИЉ вежбе је ослобађање од стега и иницирање комуникације, стварање угодне климе за рад, развијање чвршћег солидарног односа са паром у игри, продубљивање позитивних социјалних односа, ослобађање од емоционалних инхибиција, подстицање радозналости.

ВЕЖБА 11: ЛОГОРЕЈА

Вежба „Логореја“ је гласовна вежба у којој се користе непостојећи гласови и речи. Два детета у пару или у групи логорејично (брбљиво) изговарају речи, које немају значење (измишљени језик), притом треба да глуме уверење како њихов разговор има смислено значење. За неку децу ова вежба може представљати проблем, јер нису научила да вербализују, али им се може понудити и могућност да већ постојеће речи изговарају уназад. Такође, ова вежба утиче и на сузбијање стидљивости – симулирање, изговарање речи на „кинеском“, на пример. Помоћ: Смисли неко кинеско име. Нека ти у томе помогне замишљени звук, који производи шерпа, која одскаче на степеницама (ћин-чен-цин-цунг...)

Када цела група реализује вежбу, може подсећати на неуједначено комешање неартикулисаних гласова и речи.

ЦИЉ вежбе је стимулација гласовног органа и развијање растеређујуће климе, подстицање креативности и рађање нових идеја, продубљивање позитивних социјалних односа, сузбијање стидљивости, контрола даха и правилно дисање, развијање имагинације, аналитичног приступа проблему, подстицање активног слушања. Овакава вежба увесељава децу и подстиче нове идеје.

ВЕЖБА 12: АРТИКУЛИРАЊЕ

Вежба „Артикулирање“ је вежба у којој се подстиче правилна артикулација гласова. Погодна је као вежба „загревања“ за извођење приредби и рецитација. У предшколском узрасту неправилна артикулација не смета много, јер и гласовни апарат није довољно развијен (крзавост), тако да и неки сонанти и африкати не делују довољно обликовано. Вежба се примењује када приметимо да дете недовољно отвара уста. За почетак треба почети са изговарањем вокала (а, е, и, о, у) са три/четири прста попречно уметнута у уста. Након тога се могу изговарати речи и реченице. На тај начин дете учи да је потребан одређени напор како би гласови били правилно изговорени/артикулисани. Неопходно је похвалити напор детета након извођења вежбе.

ЦИЉ вежбе је правилна артикулација гласова, контрола даха и правилно дисање, повећање самопоуздања.

ВЕЖБА 13: ДВА ЛИЦА БРЗАЛИЦА

Вежба „Брзалице“ је вежба акционог причања, која покреће машту, богати речник и развија динамику изговора. Предлог брзалица:

- Раскококакотала ти се кокошка.
- На врх брда врба мрда.
- Миш уз пушку, миш низ пушку.
- Свака сврака, скака на два крака.
- Разрастао ли се орашчић у врашчић.
- Туре-буре ваља, буре-туре ваља, боље-буре ваља, него-туре ваља.

Поред вежбе са постојећим брзалицама ученици сами смишљају брзалице, чије речи почињу истим гласом. Потребно им је нагласити да би брзалице требало бити духовите, реченице које изазивају смех због свог необичног слова:

(П): *Пеџар Перић њовољно њрогаје њоцејане њаџике.*

(В): *Видивоје Вамџировић вамџир велики воли вамџирицу Власџимирку.*

(Ч): *Чудноваџи Чудомир чудесно се чудуио чудном чуду.*

Динамика смишљене брзалице следи на крају, јер је деци потребно времена за осмишљавање речи на исто слово и да их сложе у смислену целину.

Правилно дисање³⁴ и његова контрола су важни не само због бављења драмом, већ и у свакодневном животу. Правилно дисање је предуслов за правилно формирање изговорене мисли – реченице. Вежбе дисања се раде на следећи начин (може и хорски):

– удахните ваздух кроз нос, издахните на уста

– удахните ваздух на уста, издахните кроз нос

– удахните ваздух кроз нос, испрекидано издахните на уста

– удахните ваздух кроз нос, лагано испуштајте ваздух кроз зубе

– удишите ваздух док изговарате реченицу до пуног капацитета, издишете ваздух док изговарате задњи део реченице.

Учитељ може искористити брзалице и на креативан начин, дајући им посебан смисао. Уз њих ће ученици учити како се драмски комуницира.

Нпр. брзалицу *Свака сврака на два крака скака* треба да употреби уместо следећег дијалога:

УЧЕНИК 1: Извини, како се долази до решења у петом задатку? (љубазно, упитно)

УЧЕНИК 2: Немам појма. (незаинтересован)

УЧЕНИК 1: Али мислим да је само теби тачно решење... (упорно)

УЧЕНИК 2: Досадан си. Остави ме на миру. (нељубазно)

УЧЕНИК 1: Најбољи ђак, а циција! (изненађено)

УЧЕНИК 2: Остави ме на миру! (љутито)

УЧЕНИК 1: Свака сврака на два крака скака? (љубазно, упитно)

УЧЕНИК 2: Свака сврака на два крака скака. (незаинтересован)

УЧЕНИК 1: Свака сврака на два крака скака... (упорно)

УЧЕНИК 2: Сврака. Свака сврака на два крака скака. (нељубазно)

УЧЕНИК 1: Свака сврака на два крака скака! (изненађено)

УЧЕНИК 2: Свака сврака на два крака скака! (љутито)

ЦИЉ вежбе је овладавање техником дисања, развијање динамике изговора, богаћење речника, подстицање креативности, повећавање концентрације, осећај за наглашеност.

34 Викторовић О. (2004). Приручник за наставнике. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд (стр.14)

ВЕЖБА 14: ПРИЧА УЗ ПОКРЕТ

Гестовна комуникација/пантомима је техника којом деца импровизују оно што чују приликом причања учитеља. Обично се изводи приликом читања књижевног текста где деца имитацијом/импровизацијом опонашају лик у да- том догађају, индивидуално, у пару или у групи, зависно од текста који се чита. Нпр. опис шуме ученик може представљати координирањем руку и ногу – отежано кретање кроз шуму, провлачење кроз шибље, прескакање грана... (пажљивим, опрезним ходом, погнуте главе и сл.). У шуми се наилази на вука (страх на лицу, укоченост, храброст...).

ЦИЉ вежбе је активно слушање, развијање покрета, имагинације, кооперативан приступ учењу, развијање просторног резоновања: координације покрета руку и ногу, препознавање емоције и реаговање на њих.

ВЕЖБА 15: ПРЕДМЕТ ГОВОРИ

Вежба „Предмет говори“ је игра улога у којој се актер изопштава из своје улоге и прелази у туђу, у овом случају у предмет. Вежба се изводи у првом лицу и погодна је за развијање имагинације, која је касније потребна за развијање лика у драмској активности. Стављањем себе у улогу другог (*у шћуђу кожу*) може се утицати на развијање аналитичнијег приступа у решавању неког проблема, боље се сагледава личност, којом се бавимо. Такође, вежба је погодна за разговор о осећањима. У овој драмској акцији, кроз игру улога, учитељ/ица може више сазнати о свом ученику/ици, његовим/ним размишљањима, намерама и немирима.

Сваки ученик припрема предмет, који ставља на средину учионице (лоптицу, четку, свеску, маказе, лутку...).

Ученици седе у кругу и посматрају предмете неко време, смишљајући причу о том предмету, затим прилазе му и држећи га у руци, започињу причу. Играчи на тај начин говоре о себи онако како би тај предмет чинио, на пример:

МАША: Ја сам Тања, Машина нова лутка. Једног дана, на њен рођендан, отворила је моју кутију из које сам је угледала. Била је срећна што ме види.

Ја сам исто била срећна, јер ме је добио неко попут Маше. Маша се у почетку бринула о мени. Чешљала ми је косу, облачила нова одела и кувала ми чај у малецким шољама. Биле смо много срећне. Убрзо сам јој досадила. Сада имам много другарица... на полици за остављене играчке. Такође, ова вежба се на исти начин може примењивати и за наставне садржаје, за математичке и граматичке појмове.

ЦИЉ вежбе је развијање имагинације, аналитичног приступа проблему, подстицање активног слушања, иницирање преиспитивања сопствених одлука.

ВЕЖБА 16: АНЂЕЛАК И ЋАВОЛАК

Ова вежба је одлична драмска техника³⁵ за разрешавање унутрашњих сукоба или дилема у вези са проблемом којим се дете бави. На пример, слушајући басну „Лисица и гавран“, дете има дилему да ли да осуди лисицу што је узела сир или не. Када се јавило ово питање, учитељ на овом часу говори деци да смисле ваљане разлоге због чега је добро да ученик стане на страну лисице или гаврана. Након активног размишљања ученици се деле у две колоне, на анђелке и ђаволке. Анђелци заступају идеју да је гавран жртва, а ђаволци да и лисици припада сир. Ученик који има дилему пролази између анђелака и ђаволака, који му истовремено шапатом говоре и убеђују у тачност исказа. На крају реда ученик ће одлучити чији су аргументи били најбољи и одабрати „страну“:

АНЂЕЛАК: Гавран је нашао сир. Ко нађе изгубљено, његово је.

ЋАВОЛАК: Не буди себичан. Лисица је била гладна.

АНЂЕЛАК: Није га украо. Заслужио је да га поједе.

ЋАВОЛАК: Да ли је у животу тако. И гаврани узимају туђе.

35 „Долина савести“ (eng. conscience alley)

АНЂЕЛАК: Гавран се не служи преваром. Искрен је.

ЂАВОЛАК: Лисица се служи мудрошћу.

АНЂЕЛАК: Наиван није глуп, добар је – размишља срцем. Лисица га нема.

ЂАВОЛАК: Гавран хоће сир само за себе. Можда је хтела да нахрани младунче.

АНЂЕЛАК: Запитај се да ли је у реду другог лагати и варати.

ЂАВОЛАК: Уображеност није врлина.

ЦИЉ вежбе је подстицање мишљења, проналажење правог одговора, креативан приступ проблему, разумевање одређеног лика или ситуације, охрабривање позитивне групне интеракције и повећавање дечје самосвести у социјалном окружењу.

ВЕЖБА 17: ИНТЕРВЈУ

Вежба „Интервју“ је техника импровизације. Ученик треба да измисли питања или одговоре на питања у зависности у којој је улози. Обе улоге изискују иницирање маште за решење проблемске ситуације (замишљени разговор).

ЦИЉ вежбе је подстицање инвенције (досетљивости), иницирање креативног размишљања, развијање пријатног сарадничког односа.

ВЕЖБА 18: ВРУЋА СТОЛИЦА

Вежба „Врућа столица“ је драмска техника, која је одлична вежба за истрајност лика, који треба да одговори на одређене захтеве. Једно дете седи испред групе и има улогу познате личности. Остали учесници су новинари, који га испитују. Глумац у „врућој столици“ мора да остане у улози све време. Задатак је да изабере неку јавну личност, којој ће говорити са вруће столице (нпр. Новак Ђоковић, тенисер или било која личност из друге бранше). Карактер личности дете може само да импровизује или можете унапред да се договорите око тога како ће се понашати. Ова игрица је вежба за одређивање карактера лика приликом анализе текста на часу или тумачење лика/улоге у представи.

ЦИЉ вежбе је подстицање инвентивности и креативности, иницирање храбрости и истрајности у проблемској ситуацији, развијање говора и говорне комуникације, подстицање аналитичног приступа проблемској ситуацији.

ВЕЖБА 19: ОЛОВНИ ВОЈНИК

Вежба „Оловни војник“ је вежба поверења, одлична за учвршћивање међудругарских односа. Оловни војник је војник без ноге. Његова симболика је храброст, одбаченост, борбеност, истрајност. Ова вежба, поред драмске акције, погодна је и за решавање проблема у другарским односима. Играчи су поређани у круг (војници), а у средини круга је ученик (оловни војник) с рукама уз тело, везаних очију („слеп“) стоји на једној ноzi (са инвалидитетом). Размак од оловног војника до осталих војника није велики, до 1м. Оловни војник треба да пада укочен, а да га војник (друг) чврсто ухвати и врати у почетни

положај, у центар круга. Оловни војник сам одређује на коју страну ће пасти. Ученицима је речено да се од њих очекује одговорност и да могу сносити последице своје неодговорности. Ова вежба учи другаре (војнике) разумевању незахвалног положаја и животне тешкоће свог друга и иницира емпатију и разумевање. Јавља се потреба да се помогне немоћном, слабијем.

ЦИЉ вежбе је развијање емпатије и алтруизма, спремности да се одговори на постављен задатак, одговорно приступање проблему, али и могуће прихватање последице, јачање колективног духа.

ВЕЖБА 20: У ТУЏИМ ЦИПЕЛАМА

Вежба „У туђим ципелама“ је изврсна техника игре улога, која помаже детету да размишља као неко други, неки књижевни лик из песме, басне, бајке или приче. Ова психодрамска метода омогућује детету да се измести из самог себе и уђе у суштину улоге чији је идентитет преузела³⁶, било да је она позитивна или негативна. Дете у тренутку испољавања другог лика не говори у своје лично име, већ у име лика из књижевности. Ова вежба може се урадити, на пример, у завршном делу часа обраде или утврђивања, а може се применити и у драмској секцији као припрема за улогу. Када се лик јасно разуме, лакше се тумачи, изводи. Приликом тумачења лика ученик је спонтан, активира машту како би се чуло оно што нисмо могли сазнати у тексту док смо га читали. На пример, у тексту „Босоноги и небо“, Бране Црнчевића, због чега је било важно Босоногом да се игра са млађом децом.

³⁶ Сустрет двоје, лице у лице, очи у очи. Кад приђемо близу, заменићемо наше очи; ја ћу гледати тебе твојим очима, а ти ћеш гледати мене, мојим очима. (Jacob Levy Moreno)

У овој вежби заговара се спонтано реаговање ученика из ког ће произаћи став. Акценат се не ставља на глуму и карактеризацију. Такође, можемо видети на који начин и колико је ученик успео да се снађе у датом тренутку, да ли успева да разуме лика ког тумачи, на који га начин оправдава. Увек се изражава са ЈА. Интересантно је да ова вежба може бити и пројекција на лик, тј. ми о детету можемо сазнати нешто више слушајући га док говори кроз други лик, јер се са њим може поистоветити. На пример, Фолко: *Ја, у сивари, не волим да ђецам и бацам мрежу. Једном ме је геда учио како се јаше коњ. Од ѿада волим са њима да се дружим.* Остали ученици су публика, која пружа подршку актеру и уједно преиспитује своје ставове и изналазе своја решења.

Пример драмске комуникације у вежби „У туђој кожи“ кроз лик Босоногог („Босоноги и небо“, Бране Црнчевића).

- УЧИТЕЉ: Добар дан! Ја сам доктор Милуновић, а зову ме доктор Милун.
- УЧЕНИК: Добар дан, докторе! Ја сам Босоноги, као што видите
(показује на ципеле испод клупе)
- УЧИТЕЉ: Добро, Босоноги! О теби свашта знам, али да чујем због чега си дошао код мене?
- УЧЕНИК: Па, због ципела. Погледајте. Велике су ми.
- УЧИТЕЉ: Зар мислиш да је то проблем који др Милун може да реши?
Зашто тебе зову Босоноги, а ти си обувен?
- УЧЕНИК: То је само сад, јер сам код доктора. Средио сам се, да лепо изгледам. Иначе ходам бос.
- УЧИТЕЉ: Сигуран сам да то нису твоје ципеле. Бар су ти за пет бројева веће.
- УЧЕНИК: Дао ми их је Брана, он је украо од ујака.
- УЧИТЕЉ: Да ли је Брана правилно поступио?
- УЧЕНИК: И није, баш! Могао ми је украсти бар пет бројева мање, да ми буду таман.
- УЧИТЕЉ: Мислим на то што је украо... Да ли је добро красти?
- УЧЕНИК: Није. Али ја немам родитеље. Живим сам, сналазим се. Једем ко ми шта да. Некад и ја крадем: јабуке, кукуруз, јаја, тегле џема. Често ми Брана са млађим братом донесе и неке намирнице.
- УЧИТЕЉ: Дакле, да видимо: скиташ, крадеш, вероватно и лажеш?
- УЧЕНИК: Ух, итекако. Али моје лажи су занимљиве. Брана их воли. Он и брат и даље верују да дрвеће ноћу хода, да сам са брда пољубио небо, да сам запалио море...
- УЧИТЕЉ: Зашто то радиш? Та деца су млађа, лаковерна, а ти, као старији, било би боље да их нешто паметно научиш.
- УЧЕНИК: Нека их уче родитељи, они их имају. Нека их учи школа, они у њу иду. Ја само желим да се са неким дружим. Желим неког да ми верује.
- УЧИТЕЉ: У реду. Видим твој проблем. Преписаћу ти један лек, заправо, савет: Смањити лагање. Дозвољено је красти само осмехе и срца. И

потруди се да нешто радиш, помози некоме. То ће се ценити, али и исплатити. А ципеле (гледа испод стола)... Обување је важно. Чизма главу чува, тако народ каже. Боље икакве него никакве.

ЦИЉ је поспешивање интерперсоналне конверзације/афирмације размене мишљења, досетљивости, преиспитивање својих ставова, развијање сигурности и опуштености, подстицање спонтаности у говору, подстицање способности да се ситуација сагледа из перспективе друге особе, суздржавање од осуде и критике, експериментисање са новим начинима размишљања и формирања ставова/идентификација, отварање простора за заједничко решавање проблема.

ВЕЖБА 21: ПОГЛЕДАЈ ИСТИНИ У ОЧИ

Вежба „Погледај истини у очи“ је вежба подстицања ученика на искрен однос према другу и афирмативан приступ проблему (ако нешто имамо лоше да кажемо, можемо рећи лепше: не говориш истину, уместо лажеш). Уколико играчи изнесу и неку ману, није погрешно, јер ће број њих бити мањи од броја добрих особина. Вежба се изводи у групи од 4-5 ученика. Ученик ком се го-

воре особине прилази свакоме из своје групе да чује шта имају о њему рећи. Потребно је нагласити да се ученик, ком се саопштава, гледа у очи и обраћа му се са ТИ. Ученик који слуша не реагује, већ само прима информације, без обзира на то да ли му се свиђају или не. На крају игре водитељ пита ученика, слушаоца, како се осећао док је његов друг излагао.

УЧЕНИК 1: Милице, ти си добра девојчица. Свиђа ми се код тебе што помажеш другарима кад им нестане гумица. Несебично дајеш своју. Иако некада мало више причаш, мени се свиђа што се ти не љутиш када те ми опоменемо.

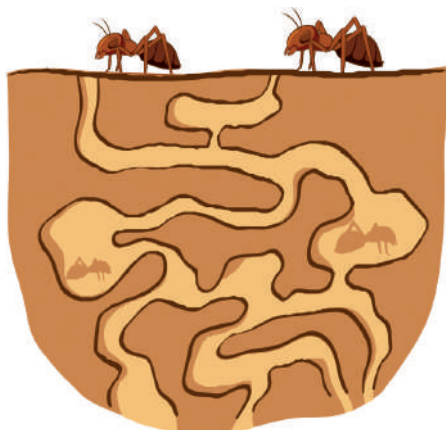
МИЛИЦА: (пасиван слушалац)

ЦИЉ вежбе је подстицање уочавања позитивних особина код других, искрен однос у раду, препознавање емоција код других, учење подношења критике и савладавање негативних емоција, стварање поверења у игри, драмској активности, а касније и у животу.

ВЕЖБА 22: МРАВИЊАК

Вежба „Мравињак“, техника покрета у којој су укључени сви ученици из одељења. Реализује се у две етапе – без препрека и са препрекама. Ученици су разврстани у простору (учионици), на знак учитеља крећу се комешајући се, кривудаваом путањом. Резултат таквог кретања биће сударање, негодовање, љутња, а можда и пад. Након 5 минута учитељ поставља препреке (ранчеве), говори им да је учионица мравињак, а да су они *мрави* који треба да без прављења пометње склоне ранчеве на организован начин. За тај чин имају 5 минута договора како да реше тај проблем. Уколико им не успе, учитељ сугерише на то како се мрави крећу. Ученици би требало да организују колону, која ће се кретати до сваке препреке (ранца). Први узима ранац и преко главе га шаље првом испред себе и тако даље док се „мравињак“ не поспреми.

ЦИЉ вежбе је развијање колективног духа, подстицање довитљивости и инвентивног приступа решењу проблема, иницирање одговорности и солидарности приликом приступања неком проблему.

Л
У
Т
К
А

ЛУТКА НА ШКОЛСКОЈ СЦЕНИ

Драмска активност омогућује истраживање сопственог понашања и односа са другима, као и да делује на свој начин, да буде спонтана, самостална и инвентивна активност. Пожељно би било да се деца упуте у избор ликова. Избор ликова са којима они имају сазнања, само заокружују простор свог искуства, немају простор за учењем и стицањем нових сазнања. Деца тада усвајају моделе понашања одраслих и понашају се у складу са том личношћу. У овим случајевима креативна акција ће бити оскудна. Јавиће се само репродукција искуства, које ће се претворити у опонашање/имитацију. Таква активност делује забавно, наилази на одушевљење, аплауз, али не испуњава сврху драмског играња. Снажан медиј у драмској игри, поготово код предшколаца и деце првог разреда основне школе је лутка.

Лутка може служити као средство подстицаја позитивне слике о себи, нарочито ако је дете „повучено“ (срамежљиво). Захваљујући пројекцији у лутку дете ће се лакше обратити другу, лакше ће исказати своје осећање и идеје. Тиме ученик проверава да ли су његове мисли и идеје прихваћене у разреду. Лутка у разреду може бити и посредник у решавању проблема. „Уз лутку се у комуникацији створи некакав међупростор, који дете штити од оштрине директне комуникације и помаже изградити позитивну слику властитих могућности (Мајоран, 2006: стр. 32)³⁷

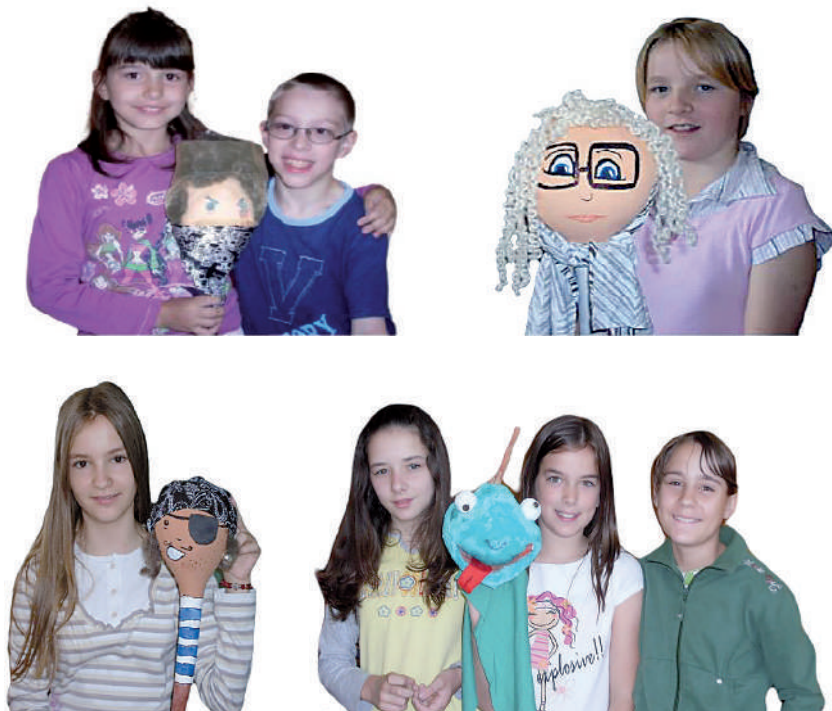
Још од предшколског узраста лутка је моћно средство за подстицање говора код детета. Деца верују лутки, а касније, кад буду мало старија, верују, јер је аниматор лутке особа којој верују (учитељ/-ица). Деца се лакше упуштају у активан говор са лутком/пријатељем само ако је добар аниматор, јер тада лутка постаје медијум између стварности и имагинације.

У стручном чланку „Лутка у одгоју и образовању“, Љилиана Томашевић наводи: Кориштењем лутке ученици ће разговарати о емоцијама, које су изазвале њихове ријечи, дознат ће у чему је био проблем и како га ријешити. Укључујући лутку у сагледавање и рјешавање конфликта, деца ће научити и након свађе постићи компромис и сурађивати“ (Ивон, 2010: 48).

37 Edi Majoran, Pravo djeteta na lutku, Dramski odgoj, br. 12-13, Zagreb

Направићемо разлику када је лутка у питању, нарочито код предшколског узраста и првог разреда: „Деца су у стању да се толико уживе у збивања луткарске представе да у једном тренутку постаје тешко разликовати гледаоце од извођача“ (Каменов, Филиповић, 2010: 53).

*Учесници луткарско-драмске радионице
Пројектне активности „Приђимо им ближе“*

Пројекат „Приђимо им ближе“ финансиран је из буџета Града Ужица у оквиру реформе социјалне полиције усмерен на социјалну инклузију деце са тешкоћама у развоју и наредовању. Представљао је корак ка унапређењу индивидуално инклузивног приступа и развоју инклузивне образовне праксе у школи. Дошло је до подизања свести и повећања сензибилитета код других ученика, наставника и родитеља за проблеме деце која тешко напредују, било због тешкоћа у учењу, инвалидитета или неких других узрока. Одржан је велики број луткарских и драмских радионица чији су ефекти мерени и видљиви. Захваљујући раду на овом пројекту и медијској презентацији, ОШ „Алекса Дејовић“ Севојно постала је једна од модел школа у Србији.

Лутке од шикве (џаљка) настјале на луткарској радионици

Врсте лутака на школској сцени³⁸

- Лутке на штапу (штапне)
- Лутке на концу (марионете)
- Гињоле (рукавица лутке)
- Наглавне лутке
- Лутке сенке

Лутке на штапу (штапне)

Ова врста лутака најпогоднија је за луткарење на школској сцени. Да бисмо направили лутке на штапу потребан нам је дрвени штап, картон, мало тканине, вунице. Још једноставније лутке могу настати од обичне дрвене варјаче. Примењиве су у предшколском узрасту, првом и другом разреду. У зависности од жељене лутке могу се анимирати и са два штапа (јаванке). На школској сцени ове лутке се бирају када се жели приказати животиња која иде на четири ноге или животиња која се зглобно креће (змија, гусеница, стонога...)

1. Ш1шайне, лутка варјача

Такође, може се направити и лутка на штапу, где је на сцени видљива и рука једног или два аниматора. Ова врста штапне лутке користи се у тзв. црном театру где се остали делови тела аниматора не виде, јер су у сенци/мраку. Лутке на штапу се често примењују у млађем школском узрасту, јер се лако праве и једноставне су за употребу. На пример, на часу математике обични бројеви од картона који су оживљени могу се искористити у драмској акцији, геометриј-

³⁸ Фото 1,3,4, 5,6, 7 - извор Pinterest преузето 15.11.2022.

ска тела, рачунске операције, или на часу српског у драматизацији драмских текстова или драмским импровизацијама (*Пауково дело, Лисица и јавран, Голуб и њчела...*)

2. Лутке на шпату, ученици 1. разреда креирају лутке и аниматори

Лутке на концу (марионете)

Марионете су атрактивне целе лутке висине од 30 цм до 50 цм, које својим покретима и уверљивом анимацијом изузетно привлаче пажњу гледалаца. Изузетне су у рукама вештог аниматора. Због своје специфичности/начина анимирања и веће мишићне напетости аниматора, слабо се користе у школској пракси. Могу се користити дечје марионете, нпр. октопод лутка чији се пипци померају повлачењем конаца одозго. Ове лутке покрећу конци састављени са зглобовима лутке, који су причвршћени за један дрвени крст (контролник).

3. Марионета

Гињоле (рукавица лутке)

Ово је популарна врста лутке, јер се лако користи. Кажипрст (у луткиној глави, покреће је), средњи прст, палац, а некад и мали прст руке (покрећу тело и руке лутке). Покрети тела/руке неопходни су за градњу сценског лика. С обзиром на то да је гињол најмања лутка на сцени, акценат се ставља на њену динамику/покретљивост (рукице чешкају главу, прекривају очи, савија се унапред, уназад, дрма/треска се...).

4. Гињол

Њеним покретима се одаје карактер лика.

Често су то свадљивост, тврдоглавост, сукоб са самим собом, брзо реагује на промењиву сценску акцију, али гињол лутка уме и да буде спонтана у драмској комуникацији са публиком. Поставља питања, реагује на одговоре, чуди се, даје духовите коментаре: *Децо, да ли сѝе ви некада ишли у школу. Дааааа! (деца) Сѝввваааарноо! Мислила сам да ви идеѝе само у ѝозоришѝе. Неееее! (деца) Шѝа, нисам добро чула?! Неееее (деца). Е, ја из школе нисам излазила. У сѝвари, ово ѝозоришѝе је моја кућа и школа.*

4. Маѝеѝ (зевалица)

Гињоле често имају хаљинице до лакта како се рука аниматора не би видела иза првог паравана. Луткина глава је некада била од дрвета, а сада се израђује од различитих материјала. У наставној пракси користе се и лутке зевалице (тзв. мапет лутке) направљене од чарапа најчешће.

5. Наѝрсѝне луѝке

Напрстне луткице су, такође, рукавица лутке, које омогућавају комуникацију и до пет ликова (прстића). Пожељно је са њима радити краће драмске текстове, јер анимација лутке изискује већу мишићну напетост и долази до умарања глумца.

Наглавне лутке (лутке маске)

Глава лутке је причвршћена на главу аниматора/глумца, који је притом одевен у костим лутке кроз који пролазе његове руке (гумац у телу лутке).

Због фиксације главе на главу аниматора мимика лутке је запечаћена/једноизразна, те је акценат на слободним рукама аниматора (већа динамика/ покретљивост). Наглавне лутке су заправо глумци лутке у својој природној величини.

6. Наглавне луѝке

Лутке сенке

Лутке сенке су плочасте или једнодимензионалне лутке направљене од дебљег картона. Активирају се покретом преко штапића или жице.

Постављене су иза платна, а иза њих је вештачка светлост (рефлектор, пројектор, лампа...) која пројектује сенке на провидну површину (паус папир, бело

платно). Ученици млађих разреда их воле, јер се њима лако манипулише. Визуелни ефекти зависе од умећа аниматора (приближавањем лутке светлости увећава се лик на платну и обрнуто). Могу се креирати тако да се и делови тела померају. Такође, на сцени су постављени и покретни делови, који се мењају у зависности од сцене (дрвеће, брда, сунце, облаци).

7. Лушке сенке

Интересантно је да ове лутке једнако добро активирају пажњу детета и буде мисаоне процесе, као код лутака чија је експресија лица изражена, иако деца не виде све делове тела иза платна. Замишљају да су прави ликови иза платна. С обзиром на мале величине сценографије/мини позоришта, овим луткама се најбоље обрађују или драматизују басне (*Лав и миш*, *Лисица и рога*, *Два јарца...*), због малог броја ликова на сцени и њихове несметане акције.

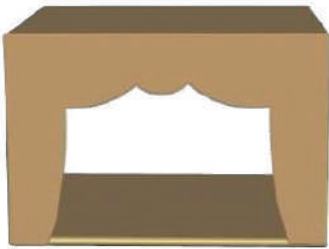
Напомене:

Лутка на сцени у настави треба да задовољи естетске критеријуме како би сценски приказ био уверљив:

- водити рачуна о изгледу или величини лутке: лутка на мањој сцени не треба бити превелика (огромна глава, мало тело),
- направити добру меру у односу величина (лутка лава, на пример, не треба бити мања или исте величине као лутка миша,
- приликом анимације лутке обратити пажњу на усклађеност покрета, гласа и музике: не може се направити гласовна реакција пре оглашавања звучног ефекта (нпр. јој! пре ефекта удар грома),
- приликом анимације лутка се помера док глумец говори,
- води се рачуна о померању лутке, лутка се *не дрмуса*, пренеглашени покрет,
- лутка са сцене одлази лагано, постепено, не нагло,
- због комуникације са публиком лутка је окренута према публици, не леђима,
- није пожељна комбинација једнодимензионалних и тродимензионалних лутки истовремено (или/или),
- сценографија треба бити прикладна, пожељно је да прво платно буде или једнобојно или са мањим детаљима и то при дну платна, да би се нагласиле лутке и њихово кретање на врху платна. Позадинско платно је са детаљима који одговарају теми (шума, дрвеће, море, облаци...).

Сценографија у учионици

Сценографија је простор у служби глумаца. Није занемарљив, јер његова улога је да употпуни карактер лика. Њеном стилизацијом наглашава се простор у ком се радња одиграва, те је утисак потпун. Сценографија у позоришним/луткарским представама може бити статична када се материјали и реквизити не мењају (мини представе), али и динамична кад и сама сценографија оживљава (покретна сценографија). Како би представа складно функционисала, редитељ обраћа пажњу на распоред глумаца на сцени – мизансцена. Мизансцена је термин употребљен за правилан распоред глумаца на сцени, кретања и њихов положај (мизансцен тела) на сценографији (сценски аранжман).

1. Позорница за ручне мини лутке

2. Позорница за шатајне лутке

3. Угаона позорница

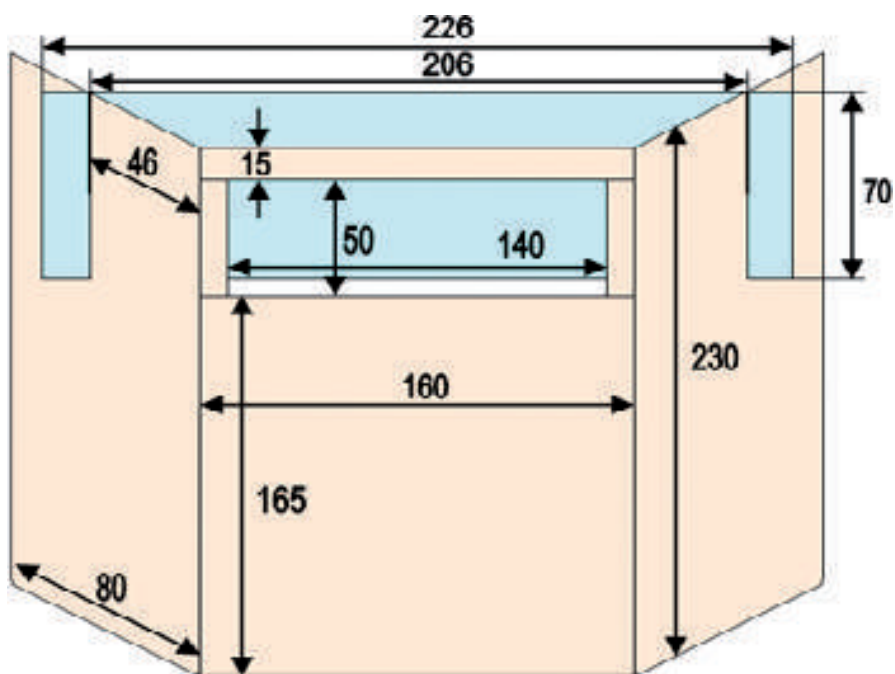
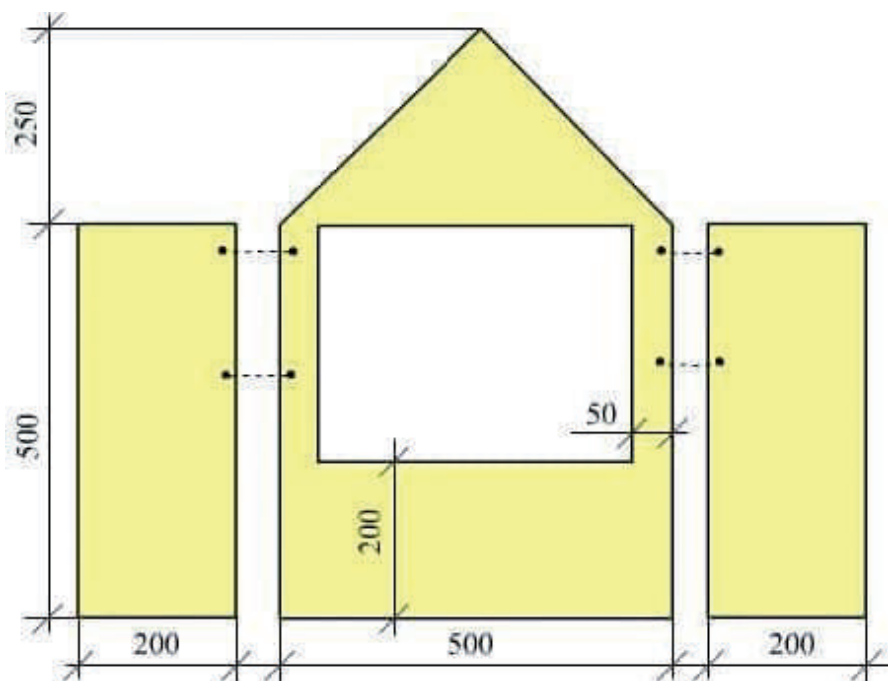
4. Школска позорница

5. Позорница за сенке

У школској пракси, због ограничености наставног времена, учитељи/-ице са својим ученицима су у ситуацији да проналазе најбоља решења за школску луткарску сцену³⁹, која ће изнудити одушевљења и додатно подстаћи рад са већ направљеним луткама. У учионици сцена може бити и обичан сто, са једним или два платна, импровизовани параван, стари кофер или обична стилизована картонска кутија. Такође, сценски простор може бити приказан и као један угао (кутне позорнице) за луткице на штапићу.

³⁹ Фото 1,2,4,5,6 - извор Pinterest преузето 15. 11. 2022.

6. Димензије позорнице од карџона

Сценографија је неизбежан део сцене. Ученику нуди естетски део изражаја, који га касније наводи на размишљање о професионалној позоришној сцени. То се остварује када учитељ/ица води ученике у луткарско позориште, које ће детету учврстити навике на позоришне културе. У тим представама дете као гледалац је каткад и директни учесник представе или учествује у драмској комуникацији, а такви утисци се најчешће дуго задрже у њиховом памћењу. Пре одласка у позориште учитељ/ица даје упутства ученицима да:

- пажљиво осмотре сценографију, колико она утиче на извођење представе (деталји на њој),
- осмотре костиме глумаца/лутака, на који начин прате карактер лика, запазе и детаље на костимима (луткама),
- запазе како се глумци (лутке) крећу на сцени,
- размисле о својим осећањима, које је представа пробудила у њима.

После изведене луткарске представе у професионалном позоришту, након што се слегну утисци о представи, учитељ разговара са децом у учионици, у пракси је то обично био први час, ученици су нестрпљиви да пренесу своје импресије или на првом часу луткарске или драмске секције, где ће се вршити дубља анализа представе. Деца су обично очарана представама, верују лутки/ посматрају је као живо биће и искрено се интересују за понављање представе. Некада су деца у позоришту уплашена због динамике музике и светлосних ефеката који изазивају појачане аудио-визуелне надржаје. *Сценографија, као и костимографија, не само да указују на оквир сценске радње и месито, њиховог временског одређивања, оне имају и посебан значај и са сценарно-психолошким јер код деце изазивају радозналост, буде машту, стварају добро расположење и могућност уживљавања у сценску игру.*⁴⁰ (Димитријевић, 2016: 308)

Сценско светло светлост је важан сегмент на сцени јер појачава визуелну перцепцију гледаоца. *Циљ сценског светла је да прикаже визуелне аспекте неког сценског дела иако да они дођу до унутрашње свесне гледаоца преко његовог чула вида*⁴¹. Поред основне функције расвете да омогући јасан приказ представе, светлост омогућује и да створи сенке ликова, њихових лица које дају драматичан израз на сцени.

*Сценограф одређује интензитет боја, форме и њихове међуодnose током процеса рада на дизајну сценографије. Режијел доноси одлуке везане за сценске слике, у процесу настанка представе. Остали чланови ауторског тима задужени су за стварање драмске композиције, где је задатак дизајнера светла да преко момената и сценске слике и унапред њихово визуелно представљање*⁴².

40 Димитријевић, Основна школа „Бранко Радичевић“, Владичин Хан, МЕТОДА СЦЕНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

41 поглавља 1,2,3 и 7/ преузета из скрипте Ремзор, Мајкл. Основни сценски расвете. Београд: Универзитет уметности у Београду, 2004.

42 исто

Потребно је успоставити окружење за глумца, радњу и простор. Овај приступ одвија се путем чула вида, а резултат зависи од маште и интелектуалног процеса гледаоца, чији је резултат перцепција.

Учитељева улога током градње луткарске представе је велика. Он је драматург, креатор лутака, сценограф, редитељ, али и аниматор лутке. Сваки добар учитељ/-ица зна да је у школском узрасту, такође, важно укључити децу и дати им важност у наведеним улогама. Такође, постоје они ученици који нису директни актери на сцени, већ помоћни, без којих се не би могло (померање завесе, мењање сцене, додавање иза сцене, пуштање музике...). Музичка подлога на луткарској сцени је од изузетног значаја јер употпуњује и заокружује доживљај и мишљење. Музика треба да буде пригодна, одабрана у складу са представом, одмерене јачине. Лутке певају на сцени, реагују на звучне ефекте (гром, ветар, капи кише, нагли пад предмета, звук јурњаवे...). Такође, како је музичка подлога важна за сам чин представе, тако је и важна за публику. Публика реагује на музичке манифестације (спонтано плескају рукама), што појачава драмски набој. У неким представама нема изговорене речи, те музичка пратња има најзначајнију улогу, поред покрета глумца „носи“ представу.

„Пуш око светиа“

Луткарска представа⁴³, ауторски пројекат Небојше Јовановића, која води децу на музичко-фолклорно пушовање кроз 14 држава на 4 континента: Европа, Азија, Америка и Африка.

43 Фото: Позориште „Пинокио“, преузето 27.12.2022. <https://www.pinkio.rs/srl/predstave/put-oko-sveta>

Lutkarska predstava

„Lav i miš”

Učestvuju:

Scenografija: Andrea Savić i Ivana Popović

Lav: Jovana Čolić Miš: Dunja Sarvan

Autor teksta i reditelj:

Radovan Pavlović

OŠ „Aleksa Dejović” Sevojno
10 Zlakusa

i
Udruženje osoba sa
invaliditetom DCP Užice

И
Н
Т
Е
Р
В
Е
Ж
У

ЛУТКЕ НАСТАЈУ ИЗ ЉУБАВИ

Интервју са Анитом Пешић Луткољубицом

Аниџа Пешић

Вапитачи/це и учитељи/це су главно упориште за стицање основа васпитања и образовања детета. Поред тога што обављају веома важан и друштвено одговоран посао, налазе времена да своје професионалне капацитете прошире, а све то како би унапредиле квалитет васпитања и образовања. Анита Пешић, познатија и као Луткољубица, поред тога што је и песникиња, захваљујући својој ликовној флуентности, васпитачке компетенције исказује и као организаторка ликовних конкурса, на којима као награду за најбоље цртеже лутке, прави оригиналну лутку према том цртежу.

Ко је Луткољубица?

Датум и место рођења: 8. 4. 1987. Ниш

Образовање: Академија васпитачко-медицинских струковних студија, Алексинац, звање: васпитач – специјалиста за драмско васпитање.

Луткољубица је посвећена мама – сада већ великог дечака, али и неуморна (друга) мајка свој деци коју чува и са којом ради. Сваку могућу прилику и слободно време она бира да проведе са најсрећнијим делом човечанства – децом, на најкреативнији могући начин. Луткољубица њима помаже да срећно и безбрижно расту, а деца њој помажу да заувек остане дете.

Због чега сте се одлучили да постанете васпитачица?

Заправо, мој први избор је био графички дизајн јер сам одувек била оријентисана ка уметничком стваралаштву. Од малих ногу сам (уз теткину помоћ) дизајнирала и шила хаљине за барбике, а млађе девојчице из комшилука су свакодневно долазиле код мене да се играмо луткама. Увек сам се радовала дружењу са најмлађима – није случајно што то чиним и дан-данас. Жеља да упишем Академију за васпитаче јавила се када сам схватила да једино **васпитачица** има привилегију да се трансформише у докторку, глумицу, певачицу, сликарку, стјуардесу и све друго постојеће и непостојеће што пожели, кад год пожели. У овом се позиву савршено уједињују сви моји таленти који захваљујући деци непрестано расту и разгранавују се. Нема срећнијег позива на свету јер су дечја љубав, захвалност, радост и маштовитост, најлепши дарови које у животу можемо добити.

Васпитачица

Васпитачица је жена –
међу децом омиљена.
Са њима је сваког дана
весела и насмејана.

Она глуми, пева, пише,
стално децу инспирише.
Од њих она ствара људе,
који се воле, који се труде.

Деци даје пуно знања
и дубоких осећања...
Сви тренуци са њом вреде
и никада не избледе.

Раздрагана је и мила,
има моћ да створи крила...
Нестварна је као бајка
и вољена као мајка.

А. П.

Васпитачи/це, као и учитељи/це, углавном су креативна бића. Шта Вас је подстакло да се бавите луткарењем? Зашто лутка?

Чари луткарства сам први пут искусила на Академији за васпитаче. Циљ ми је био да направим лутку каквом бих волела да се играм, да сам дете. Затим сам, након запослења, почела израђивати лутке за потребе вртића, ради представа и других игровних активности са децом. У последњих пар година најчешће правим лутке по наруџбини. То су ликови из цртаних филмова, из ТВ емисија, игрица, бајки, а највише уживам у изради лутака по угледу на фотографију или дечији цртеж, односно – по дечјем дизајну.

Лутка је изванредно средство које помаже детету да храбрије закорачи у свет. Игре са луткама подстичу децу на бројна питања и размишљања, буде њихову свест и развијају активан однос према околини и животу уопште. Не смемо заборавити да су дечје (драмске) игре карактеристичан начин понашања из кога сазнајемо и оно што деца не говоре директно, речима, а што свесно или несвесно у себи носе, потискују или скривају.

Колико драмске активности у предшколском (учионици) помажу деци да савладају одређене садржаје?

Драмске активности итекако помажу деци да науче много тога о себи сами, као и о свету око нас. Последња представа коју сам радила са децом зове

се „Сунчица и седам чаробница“. У питању је еколошка бајка коју сам написала за децу различитих узраста, која садржи пуно поука, али и хумора. Деца су спонтано и кроз игру учила о рециклажи и заштити природе, о животињама, биљкама итд. Сада, са тим знањем и свешћу, другачије приступају природи, и што је најбитније, преносе своје знање другима.

Сећам се једног дечака са аутизмом којег сам давно чувала, он је након годину дана одбијања да учествује у групним активностима, сам изразио жељу да буде ловац у завршној представи и чак је одабрао девојчицу (симпатију) која ће бити Снежана. Он је веома ретко остваривао контакт очима, али је Снежану током представе гледао са дивљењем и стојички је бранио од зле маћехе. Његова мајка је плакала од среће када смо наступали пред родитељима, сви смо на то гледали као на ЧУДО у којем смо удружени, сви заједно допринели.

Сведоци смо да се у васпитно-образовним установама све више интегришу деца којима је потребна додатна подршка. Због чега нам је важна инклузивна култура?

Инклузивна култура је темељ свега доброг што једно друштво може имати. Уз помоћ инклузивног образовања учимо децу хуманизму и на пријемчив начин развијамо код њих бројне квалитете који у њима оснажују осећај заједништва. Ако желимо да од детета створимо човека који воли и поштује себе – и друге; ако нам је циљ да у детету оснажимо најчистије особине попут: емпатије, брижности и несебичности, инклузивна култура ће нам показати пут. Ево моје песме посвећене деци са аутизмом.

Вредим и ја!

Други је април, погледај свете,
видиш ли плаве балоне што лете?
Чујеш ли песму слоге, јединства
и миле звуке срећног детињства?

Свирам је већ и певам у себи,
мада бих радо певала теби...
и њој и њему и целој планети –
сваком ко ме се данас сети.

У мом су свету нестварне ствари
често једини стварни другари...
Кад ме узнемире гужва и бука,
највише треба ми твоја рука.

Некад се смејем, некад се љутим,
а некад волим дуго да ћутим.
Остани ту и све ћу ти рећи
о мојим сновима, тајнама, срећи.

Међу нама је разлика мало,
до другарства је свакоме стало.
Поруку шаљем, свет нека зна –
к’о свако други вредим и ја!

(Песма посвећена деци са аутизмом)

А.П.

Да ли сте се у Вашем раду сусретали са децом која имају потребу за додатном подршком?

Да, радила сам са децом која имају потребу за подршком и морам рећи да су моја искуства веома позитивна, с обзиром на напредак који смо успели да остваримо, уз веома успешну сарадњу са родитељима. Могућ је заиста велики, често неочекиван напредак уколико родитељи на време препознају и прихвате чињеницу да је њиховом детету потребна додатна подршка, те се благовремено, почну предузимати одговарајући кораци (уз неопходну асистенцију стручних лица) који ће помоћи детету да се на што безболнији начин социјализује и припреми за школу.

Једно од мени посебно драгих и незаборавних искустава, када су у питању деца са потребом за подршком, јесте израда лутке по лику дечака са Дауновим синдромом. Било је то пре пар година, контактирала ме је његова тетка, рекавши ми да он не воли да носи наочаре за вид, као ни слушни апарат, а стицајем околности мора носити оба. У њој се родила сјајна идеја да сестрићу поклони лутку са његовим ликом, наочарима и слушним апаратом, о којем ће он бринути, и на тај начин стицати навику да брине о себи. То је незаборавно искуство за мене, прожето посебним сентиментом, и увек ћу га се радо сећати.

Лутка је специфичан предмет с којим дете остварује комуникацију. Колико времена је потребно да бисте направили лутку по цртежу? Како настаје та магија?

Зависи од врсте и величине лутке. Најчешће је потребно 2-3 дана, ако имам времена да се само томе посветим. Дечја захвалност и усхићење након што добију лутку по свом дизајну, не могу се упоредити ни са чим. На питање како настају моје лутке, одговор је само један – настају из љубави!

Луткарство је увек имало има својеврсну моћ над малим гледаоцима, а каква је магија Ваше поетске речи?

Поезију сам почела писати као седмогодишњакиња. Захваљујући мами која ми је улила љубав према књижи, са великим ентузијазмом сам рано почела низати прве стихове и риме. То су биле песме о другарицама, комшијама, рођацима, животињама... Још увек чувам те миришљаве песмарице, и радо их прелиставам.

Од 2015. године до данас сам објавила три збирке песама за децу различитих узраста: „**Боје душе моје**“, „**Баште из маште**“, „**Лет у свет**“ и један драмски текст под називом „**Сунчица и седам чаробница**“.

Моја поезија је преведена на преко десет светских језика, и заступљена је у часописима и интернационалним зборницима поезије за децу и одрасле. За књижевно стваралаштво, добила сам бројне похвале, награде и признања од којих су ми најдраже:

-награда за најбољу родољубиву песму на тему НАТО агресије 2019. Крушевац

-награда за најбољи оригинални драмски текст за децу 2020. Трстеник

-награда „Добрица Ерић“, за најбољу песму за децу 2020. Крагујевац

-награда за најлепши златни диптих љубавних песама 2022. Мркоњић Град

Вечити Петар Пан

Мама ми говори сваки дан
да сам њен вечити Петар Пан.
Каже да никада одрасти нећу
и да је то разлог за срећу.

Шапнула јој је добра вила
да имам пар невидљивих крила.
По рођењу сам, каже, прист'о
да имам срце добро и чисто.

Открила јој је још једну тајну –
да имам душу меку, осећајну...
Зато ме, каже, Анђели пазе
док истражујем Божије стазе.

Разумети неке ствари не могу,
али за живот захваљујем Богу –
и мами која ме воли до неба,
љубав је све што мени треба.

А. П.

(Песма посвећена дечаку са Дауновим синдромом)

За крај, реците нам неку поруку за коју верујете да је важна?

Поручујем свој деци света да љубављу својом уједине свет. Штитите све што живи и дише – птицу, пчелицу, речицу, цвет!

Интервју са Маријом Бастић

Марија Бастић

Инклузија је релативно нови концепт у васпитно-образовном систему. Због тешкоћа на које наилазимо у реализацији ове образовне тенденције, временом се она доживљава као илузорна. Но, инклузија захтева нове наставничке компетенције, али и људске – толеранцију, недискриминацију, разумевање... и остале животне врлине које воде ка инклузивној култури. Једна од оних која гаји вредности у циљу инклузивне друштвене трансформације је учитељица Марија Бастић, аутор/-ка и реализатор/-ка пројекта „Инклузија није илузија“.

Реците нам шта је основни мотив који Вас је водио ка учитељском позиву?

Одувек сам знала да ћу бити учитељица. Сад кад размислим, можда су на моје опредељење утицале две млађе сестре. Као најстарија сестра (велика разлика од 6 и 10 година) подучавала сам их и помагала у учењу. Волим да сам у друштву деце.

То ме опушта, мотивише и извлачи из мене само најбоље. Рођена сам у Београду у коме сам завршила Учитељски факултет и постипломске-магистарске студије. У Основној школи „Јанко Веселиновић“ радим пуних 17 година у току којих сам добила и звање педагошки саветник.

Користите драмску комуникацију у настави, али у ваннаставним активностима се, такође, остварују неки инклузивни циљеви. Шта је циљ пројекта „Инклузија није илузија“?

У току свог учитељског рада, схватила сам да инклузија треба да буде потпуно нешто друго од онога што нам је наметнуто. Из велике љубави према деци, сматрам да разлике треба да постоје, али да не смемо да имамо поделе. Тако настаје пројекат „Инклузија није илузија“. То је пројекат који је непрофитног карактера, настао из чистог ентузијазма. Покренут је пре четири године када сам дошла на идеју да моји ђаци науче знаковни језик. Повезала сам се са дефектологом Иреном Чепић која је прихватила да буде део пројекта заједно са својим ђацима из Школе за оштећене слухом и наглуве „Стефан Дечански“. Тада почињемо да реализујемо луткарско-драмске радионице на којима ученици уче једни од других, друже се и стварају заједно. У јуну 2022. први школски инклузивни играказ на знаковном језику се изводи на позорници у великој сали „Дона Шпичек“ у Дечјем културном центру Београд „Кића и Мића

у земљи црвића“ је мој ауторски играказ који је настао у току наставног процеса. Говори о значају здраве хране, али и о значају пријатељства.

Други инклузивни играказ настаје у сарадњи са Удружењем Best Buddies Србија (удружење особа са Даун синдромом и Даун синдром Београд, као и са студентима Факултета политичких наука. Играказ је представљен пред препуном салом „Дона Шпичек“ у Дечјем културном центру Београд, 21. марта 2023. године када се обележава Светски дан особа са Дауновим синдромом.

Позоришна представа „Леје речи“ поводом обележавања Дана особа са Дауновим синдромом, Београд

С обзиром на то да је реализација представе комплексан процес, опишите нам са ким сте сарађивали/ко је све допринео овом инклузивном остварењу.

У реализацији играказа „Лепе речи“ учествовале су три социјалне групе: деца узраста 4. разреда из Основне школе „Јанко Веселиновић“, чланови удружења са Даун синдромом „Best Buddies Srbija“ и студенти ФПН смер социјални рад и социјална политика. Веома је важно напоменути да су се три месеца пре извођења играказа реализовале луткарско-драмске радионице на којима су се сви учесници дружили, креативно стварали (правили костиме и сценографију) и учили једни од других.

Играказ „Лепе речи“ је настао као производ доброг инклузивног рада у току кога су сви учесници из различитих социјалних група доживели подједнак успех. Дружење није наметнуто и усиљено, већ је све текло природним током. Ми одрасли смо закључили да деца немају предрасуде и да треба учити од њих!

Поред тога што у раду излазите ван оквира наставе, Ваши педагошки домети су снажни и у наставној/школској пракси. Колико вам лутка помаже у драмској комуникацији?

Кад почнете да радите као учитељ, морате увек радити на себи и усавршавати се како бисте побољшали однос са децом. На факултету смо учили које методе и технике да користимо при подучавању, али када почнете активно да радите са децом потребно је нешто више како би тај процес био бољи.

У свом раду користим луткарско-драмске игре. Веома је важно да се нагласи да то није учење глуме, већ је то метода помоћу које деца уче да уче. Осмислила сам је тако што сам прилагодила драму, игру и лутку потребама својих ђака. Тако настају луткарско-драмски игракази који су део наставног процеса.

Какву то моћ има лутка?

Употреба лутке у наставном процесу нам помаже да будемо доследни у постављању правила, захтевима у учењу, а истовремено да будемо пажљиви и осетљиви на дечје емоције и потребе. Лутка нам помаже да уђемо у дечји унутрашњи свет емоција и омогући нам пут да се што боље укључимо у њега. Луткарско-драмске игре нам пружају могућност да схватимо шта је деци заиста потребно, да их волимо и прихватимо баш онаквима какви јесу, али и да их адекватно усмеравамо у наставном процесу кроз њима најважнији облик учења, игру.

Употреба ове методе учења заснива се на чињеницама да када стварамо познато, деци блиско окружење, креирамо атмосферу која дозвољава детету да се усмери и развија когнитивне способности.

Дете које учи кроз луткарско-драмске игре има способност да разуме своје вршњаке, да саосећа са њима и види свет из њихове перспективе.

Лутка у драмској комуникацији на сцени

Како се „рађају“ занимљиве лутке? Учествују ли и деца у њиховом настајању?

Лутке настају на разне начине. Већину лутака сам направила лично ја, тако што сам се самостално обучавала преко интернета и читајући страну литературу. Тако често за себе кажем да сам самоука луткарка. Међутим, велики број лутака настаје као производ чаробних руку мојих ђака. Претражујући интернет проналазим идеје и прилагођавам их својим потребама.

Када сте у свету луткарства, доста тога и сами креирате јер идеје само навиру. Као што сам негде на почетку напоменула, овај метод учења је осмишљен да деца сама уче и да користе драмску игру и лутку као средство до проналажења решења за одређене проблеме. Тако и лутке настају. Деца их праве тако што добију одређени проблем да реше из српског језика, математике, света око нас...

Стварајући играке и интерактивне приче кроз игру, уче. Постоји много врста лутака. Када је то могуће, најбоље је да се изабере лутка са покретнима устима. Деци је забавно када манипулишу лутком која покреће уста. Тада имају осећај да лутки дају „душу“. У почетку правимо лутке од папира, па је деци једна од омиљених лутка зевалица.

Сведоци смо да се у васпитно-образовним установама све више интегришу деца којима је потребна додатна подршка. Због чега нам је важна инклузивна култура?

Учитељи немају адекватну обуку нити знање да инклузија буде квалитетна. Из мог искуства треба да будемо прво добри људи, да покушамо да створимо атмосферу и активности у којима сва деца треба да доживе успех. Управо су то радионице које су део мог учитељског рада. У таквим активностима деца пружају подршку једни другима. Инклузивна култура је важна да се уведе у првим данима школовања, јер развијамо емпатију код деце. Стварајући емпатију, толеранцију и љубав, учинићемо да свима буде лепши живот. Важно је да комуницирамо једни са другима, потражимо помоћ од колега који су обучени и који имају више знања и вештина од нас у инклузивном образовању. И најважније размишљати у том правцу да треба да пронађемо начин и пут да помогнемо себи у свом раду.

За крај, шта бисте поручили читаоцима? Која је то порука за коју верујете да је важна?

Моја порука је да ИНКЛУЗИЈА НИЈЕ ИЛУЗИЈА. Треба да се потрудимо да нас неправде не поделе, а потешкоће не обесхрабе. Опште добро треба да буде изнад личних интереса и једино тако можемо створити бољи свет и боље сутра за сву нашу децу.

Представа „Лепе речи” – премијерно

Инклузивна представа „Лепе речи” премијерно је изведена у Дејћем културном центру Београд. Учествовали су студенти Одељења за социјалну политику и социјални рад Факултета политичких наука, ђаци ОШ „Јанко Веселиновић” и чланови Удружења са Дауновим синдромом „Бест бадис”. Текст и сценарио за овај комад урадила је учитељица Марија Бастић из ОШ „Јанко Веселиновић”. Она је ауторка пројекта „Инклузија није илузија” који траје четири године, а представа је његов саставни део. Заједно са Бастићевом на овом пројекту и представи ради и Ирена Чепић, дефектолог и логопед, а подршку је дала и Виолета Марковић, асистенткиња на ФПН-у. Публику је поздравила и на значај представе указала Марија Марјановић, председница Удружења „Бест бадис”.

А. К.

Комад, део пројекта „Инклузија није илузија”, у ДКЦБ-у

Фото Анђелко Васиљевић

„Политика” о изворишној представи

ПРЕДЛОГ ПЛАНА РАДА ДРАМСКЕ СЕКЦИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ

Позивница за представу

Драмска секција окупља ученике који желе да учествују у драмским активностима и да кроз такав рад развију сараднички дух, али и персоналне карактеристике унапређујући своје постојеће афинитете и проналазећи нове драмске изазове.

У драмским секцијама посебно се посвећује пажња драмским техникама, сценографији, изради маски, костима, лутака, драмском изразу. Драмска секција има и важну улогу, а то је да, као позоришни манифест, утиче на развој и неговање позоришне културе.

Позориште и позориште у школи не би требало да буду у расколу јер им је интенција иста, а то је дете у позоришту. Дете кроз концепт садржаја у секцији упознаје и усваја елементе позоришне уметности. Руководилац секције имаће задатак да подстакне ученике да развијају своје креативне способности, кооперативне способности. Драмска секција може помоћи ученику да додатно ради и на: својим говорним способностима, правилној артикулацији гласова, јачини и јасноћи говора, техници дисања, рецитовању, савладавању треме кроз тренинге за јавне наступе, правилној дикцији.

Концепт рада у драмској секцији акценат ставља на тимски рад (групу/труп), а не на надметање. Драмска секција код ученика изазива осећај посебности због мале образовне комуне у окриљу школе у којој су сви део система образовања и васпитања. Драмску секцију похађају ученици млађег школског узраста који показују интересовања за глуму и сценско изражавање. Секција учествује у многобројним културним активностима: обележавању важних датума – Савиндан, Дан школе; такмичења и гостовања.

Доказано је да се дете у ваннаставним активностима потврђује као стваралац, а кроз емотивну ангажованост у драми касније показује боље успехе у учењу и памћењу стичући способност флексибилне и стваралачке личности.

ПРОГРАМ РАДА ДРАМСКЕ СЕКЦИЈЕ

Програм рада драмске секције реализује се кроз систем драмских игара који пружа значајне могућности за развој стваралачких способности у васпитању и образовању. Систем драмских игара обухвата следеће игре:

- игре за концентрацију, пажњу и машту,
- игре за ослобађање и култивисање говора,
- игре у дијалозима – драмске игре,
- игре за ослобађање у простору и покрету.

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ДРАМСКОГ СТВАРАЛАШТВА

- упознавање са културом драмског стваралаштва,
- упознавање са основама драмског истраживања,
- развијање стваралачке способности,
- богаћење и развијање маште и креативног начина мишљења,
- развијање способности за концентрацију и способности за јавне наступе,
- стицање способности лепог, течног и креативног импровизованог изражавања,
- стицање искуства и навика за колективни живот и рад,
- развој опажања, размишљања и слободног изражавања,
- емоционално сазревање (емотивни и сазнајни развој),
- развијање критичке способности,
- развијање самоконтроле, досетљивости...
- подстицање интересовања за истраживање.

месец	ПЛАН РАДА ДРАМСКЕ СЕКЦИЈЕ					
	Р. бр.	Наставна јединица	Тип часа	Облици рада	Методе рада	Место нас. средства
СЕПТЕМБАР	1.	Формирање секције (прављење позивнице)	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербалне	учионица/ ТВ сала са бином
	2.	Аудиција, припреме	комбиновани	индивидуални, фронтални	вербалне	учионица/ ТВ сала са бином
	3.	Аудиција, формирање групе	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербалне	учионица/ ТВ сала са бином
	4.	Доношење плана за школску годину.	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербалне	учионица/ ТВ сала са бином
	5.	Гледање позоришног дела (истраживачки задаци – текст, режија, глума, костими, -светло, музика и др.)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербалне, текстуална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином

ОКТОБАР	6.	Луткарство – презентација и гледање луткарских представа (разговор)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербалне, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином; лутке, плакати, сценски материјал
	7.	Припремање лутака и сценографије за драмску активност	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином; лутке, плакати, сценски материјал
	8.	Одлазак у позориште	комбиновани	групни	/	позориште, позоришна представа
	9.	Анализа позоришне представе	комбиновани	индивидуални, фронтални,	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
НОВЕМБАР	10.	Драмске вежбе за опуштање и концентрацију (разговор) Читање текста – игре улога	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	11.	Драмске вежбе покрета и координације	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	12.	Одабир текста за изражајно читање (унакрсно читање) – вежба артикулације гласа, дикција (анализа)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	13.	Решавање конфликта кроз драмске радионице	радионица	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
ДЕЦЕМБАР	14.	Одабир текста за Савиндан (читање)	комбиновани	индивидуални, фронтални,	вербална, текст метода,	учионица/ ТВ сала са бином
	15.	Распоредна проба: писање лица и ствари на сцени/поделе улога за увежбавање текста (текст о Растку по избору)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	16.	Распоредна проба: сценске радње (текст о Растку по избору)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	17.	Распоредна проба: припрема костима, сцене, музичка подлога	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција
	18.	Распоредна проба: припрема костима, сцене, музичка подлога	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција

ЈАНУАР	19.	Генерална проба	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција
	20.	Савиндан – учешће на приредби	комбиновани	групни	/	сала са бином; сценски реквизити музичка композиција, позоришна представа
ФЕБРУАР	21.	Проба читања одабир ликова	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	22.	Организација сцене	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: реквизити
	23.	Проба (анализа)	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: реквизити
МАРТ	24.	Проба (покрет, глума)	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: реквизити
	25.	Проба (светлост, сцена)	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: реквизити
	26.	Проба (звук, светлост)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција
	27.	Проба (костими, звук, светлост)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	вербална, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција

АПРИЛ	28.	Проба (костими)	комбиновани	индивидуални, фронтални, рад у пару, групни	демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција
	29.	Дан школе	комбиновани	групни	/	ТВ сала са бином: сценски реквизити, музичка композиција
	30.	Сарадња са секцијама школе	комбиновани	групни	/	позориште, позоришна представа
МАЈ	31.	Такмичење у имитацијама/ импровизацијама	комбиновани	индивидуални, фронтални, групни	вербална, текст метода, демонстративна	учионица/ ТВ сала са бином
	32.	Рад на плакату за приредбу	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	учионица
	33.	Сарадња са прешколском установом - приредба	комбиновани	фронтални, групни	вербална, демонстративна	предшколска установа ТВ сала са бином: сценски реквизити
	34.	Драмско поподне (гости у школи – глумци)	комбиновани	фронтални, групни	вербална,	Дом културе/ ТВ сала, реквизити
ЈУН	35.	Приредба за родитеље	комбиновани	фронтални, групни	/	Дом културе/ ТВ сала, реквизити
	36.	Анализа драмске секције	комбиновани	индивидуални, фронтални,	вербална,	учионица

ШКОЛСКЕ ПРИРЕДБЕ

Пример из њраксе у ОШ „Алекса Дејовић“, Севојно

Пише Драјица Маричић, њрофесор српској језика и књижевности, руководица Тима за њрредбе.

Представа за Дан школе

Школске приредбе су неизоставни део школског живота. Одржавају се најмање два пута годишње, када се обележавају важни датуми, обавезно за Дан школе и Дан Светог Саве. За ученике је ово прилика да покажу своје таленте, за школу да прикаже резултате свог рада и најбоље што има, а родитељи поносно долазе да гледају и слушају своју децу.

Поред родитеља, приредбама увек присуствују важне званице, представници различитих институција, запослени и ученици школе. Како је састав публике различит, отуда је важно направити пригодан програм који ће бити занимљив свима.

Велики је изазов осмислити нешто ново, другачије од свега претходног, а опет одговорити на захтев теме. Ово се посебно односи на прославу Дана Светог Саве јер је тема сваке године иста, па треба наћи неке нове податке и начине да се прикаже значај нашег светитеља. Отуда је изузетно велика улога Тима за организовање школских приредби јер сваки члан има своје задужење.

Значај Тима за приредбе

Чланови овог тима су обавезно наставник српског језика и књижевности, наставник ликовне културе, наставник музичке културе и представник учитеља, а за прославу Савиндана обавезно се укључује и наставник верске наставе. Наравно, поред њих, део Тима могу бити и наставници других предмета, али навела сам оне за које сматрам да су кључни у процесу настајања добре приредбе. Јако је важно да Тим добро функционише јер је сваки његов члан као део слагалице – крајњи резултат могу бити разбацани комади или једна целовита и јасна слика која носи јасну поруку.

Тим за организовање школских приредби састаје се неколико пута годишње и ради по усвојеном плану рада. У самом процесу настајања приредбе прво је потребно наћи добру идеју и изабрати носиоце активности.

На почетку увек бирамо тему приредбе. Ако је у питању Дан Светог Саве, проналазимо један део из живота – замонашење, помагање сиромашнима, просвећивање народа, лоза Немањића и њихове задужбине...

Циљ је укључити што више ученика, а проблем у многим школама је тај што ученици нижих и виших разреда наставу често похађају у различитим сменама, па их је тешко окупити на пробама. Зато је веома важна сарадња учитеља и наставника која се у нашој школи показала као изузетно добра. Ако у истој представи глуме и једни и други, учитељи посебно спремају своје ученике, вежбају са њима, а онда пред саму приредбу спајамо све ученике где свако зна свој део и добијемо целовит комад. Некада ученици нижих разреда спремају засебне целине, али су оне неизоставни део приредбе, делић савршене слагалице.

Када говоримо о савршеној слагалици, то значи да од првог изласка на сцену до последњег наклона све треба да одговара једној теми, а управо су састанци Тима место где се износе идеје и доносе заједничке одлуке. Најчешће је наставник српског језика тај који пише или проналази текст (идеја може доћи од било ког члана Тима), наставник ликовне културе припрема костиме и сцену, наставник музичког спрема хор или појединце за своје тачке, учитељ, члан Тима, координира преносећи одлуке Тима свом Већу и обрнуто. Не мора значити да учитељ, који је члан Тима, припрема децу, јер то зависи од разреда коме предаје и потреба приредбе. Наставник веронауке је неизоставни члан за Дан Светог Саве јер доприноси идејама, креативношћу и знањем, али и помаже у припремама ученика.

Поред наведених сталних чланова, постоје и други који имају своја задужења око организације или током саме приредбе – дочекивање гостију, распоређивање ученика, дежурство током приредбе...

Јако је важно да понашање деце буде одговорно и иза сцене. Врло често деца су склона да започну причу чим сиђу са сцене (то се дешава и због узбуђења)

заборављајући да се то чује у публици. Зато је важно да један наставник буде задужен за довођење и одвођење ученика, наравно, када има много учесника. Спремајући приредбе годинама уназад, научила сам да треба водити рачуна о сваком детаљу – понекад неадекватна обућа или одећа могу одвући пажњу од кључних дешавања на сцени.

Изазови којима се одолева приликом припремања приредбе

Проблеми са којима се суочавају наставници који припремају школске приредбе су разни. Не заборавимо да су главни актери свих дешавања на сцени деца. Она млађег узраста су занимљивија и имају мању трему, док су ученици старијих разреда спремнији да изнесу озбиљније комаде, али су и свеснији своје одговорности, па врло често имају трему. Такође, готово сва деца воле да учествују у приредбама и не смемо олако схватити њихову жељу да учествују. Понекад једну добијену реченицу дете доживи као улогу на Бродвеју и зато је важно обавезно га укључити у приредбу. Брига о дечијим осећањима може бити и проблем наставнику који спрема приредбу јер се може десити да се главни јунак и носилац целе представе разболи. Најчешће тај проблем имамо око Дана Светог Саве где смо, на пример, једне године били десетковани и било је питање да ли ће се „главна глумица“ опоравити. Како се не бисмо играли са дечијим осећањима, нисмо имали замену, некога ко би учио текст, а на крају не би глумио. Школске приредбе нису представе у позоришту које могу да се помере због болести глумаца. Како те године представа не би пропала, млада наставница веронауке спремала је улогу данима пред приредбу, али се на сву срећу и ученица опоравила и дошла на приредбу. Напомињем да ученици дају све од себе када се спремају за приредбе.

Пандемија корона вируса донела је нови проблем. Прво нисмо могли спажати ученике, па смо 2021. године и Дан Светог Саве и Дан школе обележили онлајн спремајући видео материјал. Иако су по цео дан деца проводила време за компјутером, са истим жаром су приступала припремама и редовно се укључивала на пробе које смо касније снимали.

Пандемија је натерала Тим да мора предвидети непредвидиво јер нисмо унапред знали како ће се одвијати настава. Морали смо бити спремни на одлазак ученика у изолацију, поштовање прописаних епидемиолошких мера, могуће укидање истих... Тако су нпр. 2021. за прославу Дана Светог Саве главни део приредбе спремили ученици четвртог разреда јер су они сваког дана долазили у школу, сваки дан проводили са својом учитељицом, нема потребе да се мешају са ученицима других одељења.... Тако су две учитељице четвртог разреда, поред дуплог посла који су обављале, успеле да, поштујући све мере, спреме сјајну приредбу у којој су сви уживали.

И то можда најбоље говори шта је потребно за добру приредбу – воља, ентузијазам, љубав, спремност на жртву и решеност да се прикаже нешто заиста лепо и добро. Када неко воли свој посао и ученике, децу због којих смо сви и изабрали своја занимања, онда увек проналазимо решење за све препреке које нам се на путу појављују.

Не смемо заборавити да смо сви у школи због деце. А деца су различита. Нека напредују брже, нека спорије, нека су продорна и наметљива, друга тиха и стидљива, али не и мање вредна. Муцање, било која говорна мана или недостатак било које природе нису разлог да дете не наступи на сцени. И ако

застане на тренутак, и ако погрешити текст, публика препознаје страх детета и даје му подршку аплаузом.

Ми нисмо редитељи који очекују награде на фестивалима. Врло одговорно приступамо спремању приредби јер тако представљамо нашу школу којом се поносимо. Исти ти ученици који учествују на приредбама можда ће једног дана представљати школу негде у свету као успешни људи. А некима ће баш школске приредбе бити најлепши тренутак детињства када су се осећали важно и били део важног пројекта.

Да бисмо спремили добру приредбу, морамо узети све ово у обзир и не смемо доживети припрему приредбе као још једно задужење које ћемо успут одрадити. Да би били задовољни сви, од ученика до директора и целокупне публике, припремама се мора приступити одговорно, стрпљиво и са много љубави. Након сваке одржане приредбе, Тим врши евалуацију, уочава оно што је било добро, али више оно што није трудећи се да евентуалне пропусте не понови наредни пут. Наравно, задовољство након добро спремљене приредбе је огромно код свих учесника, а Тим за маркетинг школе информације о приредби чини доступним.

Дан школе 2023.

Школски дани – некад и сад

Сцена је подељена на два дела. Један део чини просторија куће у којој су три члана једне породице – деда, син и унук, а други део је учионица – тренутно празна. У њој ће се смењивати ђаци из три различита доба (дедино школовање, школовање његовог сина и савремено доба у ком се школује унук.)

Прва сцена:

Соба – седе деда и његов син. Деда решава укрштене речи, а отац куца на лаптопу. Улази унук, баца ранац, спушта се на кревет. За то време прича са оцем и дедом.

Унук: Де сте? Шта има? (баца ранац)

Отац и деда (благо подижу поглед): Ево! (Настављају свој посао. Унук вади телефон, листа по телефону, опружен је на кревету.)

Деда: Како је било у школи?

Унук: Сморг!

Деда: Како сморг? Шта то значи?

Унук: Ма, досадно, бре! Само нас смарају. (Стално гледа у телефон.)

Деда: Их, синко! Како то? Па, имао си 7 часова. Није, ваљда, сваки био „сморг“?

Унук: Него шта! Баш сваки.

Деда (чуди се): Их, бре! Ја сам баш волео да идем у школу. И сад бих се у њу

вратио. Колико сам само песама научио! А шта ви радите на српском?

Унук: Нем' појма! Нешто нам је наставница читала, али мене то не занима.

Деда: Сигурно више волиш математику?

Унук: Матиш? И, бре, деда, јеси ли луд? Забио сам три кеца, али ваљда ће ми Питагорка дати два за крај.

Деда (сетно): А имао сам ја једну Загорку...

Отац: Ма, какву Загорку?! Није Загорка, него Питагорка. Тако зову наставницу јер их данима тера да науче Питагорину теорему.

Деда: Мора да је то нека баш фина наставница. У моје време... Ех, само кад се сетим... Ма, ниси смео да зуцнеш, а бога ми ни да не знаш.

Друга сцена – дедини ђачки дани

У учионицу улазе ђаци скромно обучени. Носе књиге под пазухом или у рукама. Занимају се неким старим играма. Неко једе јабуку. Редар брише таблу. Седају у клупе. Један се извирује, гледа иде ли наставник...

Дечак 1: Иде! Ево га!

Сви се ужурбано спремају и седају мирно. Улази наставник, они устају у знак поздрава.

Наставник: Добар дан!

Ученици: Добар дан!

Наставник: Седите! (Спушта дневник на катедру, па креће око ученика.) Јесте ли урадили домаћи?

Неки ученици: Јесмо! (Остали ћуте.)

Наставник (прилази једном дечаку): На шта ти личи ова свеска? Ово је више купус него свеска. (Чупа га за уво, дечак уплашено ћути.)

(Прилази другом дечаку): Је л' ово мама развијала питу на твојој свесци, па је оволико масна? (Дете ћути.) Иди у ћошак 10 минута, па размисли каква треба да буде свеска једном ћаку. (Дечак одлази у ћошак и тамо остаје до краја сцене.)

(Прилази двома девојчицама које су уредне. Оне му показују домаћи.): Лепо, Милице. Ти си све урадила и то тачно. (Окреће се ка осталима.) Видите, магарци, како може све да се уради.

А ти, Ружо? Теби је 20 и 25 укупно 35. Јадна твоја мајка ако теби препусти тезгу да продајеш. (Деца се не смеју, уплашени су и погружени као да су учинили неко зло.)

Наставник (прилази следећем дечаку и већ му се на лицу види љутит израз): А ти, Сретене, несретниче! Је л' се то опет прасила крмача, па ниси стигао да урадиш домаћи?

Сретен: Није, наставниче! Покушао сам да урадим, али нисам разумео, а код куће нема ко да ми објасни.

Наставник: Ниси разумео? Ниси разумео... (Удари га по глави.) Да си мало сео да учиш, разумео би све. Дај овамо свеску! (Записује нешто у свеску.) Да покажеш ово оцу обавезно!

Пошто ионако немате појма, полазите напоље да чистите двориште! Треба и угаљ да се уноси. То ће ови крупнији...

Дечак из ћошка: Наставниче, је л' и ја да идем или још да размишљам?

Наставник (прилази, чупа му зулуф): Нема неке вајде од твог размишљања. Крећи са осталима!
(Излазе.)

Трећа сцена – где су деда, син, унук...

Деда: Е, кад се сетим... Убио ме отац од батина кад сам му показао свеску. Још рекао наставнику, кад га је срео: „Удри ти у школи, а ја ћу код куће“. Колико сам само батина због домаћег добио...

Унук: Их, деда, па нису, ваљда, сви били такви?! Је л' био неко нормалан?

Деда: Овај је био баш строг. Звали смо га Душан Силни.

Унук: Звао се Душан, капирам, а што силни?

Деда: Кад те лупи, три дана ти силно зуји у ушима.

Унук: А ууу!

Деда: И остали су, углавном, били строги, већина је била строга. Мислим, могли су и да нас ударе, али код сваког се знао ред. Ипак, посебно по лепом пам- тим моју учитељицу Десу. Е, кад бих могао да се вратим у те дане...

Четврта сцена: Улазе мали ћаци у учионицу. Мирно седе, неки се играју пр- стићима. На вратима се са осмехом појављује учитељица.

Учитељица: Добар дан, дечице!

(Деца се обрадују, трче да је грле говорећи „Добар дан“. Учитељица их грли и полако смешта у клупе. Једна девојчица јој даје цвеће. Учитељица се захваљу- је.)

Учитељица: Дечице моја, јесмо ли спремни за рад?

Деца: Јесмо!

Учитељица: Отворите свеске да видим како сте урадили домаћи. (Деца отва- рају свеске. Прилази првој девојчици.): Ово је баш лепо. Одлично!

Девојчица 1: Хвала, учитељице!

Учитељица (другој девојчици): Милице, овде си мало погрешила, али немој да бринеш, сад ћемо провежбати заједно.

(Прилази дечаку): А зашто, Миле, немаш домаћи?

Миле: Учитељице, отац ме је послао да чувам стоку, а ја сам заборавио да по- несем свеску на ливаду. Кад сам се вратио, било је касно, заспао сам.

Учитељица: Добро, Миле. Данас ћеш остати дуже да то урадиш, не секирај се. А рећи ћу ја оцу да те мало мање тера да радиш. И школа је важна.

Друг поред Мила: Мој каже: „Ако нећеш да учиш, имаш да копаш“. Јој, а ја не волим да копам...

Учитељица: Драгане, није срамота ни копати, ни пластити, ни чувати стоку. Све су то поштени послови које морамо да радимо. Само, треба и да се обра- зујемо, да знамо да пишемо, читамо, рачунамо...

Девојчица 3: Учитељице, моја мама каже да је човек који не зна да чита слеп код очију.

Девојчица 4: И моја мама то каже. Она није ишла у школу, али су је браћа, кад су кренула, научила и да чита и да пише.

Учитељица: Наравно, децо! Знање је моћ! Оно нам отвара сва врата.

Драган: И ова наша?

Учитељица (насмеје се): И ова наша. Пошто је топло, идемо напоље, тамо ћемо имати час.

(Излазе...)

Пета сцена:

Унук: Их, деда! И ја бих се вратио код учитељице! Ту ми је било лепо. Јесмо учили, али смо се и играли, ишли на рекреативну... Код ње је било лепо, а наставници нам душу узеше. Додуше, не туку нас...

Отац: А не би било лоше да те мало кроз шаке пропусти...

Унук: Е, ћале, не зезај! Кажем, душу нам узеше. Мора ово, мора оно. Има такмичење, па има завршни испит, па неки конкурс, па сваки дан 7 часова и мислим ја, деда, да ћу дочекати пензију у овој школи. (Уздише.)

Деда: Синко, знаш како кажу: „Од колевке, па до гроба, најлепше је ћачко доба“. Кад будеш у мојим годинама, желећеш да се вратиш у основну школу.

Унук (одсечито): Никад! (Обраћа се оцу.): А, ћале, како је теби било у школи? Јесу ли вас тукли као деду?

Отац (подиже поглед са лаптопа, гледа у свог сина, размишља, пушта део песме „Деведесете“, Ђорђа Балашевића): „Онда су дошле деведесете, тужне и несретне, фобичне...): Моје школовање је било у тешко време. Је л' тако, тата? (Погледа у оца, а отац потврдно клима главом.)

Шеста сцена: Улазе ученици углавном обучени у тренерке. Носе ранчеве. Бацају их на клупе или на столице. Брзо се нешто думунђавају и почињу да ударају рукама у клупе у ритму „Марша на Дрину“. Неко подражава звук трубе. Појављује се наставница на вратима, гледа их строго, они не реагују јер је не виде.

Наставница: Каква је ово бука? Чујете се до зборнице.

Ученик 1 (расположено и опуштено): Свирамо „Марш на Дрину“. Јесмо добри? (са осмехом)

Наставница (строго): Марш на учење, нерадници са потока! Почупаћу вам уши чујем ли још једном галаму! Спремајте се за час! Кад се вратим, да су књиге на столу иначе ћете марширати лагано до августа!

(Наставница излази. Ученици су мирни док она не замачне. Чим се изгуби, креће разговор.)

Ученик 2: Ајмо на час брзом брзином! Окрећу столице другачије као да возе и певају „200 на сат“.

(Улази наставница, гледа их са врата, а онда викне): Тишина! (Дечаци ућуте на кратко. Враћају столице пажљиво.)

Наставница: На шта ово личи? Ви као да сте на стази, а не у школи. Некад се знао ред кад наставник уђе! Не знам шта је ово сад.

Ученик 3 (запева): Гори море, топе се планине од лепоте твоје и твоје близине...

Наставница (погледа га зачуђено, испод ока): Петровићу, хајде ти на таблу да нам стручно објасниш како то гори море и на којој се температури топе планине.

Петровић (ученик 3): Немојте, наставнице, молим Вас! Не знам ја те хемијске формуле, ово је некако случајно изашло из мене, цео дан ми је у ушима.

Наставница: Аха, тако сам и мислила! Е, па кад не знаш хемијску формулу, ево теби једна јединица. (Уписује је.) Следећи час ти је биологија, па ћу рећи наставници да те испита, а и да ти добро провери уши.

Петровић: Јој, немојте, молим Вас! Убиће ме родитељи! То ми је четврти кеџ!

Ученик 2 (добацује певајући): О како је лепо бити глуп!

Наставница (обраћа се прво Петровићу): О томе је требало раније да размишљаш. (Обраћа се девојчици испред себе): Милена, иди, молим те, позови педагога. Немама ја времена за ово цели час.

(Милена излази. Дечаци јаучу и хватају се за главу. Сви ћуте. Враћа се Милена, а за њом и педагог.)

Педагог (строго гледа децу): Добар дан! (погледом поздравља и наставницу и децу. Сви узвраћају поздрав.) У чему је проблем, колегинице?

Наставница: Молим вас да ових пар ученика (показује руком ка њима) поведете код себе на разговор. Очито не знају где су дошли, а ја немам више времена да им објашњавам како се понаша у школи.

Педагог: Опет иста екипа, а? (строго) Ви мислите да ја немам другог посла? Полази за мном! (Дечаци уплашено излазе. Наставница устаје желећи да напише наслов, али улази друга наставница.)

Наставница 2: Добар дан! (Ђаци устају.) Седите, децо! Колегинице, извините, само да вас обавестим да за 20 минута пустите децу кућама. (Деца вриште од среће. Наставнице их утишавају.)

Наставница 2 (наставља): Због рестрикција струје опет нема грејања, а деца не могу седети у хладном и учити у мраку.

Деца (углас): Не можемо! Не можемо, стварно!

(Наставница 2 излази.)

Наставница 1: И шта ја сад са вама да радим?

Девојчица: Па, да нас пустите...

Наставница (уздахне): Да вас пустим. Знам, Јелена, али шта ћемо са хемијским једначинама?

Девојчица 2: Ма, научићемо их други пут, само да смо живи и здрави!

Наставница (насмеје се): Добро, идите сад! (за себе, кад они изађу) Колика нам је плата, доста смо и радили! Само не знам шта ће бити са овом данашњом децом... (Узима дневник и излази.)

Седма сцена: И, ћале, вас тек тако пусте из школе? Како је то кул!

Отац (иронично): Баш је кул! И ми смо се тад радовали – скраћени часови, нема наставе, губиш час, а онда дође пријемни, па учиш више него што можеш.

Унук: Јес, брига ме за пријемни! Јој, како је мени било лепо кад је почела корона! Ништа не учиш, не одговараш... А онда неки паметњаковић измисли гугл мит. Видиш како су твоји наставници били супер! Пусте вас кући, пошаљу негде са часа, а ови данас минут неће да изгубе. На главу ми се попеше. Него, где је кева?

Отац: Негде је изашла. Зови је, па је питај.

Осма сцена: Док унук позива мајку, на другом крају излазе 4 девојчице – салон лепоте и ту су фризерка, козметичарка и две муштерије од којих је једна дечакова мајка.

Мама (кад јој звони телефон): Извините, само да се јавим! Хало, сине, шта радиш?

Син: Е, кево, ево ме кући. Кад ћеш ти?

Мама: Нећу још мало. Како је било у школи?

Син: Смор, као и увек.

Мама: Јеси ли одговарао историју?

Син: Нисам, предавала нову лекцију.

Мама: Супер, таман да научимо за следећи час.

Син: Не могу, то је у петак. Тад пита и географију, а имам и писмени из српског.

Мама: Па, добро. Зваћемо одмах тета Наду да ти напише нешто.

Син: Ма, неће ова да каже која ће бити тема.

Мама: Ма, не брини. Ако не будемо знали тему, питаћемо чика Николу да ти напише неко оправдање. Дobar је он, написаће, а за викенд ћемо све да научимо. Само не брини, иди слободно на тренинг! Љуби те мама! Видимо се још мало!

Син: Добро, мама! Ћао!

Наставља се разговор у салону.

Мама: Јој, мом сину дошла нека нова наставница српског. Никако неће да каже која је тема за писмени, па да се лепо спремимо.

Козметичарка: Јој, знам. И моја ћерка кука. Шта ће јадна деца? Стрес је то за њих. Треба смислити и написати све за 45 минута. То је немогуће.

Фризерка: Ја те саставе никако нисам волела. Мени је њих писала мама. Ја научим напамет и пишем то што сам научила, не занима ме која је тема.

Козметичарка: Знам ја да је њима то посао, али, брате, треба да разумеју да нису сви студирали књижевност.

Мама: Ма није само српски. Имају много да уче. Јадна деца! А наставници само траже... Уопште немају разумевања за децу.

Девета сцена – школа данас

Ђаци улазе у учионицу, држе телефоне, Чује се нека савремена мелодија. Наставница улази, деца не реагују, нису на својим местима.

Наставница: Децо, добар дан! (Неко седне, а већи део њих још стоји. **Наставница** (викне): Дobar дан! Почео је час! Склањај мобилне телефоне! (Ученици се мало окрену, виде наставницу, мало се утишају, нема страха, још ваде прибор за рад.

Наставница: Добро, децо, када ћете научити да се спремите за час на време?

Ученик 1: Наставнице, имали смо физичко, баш смо уморни. Наставница нас је дуже задржала.

Ученик 2: Могу ли у тоалет? Нисам стигла на одмору. (Наставница одмахује главом, али дозвољава): Ајде, али брзо дођи.

Ученик 3: Молим Вас да и ја изађем, цркох од жеђи!

Наставница: Па, сад ће сви да питају да изађу.

Сви ученици: Нећемо!

Наставница: Онда иди, али и ти пожури! Само да упишем час ...

(Наставница на лаптопу уписује час, чује се жагор. Ово двоје се враћају, за њима улази дечак.)

Дечак: Добар дан! Извините што касним! Успавао сам се. Није ми звонио сат, а родитељи нису код куће. Могу ли да присуствујем часу?

Наставница: Уђи, седи! (Он полако вади ствари, а тек онда седа.) Децо, извадите уџбенике!

Ученици (један по један): Ја немам! Ја сам заборавио! Нисам знао да треба!

Наставница: Како нисте знали? Рекла сам на прошлом часу да понесете уџбенике, а и дала сам вам план рада.

Дечак: Ја то не читам! (Остали се смеју.)

Наставница: Јој, тешко мени! Имате ли бар по један уџбеник на клупи да пратите заједно?

Ученици (редом): Има. Има. Овде нема .

Наставница: Имамо ли негде две књиге на клупи?

Ученици (окрећу се, гледају): Не!

Наставница: И шта сад да радимо? Да вам свима дам јединице? После родитељи кажу да безвезе плаћају књиге кад их не користите. Само не знају што их не користите.

Ученик 4: Ма, неће рећи, наставнице!

Наставница: Онда ћете данас више писати у свеске.

Дечак: Наставнице, мене мрзи да пишем, нисам се још ни пробудио. Могу ли сад да спавам, а после да препишем од Нађе?

Наставница: Наравно да не може тако! Боже сачувај! Хајде да поновимо шта смо радили на прошлом часу...

Ученик 2: Ко да се сећамо... (Сви се смеју.)

Наставница: Децо, па какав је то однос према раду?

Ученик 2: Наставнице, уморни смо, стварно.

Наставница: Али, тек је други час, а први вам је био физичко.

Ученик 3: Јој, али кад помислимо на 7. час... Знате кад је то?!

Наставница: Знам. И ја имам седам часова данас и на сваком ћу, вероватно, исто овако „терати“ децу да раде. И опет ћу хиљаду пута поновити исто не би ли у ваше главице ишта од тога ушло.

Ученик 4: Али, наставнице, можемо мало да причамо... Добри смо ми, Ви нас волите.

Наставница: Добри јесте, али сте лењи. Ништа не радите! (Ђаци се смеју.) Улази педагог.

Педагог (са осмехом): Добар дан, децо! Добар дан, колегинице! (Ђаци одговарају, колегиница такође.)

Извините што вам ометам час, али морам да проверим какво је стање у одељењу. Видела сам много недовољних оцена, из више предмета.

Наставница: Ево, код мене опет нису понели уџбенике. Незаинтересовани су. Могу ли, онда, кад сте Ви ту (обраћа се педагогу), да изађем да им ископирам ове стране? (Наставница излази.)

Педагог (климне главом потврдно) и наставља разговор са ученицима: Децо, у чему је проблем? Зашто има оволико јединица?

Деца (опуштено, смеју се): Ма, поправићемо ми то.

Дечак: Јес, из матиша нам дала неке разломке. Ја оно први пут видим и ништа не разумем.

Девојчица: Из географије смо имали 50 страна. Па, нисам ја Ајнштајн да то одједном запамтим!

Ученик 2: Из енглеског нас пита граматику. Шта ће нама граматика? Довољно је да знам да играм фудбал, неће мене нико у Енглеској питати граматику...

Ученик 1: Исто к`о и из српског. Ваљда сви знамо српски! (преврће очима.)

Дечак: Шта ће мени ова школа? Мени је кум обећао да ће ме запослити код њега у фирми, само неку вишу да завршим. Могу да будем и главни менаџер.

Педагог (пошто их је пажљиво слушала): Довољно сам чула. Децо мора редовно да се ради. Није ниједан наставник испредавао 50 страница одједном.

Ученици заједно: Па, није.

Дечак: Ал' не могу да учим сваки дан!

Девојчица: Кад видим колико има, дигнем руке и не пипам ништа.

Девојчица 2 (тихо): Ја стижем све.

Ученици око ње колутају очима. Чује се: Па ти стижеш... Штреберко!

Педагог: Овако ћемо: договорићу се са психологом да организујемо неку радионицу да вам помогнемо да правилно учите.

Ђаци: Јој, је л' морате?

Дечак (опомиње остале, као кришом): Ћути, бре! Боље то него да нас риба разредни због кечева.

Ђаци: Може радионица! Супер! Хвала! (завеса)

О АУТОРИМА

Радован Павловић је рођен 10. 10. 1980. године у Ужицу. Учитељ је у ОШ „Алекса Дејовић“, Севојно (са издвојеним одељењима) где је стекао шеснаестогодишње радно искуство. Бави се цртањем/сликањем, писањем за децу и младе. Објавио је збирку прича „Иза огледала“.

У часопису „Учитељ“ објавио је стручни чланак „Примена драмских активности у школској инклузивној пракси“ и „Примена задатака различитог нивоа сложености у настави српског језика“ у часопису „Образовна технологија“. Сарадник је у Удружењу инвалида церебралне и дечје парализе Ужице где реализује луткарске, драмске и ликовне радионице, у којима учествују и учесници из различитих осетљивих група. Учесник је у реализацији неколико пројеката инклузивног карактера у Школи. За инклузивну представу, на конкурс Фондације Жане Борисављевић „Ухвати живот“ (Образовање плус), 2016. године, награђен је 2. местом за допринос образовном друштву које негује људске вредности. Учесник је на Фестивалу луткарства основних школа (4. место), на луткарском фестивалу у Аранђеловцу (2. место). Учествовао је на онлајн такмичењу „Магија је у рукама наставника“.

За изузетан допринос раду и развоју ОШ „Алекса Дејовић“ Севојно, 2020. године добио је награду/признање. Води лични културно-едукативни блог „КРЕДарт“.

Радица Благојевић Радовановић је рођена 13. 7. 1960. године у Танкосићу/Урошевац. Запослена је у Првој основној школи краља Петра II у Ужицу. Лиценцирани је психолог у образовању и у социјалној заштити. Радила је као стручни сарадник у Основној школи „Алекса Дејовић“ у Севојну. Аутор је бројних пројеката инклузивног карактера и осам акредитованих обука ЗУОВ-а, као и неколико стручних чланака, где је је један од аутора „Примена аугментативне и алтернативне комуникације у инклузивном образовању“ у Зборнику радова – година 2017. бр.16, Универзитет у Крагујевцу.

Од оснивања па до 2018. била је председник/ица Интерресорне комисије за процену потреба деце за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке, за град Ужице. Психолошки је саветник и психотерапеут. Као стручни сарадник у Удружењу инвалида церебралне и дечје парализе Ужице награђена је признањем „Цвет једнакости“ за изузетан допринос стварању једнаких могућности за особе са инвалидитетом (2015).

Координатор је Услуге социјалне заштите – помоћ у кући за децу са инвалидитетом. Чланица је националне Мреже подршке инклузивном образовању (МИО).

ЛИТЕРАТУРА

- Bastašić, Z. (2014). Scenska lutka u psihoterapiji. *Etnološka istraživanja* 18/19, 19-33.
- Balažević, E. (2010). Kreativnost u nastavi. *Život i škola*, 23 (1), 181. - 184.
- Blagojević, D. (2022). Šta za školu znači školsko pozorište –Teatar „Gimnazijalac“ UA. Joksimović (ur.), *Zbornik radova sa 4. Nacionalne naučno-stručne konferencije sa međunarodnim učešćem „Pozorište i škola, inspiracija podsticaj, tim*, 23.-25. Jun 2018, Beograd (85-88). Beograd, Bibliotek „Dramagogija“.
- Barksdale, A. L. (2003). *Music Therapy and Leisure for Persons with Disabilities*. M. T. - B. C. Sagamore Publishing, Inc. Champaign, Illinois Sagamore Publishing
- Bolton, G. (2002) *Drama in Education and TIE: A Comparison*. u: Jackson T. [ur.] *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education*, Taylor & Francis e-Library, pp. 39-47.
- Бјељац, М. (2013). *Школска сцена, ђруручннк за насѡавннке и учнѡеље*. Београд: Едука.
- Jackson, A. (Ed.). (1993). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203419724>
- Виготски, Л. С. (1983). *Мишљење и ѡвор*. Београд: Нолит.
- Викторововић, О. (2004). *Драмска раѡионнца*. Београд: Завод за уѡбеннке и на-ставна средства.
- Вујачић, М. (2006). Проблеми и перспективе деце са посебним потребама, *Збор-ник инсѡиѡиѡа за ѡегаѡошка исѡраживања*, год. 38, (1), 190-204.
- Вујачић, М. (2009). *Моѡћностн и оѡраничења инклузије деце са ѡешкоћама у развоју у редовне основне школе*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Vukonić Žunić, J., Delaš, J. (2009). *Lutkarski mediji u školi, priručnik za učitelje i voditelje lutkarskih družina*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gazdek, M., Horvat, I. (2001). Отpornost i превенција poremećaja u понашању дјесе и младих. *Kriminologija & социјална интеграција*, 9 (1-2), 85-94.
- Грушановић, З. (2011). *Драматизација у насѡави*. Београд: Клет.
- Димитријевић, Д. (2016). Метода сценске комуникације у настави српског језика и књижевности. *Учење и насѡава* 2, 303-314.
- Ђорђевић, Ж. (2014). *Драма у образѡвању – ѡѡпребе насѡавниказа образовањем и оснаживањем за ѡрмену граме у образовно-васѡиѡиѡном раѡу у нашим школама*. Београд: Базарт.
- Закон о основама система васпитања и образовања (2018). Службени гласник Републике Србије бр. 88/17 и 27/18 – др. закон).
- Иванчић, Ђ. (2013). *Диференцирана насѡава у инклузивној школи*. Београд: Едука.
- Јањић, Б. (2010). *Збирка ѡримера инклузивне ѡправе* – Развој и примена делотворног модела инклузивног образовања Београд, преузето са сајта 25. 6. 2017. [http:// www.narip.cep.edu.rs/biblioteka/literatura_na.../zbirka_primer_a_inkluzivne_prakse.pdf](http://www.narip.cep.edu.rs/biblioteka/literatura_na.../zbirka_primer_a_inkluzivne_prakse.pdf).
- Јеремић, Б.и Марков, З. (2015). Музика као фактор васпитања и образовања деце. *Учење и насѡава* 4, 795–810.

- Jočić, A. i sar. (2012). *Vodič kroz kreativni dramski proces*, Beograd: BAZAART.
- Каменов, Е и Филиповић, С. (2010). *Мудроси чула 5 гечје драмско стварачишво*. Београд: Драгон.
- Кобешћак, С. (1998). *Социјални аспекти одгоја и образовања дјецe са посебним потребама*, Дијете, вртић, обитељ, бр. 13. (непознато).
- Крушић, В. (2006). *Pravo djeteta na lutku*, Zagreb: Dramski odgoj, br. 12-13. (непознато).
- Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost – Priručnik za dramski odgoj djece i omladine*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lučić, K. (2005). *Prožimanje riječi, slike, glazbe*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lugomer, V. (2001). *Dramski odgoj u nastavi. Školske novine*.
- Марковић, М. и сар. (2000). *Корак по корак 2*. Београд: Креативни центар.
- Martinko, J. (2012). Radionica – metoda interaktivnog učenja i poučavanja odraslih. *Andragoški glasnik* 2 (16), 165-174.
- Mijatović, M. (2011). *Dramski postupci u nastavi b/h/s jezika i književnosti*, br.60 Dostupno na: http://www.bnp.ba/dols/doc/DRAMSKI_POSTUPCI_U_NASTAVI.pdf(Preuzeto 2.3.2023.).
- Milosavljević, S (2012). *Priručnik za interkulturalno učenje kroz dramu*, Beograd: BAZAART.
- Miholić, D. (2019). *Dramski odgoj dece s teškoćama u razvoju*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Morgan, N. Saxton, J. (1989). *Teaching of drama: A Mind of Many Wonders*. UK Better World Books Ltd.
- Петровић, М. (2013.) *Крайшак водич кроз права геишеја/ученика ученика ученика у образовном образовном образовном сисџему сисџему сисџему (основна и средња школа)*. Ужице: Ужички центар за права детета.
- Радивојевић, Д. и сар. (2007). *Водич за унапређивање инклузивне праксе*. Београд: Фонд за отворено друштво.
- Ремзор, М. (2004). *Основи сценске расветле*. Београд: Универзитет уметности.
- Ратковић, Д. и Р. Желимир, Д. (2016). ОРФ Музикотерапија у инклузивној разредној настави музичке културе, *Учење и настава бр. 2*, 365–378.
- Rudman, B. (2017). *Lukarstvo i velikani modernizma*. Zagreb: Školska knjiga.
- Спасић, М. (2019). Учење кроз драму у образовању, Београд, *Клеи друштво за развој образовања*, бр. 1, 1-202.
- Стаменковић, И. (2015). *Драмска уметноси и образовање: Различити правци и пристиуи у примени драмски и/или позоришни техника*. Крушевац: Висока школа струковних студија за васпитаче.
- Степановић, С. (2018). *Инклузија*, Шабац: Суматра
- *Terapija dramata pozorište i gluma za osobe sa invaliditetom*, preuzeto sa sajta 25. 6. 2017. http://www.ilearn-projekt.eu/document/.../TERAPIJA_DRAMOM
- Тилман, Д. и Хсу, Д. (2007). *Живоиње вредноси*. Београд: Креативни центар.
- Ћосић, Д. (2018). *Prikaz potencijala odgojne drame u radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju*. Zagreb, Edukacijskorehabilitacijski fakultet (diplomski rad).
- Tomasović, J. (2016). *Lutka u odgoju i obrazovanju. Školski vjesnik: časopis za*

pedagoška i školska pitanja, 65 (Tematski broj), 351–367. Preuzeto sa <http://hrcak.srce.hr/160227>

- Хрњица, С. (1997). *Дејџе са развојним смејђама у основној школи*, Београд: Училићски факултет.
- Сусић, В. (2001). *Особе са инвалидитетом и окруђење*, Београд: Центар за проучавање алтернатива & Handicap Internationala.
- Шефер, Ј. (2005). *Креативне активностии у џемајској насјави*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Интернет извори:

- Selektivni mutizam- Psihoterapija i psihološko savetovište
<https://www.psihoterapijaisiholoskosavetovanje.rs/selektivni-mutizam/>
- Kratki podsjetnik o radionici – Ivana Vladilo – UDK02 http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Kratki_podsjetnik_o_radionici_-Ivana_Vladilo, 2012.
- Приручник о правима детета УЦПД
<https://www.opd.org.rs/wp-content/uploads/2018/08/Kratak-vodic-kroz-PD.pdf>
- Долина свести
<https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0547-3330/2015/0547-33301504809S.pdf>
- Писходрама/психијатар <https://www.epsihijatar.com/psihoterapija/psihodrama/>
<http://nadica-janic.blogspot.com/2013/06/simbolika-bele-boje-kod-slovena.html>
- Prevod Ten Reasons for Inclusion liflet Centre for Studies on Inclusive Education, UK <http://www.csie.org.uk/resources/ten-reasons-02.pdf>

Радован Павловић

ДРАМСКИ
ТЕКСТОВИ
ЗА ДЕЦУ

РЕЧ РЕЦЕНЗЕНТА

- С ОНЕ СТРАНЕ ДУГЕ (завршна представа у 4. разреду)
- ГАРАВИ БРОД (представа за пријем првака)
- ДОБРОДОШЛИЦА ПРВАЦИМА (једночинка/ пријем првака)
- КУЋА ЋЕ ТИ ПЕВАТИ (Св. Сава и сељак без среће, текст за Савиндан)
- ИЗНЕНАЂЕНИ САПУН (драмски текст за обележавање Светског дана чистих руку)
- ГАВРАН И ЛИСИЦА
- ЛАВ И МИШ (драмски текст о промоцији добрих животних вредности)
- КОРЊАЧА И ЗЕЦ (драмски текст о уважавању разлика)
- ДВА ЈАРЦА (драмски текст о толеранцији)
- ПОВУЦИ ПОТЕГНИ ИШЧУПАСМО ДЕДУ (адаптација приче „Деда и репа“)
- ТЕЛА И ФИГУРЕ
- СЛОМЉЕНА КРЕДА (драмски текст о уважавању разлика)
- ЗДРАВА ХРАНА НЕМА МАНА (драмски текст за обележавање Дана здраве хране)
- КО ЈЕ МЕНЕ РОДИО (драмски тест за обележавање Дана лековитих коровских биљака)
- СЛИКАРКА ЗИМА (новогодишњи драмолет)
- BEST FRIENDS FOREVER (драмски текст о дискриминацији)
- ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ, ПРАВО ЗА СВЕ
- ПРАВИ ПОКЛОН ЗА МАМУ (драмски текст за Осми март)

РЕЧ РЕЦЕНЗЕНТА

Рецензија за Приручник за учитеље – Драмска комуникација у школској и инклузивној пракси

Комуникација пре свега – драматизација школској живој

Приручник се завршава драмским текстовима Радована Павловића, аутора приручника и учитеља. Небројено је много примера у којима савремена настава може да примени ове текстове. Иако је наведено за који узраст су текстови, могуће је применити их и у млађим и у старијим разредима основне школе. Задатак учитеља и наставника (посебно наставника матерњег језика, у овом случају је то Српски језик) је веома комплексан. У садашњем тренутку он изискује сталну виртуозност да се ученици покрену на мисаони и стваралчки процес који су неодвојиви од креативности.

Веома је важно да у школама постоје Драмске секције које треба да дају „ветар у леђа“ ученицима, који се на сцени – школској позорници могу ослободити и бити спремни за јавни наступ. Излазак из учионице у свет драме и позоришта даје ученицима могућност да се квалитетно развијају и да њихова знања и умећа расту.

С обзиром на то да је приручник посвећен једној веома важној теми – инклузији, ови драмски текстови, због своје тематике и садржаја, омогућавају и њену примену. Кроз глуму и сценске покрете ученици се уче да разумеју сваки вид различитости, да прихватају лична својства, да развијају емпатију и толеранцију. Окружење у коме се одвија наставни процес кроз драматизацију ових (или других програмом и планом предвиђених) драмских текстова је недискриминаторно и развија свест о правима детета.

Текстови носе јасну поруку. Уметнички су обликовани тако да се не могу доживети површно, на прво читање, већ са једном дубоком метафором која је веома увезана са реалним животом, а пре свега са животом школе и детета у њој. Код ученика који ће их читати засигурно могу изазвати разумевање и учење о правим вредностима (сваки од ових текстова крије бар неку) детињства, другарства и живота уопште. Језик је пријемчив, дечији и ритмичан. Рима и занимљива имена лица доприносе покретању знатижеље ученика. Певљивост омогућава да се лако уче и још лакше интерпретирају. Улазећи у улогу лица, ученицима се отвара бајковити свет, могућност да доживљено причају из „туђих ципела“. Персонификација свега (четкице, сапуна, животиња, природе...) ствара чаролију и методички доприноси лакшој и једноставнијој, а потпуној обради важних тема, које се могу користити и на часовима грађанског васпитања, света око нас, биологије и слично.

Дат је одличан предлог текстова „Из школске клупе“. Зашто су значајни овакви текстови? Они су дотерани и пробани, дакле, искуство су учитеља Павловића, настало у раду са ученицима. Тако је за следећег корисника лакше

применити их. Пожељни су и довољни за пригодне датуме и дане који се обележавају у школама. Пошто су ови текстови интерактивни и комуникацијски, они остављају и могућност „дораде“ у даљем коришћењу, на новим часовима, нових наставника и учитеља и њихових ученика. Због овога је овај приручник, са посебним освртом на драмске текстове, интерактиван, иако није дигиталан (што је обично очекујуће за интерактивне књиге). Свако ко је бар једном стао за школску катедру сложиће се да је сваки час целина за себе, да је рад са различитим одељењима различит, да је скоро немогуће наставну јединицу реализовати на исти начин као претходни пут. У овоме и јесте магија позива просветног радника. Сваки пут се ствара нова прилика за напредовање.

У константном тражењу нових наставних метода, где је иновација у настави императив, важно је схватити да је најиновативније вратити се исконском, а то је позориште. У позоришту је све могуће, а најважније је да глумци пренесу емотивност публици и покрену је на размишљање. Школа је велика позорница, она у себи негује мале глумце који се спремају да развију своје критичко мишљење, њихов редитељ-учитељ спреман је да направи најбољу сцену и најбоље окружење за сваког тог малог глумца. Ови драмски текстови имају вишеструке користи – да уједине сву децу у различитостима, да их охрабре дикцијски и сценски, да их определе за уметност. Из ових разлога овај приручник се може препоручити сваком учитељу и наставнику који жели да наставу учини занимљивијом и другачијом. Методички, текстови садрже све наставне циљеве: образовне, васпитне и функционалне. Развиће се и међупредметне компетенције, са посебним освртом на комуникацији, естетичкој компетенцији, сарадњи и одговорном учешћу у демократском друштву, али и све друге.

У времену када је пред учењем и наставом много изазова, ова књига доноси и лајт мотив, који треба следити:

„Пише... колико даш, толико примаш.

Пише... да си велики онолико колико срце имаш.“ („Лав и миш“, басна).

У Чајетини, 17. март 2023. године

Јагода Јеремић,
професорка српског језика и књижевности

ЗА ПОЧЕТАК И КРАЈ

С ОНЕ СТРАНЕ ДУГЕ⁴⁴ (завршна представа у 4. разреду)

ЛИЦА: КРУНАСТИ ЖДРАЛ, СЛОН, КОБРА, НОЈ, КРОКОДИЛ, МАЈМУН, ЗЕБРА, ЖИРАФА, АФРИЧКА МУВА, ГАЗЕЛА

Опис: Десет афричких животиња незадовољних сопственим изгледом – животом у Африци, желе то да промене тако што ће проћи испод дуге и постати оно што, заправо, желе, неко други. На том путу спознају себе и схватају да је лепо бити оно што већ јесу – посебни и различити.

Сцена прва – Сан о дуги

ЖДРАЛ: (уводи у представу, хода мирно, расположен)
Драги људи, добро дошли у Сафари, у Африку дивну, у животињски свет! Расположење нека нам нико не квару, ово је наш завршни лет! Моја маленкост – крунасти ждрал, Чаробне дуге изасланик света, давно беше, кад нас потопа вал, а животињама данас кожа смета. Нећу дозволити да постане жал, не звао се ја крунасти ждрал! Не трпим тугу, радост бирам, овде ће бити како ја свирам. Полудео свет: слон се манекенише, крокодил за снегом уздише, газела би да бије, лав млеко да пије... И змије нису као што су некад биле, зебре би своје пруге криле... мајмуну није свеједно, ноју, ни муви. Начуљите добро уши да бисте ову причу чули. Хајмо!

Музичка деоница: (глумци ударају у ритму песме без музике „Бубњеви и зурле“ М. Бајага. Половина ученика удара дланом о длан и о колена, а након другог дела се прикључују остали иза платна)

Чују се бубњеви и зурле,
високо подигли смо сурле,
свуда од Цејлона до Бурме,
падају кокоси и урме. (2 пута)

ЖДРАЛ: (опонаша ход слона који мисли да је манекен, прави гестикулације на његов рачун, па се обраћа публици): Каква штета, каква штета, слон, а ко манекен шета... Једна, друга, лева, па десна, његова кожа сада му тесна. И не хаје он за речи моје, у глави му се мисли о моди роје. Замислите, хоће једнога дана да буде познато лице писта Милана. Каква штета, каква штета ... толики слон, а ко манекен шета... Погледајте га само, да је слон, па то сви знамо! (подсмева се)
Има кљове, уши од купуса лиске, стомак ко буре, ноге мало ниске, окачио сурлу око врата, и ужива у блеску фото-апарата.

⁴⁴ **Награђена представа**

Једна је од награђених активности, 2016. године, на конкурс Фондације Жане Борисављевић „Ухвати живот“ (Образовање плус), за допринос образовном друштву које негује људске вредности. Представа је инклузивног карактера у којој су свој допринос дали чланови Удружења церебралне и деље парализе Ужице.

- СЛОН: (тром, држи се за стомак, смешан док хода, али јасно жели оно што је замислио; храбро, али молећиво се обраћа ждралу): Крунасти ждралу, не стај ми на муку, пружи ми твоју од помоћи руку. Реци, шта ми боље стоји: кравата црвена, жута или плава?
- ЖДРАЛ: Мислим да ти се мало усијала глава. То до врата је твоја сурла, а не кравата.
- СЛОН: Видим да ти мода није знана, ово је „ориђинале“ кравата, чак из Милана. Него, пређи на приче друге, ако не познајеш моду, познајеш тајну дуге. (зачуђено, тихо пита) Шта се збива, шта је с оне стране, расту ли на трешњи можда банане? Је ли тачно да кад приђеш дуги, можеш постати неко други?
- ЖДРАЛ: Тачно јесте, тајна није. Дуга је лепа, ал' опасност се иза ње крије. Добро, добро, амиго. Знао о дуги штошта, рећи ћу ти понешто, али... Кошта.
- СЛОН: Само реци, не жалим новац. Боље да шетам по писти, него да ме устрели ловац, па да од мојих кљова и сурле, прави бубњеве и зурле.
- ЖДРАЛ: (говори дубљим гласом, изговара као враџбину) Када се сунце вине, на небу сине, а облаци зајезде, уместо кише падаће звезде. Тада пролаз пронаћи. Када прођеш све ће бити чисто, ал' не заборави: Више ништа неће бити исто! Нека ти је знано, чека те пролаз за Милано.
- СЛОН: (клања му се, љуби му руку) Љубим руке, моћни ждралу.
- ЖДРАЛ: Имам један услов: за тајну не сме нико да зна, ни крокодил, мајмун, лав ни ној.
- СЛОН: Не брините крунасто височанство, тајну кријем... ником ни реч, уста шијем.
(Ждрал одлази иза бине, слон остаје да се весели путу који га чека, не знајући да је читав разговор чула кобра.)
- КОБРА: Ваше манекенссссство, опростите што сам чула, да ли то значи да та дуга може помоћи да одем са југа?
- СЛОН: Хмм! Добро си чула! Ако зуцнеш неком, ниси кобра, него нула!
- КОБРА: Па, то је бајно! Већ видим ссссебе: ссса лептирима се дружим, миришем цвеће. Сссс оне стране дуге желим, овде ме нико неће. Беже од мене ко да сам зззмија, веруј ми – ни мало не прија!
- НОЈ: (истрчава уплашен)
Шта се то овде збива? Рекосте дуга, чаробна реч да нестане туга. Вас двоје кријете нешто, сумњиво ми на овој слици, реците мени, „пауници“.
- КОБРА: Ух, што се уплаших, обли ме зној! Каква пауница!? Ти си афрички ној!
- НОЈ: (уздигнуте главе збори)
Вараш се, слатка. Птица јесам, итекаква. На мени има разних боја, много лепших но у ноја. Глас ми је дебља струна, живот леп, (показује рукама) на глави круна, широк реп. Нисам птица било која, ал'

сигурно лепша сам од ноја.

Тужна сам када се сетим, да ми мало треба да полетим.

Очајна сам, па се себи светим, шта ће ми крила кад не летим.

Испод дуге мој је пут, сета да ме мине, нек је на ме свак љут, желим у висине!

ГАЗЕЛА: (ведрим гласом)

Не очајавај, паунице. Исправи стас, рашири крила, дуга је спас.

КОБРА: Охооо! Ево је и газела, неуссссстрашива, ратница права!

Јуче си сссссредила сссстрашног лава?

ГАЗЕЛА: (спарингује)

Искрена да будем, лаж није, кад прођем испод дуге, почећу да бијем. Лава сам средила, још јуче, почео ко маца да мијауче: мијааауу! Још да знате – знаћу и џудо и карате.

ЛАВ: (покуњен, цима се на сваки газелин покрет)

Истина је, афрички свете. Доста ми је више да јурим газеле многе, уморих се... боле ме ноге. Не могу да ричем и зубе перем, јурим, ловим и месо ждерем. Хоћу да будем неко други, хоћу и тачка! Желим да постанем домаћа мачка.

(све животиње се грохотом смеју)

ГАЗЕЛА: Рекох вам ја, то зна свако, мацу је средити лако.

ЛАВ: Желим да ме мазе, да се радујем млеку, сланини и сиру, мишевима да долазим у миру. Него, немојмо да се осећамо бедно, чека нас дуга, идемо сви ко једно.

КОБРА: Ова ми прича изгледа ссссјајна, колико видим, тајна дуге више није тајна.

ГАЗЕЛА: Наравно да није! Пре неки дан од мајмуна сам чула, а он је чуо од крокодила из Нила, а крокодил од зебре на туфне, а она од хrome жирафе.

МАЈМУН: Рећи ћу вам шта ми је на души: желим да ми нестану клемпаве уши. Сви ми се смеју јер не могу да схвате, да није лепо имати уши ко лопате. И још да ми буде чар, хоћу да будем конобар. Не могу више да скачем на гране, гађам људе корама банане. Хоћу да идем негде далеко где се постаје други неко.

ЗЕБРА: (размажена)

Право велиш! Јужна Африка је за тебе мала, време је да се селиш. А ја ћу са тобом испод дуге, хоћу ново крзно, не на пруге. На туфне хоћу, да се веселим и дању и ноћу. Да се опустим, да имам мало мира, да ме фризирају и лакирају ми нокте код педикира. Биће то право опуштање, како кажу, правићеш ми коктеле и ићи ћеш са мном на масажу. И да ме не боли глава, јер неће бити ни крокодила ни лава.

(крокодил се буди уз зевање)

ЗЕБРА: Јааааао... ево га!

КРОКОДИЛ: (виче)

Шта је ово! Не брини се туфнице моја. Доста ми је и тебе и гнуа и ноја. Ма, мени је, у ствари, доста свега, хоћу тамо где има снега!

Мала ми наша река, велика планина мене чека. По снегу да вијам јер хоћу да скијам. Да се мало помучим док скијање не научим. А да све то не буде тешко, учитељ ће ми бити Белић Снешко.

ЖИРАФА: (иза завесе се проломи јаук)

Јаоооо мениии, јаоо јаоо јаоо!

ЛАВ: Не брините ништа, Рафа жирафа то је и да не каже ништа, сви знају ко је. Она то ради вешто, сигурно је боли опет нешто.

НОЈ Таман да захвалим Богу, а она уморна на леву ногу!

СЛОН: Шта те сад боли, пега на врату, трепавица?

КОБРА: Можда је ссстварно нешто боли.

ЖИРАФА: Нога ме ова боли, јооој!

МАЈМУН: Која нога?! Шта то сневаш, како те боли када је немаш!

(Сви се смеју)

ЖИРАФА: (љута)

Па, шта! Имам право да ме боли нога! Нећу ваљда овом ногом ћопом, да путујем Европом. Хоћу, људи, нову ногу, јер трчати не могу.

Сваке ноћи кад сан крене, сањам ти ја ципеле црвене.

(сви се чуде, гунђају)

Да, да, да ципеле црвене: лаковане, лагане, без мане.

СВИ: (зачуђено) Ципеле црвене!

ЖИРАФА: Да, да само за мене. И, обујем их ја!

ЗЕБРА: На ту невидљиву ногу?!

ЖИРАФА: Не буди љубоморна! Можда немам ногу, ал' црвене ципеле хоћу и могу. И, да наставим сан... Кажу оне мени: „С нама ћеш видети свет, наћи Дугу, то је твоја карта за лет.“ Тако ми Бога, ту ће ући моја нога. Ето, још само ово да додам: Ко жели да лети, нека, али ја ћу у ципелама да ходам.

НОЈ: Ја те разумем, мој друже. Добро знам чему ноге служе.

Зато идемо сви с оне стране дуге, нема нам друге.

СЛОН: Јесмо ли сад сви на окупу? Ко недостаје?

МУВА: (истрчава)

Зззззззззззззззз! Не зззззззззаборавите и мене!

Идем и ја с вама тамо далеко где се постаје други неко, све до дуге, чак и преко.

МАЈМУН: Иако си мала, срећа је и тебе звала.

МУВА: Тако ми овог ситног ува, не желим да будем афричка мува.

Мува, дабоме, ни жаба, хијена, какаду или јарац, ни гуштер, вилин коњиц ил' комарац! Желим да будем неко ког ће волети свако, а моћи ћу да станем у свачији џеп. Ееее, тад би ми живот био леп. Као мува да по свачему не брљам, него да се бодљикав котрљам. И боју лепу да имам, не плаву, жуту, црвену, него беж... Погађајте шта желим да будем?

СВИ: Желиш да будеш патуљаста јеж! Идемооооо!

(креће песма: „С оне стране дуге“ у извођењу Манде. (Након песме ствара се гужва – сви причају у глас, свака животиња говори о својим жељама... Гужву прекида грмљавина... почиње киша. Сви леже, спавају, песма „Негде ту изнад дуге“ у извођењу Беби Дол.)

Сцена друга – Потрага за дугом

Буђење уз цвркут птица... крећу се сви уз ритам музике „Сафари“ - кореографија. Након завршетка почиње опет грмљвина, из платна у конзерву говори ждрал)

ЖДРАЛ:

Ха-ха-хаааа!
Када се сунце вине,
на небу сине, а облаци зајезде,
уместо кише падаће звезде,
тада пролаз пронађи.
Када прођеш све ће бити чисто,
ал` не заборави:
Више ништа неће бити исто!

СВИ:

Ко си сад ти?!

ЖДРАЛ:

Моја маленкост – крунасти ждрал, Чаробне дуге изасланик света,
давно беше, кад нас потопаи вал, а вама данас кожа смета.

СЛОН:

А где је наша дуга?!

ЖДРАЛ:

Ја сам чаробна ДУГА, распон боја севера и југа! А и да постоји дуга,
то не би био ваш лек, на срцу би вам остала пруга, заувек.

СВИ:

Па, ти си наша Дуга!

ЖДРАЛ:

(подсмех)

Само вас гледам и од смеха лијем сузе, да ми је знати ко вам памет
узе. Афрички свете, животиње дивне, немојте нигде ићи, дугу не-
ћете никад стићи.

МУВА:

Да то није само чарка? Дуга сигурно постоји.

ЖДРАЛ:

(смеје се)

ДУГА НЕ ПОСТОЈИ, ТО ЈЕ БИЛА ВАРКА.

(Сви покуњени, пауза, тужна музичка пратња)

Сцена трећа – Дуга је само сан

КОБРА:

(обраћа се публици) И шта ссссад, питам ја вас? Питам вассс, дигите
и ви гласссс! Зар су ово моје боје: сссиве, ружне, тужне?

ЗЕБРА:

Сви ко једно осећамо се бедно.
(животиње схватају свој проблем тапшањем у ритму „Малих слоно-
ва“, глумци певају тихо, половина пева прву строфу)

СВИ:

Хајмо сви истину не штеди,
пусти глас, ћутање не вреди.
Посебни да будемо хтесмо,
а сада не знамо ни где смо.

(остали се прикључују – сви певају)

Хајмо сви, прелепи свете,

- нека мисли нашем дому лете,
волимо се и лепи и ружни,
то је пут, више нисмо тужни.
- СЛОН: Људи, било је и бољих дана.
- МАЈМУН: Много игре и банана.
- НОЈ: Добре трке.
- ЗЕБРА: А и фрке.
- КРОКОДИЛ: Скијања по води.
- ГАЗЕЛА: Кожа нам не би тесна.
- КОБРА: Шта ми је, постајем бесна?
- ЛАВ: Храбро бејаше срце моје.
- МУВА: А небо, све моје боје.
- ЖДРАЛ: Афрички свете, животиње дивне, ви сте већ посебне као свака
моја боја, почев од слона... па до ноја. Где год да кренете пут је
ваш, важно је на путу срце да даш. Вратите се својој срећи, остани-
те то што јесте, не будите неко трећи. Оставите своју тугу и У СЕБИ
ПРОНАЂИТЕ ДУГУ.
(драмска пауза од 15 секунди, помирење са собом)
- КОБРА: Драги ноју, велика птицо, не треба ти реп као заклон, најбржа си
на сссвету, имаш мој наклон.
- НОЈ: Хвала ти, змијо, пријају ми твоје речи, ако ниси знала, моја пријо,
кобрин отров и лечи.
- СЛОН: Кад боље размислим спаковаћу ствари, у свом дому ја сам срећан,
враћам се у топли Сафари.
- ЗЕБРА: И мене брига да л' сам коњ ил' магарац, какве туфне, боље пруге.
Сафари је сада правац, а црно-бела боје дуге.
- МАЈМУН: Шта ми би, мислим прво, недостају ми моје гране, хоћу поље, игру,
дрво, старо друштво и банане. Шта ће мени уши мале, клемпавог
ме знају ко сам, код мене увек има шале, јер у срцу дете носам.
- ГАЗЕЛА: Шта ћу сада, сунце мило, кад лав маца више није, нека бежи, скаче
чило, ко не уме да се бије.
- ЛАВ: Да л' полудех ил' сам снио, заборавих стару слику, ко је мени уво
свио, сад ће чути гласну рику. (Грррррр... насрће на газелу!)
- КРОКОДИЛ: Бацам капу, скије, санке, немам више жељу неку, за снег не
дам жуте банке, волим муљ и Нил реку. Шта нам треба ово свете
докле више да се патим, моме дому мисли лете, својој води да се
вратим. И нек проба ловац неки, да од мене прави ташну, осетиће
поглед преки, везаћу га као машну.
- ЖИРАФА: Цео живот ја без ноге, не требају ми ципеле многе.
Нећу рећи ово тише: И са ногом овом могу више.
- МУВА: Ја сам це-це мува, ни налик на неког јежа, ко ме не зна нек се чува,
овом свету потребна је добра равнотежа. (дубоки уздах)
Ето, ми не бисмо то што хтесмо, не требамо ништа крити, остаћемо
то што јесмо:
- СВИ: ПОСЕБНИ И РАЗЛИЧИТИ

(завеса)

ГАРАВИ БРОД⁴⁵ (представа за дочек првака)

ЛИЦА: СВЕВИДЕЋЕ ОКО, СИЊИ ГАЛЕБ, КУКУЛЕЛЕ, МАСНОБРАДИ, ШУПЉА КАНТА, ТУПА САБЉА, ЛАЗА КАМИКАЗА, ХЛАДНА СУПА, БРОДСКА ЛУДА, ДЕЦА 1,2,3, УЧИТЕЉИЦА

(На сцени је Гарави брод у којем су гусари, прљави, незналице... Чули су за једно острво што се школа зове и да у том месту постоји шкриња пуна блага. Решили су да опљачкају школу и украду шкрињу. Али до шкриње није лако доћи. Морају да се помуче, нешто и да науче. У шкрињи је заиста благо – знање)

Сцена прва – Потрага за благом

(интро песме Перлез – Гарави сокак)

СВЕВИДЕЋЕ ОКО: (наратор)

На Гаравом броду влада тешко стање, прођоше зиме, прођоше и лета, а блага је све мање, но, упорна је ова чета. Сињим морем плове, у грудима им жеља тиња, до острва што се Школа зове, и у њој блага пуна шкриња.

СИЊИ ГАЛЕБ: (наратор)

Дијаманти и кристали, сафири, бели бисери, рубини и опали. Обузме их срећа, кад је блага пуна врећа. На Гаравом броду влада тешко стање, `место златних дуката, цангрће незнање.

СВЕВИДЕЋЕ ОКО: На палуби капетан ко у сну овце, безуспешно броји преостале новце.

КУКУЛЕЛЕ: 1, 2, 4, 7, 10, 8. Тооо! Још мало ћу па до 100.

Представићу се ко сам: Знам да сви то желе, онај што броји до осам, испред вас је капетан Кукулеле.

СИЊИ ГАЛЕБ: Реци што си Кукулеле.

КУКУЛЕЛЕ: На овој морској равни, истина је да сам главни.

Да, даааа... На раменима је носиш као казну, истина да имаш највећу главу, и то празну.

КУКУЛЕЛЕ: Јоооој... Кад ми паднеш шака, Свевидеће око, зна и немам свака, да ударам жестоко. Ја сам Кукулеле, од капетан Куку, брисаћеш ти мени под, морска ала одгризла ми руку, а ја и даље снажан водим овај брод.

СИЊИ ГАЛЕБ: (руга се)

Куку, Кукулеле, ти од муке скачеш, бројати не знаш, па зато кукаш и плачеш.

МАСНОБРАДИ: Плаче мој капетан Кук, када блага нема више, плаче само када љушти лук, кад удара бура и кад лију кише. Само тад и никад више! На Гаравом броду влада тешко стање, прођоше зиме, прођоше и лета, а блага је све мање. Забринута јесте наша чета.

СВЕВИДЕЋЕ ОКО: Ахааааааа! Неће ти онда бити драго, ако не сазнаш где је

45 Представа за дочек првака

благо. Зар пријатељи нисмо, тако сви кажу, они се воле, друже и помажу.

КУКУЛЕЛЕ: (љутито)

Пријатељи! Па, гусари ми смо стари. Ми за правду не знамо, нисмо ми другари. Него, доста приче! Причај, ти, галебе сињи, има ли трага блага пуној шкрињи.

ШУПЉА КАНТА: Носите ли вести какве треба са највећег царства – пространога неба? Ако вести буду фришке, биће пуна тиба, бацићу вам веће кришке омиљених риба.

СВЕВИДЕЋЕ ОКО: Море није дубоко колико је небо широко, док сам небу хрлио и облаке грлио, једна прилика стаде ми у око.

МАСНОБРАДИ: Шта?! Је л' напуштени брод?

СВЕВИДЕЋЕ ОКО:

Носимо вама вести нове, то је једно острво што се Школа зове.

ШУПЉА КАНТА: Шта је то Школа?

СИЊИ ГАЛЕБ: Нек вам буде драго, у њој је благо. Најлепше од свег што видех, цика, смех, свуд гласови звече, да јој приђем ја се не постидох, дању пуно радости што једри и тече. Али је пусто када падне вече.

СВЕВИДЕЋЕ ОКО: Тада деца спавају, у главама им снови језде, нове дане, о школу сањају, док у лету задиркивах звезде. Не среће се тако често од љубави ткано место.

ТУПА САБЉА: Кад се ноћ на острво спусти, освојићемо Школу ко широко море, остварићемо сан наш пусти, за то гусари од жеље горе.

СИЊИ ГАЛЕБ: Пазите! Немој да вас чудо снађе! То је место где се добри труде, ко у њу уђе, осам година не изађе, па се деца претворе у добре људе... а после... постоје друга острва... па шта буде.

ЛАЗА КАМИКАЗА: Шта чекамо! Нема, нема досаде код гараве посаде. Дижидро, заставу рашири, мењај курс јер сви то воле, заузми правац, у џеп завири, идемо сви у правцу Школе.

ШУПЉА КАНТА: Нема, нема досаде код гараве посаде. Ми гусари знамо добро да играмо, јело баш да солимо, е, то много волимо. Шта имамо, кажемо, знамо и да лажемо.

(зачуђено/одлучно)

МАСНОБРАДИ: Зубе још да перемо?! То гусари не раде. Много крадемо, много ждеремо, не чистимо нокте и масне браде.

ЛАЗА КАМИКАЗА: Ал' тек што млека пијемо и то из флаше, и тако опијени певамо песме оне наше.

КУКУЛЕЛЕ: (виче)

Јесте л' спремни гусари? Јесмо, капетане! Станите у врсту сви! По висини поређај се, док избројим до три! 1, 4, 5, 8... Први! (гласније) (Гусари иступају, представљају се.)

ШУПЉА КАНТА: Чврст сам ко од леда санта, чистим, прљам, све забрљам, ја сам чистач брода звани Шупља Канта.

КУКУЛЕЛЕ: Мирно! Нисте на муци, исправи се, стомак увуци! Пети!

ХЛАДНА СУПА: Куварица, без премца, моме јелу радује се бродска трупа, јело увек служим топло, те ме зову Хладна Супа!

ТУПА САБЉА: Неустрашив, леп, све проблеме брзо решим, на ужитке нисам слеп, једном трепнем, трипут грешим. Задиркује ме цела трупа, те ме зову Сабља Тупа.

КУКУЛЕЛЕ: Само оштро, Тупа Сабљо! Даље! Шести!

БРОДСКА ЛУДА: Увеселавам посаду без много труда, осмех изазивам, чиним чуда. Ја сам Бода звани Бродска Луда!

ЛАЗА КАМИКАЗА: (самоуверено)

Самосталан, нисам маза, кад год паднем на главу дочекам се, те ме зову Камиказа.

КУКУЛЕЛЕ: Е, осми, моја десна рука!

МАСНОБРАДИ: (агресиван, уперео четку за фарбање према публици)

Немилосрдан, од моје четке сваки страда, десна рука капетана, потпоручник Масна Брада.

КУКУЛЕЛЕ: Ко смо ми?!

СВИ: Ми смо гусари!

КУКУЛЕЛЕ: Шта желимо?!

СВИ: Да се веселимо!

КУКУЛЕЛЕ: Шта радимо?!

СВИ: Радимо шта желимо!

КУКУЛЕЛЕ: Шта нам је највише драго?!

СВИ: Када крадемо благоооо!

КУКУЛЕЛЕ: Идемооооо!

(креће песма „Перлез“ Гарави Сокак, Кукулеле пева, излазе чланови посаде, играју)

Сцена друга – На броду

ХЛАДНА СУПА: Каква је чорба, капетане? Мислим да је добро слана, реците ми има л' мане, знам да вам је омиљена храна.

КУКУЛЕЛЕ: Слана, слана као море наше, ал' ми слано волимо, болести ме разне не плаше, не маримо што пуно солимо!

БРОДСКА ЛУДА: Сипај и мени кутлачу једну и осталим гусарима што нам једра шире.

МАСНОБРАДИ: Не остављај посаду гладну и жедну, олизаћемо до краја прља-ве тањире. (гусари једу)

ЛАЗА КАМИКАЗА: Капетане, видим јасну прилику, Школа је на видику!

СВИ: Школа! Ура! Благо је наше, ја узимам злато...ја ћу прстење (комешање гусара прекида школско звонце)

КУКУЛЕЛЕ: Хајде Камиказо, моја видро, хитро бацај сидро! (Обраћа се Канти) А ти, лати се пушке, ман' се канте! Зови Браду, у борбени положај стан'те! Где је Сабља?

ТУПА САБЉА: Ту сам капетане!

КУКУЛЕЛЕ: Ти први иступи, можда нешто страшно вреба школској клупи. (звони звоно, гусари уплашени беже у један ћошак. Излазе деца са сабљама – оловкам.)

Сцена трећа – На острву, школи

УЧИТЕЉИЦА: Не бојте се децо, то су дечурлија нека, дошли су у школу где их срећа чека.

МАСНОБРАДИ: Знам да ти није драго, али дошли смо по благо.

ДЕТЕ1: На правом сте месту, тога је школа пуна.

ДЕТЕ2: Али, прво се саберите, умијте се и зубе оперите.

ДЕТЕ3: Чисто обуците, без прљавштине и флека, обришите бркове од јогурта и млека.

ДЕТЕ1: Не плашите се, немој да вас страх штреца, ми се овде волимо, јер у њој смо сви деца.

СВИ ГУСАРИ: А где је благо?!

ДЕТЕ2: Школа крије једно благо што мењаће ваше стање, највредније од свих блага и зове се ЗНАЊЕ.

ДЕТЕ3: Добро дошли, другари! Пре него шо станете ногама на наш под, у море ружне навике баците, јер школа је ваш брод.

УЧИТЕЉИЦА: Нек вам школа буде као песма, као бајка, ја сам учитељица, ваша друга мајка. Заједно ћемо пловити, непознато откривати, као рибе знање ловити, играти се и уживати. Иако код нас нисте пошли, верујте нам, у школу сте добродошли!

ШУПЉА КАНТА И КАМИКАЗА: У школу идемо, за боље не знамо.

БРАДА И КАМИКАЗА: У школу идемо, играјмо се тамо.

ХЛАДНА СУПА И БРОДСКА ЛУДА: У школу идемо, ми смо сад основци.

КУКУЛЕЛЕ: Боље је и то него да смо предшколци.

(Песма „У школу идемо“ - Сви стају у један ред и поклањају се публици два пута)

У ШКОЛУ ИДЕМО

1, 2, 3, 4, 5, 6, и даље знам ја,
7, 8, 9, 10, још безброј бројева.

Када бројим и кад пишем,
усрећим се тад,

знање треба ко да дишем,
да задовољим глад.

(рефрен)

У школу идемо, за боље не знамо,
бројимо, пишемо, играмо се тамо.

У школу идемо, ми смо сад основци,
боље је и то, него да смо предшколци.

А, Б, В, Г, Д, Ђ, Е, Ж, 30 их знам,
цртам, певам, играм, пишем, све од себе дам.

Сви другари нови-стари, дружимо се ми,
један другом руку дали, заједно играли.

(рефрен)

У школу идемо, за боље не знамо,
бројимо, пишемо, играмо се тамо.
У школу идемо, ми смо сад основци,
боље је и то, него да смо предшколци.

Пуно срце, ведро лице, торба претешка,
нежан поглед једне жене, ко мајка рођена.
Учиће нас много тога, захвални смо ми,
бољи људи постаћемо, с нама певај ти:
(рефрен)

У школу идемо, за боље не знамо,
бројимо, пишемо, играмо се тамо.
У школу идемо, ми смо сад основци,
боље је и то, него да смо предшколци. (завеса)

ДОБРОДОШЛИЦА ПРВАЦИМА

ЛИЦА: АНА, ПЕТАР, МАРТА, БРАНКО

- АНА: Знаш ли ти, Петре, који је посебан дан, насмејан и свима знан?
- ПЕТАР: Како не знам, то је 31. децембар, дан за новогодишњу чар.
- АНА: Леп је тај месец, али он дође и, као прскалица, кад изгори, прође. Има један посебан дан за свако дете, за маме, тате, баке, деке, ујке и тете.
- ПЕТАР: Знам, знам... тај дан је мој рођендан! Тад ми стижу другари, доносе ми неке ствари: поклоне и слаткише. То је мени посебан дан, где ћеш више?!
- МАРТА: Тачно је то, Петре! Том дану се радујеш само ти. Али постоји један дан кад смо радосни сви.
- БРАНКО: Први септембар је посебан дан, не знам да л' је неком битан, ал' сигурно је сваком знан.
- ПЕТАР: Септембар је девети месец у години. Зашто је он важан толико, реци те ми зна ли ико?
- АНА: У школу се тада креће, из мањих клупа седа се у веће.
- БРАНКО: И сви нам добродошлицу желе: Добро дошли! Желимо вам пуно среће!
- ПЕТАР: Давно смо били мали, кад смо у прваке стасали. Кад се само сетим тога дана, узбуђеног срца, лица насмејана...
- МАРТА: Тако је, Петре. На леђима торба, у очима звезде, то су први знаци, да тада нисмо били предшколци, већ прави прваци.
- БРАНКО: У учионици док се учитељица чека, снажних осећања набујала река.
- ПЕТАР: У грудима ми запрхти птица, кад се на вратима створи наша учитељица.
- АНА: Наша, лепа као слика, достојанствена и милолика.
- БРАНКО: Још се сећам њених речи.
- МАРТА: Сећам се њеног погледа, реченица благих, сећам се њених покрета и осмеха драгих.
(стају сви у један ред и обраћају се првацима)
- АНА: (мења глас, мио, али помало строг, исправљених леђа подиже браду) Добар дан, децо, ја сам учитељица. Ова школа је ваша друга кућа, пријатно место, где ћемо се дружити и учити често. Одбаците навике лоше, грицкалице, жваке, сад сте велики, стасали сте у прваке.
- МАРТА: И без брига, ушли сте у нови свет бројева, слова, књига.
- ПЕТАР: Децо, у школи ћемо учити и стицати знање. Када знање стекнемо, добићемо звање.
- АНА: Прихватите изазове нове, јер вас школа зове. Она је чаробно место, сећам се у детињству свом, о школи причам често, други ми је дом.
- БРАНКО: Раширите крила, драги прваци. Полетите у свет знања, летите и дан и ноћ, бити ћак нема лепшег стања. (углас) Знање је као моћ. Ово су вам све јасни знаци.
(углас) ДОБРО НАМ ДОШЛИ, ПРВАЦИ!

КУЋА ЋЕ ТИ ПЕВАТИ (Св. Сава и сељак без среће, текст за Савиндан)

ЛИЦА: МИТАР, СТАРАЦ 1, 2, 3, 4, СВЕТИ САВА

Митар је богати сељак у потрази за својом срећом. На том путу упознаје људе који му говоре шта је за њих срећа. (музичка деоница 20 секунди, „Пасторела“ Бора Дугић. Митар седи замишљен, забринут.)

Сцена прва – Митар и старци

МИТАР: Ни сам не знам шта је мени, где сам пошао и где ћу стићи, шта то тражим и до када?! Имао сам све на свету: леба, соли, добро здравље, љубав сву, имао сам своју породицу. Ал` овде ме нешто једа (лупа се у груди), нисам срећан, то ми мира не да.

(Устаје узима свој пртљак и креће да тражи срећу. Наилази на старца који окопава земљу, наилази на старца, музичка деоница фрула „Пасторела“ Бора Дугић, 20 секунди)

МИТАР: Помаже Бог, домаћине!

СТАРАЦ 1: Бог ти помогао, странче! Откуд овде у мом крају, непознат си ми? Да ниси залутао?

МИТАР: Могло би се рећи да сам залутао. Лутам и тражим... а не знам ни тачно шта тражим.

СТАРАЦ 1: Како да ти помогнем ако не знаш шта тражиш?

МИТАР: Отишао сам, од породице да бих пронашао нешто што би ме учинило срећним.

СТАРАЦ 1: Значи, срећу тражиш!

МИТАР: Тачно! Јеси ли је можда негде видео? Где је моја срећа, домаћине?

СТАРАЦ 1: Седамдесет и нешто ми је љета. Дан-данас не престајем да радим. Нема леба без мотике, а осећам се задовољно кад нешто привредим. Моја породица и ја смо били сиромашни, али се посла имало. Знало се кад се устаје, ко музе краву, а ко изводи овце на пашу, ко спрема доручак, а ко иде на теже послове у њиви. Знао се неки ред. Ако вредно радиш знаћеш, кад урадиш имаћеш. Кад поставиш правила и неки ред и кућа ће ти певати.

МИТАР: Поштено велиш.

СТАРАЦ 1: Моја кућа је поштена. Што се обећа, то се и испуни. Што се не може испунити, то се и не обећава. Украдена срећа, није твоја срећа. Срећа ти је, странче, у РЕДУ, РАДУ и ПОШТЕЊУ.

(Митар одмахну руком и настави свој пут. Наилази на другог старца, музичка деоница фрула „Пасторела“ 20 секунди)

МИТАР: Добро здравље, домаћине!

СТАРАЦ 2: Од Бога ти здравље, странче. Нисам те раније виђао у свом селу. Могу ли ти како помоћи?

МИТАР: Срећу своју тражим. Лутам путевима, срећем разне људе и нико не зна где је моја срећа. Знаш ли ти? Где је моја срећа, домаћине?

СТАРАЦ 2: Ја сам ти много у животу пропатио. Видео сам страшне ствари: Видео сам гладне, жедне, видео сам болесне, здравље им окопнило. Нема веће среће од ЗДРАВЉА. Ако имаш здравље, све ћеш имати, а ако га немаш, нећеш имати ни оно што си имао. Бог ти дао здравље, странче! Здрав човек, здрава породица и кућа ће ти певати.
(Митар одмахну руком и настави свој пут. Наилази на трећег старца, музичка деоница фрула „Пасторела“ 20 секунди)

МИТАР: Помаже Бог, домаћине!

СТАРАЦ 3: Бог ти помогао, странче! Нисам те раније сретао у селу.

МИТАР: Прошао сам многа села, и ево дођох у твоје. Тражим неке одговоре.

СТАРАЦ 3: Одговоре тражиш! Постави питање, странче.

МИТАР: Рад, ред, добро здравље рекоше мени да их срећним чине.
Ал' ја своју срећу још не нађох. Знаш ли ти где је моја срећа?

СТАРАЦ 3: Ја нисам богат човек, али имам жену, дјецу, имам довољно да преживимо. За мене је то богатство. Задовољан сам јер ми не треба много. Тако и своју дјецу учим. Ко је тражио веће, изгубио је из вреће. Устајем рано и раније лијежем у кревет. Сан ми је миран. Једноставно лијепо живим, по свом.

Срећа ти је, странче, у **МИРНОМ и ЗАДОВОЉНОМ** животу. Кад сам ја задовољан, и кућа ми је задовољна. Нек и теби кућа пева!

(Митар одмахну руком и настави свој пут. Наилази на четвртог старца, музичка деоница фрула „Пасторела“ 20 секунди)

МИТАР: Помаже Бог, домаћине!

СТАРАЦ 4: Бог ти помогао, странче! Нисам те раније сретао у селу.

МИТАР: Великог сам друма превалио да бих нашао своју срећу. Али она као да је бржа од мене и измиче ми, никако да је сустигнем. Виђе л' ти да л' је прошла овуда?

СТАРАЦ 4: Нећеш ти то ухватити. Не може се она стићи. На другом је мјесту потражи. Ја сам је нашао овдје, у свом селу.

МИТАР: Срећа ти је за свакога различита.

Видиш ову јабуку - румена и чиста? Нисам је украо. Засадио сам је, гајио и убрао. Она је хранљива воћка. Храним се и крушкама, шљивама, једем мед, умерено пијем воду, а Бога ми и ракију. Све ово треба јести и пити умерено.

Моја срећа је у **УМЕРЕНОМ и ЧИСТОТИ**. Ако је теби овако, онда ти и кућа пева.

(Митар одмахну руком и настави свој пут. Наилази на Светог Сава, музичка деоница фрула „Пасторела“ 20 секунди)

Сцена друга – Сусрет са Светим Савом

МИТАР: Помаже Бог, часни Оче!

СВ. САВА: Бог ти помогао, путнице намернице! Какву муку носиш?
Исповеди се!

МИТАР: Мука, часни Оче. Овде ме нешто стисло (показује на груди).
Ништа ми од руке не иде. Све сам напустио, ал' опет среће немам.

Постављао сам многа питања, ал' одговор немам прави. Можеш ли ми помоћи?

СВ. САВА: Срећа се не тражи. Она те нађе. Трагајући за срећом, људи се удаљавају од ње. Човеков је пратилац, само треба да је препозна. Савети које си добио су добри савети старих људи који су којечега претурили преко главе. Ко има памети, имаће и среће. Срећа је у теби, Митре.

(деоница фрула „Пасторела“ 20 секунди, на сцену излазе четири старца, Митар покуњен седи на трношцу)

СТАРАЦ 1: Митре, добро знаш шта је за тебе срећа. Иди на прави пут, не у беспуће.

СТАРАЦ 2: Прави пут је у правцу твоје куће.

СТАРАЦ 3: Митре, коме твоја душа хита? Хајде реци!

МИТАР: Моја душа хита деци! (излазе двоје деце, грли их)

СТАРАЦ 4: С пута не скрени, у загрљај иди жени. (излази жена, грли је)

СВ. САВА: Митре, шта је стварно срећа у животу твом?

МИТАР: МОЈА СРЕЋА ЈЕ ПОРОДИЦА, МОЈА КУЋА, МОЈ ДОМ.

(завеса)

ИЗНЕНАЂЕНИ САПУН

ЛИКОВИ: САПУН, ЧЕТКИЦА, МАКАЗЕ, ЧЕШАЉ, ПЕШКИР, ШАМПОН, СИМА
ОГЛЕДАЛО

Сапун се осврће у купатилу и радује се што је у новом окружењу, једва чека да буде употребљен. Ту упознаје ново друштво које има примедбе на хигијену малог власника. Представа се може изводити као луткарска или са костимираним глумцима у простору. Постављена је једна сцена – купатило.

Прва сцена – Сапун у купатилу

САПУН: Коначно! Коначно ме је неко купио. Употребиће ме за прање руку, лица и тела. Срећан сам што ћу неком помоћи да буде чист и да мирише. Када су руке чисте, све може да се ради: да се спрема ручак, да се једе. Значи, хигијена је пола здравља.

ЧЕТКИЦА: (однекуд се понављају његове речи /ехо, прича у конзерву ради дубљег гласа)... хигијена је пола здравља.

САПУН: Ко је то?

ЧЕТКИЦА: Ко је то? (ехо)

САПУН: Молим те, укажи се, представи се!

ЧЕТКИЦА: ... укажи се, представи се!

САПУН: Сад сам схватио. Ја сам у купатилу, па одјекује! То је, ипак, био мој глас.

ЧЕТКИЦА: ... ипак је то мој глас, ха, ха, ха, ха...

САПУН: (размишља) Ја сам прљав, небитан прибор за хигијену.

ЧЕТКИЦА: Ја сам прљав небит... е, нисам (искаче Четкица)! Нисам прљав и небитан прибор за хигијену. Заправо сам веома битна .

САПУН: Оооо, па то си ти четкице. Откуд ти у царству моме? Мислио сам да сам сам у овом купатилу.

ЧЕТКИЦА: Ниси много погрешно. Ниси сам.

САПУН: Зашто то кажеш? Зар овде има још некога?

ЧЕШАЉ: (појављује се) Наравно да има. Сви смо ту. Можеш ли замислити једно купатило без прибора за хигијену

САПУН: Не могу. Али, зашто ми изгледате забринуто? Претпостављам да нешто није у реду. Шта вас мучи?

ПЕШКИР: Мучи нас Сима, најмлађи члан породице. Ми смо његов прибор за хигијену.

ШТАПИЋ: Ја се не сећам кад нас је употребио. Мора да су му уши веома прљаве. Погледај нас! У кутији смо сви на броју.

- ПЕШКИР: Ја не могу да се жалим. Мене каткад употреби, ето, само да му руке не буду мокре. Но, за тебе се бојим, изненађени Сапуну. Руке није прао данима.
- ЧЕШАЉ: Чуј данима! Месецима, годинама...
- САПУН: (изненађен)
Стварно страшно! Замислите само колико се на прљавим длановима може скупити бактерија (сви запањени), па се те бактерије унесу у тело, а здравље се наруши.
- ЧЕТКИЦА: А ја? Шта би рекао за мене? Кад је мене употребио? Ја сам пре имала посла са његовим зубићима, а сада, ништа. Застрашује ме помисао да су чоколаде, лизалице и остали слаткиши победили. Јаоооо, већ видим каријес окулзани, четворка начета, захватио каменац (држи се за главу), а петица не, не, не, то не смем ни да помислим. А, шта ако има жуте зубе? Не, не... не могу.
- МАКАЗЕ: (почиње да плаче/говори плачним гласом)
Ја сам врло несрећна због њега. Пре ме је употребио и одсекла сам му ноктиће. Биле су то мале канце. Прљаве. Но, била сам задовољна. Месец дана нисам му секла нокте. (згрожена) Замислите каква је џунгла испод ноктију била!
- ПЕШКИР: Полако Маказице, смири се. Нервирање утиче на наше здравље.
- САПУН: Стварно мислиш то?
- МАКАЗЕ: Да, ако није џунгла, сигурно су му се под ноктима населили ванземаљци, не! Неки невидљиви створови. Уууужас!
- ЧЕШАЉ: Нешто налик на ситна чудовишта, спремна да нападне његов стомак. Ја те разумем Маказице.
- САПУН: Ти си видео нешто слично, Чешљићу?
- ЧЕШАЉ: Да! Страшно. Једног дана кад је дошао из вртића у косу му се уселише некаква мала бића. Иду по коси напред и унатрашке. Знате ли ко су они?
- СВИ: (углас) ВАШКЕ!
- МАКАЗЕ: Шта кажеш?! Да. Срећа моја те ми у помоћ прискочи мој друг за хигијену – Шампон.
- ШАМПОН: Да, сећам се тог дана. Паника у кући, а Чешаљ пун посла. Но, то смо преживели. Али, шта ћемо сад? Сад косу пере само недељом.
- ЧЕШАЉ: А тад се и чешља.
- ШАМПОН: Како кад.
- ПЕШКИР: Ту наступамо мој друг из Кине кун-фу Фен и ја. Заједно је сушимо.
- САПУН: Сада схватам ову тишину у купатилу. Ако овако Сима настави, претвориће се у неког прљавца, а онда ће га другари у школи звати ПРЉАВКО.
- ЧЕТКИЦА: Хеј, хеј, знам, знам... зваће га СМРДИША! А, шта кажете? (сви се смеју)

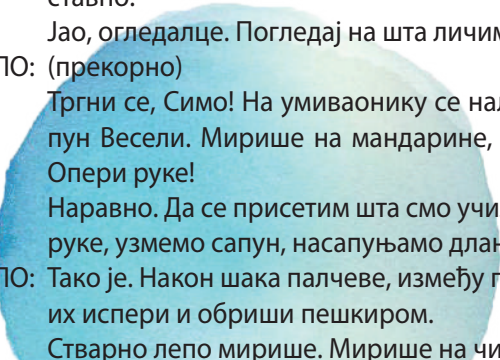

ЧЕШАЉ: А шта кажете на ЧУПОЊА?
ПЕШКИР: Не, не, зваће га ШТРОКА. (смех)
ШАМПОН: ...или боље ГЛИБАВАЦ. (смех)
(појављује се огледало)
ОГЛЕДАЛО: Само вас гледам, драги пријатељи. Погледајте и ви мене.
ЧЕТКИЦА: Ооо, ево Огледала. Где си ти до сада? Морамо предузети нешто да ово купатило постане стално место посете. Реци му истину, а ти то најбоље знаш, Огледалце.
ПЕШКИР: Огледалце, огледалце моје, најпрљавији на свету ко је?
ОГЛЕДАЛО: Истина је знана свима, најпрљавији је Сима! (смех)
Али, није добро звати га погрдним именима. Морамо се мало мучити и Симу научити.
САПУН: Али то је сурова истина. Сетио сам се! Ти си решење.
ПЕШКИР: (узбуђено говори)
Па, да! Треба само да те примети и пуффф! Ти би му рекао истину, јер никада не лажеш, Огледалце.
ШАМПОН: Пссст! Неко долази. Сви на своја места.

Друга сцена – Освешћење

У купатило улази Сима, расположен и распеван, спрема се за школу. Пришао је умиваонику и подигао главу, ка огледалу. Угледао је себе рашчупаног, неумивеног...

ОГЛЕДАЛО: (одушевљено)
Пст! Овде сам! Е, тако, коначно си ме приметио, Симо.
Дуго се нисмо дружили. Међутим, има шта и да видим.
СИМА: Шта?! Огледало које говори!
ОГЛЕДАЛО: Заправо, ја не говорим, говориш ти, јер ти си ја, а ја сам ти. Једноставно.
СИМА: Јао, огледалце. Погледај на шта личим.
ОГЛЕДАЛО: (прекорно)
Тргни се, Симо! На умиваонику се налази твој нови пријатељ, сапун Весели. Мирише на мандарине, а ти их баш волиш. Пробај!
Опери руке!
СИМА: Наравно. Да се присетим шта смо учили у школи: прво поквасимо руке, узмемо сапун, насапуњамо дланове и одложимо сапун.
ОГЛЕДАЛО: Тако је. Након шака палчеве, између прстију, па све до лаката. Сад их испери и обриши пешкиром.
СИМА: Стварно лепо мирише. Мирише на чисто!

ОГЛЕДАЛО: (поносно)

Покажи ми руке да видим. Лепо си их опрао. Стани! А нокти? То је недопустиво! Моје другарице Маказице те одавно чекају.

СИМА: Овако?!

ОГЛЕДАЛО: Е, тако је! А зубићи, да видим. Кажу АААААААА!

СИМА: АААААААА.

ОГЛЕДАЛО: (згранут)

Уфффф! Дубоко чишћење. Е, тако, перемо зубиће одозго на доле и одоздо на горе. Киша пада, трава расте.

СИМА: Је л' сад добро?

ОГЛЕДАЛО: Јесте. У току дана најмање два пута зубе треба прати, и то мораш знати.

СИМА: Огледалце, огледалце моје, најчистији на свету ко је?

ОГЛЕДАЛО: Истину ћу да ти кажем, не желим да те лажем. Видим једног де-чака, чисте руке, чисто лице, чисте коже и косице. Блистав осмех има. Име му је Сима. Хигијена је пола здравља, чистоћа се сваки дан наставља.

(музичка пратње песма *Хигијена*, излазе сви актери на сцену и ње-вају)

(завеса)

БАСНЕ

ГАВРАН И ЛИСИЦА

ЛИКОВИ: ПРИЧАЦ, ЛИСИЦА, ГАВРАН

Сцена прва – Гавро остаје без сира

ПРИЧАЦ/уводничар:

Као прво, ја сам причац, нисам дрво, као друго, нећу дуго, ал' желим вам рећи нешто: Смишљам приче, знам то вешто! Пре неки дан, наруши ми сан, позва мене један чича, каже: „Унук жели да му се прича!“

Таман да смислим срећан крај, рођене ми мајке, морадох да напустим бајке. Све због чиче одох из приче и у сате касне, ето ме у басне.

И ево ме пред вама, на услузи Причац! Да ли неко слути шта ћемо сад чути? Да вам буде јасна, то је једна басна:

Није леп као паун, а нема ни неку моћ, нека вам је на ум, перје му је црно као ноћ, јасно као дан-то је... ГАВРАН.

У шуми живи, а кроз село иде, шуња се шуња да је коке не виде, рићег је лица, то је... ЛИСИЦА.

ЛИСИЦА: (умиљава се гаврану)

Ооооо! Здраво, Гавро, кућо стара, одакле теби за сир пара?

ГАВРАН: Немам, Лијо, банку жуту, летех тако и спазих га на путу. Морам је-сти, сир ми прија, од њега ми перје сија.

ЛИСИЦА: (ласкаво, умилно говори)

Истина је! Перје лепо имаш, црно као од свиле, многе би га птице од тебе позајмиле. Није ни чудо што си тако леп, нико у шуми нема такав реп.

ГАВРАН: (одушевљено)

Право кажеш, пријо, од мене лепши нико није био. Такво перје, такво лице, имаш право – од мене нема лепше птице. Да бих имао добар глас, овај сир је мени спас.

ЛИСИЦА: (уплашено)

Стани, Гавро! Такав кљун, такав стас, зар хоћеш да уништиш свој дивни глас?!

ГАВРАН: (изненађено) Како мислиш, пријо Лијо?

ЛИСИЦА: (ужаснута)

Тако ти себе, предивне птице, не уништавај гласне жице. Ниси знао!? (крсти се) Овога ми рићег лица, па то у шуми зна свака птица! Одувек сам знала да гракћеш и зеваш, ал' не и да лепо певаш. Не гутај тај сир, већ пусти свој дивни глас, певај ону твоју, за све нас!

(Гавро запева крештавим гласом и испусти сир који паде лисици пред ноге.)

ГАВРАН: (уздигнуте главе пева)
Ра, гра, грааа, ра, гра, грааа, птица ја сам паметна, ра, гра грааа, ра,
гра, грааа, и лисица нека зна!

ЛИСИЦА: (смеје се)
Виру, виру, виру, кажи, збогом сиру. Виру, виру, вир, сада је мој сир. Е мој Гавро, кућо стара, сад сира немаш, а ни за певање дара. Ни памети немаш. Остављам те самог да гракћеш и дремаш!

Сцена друга – Гавро и Лија деле сир (мења се сценографија)

ПРИЧАЦ: (говори равним тоном, а потом са узбуђењем)
А умом се служи лија, права је враголија. Гаврана ми мало жао, с лисицом није знао. Изненадићу и унука и чичу: изменићу причу. Није лепо кад се неко свети, ал' нек се гавро мало опамети.

(Лисица је спазила гаврана како се спрема да поједе сир.)
ЛИСИЦА: (умилно говори)
Гле, гле, Гавра, друга мог, најбољег и јединог. Седи на грани и нико му не ремети мир, а друштво му правим ја и ммммммиришљави сир.

ГАВРАН: (љутито говори)
Што си дошла, главо луда, зар не знаш да ми је доста твојих чуда?! Жртву нову нађи и пусти ме на миру, желим да уживам у овом сиру.

ЛИСИЦА: (умилно говори)
Зар ти тако сјајан и леп, решио да подигнеш реп?
Признајем! Јесам била онда јадна. (молећиво говори) Опрости ми, Гавро, бејаш много гладна.

ГАВРАН: (разочаран)
Оставила си ме онда на грани да гракћем, сам, а стомак да завија цео дан. Знаш да ти варање прија, не зову те тек онако лија Враголија.

ЛИСИЦА: (плачљива)
Не буди циција, дај бар сира пола, зар желиш да се савијем од бола? Зар ћеш да гледаш како патим и пустиш да од глади умрем затим?

ГАВРАН: (љут)
Желим само да ти вратим. (размишља) Ммм... мада кад размишлим, неће бити исто, мени је бар лице чисто. Гладан јесам, али нисам ко ти бесан. Да се не би савила од бола, ево теби сира пола.

ЛИСИЦА: (захвална, клања се)

Хвала, друже, до небеса. Испричај ми један штос, засврбе ме нешто нос. Виц неки кажи, нема преваре, нема лажи.

ГАВРАН: (сумњичаво)

Искуство ми моје каже, ова лија опет лаже. Брига тебе за свет бели, ти хоћеш мој сир цели. (самоуверено)

Ипак, ево теби сира пола. Како ти сада ово звучи? Само да не умреш од бола, добро знам како је кад те стомак мучи.

(завеса)

ЛАВ И МИШ⁴⁶

ЛИКОВИ: ПРИЧАЦ, ЛАВ, МИШ

Прва сцена – Сусрет лава и миша

- ПРИЧАЦ:** Многе приче једна на другу личе. Бити храбар не може баш свако, лав може, ал` мишу није лако. Басна ће нам ова рећи ко је мањи, а ко већи. Обећавам још ову басну, рођене ми мајке. Послушајмо Лава и миша, па одох у бајке.
- ЛАВ:** (строго говори, прети)
Нека се усуди шумска глава, да помисли већа је од лава! То не може нико рећи, јер сам најјачи и највећи! Хајде, дивите се само мени, природа ме таквог створи, за то су заслужни и јаки гени, и прича вам то говори. Тренирам сваки дан, трчим на дуге стазе једем здраво, имам миран сан, нек пробају да ме газе. Само, да вам кажем нешто: Нек се смеје ко код хоће, поред млека, меса, сира, једем поврће и воће. Сваког дана се умивам, перем зубе, гриву, уши, у животу ја уживам, потаман је мојој души.
(строго говори, прети) Нека се усуди шумска глава да помисли већа је од лава!
- МИШ:** Страшни лаве, хоћу л' моћи, поред Вас без бриге проћи?
- ЛАВ:** (љутито) Мали мишу, шта је било?!
- МИШ:** (плашљиво)
Касним у школу, биће казне, но, задржа ме твоја хвала, пуно речи, приче празне, што запамти моја глава.
- ЛАВ:** (грми)
Под овом небеском капом не треба тако нешто рећи. Завршићеш под мојом шапом, па ћеш знати ко је већи.
- МИШ:** (бојажљиво)
Само питам, нисам без бриге, мали сам, снагу немам, али много читам књиге. Више читај, лаве, немој да се стидиш, што више читаш, више и видиш. У њима пише, нема шале, да велики чувају мале.
- ЛАВ:** (у неверици) А шта још у књигама пише?
- МИШ:** Пише... колико даш, толико примаш.
Пише... да си велики онолико колико срце имаш. Пусти ме, морам поћи, можда ћу ти овако мали једном помоћи!
- ЛАВ:** (равнодушно)
Ма, прођи мали и без стреса, шта ће мени један миш, у теби нема ни за зуб меса. Хајде иш!!! Нека се усуди шумска глава и помисли већа је од лава! То не може нико рећи, јер сам најјачи и највећи!
(На сцену поново излази Причац најављујући другу сцену.)

46 Награђена представа : Друго место за луткарску представу на онлајн такмичењу у Аранђеловцу 2021. године.

ПРИЧАЦ: Закорачи љута сила, кораком кроз цело поље, за мишом се он осврну надмено и без воље. Умишљен и силовит, животињски краљ не гледа куд хода, ускоро ће пасти као маљ.

Друга сцена – Велики је сада миш

ЛАВ: (Лав се убо на трн, запомаже)
Јааоооо! Јао мени, дан ми црн, убодох се на један трн. Помагајте јадном лаву, да сачува ову главу. Јаоооо!

МИШ: (кори га, али и теши)
Како ми те жао, лаве, таква сила, па још плаче, један трн ти дошао главе, моје речи ти не значе. Врлина је храбар бити, није живот тако црн, осмехни се, сузе немој лити, то је само мали трн!

ЛАВ: (миш вади лаву трн)
(покуњено говори)
Пуно хвала, мишу мали! Нема данас тужније слике, добро срце су ти дали, кад мали помогну велике.

МИШ: (подржава га, охрабрује)
Дизи главу, тужни лаве, исправи се, сад ћеш знати: и од велике има веће главе, добро нек се добрим врати.

ЛАВ: (каје се)
Иако сам снажан, велик, нек те ово сад не чуди, срце немам као челик, ви мали сте већи људи. Сваки пут кад те видим, до школе ти чувам леђа, због хвале се мало стидим, нико не сме да те вређа.

(завеса)

КОРЊАЧА И ЗЕЦ

ЛИКОВИ: ЈАЗО, СОВА, ВЕЦА, ЗЕЦ, КОРЊАЧА

Прва сцена – Досадан дан

- ЈАЗО: Господине Сово, колико Вас памћење служи, реците ми ово:
Је л' икада дан био дужи? Је ли било досаднијег дана, без буке,
туче и осталих мана?
- СОВА: (пробудио се, мљацка)
Колико ме памћење служи, стварно, Јазо, никад дужи! Откако
ономад јарца с брвна неста и вука што о овцама прича приче,
сви ми дани један на други личе.
- ВЕЦА: (усплахирен)
Има наде, кад вам каже Веца, у пољу је нека фрка, малочас сам
срела зеца, а он гласно рече: „Биће трка!“
- ЈАЗО: Ооо, хвала ти Боже с неба, то нам треба!
- СОВА: Дан је леп, сунце прија, позовимо навијаче, време је да се навија,
неко да се радује, а неко да плаче.
- ЈАЗО: Како волим кад је нека фрка! Чек, чек, а ко се трка?
- ВЕЦА: (запрепашћено)
Шта видех и шта чух, кад вам каже Веца, корњача је на трку иза-
звала зеца.
(Сова и Јазо се зачудише, па прснууше у смех.)
- ОБОЈИЦА: Корњача... зеца?!
- ЈАЗО: Немогуће, Вецо!
- ВЕЦА: (усхићено)
Кад вам збори Веца, истину вам кажем, чула сам од зеца, ја ствар-
но не лажем!
- ЈАЗО: (узбуђен)
Каква ли ће трка бити? Корњача ми није јасна, на старту ће изгу-
бити, чудна ми је ова басна.
- СОВА: Не потцењуј мудрост њену, та година има триста, у зеца су ноге
брзе, а корњачи памет блиста.
- ЈАЗО: Сви из шуме па у поље, ко је бољи нек победи, да навијам имам
воље, неко ће да слави, неко да се једи.

(звучни ефекти – бубњеви)

Друга сцена – Припремање трке

- ЗЕЦ: (виче)
Чутје и почујте, нек' се зна и аплауз мени дајте, победник ћу бити а, најбржи у пољу, знајте! Зато што сам много бржи, ја ћу сада да легнем, савладаћу санак дужи, па ћу часком да је стигнем.
- КОРЊАЧА: (поносна)
У трку се сад упуштам, ризикујем, па шта буде, уколико изгубим, и пораз је за људе. Али ја се не предајем, од себе ћу дати све, у трци ћу да истрајем, да остварим своје сне.
- ЗЕЦ: (руга јој се)
Много глупа мораш бити, да помислиш да си бржа, сузе ћеш због тога пити, путања је ова дужа. Крени сада, предност дајем и нека те срећа прати, ал' чим трепнем, ја устајем, ко је бржи, тад ћеш знати. На ноге ћу све да дигнем кад појурим, кад те стигнем.
- КОРЊАЧА: (смеје се)
Насмеја ме то што велиш, никад сузе нисам лила, а и ако ти победиш, ја сам себе победила.
- ЗЕЦ:
Само ти филозофирај, ал' кад судија свира крај, победа је моја, знај!
- КОРЊАЧА: (сигурна у оно што говори)
Магију немам, нисам вила, ал' веома упорна сам откако сам јаје била. Издржаћу зеко, знај, време је и морам поћ', у заблуди сад уживај, ја ти желим лаку ноћ.

(трка креће, публика навија: „Корњача, корњача...!“)

Трећа сцена – Трка

- СОВА: (узбуђено говори)
Корњача се стварно бори, публика се длана лати, пљескају, све се ори, побеђује, свет ће знати.
- ВЕЦА: (узбуђено говори, као коментатор на фудбалској утакмици)
Пробуди се брзи зец и узвикну тада гласно: „Стићи ћу је док кажеш кец“, ал' бејаше касно.
- ЈАЗО:
Кладио се ја на зеца, све сам новце потрошио, срамота ме до месеца, корњачу сам потценио.
- СОВА:
Зеко, победа је њена часна, заобићи своју муку, понос, љутњу превазићи, победници пружи руку.

ЗЕЦ: (пружа руку, честита корњачи)

Истрајала си на путу, ни трен ниси посустала, причаће се свуд по лугу, у победника си стасала. Ништа нећу да те питам, од срца ти честитам.

КОРЊАЧА: (поносна на себе)

Убудуће лењ не буди, размишљај и понос згази, да те ништа не зачуди – није све у брзини и снази.

(завеса)

ДВА ЈАРЦА

ЛИКОВИ: РЕКА, ЈАРАЦ 1, ЈАРАЦ 2

(На импровизованој школској позорници налази се река и два јарца на балвану. Река је на-
ратор текста који води и заокружује догађај.)

РЕКА:

На балвану још у мају,
стадоше два љута госта,
не приводе свађу крају,
од њих само прича оста.

**Надмећу се лепши ко је,
рогове ко има веће,
на мегдану већ сат стоје,
попустити нико неће.**

**Чија брада за влас дужа,
ко мекеће боље, јаче,
ко брзину има пужа,
а ко увис више скаче?**

Свашта видех ја до сада,
кад дође на реци мај,
нек опклада падне, мада,
од њих оста само крај.
ЈАРАЦ 1: (љутито говори)
**Склањај ми се, јарче, с пута,
журим, јурим, сад ће мрак,
стигла ме минута жута,
настрадаћеш, сад сам јак!**

ЈАРАЦ 2:

На кога се намерачи,
животињо једна проста?
Ниси ти од мене јачи,
у реку ћеш с овог моста.

(следи судар два јарца праћен звучним ефектима: ломљава, тупи ударци
ногом о под)

РЕКА:

Укрстише они роге,
понадах се, ево госта,
у ваздуху претње многе,
страх за живот с њима оста.

Промућкаше мало главом,
зар се тучом проблем глади,
мућнуше над реком плавом,
паметни су, а и млади.

ЈАРАЦ 1:

**Друже, свађа нам не вреди,
стићи ћемо куд смо пошли,
прођи сад и пут свој следи,
па смо сваком добродошли.**

ЈАРАЦ 2:

**Свађати се нисмо смели,
луд је свак ко рог укршта,
срећан живот-то смо хтели,
паметнији попушта.**

РЕКА:

**И одоше путем својим,
док полако пада вече,
а ја вечне дане бројим,
јер живот ко река тече.**

A child's drawing of a yellow cat with large, dark eyes and a blue bow on its head. The cat is set against a pink background. There are other small drawings around the main cat, including a green tree on the left, a small pink animal on the left, and a green tree on the right. The text "ИЗ ШКОЛСКЕ КЛУПЕ" is written in white capital letters across the middle of the cat's face.

ИЗ ШКОЛСКЕ КЛУПЕ

ПОВУЦИ, ПОТЕГНИ, ИШЧУПАСМО ДЕДУ (деда и репа)

ЛИКОВИ: СПИКЕР, РЕПА, БАБА, УНУКА, УНУК, ПАС, МАЦА, МИШ, ХОР

Ученици су припремили телевизијски програм. Од картонске кутије је направљен телевизор у ком се налази спикер који суделује у драмској акцији. Позната прича *Дега и репа* је заправо мало изокренута (замена улоге) услед чега је хумор појачан/ учесницима и публици бива забавније. Ученици су костимирани. Ђаци који нису неки од наведених ликова учествују у музичкој акцији у улози хора:

- СПИКЕР: Зна се да ова прича није у реду јер је репа посејала деду.
И гле чуда-нарастао деда уз мало труда. Нарастао као кућа, пре првог сванућа. Реши репа да ишчупа деду. Обгрлила репа деду, ооооо-руук оп, оп из све снаге, ал` џаба јој сав труд, деда ни да мрдне, беше узалуд.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.
- СПИКЕР: Не допушта репа да падне ноћ, ишчупаће деду уз бабину помоћ.
- РЕПА: Хајде, баба, не буди слаба. Биће све у реду, дођи да ишчупамо деду.
- СПИКЕР: Обгрлила баба репу, а репа деду за струк и оп, оп, ооооо-руук.
Ал` џаба им сав труд, деда ни да мрдне, беше узалуд.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.
- БАБА: Унукице моја мила, лети `вамо, шири крила. Навикла си на косу седу, помози нам да ишчупамо деду.
- СПИКЕР: Обгрлила унука бабу, баба репу, а репа деду за струк и оп, оп, ооооо-руук. Баш се нама ово не да, упоран је овај деда.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.
- УНУКА: Хајде, бато, брзо мени, биће све у реду. Помози нам да ишчупамо деду.
- СПИКЕР: Обгрлио бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооо-руук. Џаба напор, џаба снага и мила му лица драга, џаба жеље, џабе вера, деда се не помера.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.
- УНУК: Хајде Џеки, брзо хитај прикључи се нашем реду, дај од себе сада све, ишчупајмо нашег деду.
- СПИКЕР: Обгрлио Џеки бата, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооо-руук. Помери се мало деда, укоренењен стоји и даље се не да.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.

- ЏЕКИ: Хајде, Јацо, моја мацо, лепотице мила, драга, да деду ишчупамо, потребна је твоја снага
- СПИКЕР: Обгрлила маца куцу, куца бату, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк и оп, оп, ооооруук. Хвала, снаго, наде има, деда се ко зуб клима. Вађење им дуго траје, још им снаге недостаје.
- ХОР: Повуци – потегни – деда ни да мрдне. Повуци – потегни – деда да ни мрдне.
- ЈАЦА: Хајде, Мицко, ти прискочи, у коштац се хватај сада, иако си мален, последња си наша нада.
- СПИКЕР: Обгрлио миш мацу, маца куцу, куца бату, бата секу, сека бабу, баба репу, репа деду за струк... и оп, оп, ооооруук.
- ХОР: Повуци – потегни – ишчупаше деду. Повуци – потегни – ишчупаше деду.

ТЕЛА И ФИГУРЕ

ЛИКОВИ: КРУГ, ЛОПТА, КВАДРАТ, КОЦКА, ПРАВОУГАОНИК, КВАДАР, ТРОУГАО,
ПИРАМИДА, КУПА, ВАЉАК

КРУГ:

Хеј, другари, овде круг!
За скупове ја сам важан,
мој је живот врло дуг,
савршен, ко прстен снажан.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

ЛОПТА:

Савршено ја сам тело,
природа ме мајка створи,
осветљавам, грејем смело,
тресем мрежу, гол се ори!
У рукама деце изазивам ура,
геометријско сам обло тело,
не, нисам фигура.

КВАДРАТ:

Магична сам ја фигура,
са четири исте стране,
како год да окренеш ме,
ја останем сва без мане.
Друштвено сам врло биће,
с бројкама се радо дружим
у свесци на квадратиће.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

КОЦКА:

Шест квадрата на мом телу,
а теме ми свако боцка,
у игри ме деца воле,
јер сам изузетна коцка.
Котрљам се кад ме баци дете,

знам да лего куће градим,
спајам куле и макете.
Посластица могу бити,
као лед и као слад,
као кућа и кутија,
као срећа, као пад.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ рогљасто тело!

ПРАВОУГАОНИК:

По две стране имам исте,
састављен сам од два брата,
слажемо се као један,
од најмање два квадрата.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

КВАДАР:

И ја сам без мана,
јасне су ти ове слике,
растави ме са свих страна,
на правоугаонике.
Загрљени ко два-три друга,
и теме ми свако боцка,
ја сам квадар, узвишени,
запамти ме, нисам коцка.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ рогљасто тело!

ТРОУГАО:

Погледај фигуру ову,
од три угла и три стране,
троугао мене зову,
занимљив сам ко остале.
Ако имаш мало воље,
у уметности ме пронађи,
у математици можда боље,
у природи, ту сам слађи.
Поносито дижем чело,
не пипаш ме са свих страна,
фигура сам, а не тело,
али то ми није мана.

ПИРАМИДА

Кажем ово сад без стида,
на кров куће ја заличим,
мене зову пирамида,
поносна сам, тим се дичим.
Историја моја дуга,
од Фараона знано свима,
од севера па до југа,
памтиће ме вековима.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ рогљасто тело!

КУПА:

Рецимо сад ово скупа:
рогљасто сам тело и зову ме купа.
Као капа сам на глави
што за славље деца ставе,
кад се пева, кад се слави,
сведок сам среће праве.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ рогљасто тело!

ВАЉАК:

Котрљам се назад-напред,
и док хоћу, ја то тако,
весела сам ја фигура,
усправно и наопако.
Испред твог сам ведрога лица,
користиш ме сваки дан,
све од креда до бојица,
ученика ја сам сан.
Три најбоља моја друга,
овај ваљак чине цео,
правоугаоник и два круга,
геометријски сам важан део.
Узвикнућу врло смело,
нисам фигура, већ обло тело!

СВИ: Разлика је врло јасна,
нек је свима сада знана,
геометријска се тела могу
опипати са свих страна.

СЛОМЉЕНА КРЕДА

ЛИКОВИ: ЗЕЛЕНА, ЖУТА, ПЛАВА, БЕЛА, РОЗЕ, ЦРВЕНА, НАРАНЦАСТА, БРАОН

Једног петка, када је учионица остала празна, без учитеља и ђака, десило се нешто невероватно. Зелена табла је оживела и проговорила: *Време је!* У том тренутку, са учитељевог стола се подигао поклопац кутије. Из ње је бојажљиво провирила једна креда.

ЗЕЛЕНА: Има ли кога?

ЖУТА: (нестрпљиво)

Пожури мало, стално ти нешто питаш! Хајде, помери се да прођем!
(И Жута је прошла. Стресла је са себе мало жуте прашкасте боје и удахнула учионички ваздух.)

ЖУТА: (узбуђена открићем)

Е, сад се лакше дише. Хеј, Плавојко! Зашто си се успавала?
Устани и позови Црвену. (показује у смеру табле) Погледај, чека нас табла.

ПЛАВА: Ево, само да се ослободим Љубичасте, легла је на мене.

Изгледа да се и она успавала.

ЦРВЕНА: Ко пре до табле, први црта срце, а срце се црта црвеном бојом. Деца ће се у понедељак изненадити.

НАРАНЦАСТА: (уображена)

Црвена и жута нека пожуре, јер кад се уједине, од њихових боја настајем ја – наранџаста. А ја ћу остати цела. Деца воле велике креде, неће истрошене или сломљене.

ЗЕЛЕНА: Слажем се са твојим мишљењем. Нека се утркују и Плава и Жута, јер од њихових боја настајем ја, Зелена. Деца воле кад су креде нове.

ЦРВЕНА: Деца воле кад им остављамо поруке. На пример, Ана и Стефан у срцу, а срце прободено стрелом.

(Устале су Браон и Розе, само једне нема.)

НАРАНЦАСТА: (Сви су се окренули према кутији и упутили питање једној, преосталој креди.)

Друштво, погледајте је.

СВИ: (углас) Шта је с тобом, Бела?

БЕЛА: (тужним гласом одговара Бела)

Не могу да изађем из кутије. Не могу чак ни да устанем. Ја сам истрошена.

БРАОН: (преврће очима)

Пустите је, није нам потребна! То је бела креда, она стално нешто пише.

РОЗЕ: Ми префињене боје не можемо да дођемо од ње до изражаја.

ПЛАВА: (опомиње)

Немојте тако! Ми смо једна породица. Свака је од нас посебна на

свој начин. Иако је бела неутрална боја, она је највреднија. Стално пише задатке по табли. Захваљујући њој, деца боље уче.

РОЗЕ: Којешта, зашто да обраћам пажњу на њу?

ЦРВЕНА: Зато што је лепо помагати слабијима. Зато што захваљујући њој и мени, ти постајеш тако лепа боја, Розе. Хајде, помози нам да је изба- вимо. Потребни смо јој.

Не брини, другарице, помоћи ћу ти. Ја, као једна од основних боја, највише волим да пратим шта ти пишеш на табли и да истакнем оно што си важно рекла.

БЕЛА: Хвала ти, Црвена. Ти, Жута и Плава боја сте основне боје и моји основни пријатељи. Стално ми помажете.

(Жута, Плава и Црвена су пришле кутији и помогле белом патрљку да изађе из кутије. Повеле су је до школске табле.)

РОЗЕ: Нацртаћемо једно велико срце прободено стрелом и написати у њему Ана + Стефан. Заједно.

ЖУТА: Не тугуј нам, бела кредо, који ти је враг?!

Иако си сломљена, остављаш најјачи траг.

ПЛАВА: Горе главу, другарице, по табли се сад распиши, покажи своје чисто лице, цртај, смеј се, диши.

ЗДРАВА ХРАНА НЕМА МАНА

ЛИКОВИ: ПРИПОВЕДАЧ, ЈАБУКЕ, ПАПРИКА, ШАРГАРЕПА, ПОМОРАНЦА, КУПУС

ПРИПОВЕДАЧ:

Кад је сунце зраке слило,
на почетку овог дана,
од радости скоких чило,
на столу ме чека храна.
Баш сам гладан, нешто велим,
радујем се кифли, сиру,
млеко, пекмез и крем желим,
доручкујем ја на миру.

ЈАБУКЕ:

Стани, газда, **ја сам прва!**
Румена сам, **много фина,**
слатка, **сочна и без црва,**
препуна сам **витамина.**
Сви нас желе, **сви нас хоће,**
веома смо **здрави воће.**

ПАПРИКА:

Умем да будем много љута,
са луком се белим дружим,
узми мене овог пута,
чинићу ти живот дужим.
Имамо право, да кажемо:
поврће смо врло здраво!

ШАРГАРЕПА:

На пијаци мене купи,
за вид сам и тен важна,
неопходна сам у супи,
поврћка сам врло снажна.
Наранџаста, здрава, лепа,
врло здрава ја сам храна,
за тебе је шаргарепа,
тек убрана и опрана.

ПОМОРАНЦА:

Не схвати ме, газда, лично,
ал` ти кажем ово нужно,
за тебе и породично,
здрави воће ја сам јужно.

Побољшавам срца рад,
не истиче мени рок,
утолићу твоју глад,
ил' ме попиј као сок.

КУПУС:

Од лиски сам једна глава,
да л` сам куван, ил' салата,
зелен сам, ал' нисам трава,
свом поврћу ја сам тата.

Ризница сам витамина,
већ ме хоће читав свет.
Неизбежана храна фина,
за здравље и имунитет.

ПРИПОВЕДАЧ:

Одлучујем без по муке,
мој избор су јабуке.

ЈАБУКЕ:

Хвала, газда, **нек смо здрави,**
што испуни **нама сан,**
избор смо **за тебе прави,**
јер почињеш **с нама дан.**

КО ЈЕ МЕНЕ РОДИО

ЛИЦА: МАСЛАЧАК, НАРЦИС, ЦИКориЈА, КОПРИВА, ДИВЉА НАНА

Мали маслачак је у потрази за родитељима. Не успева му да их пронађе, али спознаје свет у коме живи и налази сличне себи. Ученици су костимирани у костиме биљака.

МАСЛАЧАК: (Ходе по трави, нешто тражи, наилази на Нарциса.)
Јеси ли ту? Знам где си. У жбуну. Јеси ли ту? А, ту си. Жут си цвет као ја, сигурно си онај кога тражимо, мој тата. (грли га)

НАРЦИС: (изненађен)
Ееее, полако, малиша! Мислим да си погресио! Жути смо обојица, али сам лепши цвет од тебе. И... нисам ја твој тата.

МАСЛАЧАК: (зачуђен) А шта онда тражиш овде?

НАРЦИС: Како не видиш шта радим, па ЛЕПУЈЕМ.

МАСЛАЧАК: Летујеш.

НАРЦИС: (преврће очима)
Ма, не, лепујем. Покушавам да будем леп. Најлепши на ливади од свих цветова сам ја, сааамо ја. Али ти си ме у леповању омео!

МАСЛАЧАК: Извини, тата!

НАРЦИС: (изнервиран, ал` не жели да буде груб)
Ама, нисам ја твој тата, малиша! Покушај на другом месту, ја имам паметнија посла (вади огледало и огледа се, диви се себи). Како сам ја толико леп!
(Маслачак наставља даље и долази до Коприве.)

МАСЛАЧАК: (обраћа се љубазним тоном)
Добар дан, госпођо! Аууу, што сте високи. Хоћу ли ја, кадпора-стем, бити висок као ви?

КОПРИВА: (смеје се)
О, хоохоо, малиша. Ја јесам висока, али у односу на тебе. Ти никада нећеш израсти као ја!

МАСЛАЧАК: (зачуђено пита)
Зашто, зар деца не порасту као њихови родитељи? Јесте ли Ви моја мама?

КОПРИВА: (покушава да буде љубазна, да не повреди његова осећања)
Нисам, злато мало! Тако си леп да бих те сад загрлила, али не смем, бојим се да те не повредим. Мене иначе не воле да грле, јер мој загрљај боли. Ја сам Коприва. Зато сам овде на ливади увек сама. Сама дочекујем и сунце и месец. Покушај код оне тете у плавом шеширу. Срећно, малиша!

- МАСЛАЧАК: (тужан)
Добар дан, претпостављам да ни Ви нисте моја мама. Имате плаву косу, а ја жуту.
- ЦИКОРИЈА: (грли га)
Нисам, златни дечаче. Понекад свраћам на ливаду. Обично сам поред путева, посматрам точкове аутомобила или на ободима шума. Ја сам Цикорија, коровска биљка.
На тим местима сам упознала много света. Ни на једном путу нисам срела твоје родитеље.
(Маслачак почиње да плаче)
- МАСЛАЧАК: Недостају ми мама и тата! Никад нећу наћи своје родитеље (обара главу).
Ја ни не знам ко је мене родио!
- ДИВЉА НАНА: (приметила је да Маслачак плаче)
Шта се овде дешава! Да ли треба некоме чај од нане?
- ЦИКОРИЈА: (забринуто)
Мислим да је овде проблем већи. Малиша тражи родитеље, а ја не могу да му помогнем, јер и сама не знам где су моји. Па, да! Ни Нарцис не зна где су његови. Коприва никада није желела да разговарамо о томе. Али и ти Нано... ти си ми давно рекла да ниси пронашла своје родитеље.
- МАСЛАЧАК: (остале биљке прилазе око малише и пружају му подршку)
Шта! Зар и ви немате родитеље!
- ДИВЉА НАНА: Не тугуј, златни! Тачно је да ни ми немамо родитеље, и не само ми, него и: бела рада, хајдучка трава, сремуш, водена боквица...
- ЦИКОРИЈА: чичак, бели слез, босиљак, смиље...
- КОПРИВА: камилица, кантарион, жалфија, матичњак, дивља јагода и многе друге биљке.
- МАСЛАЧАК: (уплашено пита)
Значи ли то да ја своје родитеље никада нећу пронаћи?
- ДИВЉА НАНА: (остале биљке прилазе Маслачку)
Из љубави, из прикрајка, све нас роди једна мајка. Ваздух, земља, сунце, вода, мајка нам је природа.
- ЦИКОРИЈА: (наставља весело, охрабрујуће)
Ми смо биљке самоникле, ал' то нам штодит' неће, лековите и украсне, воле нас и као цвеће. Ми смо биљке лековите, то зна и на грани птица, чувајмо се, помажимо, јер смо једна породица.
- КОПРИВА: (наставља охрабрујуће)
Не тугуј, не губи ни наде трачак, посебан си као и ми, буди срећан што си маслачак. Нек те не чуди зато што те воле и животиње и људи.

ЦИКОРИЈА: (охрабрујуће, осмехује се)

Зато главу горе, у Сунце гледај, оно те увек чува, кад ти коса по-
бели, ветар нек је дува.

ДИВЉА НАНА: И по ветру и по води ти ћеш да бродиш, а на земљу када падне-
ш(углас сви)

ПОНОВО ЋЕШ ДА СЕ РОДИШ!

СЛИКАРКА ЗИМА

ЛИКОВИ: СЛИКАРКА ЗИМА, ДЕДА, БРЕГОВИ, ДЕВОЈЧИЦА

(Девојчица и деда су наслоњени на прозор и посматрају предео како нестаје под белином снега.)

ДЕВОЈЧИЦА:

Побегле су птице и животиње с пута,
кажу мени бежи и ти, иде Зима љута!
А мене баш брига, ја је много волим,
грлила бих њу и рукама голим.

ДЕДА:

Дивна једна тета с круном од кристала,
покорила борове, ал' ти ниси мала.
Спреми капу, рукавице и шал,
да ти не би сметао хладни зимски вал.

(брегови прекривени снегом говоре девојцици срећни)

БРЕГОВИ:

Надноси се Зима у капуту белом,
расуће снег, прећи целим селом.

(Стиже Зима љупка и чаробна. Обраћа се девојцици нежно)

СЛИКАРКА ЗИМА:

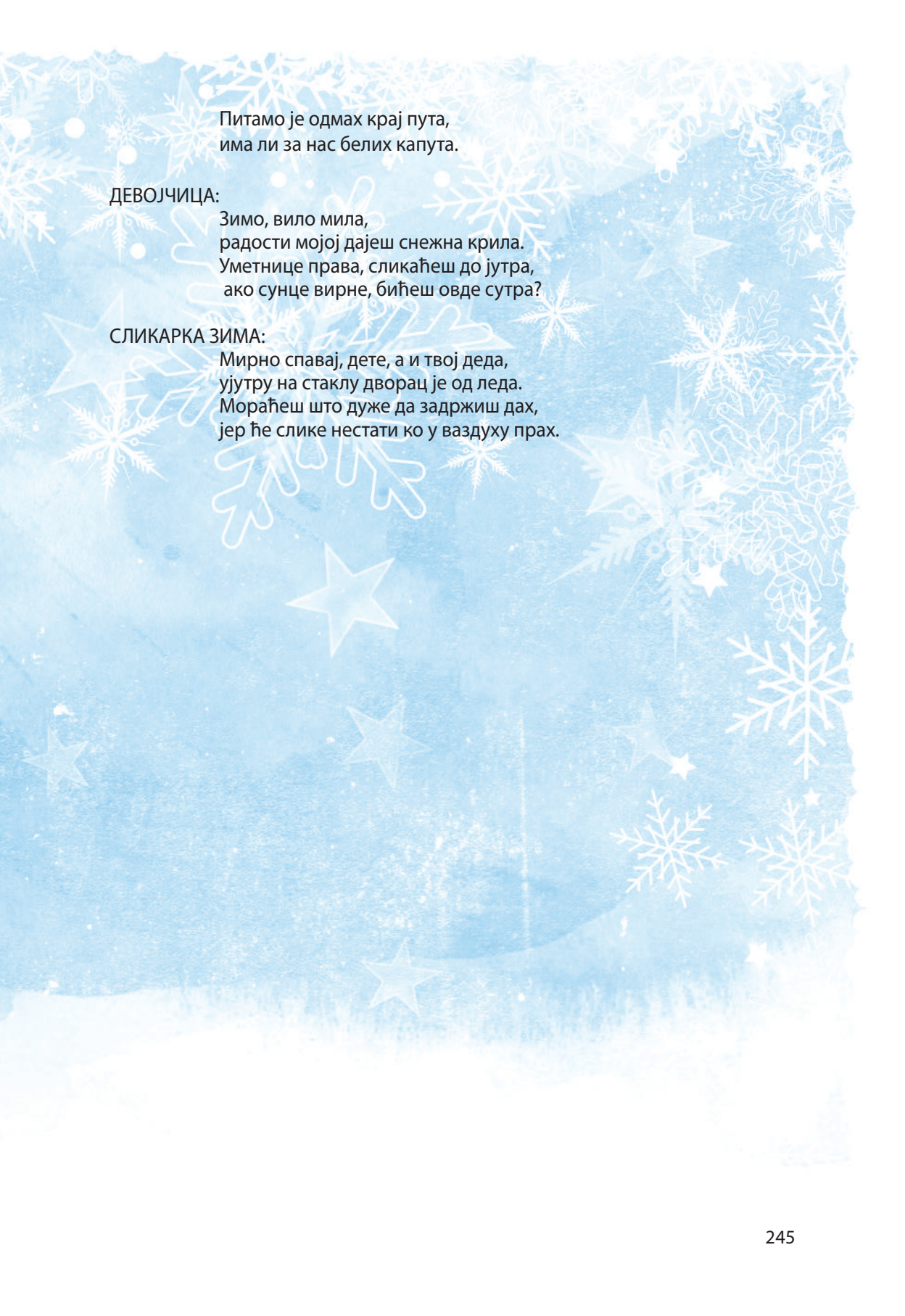
Не бој се дете мог леденог лица,
нисам страшна зима, ја сам уметница.
По прозору чаролије стварам,
веруј ми никада не варам.
Када трепнем, магијом из ока ми слете,
пахуљице којим радује се дете.
А деца ко деца, срећа није пуста,
чекају их спремно отворених уста.

БРЕГОВИ:

Када Зима махне врхом четкице,
набаца на нас беле шубарице.

БОРОВИ:

Ми борови стојимо мирно у строју,
дочекујемо поносни краљицу своју.

Питамо је одмах крај пута,
има ли за нас белих капута.

ДЕВОЈЧИЦА:

Зимо, вило мила,
радости мојој дајеш снежна крила.
Уметнице права, сликаћеш до јутра,
ако сунце вирне, бићеш овде сутра?

СЛИКАРКА ЗИМА:

Мирно спавај, дете, а и твој деда,
ујутру на стаклу дворац је од леда.
Мораћеш што дуже да задржиш дах,
јер ће слике нестати ко у ваздуху прах.

BEST FRIENDS FOREVER

ЛИКОВИ: ЧУПКА, МАЈА, КИКИ, ЛИЦКА

(Три другарице разговарају о томе где су биле на распусту, шта су виделе и купиле. Текст говори о пријатељству, толеранцији и недискриминацији.)

ЧУПКА: Ћао, друштво! Како вам је било на распусту?

КИКИ: Ја сам била на Кобаонику.

ЛИЦКА: А ја на Златибору, Немачкој и Грчкој. У Немачкој сам купила најновији модел патика.

ЧУПКА: Одлично! Што ја волим путовања! Ниси једина. И ја сам на Златибору купила нешто.

СВЕ ТРИ: Шта!

ЧУПКА: Зар се не види?! Па погледајте како је лепа ова хаљина.

КИКИ: Сигурно је скупа.

ЧУПКА: Наравно да је скупа!

КИКИ: Тамо је све скупо. Ја сам купила џемпер розе боје.

ЛИЦКА: Девојке, шта мислите како ће Маја реаговати када нас угледа?

КИКИ: Сигурно ће нам завидети.

ЧУПКА: А ко не би када смо овако лепо дотеране. Све нам саливено стоји.

ЛИЦКА: Једва чекам да јој видим лице.
(смеју се... улази Маја са књигом у руци и поздравља своје вршњакиње)

МАЈА: Хеј, ту сте! Баш сам се питала где нестадосте. Морам признати да сте ми недостајале.

СВЕ ТРИ: Ћао, Мајо!

КИКИ: Је л'то неки нови џемпер?

МАЈА: Ма... нее. Стари је. Али књига је нова. (подиже је срећна)

ЧУПКА: Купила си књигу?

ЛИЦКА: Свашта, Мајо! Јеси ли ти на распусту путовала негде?

МАЈА: Наравно. Била сам на местима где ви нисте. Летела сам и видела разна чуда. Стигла до дванаестог мора, загрлила месец и упознала деку, који је постао трешња.

КИКИ: Мислим да не говориш истину.

ОСТАЛЕ: Да, даа!

МАЈА: Зар ви никада нисте путовале књигом? Последња станица свет авантуре.

(другарице се чуде о чему Маја говори, гунђају)

ЛИЦКА: Како је могуће да се дружимо са њом?

МАЈА: А зашто се не бисм дружиле? Мени не смета што ви другачије мислите од мене.

КИКИ: (Одмахује руком) Хајмо, девојке!

(Маја креће и сапиње се...смех)

ЧУПКА : Мајо, немаш среће, носиш патике два броја веће.
(смех... Маја је тужна.)

МАЈА: Нисте фер! Ја се нисам смејала када си добила један из математике, а ни Лицки кад је упала у бару и сва се поквасила. Тада сам вам помогла. (Кики и Лицка се погледаше и постидеше.)

КИКИ: У праву је, Лицка. Маја је увек била са нама.

ЛИЦКА: Извини, Мајо. Мислим да смо се ружно понеле.

ЧУПКА: Некада кажемо и оно што баш не мислимо.

КИКИ: Јаооо... исцепала ти се књига. Залепићу ти је, биће као нова.

МАЈА: Нема везе. Књига је заправо за вас. Донела сам је вама. Ево, погледајте на њеним корицама су неке четири другарице. Подсетиле су ме на нас.

ЧУПКА: Како се зове?

МАЈА: BEST FRIENDS FOREVER
Најбољи пријатељи заувек. (сви се смеју)

ЛИЦКА: Верујем да је то добра књига.

МАЈА: Јесте, баш као и ми. После школе ћемо се дружити код мене. Биће и сока и торте. FOREVER TOGETHER

(загрљај)

BEST FRIENDS FOREVER

CHARACTERS: CHUPKA, MAYA, KIKI, LICKA

(Three friends talk about where they were on vacation, what they saw and bought. The text is about friendship, tolerance and non-discrimination.)

CHUPKA: Hello, friends. How was your vacation?

KIKI: I was at Kopaonik.

LICKA: And I was in Zlatibor, Germany and Greece. I bought the latest model of sneakers in Germany.

CHUPKA: Perfect! I love travelling so much! You aren't the only one. I also bought something in Zlatibor.

ALL THREE: What!

CHUPKA: Can't you see it?! Look how beautiful this dress is.

KIKI: It must be expensive.

CHUPKA: Of course it is expensive.

KIKI: Everything is expensive there. I bought a pink jumper.

LICKA: Girls, how do you think Maya will react when she sees us?

KIKI: She will surely envy us.

CHUPKA: And who wouldn't when we are dressed up like this. We would look great in this.

LICKA: I can't wait to see her reaction.

(they are laughing... Maya enters with a book in her hand and greets her classmates)

MAYA: Hey, there you are! I was just wondering where you went. I have to admit that I missed you.

ALL THREE: Hi, Maya!

KIKI: Is that a new jumper?

MAYA: Um... no. It's an old one. But the book is new. (picks it up happily)

CHUPKA: Did you buy the book?

LICKA: This is ridiculous, Maya? Did you travel anywhere on vacation?

MAYA: Of course. I've been to places you haven't. I also flew and saw various miracles.

I reached the twelfth sea, hugged the moon, saw and met grandfather who was a cherry.

KIKI: I don't think you're telling the truth!?

OTHERS: Yeah!

MAYA: Haven't you ever travelled with a book? Last stop – world of adventures. (friends wonder what Maya is talking about... grumbling)

LICKA: How can we hang out with her?

MAYA: And why shouldn't you hang out? And I don't mind if you think differently from me.

KIKI: (Waves her hand) Come on, girls!

(Maya moves and stumbles ... laughter)

CHUPKA: Bad luck, Maya. You're wearing two sizes bigger trainers.
(laughter... Maya is sad)

MAYA: You are not fair! I didn't laugh when you got insufficient
(failing mark) in maths.
And neither did I when Licka fell into a puddle and got all wet.
I helped you then.
(Kiki and Licka looked at each other and felt embarrassed.)

KIKI: She is right, Licka. She was always with us.

LICKA: Sometimes we say what we don't really mean.

KIKI: Oh...your book is torn. I will glue it for you, it will be like new.

MAYA: It doesn't matter. The book is actually for you. I brought it to you. Take
a look at its front cover. There's a picture of some four friends. They
reminded me of us.

CHUPKA: What is its name?

MAYA: BEST FRIENDS FOREVER (everyone laughs)

LICKA: I believe it's a good book.

MAYA: It is, just like we are. After school we will hang out at my place. There will
be some juice and a cake. FOREVER TOGETHER (hug)

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ, ПРАВО ЗА СВЕ

УЛОГЕ: ОТАЦ, УЧЕНИК 1, УЧЕНИК 2, ЗАКОН

(Ученик 1 се буди из кревета и спрема се за школу - пакује књиге, узима ранац и креће у школу. На вратима се појављује његов отац, нервозан јер има много посла, а потребна му је помоћ.)

ОТАЦ: Где си пошао 'вако сабајле?!

УЧЕНИК 1: У школу, као да не знаш где идем.

ОТАЦ: Данас не можеш у школу, мора да се вади компир! Има посла и око куће. Треба да на`раниш животиње. Скини тај ранац и мотику у шаке. Полази!

УЧЕНИК 1: Али, ћале, добићу неоправдани. Нећу ништа научити ако не идем у школу.

ОТАЦ: Ман` се ћораво посла. Школа те неће на`ранити. Шта фали мени? Ја школу нисам завршио, па види ме... ко делија.

УЧЕНИК 1: Али ћале, то је некада било. Основна школа је обавезна. То је основно људско право. Право на образовање. Записано је у Конвенцији о правима детета.

ОТАЦ: (одмахује руком): Конвен....

Шта! Ма, ко да у тим књигама све тачно пише. Хајде! Баци се на посао!

(Ученик 1 одлази и копа у пољу. Брише зној са чела, уморан. Појављује се Ученик 2.)

УЧЕНИК 2: Ооо, Давиде! Зашто те нема у школи? Разредни ти је дао петнаести неоправдани.

УЧЕНИК 1: (љут) Питај мог оца! Каже како има да се ради.

УЧЕНИК 2: Али ти си дете, ниси дужан да радиш. То се зове изабљивање. Због тога твој отац може да буде у сукобу са законом. Држава је дужна да те заштити.

ЗАКОН: Данас је скоро седамдесет пет милиона деце широм света свакодневно спречено да иду у школу. Право на образовање је једно од људских права које се односи на децу, као и на одрасле. Прихваћено је захваљујући конвенцијама, које су потписале земље Европе и шире.

УЧЕНИК 1: Основно образовање је ОБАВЕЗНО и бесплатно за сву децу! Закон је тако рекао. Траје осам година у Србији! За мотику има времена. Време је за школу (баца мотику).

ПРАВИ ПОКЛОН ЗА МАМУ (поводом 8. марта)

ЛИКОВИ: АНА, МИТА, ТОМО, ТАЊА

(Четворо деце праве план шта ће поклонити својим мамама за Осми март. Разговарају који ће их поклон највише обрадовати.)

- АНА: (преврће ствари по соби, тражи поклон који је сакрила од маме јер јој је спремила изненађење).
Сигурна сам да сам га овде оставила. Ево га! Друштво, шта мислите да ли је ово добар поклон? Моја мама воли слаткише.
- ТОМО: Бомбоњера! Мени се то баш једе сада.
- ТАЊА: То је поклон, Томо! Не можемо га појести.
- МИТА: Свакако је леп поклон, али шта ћеш ако ти га сестра пронађе и поједе?
- ТОМО: Јесте леп поклон. Када га мама поједе, то ће престати да буде поклон. Брзо нестаје. Обрадоваће се само њен стомак.
- МИТА: Тако је. Ана, треба смислити неки поклон којем ће се обрадовати срце, а не стомак.
- АНА: А који си ти поклон спремио за своју маму?
- ТОМО: Ја сам припремио, у договору са татом, један леп парфем.
Такав није имала до сад.
- ТАЊА: Парфем лепо мирише. Сигуран сам да ће му се обрадовати.
- ТОМА: Кад га буде носила, увек ће мислити на мене.
- АНА: А шта ћеш кад истроши тај парфем?
- ТОМА: Бар ће дуже трајати од бомбоњере.
- ТАЊА: То је поклон за нос, не и за срце.
- МИТА: Мислим да ја имам оригиналан поклон. Погледајте, другари!
Три карте за позоришну представу. За сестру, маму и мене.
Мама воли позориште, а ја ћу јој то задовољство учинити.
- АНА: Волим позорише. Ја бих се сигурно обрадовала. Но, није ли то поклон кратког века?
- ТОМА: И то је поклон за очи и уши. Трајаће неких два сата и после ништа.
- МИТА: Али шта је онда највредније поклонити мајци за Осми март?
- ТАЊА: Најбољи поклон за Осми март је све заједно: оно што очи виде, уста се у осмех рашире, ухо чује и нос омирише. И, наравно, срце памти.
- АНА: Шта је то?!
- ТАЊА: То је цвеће, песма и осмех.
- МИТА: Тако је, Тања. Моја мама, такође, воли цвеће. Празник за очи, нос и срце.
- ТОМ: Нема ништа лепше кад мама чује песму из срца коју јој је њено дете написало.
- АНА: Браво, Тања! Написаћемо песму за маму.
Песма је вечна, заувек записана. Ње ће се увек сећати.

- МИТА: Може је запамтити, чувати у својој ташни или закачити на зид испод сата да је подсети на леп тренутак.
- АНА: То је најбољи начин да јој се захвалимо за све.
(ученици излазе пред публику једни поред друге и по улогама говоре, рецитују песму)
Када почне март и замирише цвеће, нико као ја се обрадовати неће.
Кад прође пети и шести, у школи чујемо важне вести.
- МИТА: Ускоро ће Осми март, дан бака, стрина и тетака.
- ТОМО: Дан жена, међу којима је посебна дама.
- ТАЊА: Као краљица међу њима то је:
- СВИ: МАМА.
- АНА: Драга мама, ти која си нам живот дала, на свету најбоља си, зато за све хвала.
- ТОМО: Овај поклон нек мирисом збори, нек мирише за тебе, о љубави нек говори.
- ТАЊА: Хвала ти за нежне речи пред спавање, хвала ти за љубав, узимање и давање!
- МИТА: Хвала ти што нас тешиш кад смо тужни, кад смо усамљени, уплашени, ХВАЛА смо ти дужни.
- АНА: Хвала вам, драге маме, кад не знамо како, ви нам снажите крила да летимо лако.
- ТОМО: Осми март воли свако дете, јер нас ви најбоље разумете.
- ТАЊА: И кад смо немирни и кад се не слажемо, кад смо несносни и помало лажемо.
- СВИ: Драга мама, ако ниси знала, волимо те, велико ти ХВАЛА!

Штампање књиге подржали:

